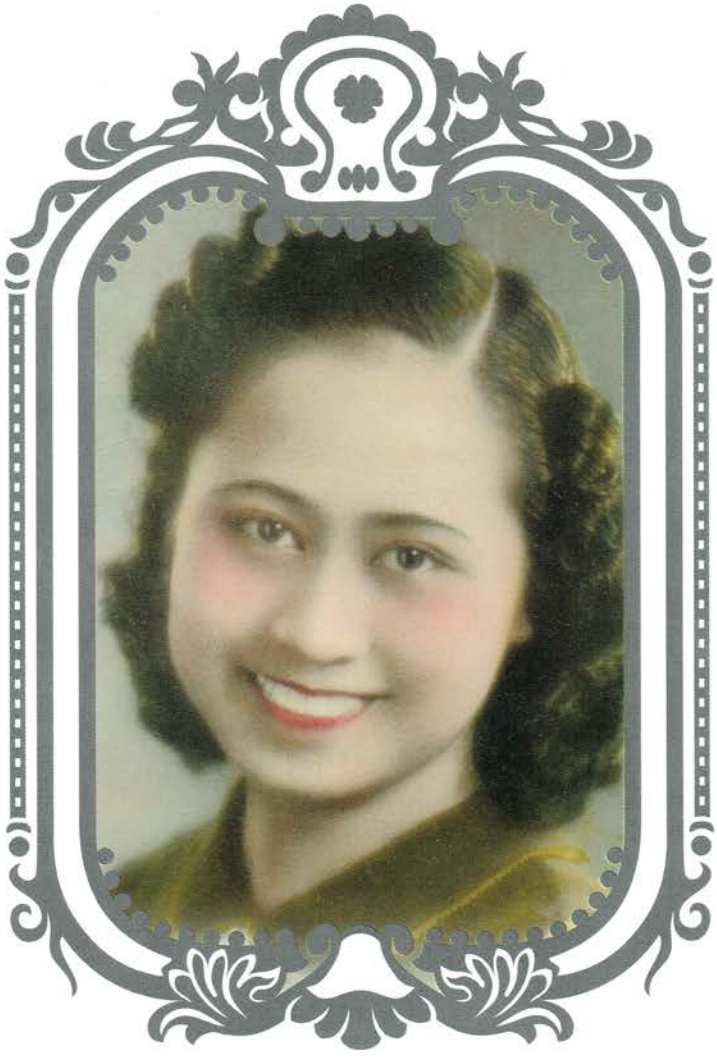

งานพระราชทานเพลิงศพ นางลัดดา ศิลปบรรเลง

วันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

อนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพ

นางลัดดา ศิลปบรรเลง

วันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๖

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพ นางลัดดา ศิลปบรรเลง ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม เป็นเกียรติอันสูงสุดแก่ผู้วายชนม์ และวงศ์ตระกูลอย่างหาที่สุดมิได้

หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญานของ นางลัดดา ศิลปบรรเลง ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพคงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้าผู้เป็น บุตร ธิดา และหลานๆ ขอพระราชทานกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ และจะเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เป็นสรรพสิริมงคลแก่ข้าพระพุทธเจ้า และวงศ์ตระกูลตลอดไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า
ครอบครัว ศิลปบรรเลง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๐๙๔๕ **สำนักพระราชวัง**

๓๐ เมษายน ๒๕๕๖

นางลัดดา ศิลปบรรเลง บ.ช. อายุ ๙๒ ปี บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรมเนื่องจากติดเชื้อในกระแสเลือด ณ โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) สาขาพร้อมมิตร เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันจันทร์ ที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๖ เวลา ๒๓.๑๘ น.

วันอังคาร ที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ เวลา ๑๗.๓๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาเวชชาชีวะ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบเชิงชายประกอบศพ.

คมกฤษ/ พิมพ์ / /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นางลัดดา ศิลปบรรเลง
	เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
	เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๓๔๘๖

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖

พระราชทานเพลิงศพ นางลัดดา ศิลปบรรเลง บ.ช. บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์
ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๐๐ น. เชิญหีบศพออกตั้งบำเพ็ญกุศล
ณ ศาลาวัดเทพศิรินทราวาส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบเชิงชายประกอบศพ
วันเสาร์ ที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๖ เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญหีบศพเวียนเมรุ
แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน
เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

คมกฤษ / พิมพ์ / ... /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นางลัดดา ศิลปบรรเลง
	เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
	เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

...

ผู้รับรับสั่ง

สวดพระอภิธรรม ๓๐ เมษายน – ๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๖

นางลัดดา ศิลปบรรเลง

ประวัติย่อ

นางลัดดา ศิลปบรรเลง นามสกุลเดิม สารตายน เกิดเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๓ จังหวัดพระนคร เป็นบุตรีของหลวงธนการพิทักษ์ (อุ่น สารตายน) และนางเยื้อน โสมสว่าง

มีพี่น้องร่วมบิดา มารดา คือ

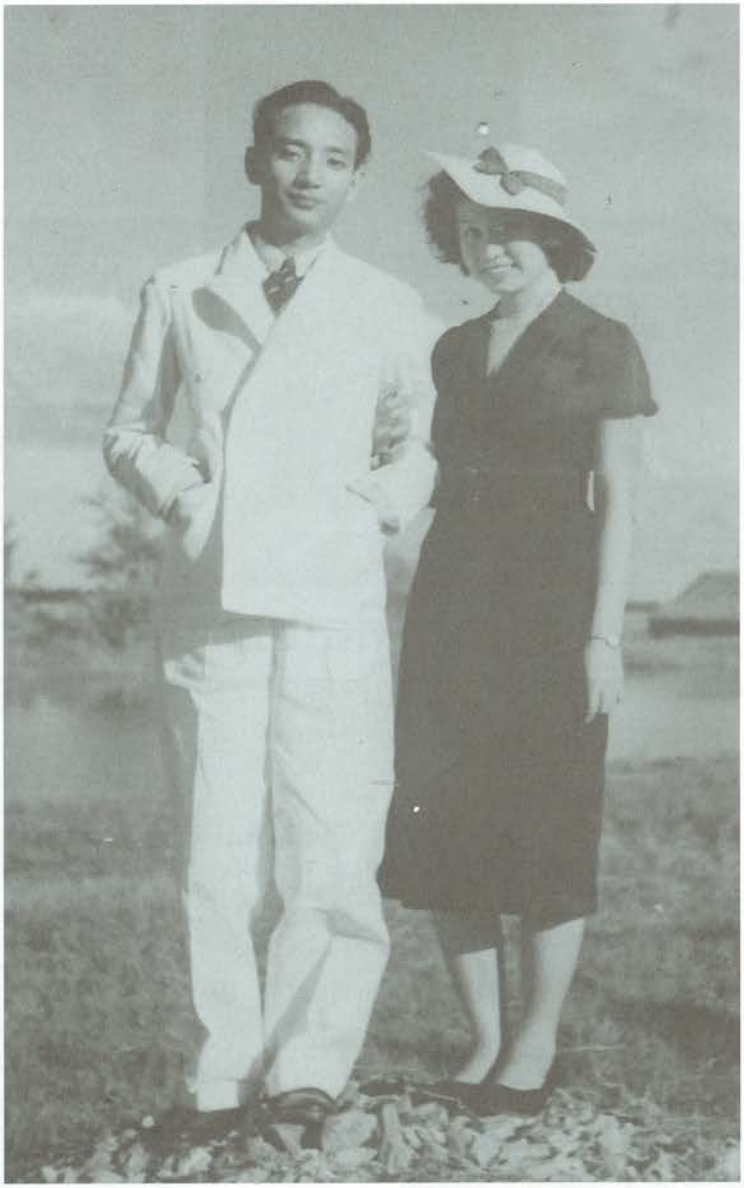
๑. นางลัดดา ศิลปบรรเลง
๒. นายดำรง สารตายน
๓. นายพงษ์พันธ์ สารตายน
๔. นางกรรณิการ์ ขวัญชัยพฤกษ์
๕. นาวสาวพรรณมาลี สารตายน (ถึงแก่กรรม)
๖. นางสาวศรีกัญญา สารตายน
๗. นางสุดารัตน์ ทองแถม ณ อยุธยา

หลวงธนการพิทักษ์ (บิดา)

เยื้อน โสมสว่าง (มารดา)

ประสิทธิ์ ลัดดา ศิลปบรรเลง หลังจากแต่งงานกันใหม่ๆ

นางลัดดา ศิลปบรรเลง สมรสกับ นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

มีบุตรชาย ๑ คน บุตรสาว ๑ คน คือ

๑. รศ.ดร. กุลธร ศิลปบรรเลง สมรสกับ ศ.คลินิกเกียรติคุณ ท.ญ. ยาหยีศรีเฉลิม บุนนาค มีหลานย่า ๒ คน คือ นางสาวอรปรียา ศิลปบรรเลง และนายยศธร ศิลปบรรเลง สมรสกับ นางสาวทิศารีย์ สุพานิชวรภาชน์ มีเหลนย่าแฝด ๒ คนคือ ด.ช.เทมส์ ศิลปบรรเลง และ ด.ญ.เทส ศิลปบรรเลง

๒. นางสาววัลย์ลดา ศิลปบรรเลง สมรสกับ พลเอกโชคชัย หงส์ทอง มีหลานยาย ๒ คน คือ นายสิทธิโชค หงส์ทอง และนางสาวสุชญา หงส์ทอง

"บ้านบาตร" หลวงประดิษฐไพเราะฯ คุณย่า (ยาย) โชติ ประสิทธิ์ ลัดดา และลูกหลานที่อาศัยอยู่ด้วยกัน ในบริเวณที่ประกอบด้วยบ้านประมาณ ๗ หลัง

ประสิทธิ์ ลัดดา และลูกสาว วัลย์ลดา ที่ช้างหอประชุมจุฬาฯ ในวันที่กุลธรรับพระราชทานปริญญาบัตร

ประวัติการศึกษา

เริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนฝึกหัดครูเบญจมราชาลัย จากนั้นจึงเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเดียวกัน แต่เมื่อเกิดการก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางค์ศิลป์ กรมศิลปากร ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงย้ายไปเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียน จนกระทั่งจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ จากโรงเรียนนาฏดุริยางค์ศิลป์ และได้รับการบรรจุเป็นครูโรงเรียนนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

ลัดดา และเพื่อนอาสากาชาด

ผลงานทางศิลปการแสดง

ผลงานสมัยเริ่มแรก

สมัยเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร นางสาวลัดดา สารตายน ได้รับเลือกจากหลวงวิจิตรวาทการ ให้ขึ้นเวทีเล่นละครตั้งแต่เป็นนักเรียนจนกระทั่งเป็นครูของโรงเรียนนาฏดุริยางค์ ได้เคยเดินทางไปแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยที่ประเทศญี่ปุ่นและแมนจูเรีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ พร้อมกับคุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ และคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง การแสดงที่ญี่ปุ่นนั้นเดินทางไปตามหัวเมืองสำคัญต่างๆ ประสบความสำเร็จอย่างมาก

ครูชิ้น ลัดดา และเพื่อนร่วมงานที่กรมศิลปากร

เมื่อกลับมาจากญี่ปุ่น นับได้ว่า นางสาวลัดดา สารตายน เป็นดาราผู้มีชื่อเสียงมากที่สุดในการแสดงละครของหลวงวิจิตร วาทการในยุคนั้น รับบททั้งพระเอกนางเอก ปรากฏอยู่ในข้อมูลการแสดงละครของหลวงวิจิตรวาทการแทบทุกเรื่อง เช่น เลือดสุพรรณ, เจ้าหญิงแสนหวี, พ่อขุนผาเมือง ฯลฯ นอกจากนั้น ยังได้รับเลือกให้ขับร้องเพลงไทยและเพลงปลุกใจในแผ่นเสียงครั้งสมัยก่อนเป็นที่นิยมของผู้ฟัง

ก่อตั้งคณะละครผกาวลีและกำกับการแสดงภาพยนตร์

เมื่อลาออกจากกรมศิลปากร หลังจากที่แต่งงานแล้ว ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้ร่วมกับครอบครัวศิลปบรรเลง ก่อตั้งคณะละครเวทีชื่อ "คณะศิษย์เก่าศิลปากร" แสดงละครเรื่อง "ผกาวลี" จากความสำเร็จของละครเรื่องนี้ ต่อมาจึงเป็นผลให้เปลี่ยนชื่อคณะละครเป็นผกาวลีในที่สุด และได้จัดการแสดงละครเวทีอีกหลายเรื่องที่เวทีเฉลิมไทย เฉลิมนคร โดยนางลัดดาทำหน้าที่เป็นผู้กำกับการแสดงทุกเรื่องและแสดงเองเป็นบางเรื่อง เช่นเจ้าหญิงเวียงฟ้า, เกียรติศักดิ์รักของฟ้า, แม็คเบ็ธ

ลัดดา ภาพหน้าปกหนังสือโน๊ตเพลงของคณะผกาวลี

ประสิทธิ์ ลัดดา อิงอร เฉลิม (ผู้กำกับการแสดง) ปรึกษางานที่บ้านบาตร ในการประพันธ์เพลงดรรชนีไฉไลและกลางสายชล ให้กับละครเรื่องดรรชนีนาง บทประพันธ์ของอิงอร (ศักดิ์เกษม หุตาคม)

ที่คณะละครผกาวลีนี้เอง เป็นต้นกำเนิดของศิลปินที่มีชื่อเสียงต่อมาหลายท่าน ทั้งการขับร้องและการแสดง เช่น สวลี ผกาพันธุ์, อุโฆษ จันทร์เรือง, ชูศรี โรจนประดิษฐ์, วลิต สนธิรัตน์, อดิศักดิ์ เศวตนันท์, ส.อาสนจินดา เป็นต้น ศิลปินเหล่านี้ในภายหลังได้สร้างสรรค์ผลงานแก่สังคมมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยแรงบันดาลใจที่ได้ต้นแบบมาจากครูลัดดา

เมื่อการแสดงละครเวทีต้องหยุดชะงักลงเพราะไม่สามารถจะแข่งขันกับภาพยนตร์ที่เข้ามาจากต่างประเทศได้ ศิลปินไทยจึงต้องหันไปทำงานอุตสาหกรรมภาพยนตร์ เริ่มตั้งแต่ ภาพยนตร์ ๑๖ ม.ม. จนถึง ๓๕ ม.ม. นางลัดดาได้รับเชิญให้เป็นผู้กำกับการแสดงภาพยนตร์ ๓๕ ม.ม. เรื่อง "ขบวนเสรีจีน" โดยมีสวลี ผกาพันธุ์ เป็นนางเอก และยังเป็นผู้แต่งเนื้อร้องเพลงเอกประจำภาพยนตร์เรื่องนี้คือ "ความรักครวญหาและดอกไม้งาม" โดยมีนายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เป็นผู้แต่งทำนองและเรียบเรียงเสียงประสาน

ก่อตั้งโรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์และจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทย

เมื่อเสร็จสิ้นสงคราม มีชาวต่างประเทศสนใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมาก นางลัดดาร่วมกับครอบครัวศิลปบรรเลงจัดการแสดงวิพิธทัศนาให้ชาวต่างประเทศชม ที่บ้านศิลปบรรเลง กิจกรรมที่อยู่ในการแสดงประกอบไปด้วยการจับระบำต่างๆ มีทั้งโขนละคร การแสดงศิลปะป้องกันตัว การดนตรี โดยครูลัดดาเป็นผู้ออกแบบท่ารำและจัดเตรียมชุดการแสดงต่างๆ โดยเน้นความกระชับ สามารถเข้าใจได้โดยง่าย มีการอธิบายเป็นภาษาอังกฤษทั้งสูจิบัตรและบรรยายสดให้ผู้ชมต่างประเทศสามารถเข้าถึงความงามและคุณค่าที่ปรากฏอยู่ในการแสดงนั้น นักแสดงที่ร่วมงานมาจากคณะศิษย์ครูลัดดาที่เคยศึกษาอยู่โรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร ลูกหลานในครอบครัว และศิษย์ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) รวมทั้งผู้สนใจในอาชีพทางนาฏศิลป์มาสมัครเป็นนักเรียนที่โรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์ นักแสดงเหล่านี้ ในภายหลังได้เป็นกำลังสำคัญในการสอนวิชานาฏศิลป์และดนตรีไทยในสถาบันการศึกษาต่างๆทั้งในและต่างประเทศ

ลัดดาฝึกสอนนาฏศิลป์ที่โรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์ ที่บ้านบาตร

ร่วมก่อตั้งมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นปีครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิดท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นางลัดดา ศิลปบรรเลง ได้ร่วมก่อตั้งมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ และยังคงเป็นที่ปรึกษาอยู่จนถึงปัจจุบัน

การดำเนินงานของมูลนิธิฯ ในทุกครั้ง นางลัดดาเป็นผู้มีส่วนสนับสนุน ร่วมกิจกรรมการสืบสานดนตรีไทย เช่น เป็นกรรมการตัดสินการประกวดดนตรีศรทอง เป็นผู้ให้สนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดงานมหกรรมดนตรีศรีรัตนโกสินทร์ฉลอง ๑๒๐ ปี ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะที่โรงละครแห่งชาติและให้การสนับสนุนในการจัดพิธีไหว้ครูทุกๆ ปี

ผลสำเร็จด้านหนึ่งที่เป็นที่ประจักษ์ของสังคมไทยคือ การดำเนินงานสืบสานศิลปวัฒนธรรมดนตรีไทยของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ทำให้เยาวชนไทยหันมาสนใจศึกษาและสืบทอดดนตรีไทยอย่างจริงจัง นอกเหนือไปจากการสนับสนุนของภาครัฐ เป็นเรื่องที่น่าภูมิใจสำหรับผู้อยู่เบื้องหลังเช่นนางลัดดา

"ผลิตผลงานศิลปะร่วมกัน" ที่บ้านบาตร ประสิทธิ์ดีดเปียโนทำนองเพลงให้ลัดดาใส่เนื้อร้องและทดลองร้อง

เป็นที่ปรึกษามูลนิธิสด-เนียน กูรมะโรหิต

เนื่องจากนางลัดดาและนายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับนักเขียน นายสดและนางเนียน กูรมะโรหิตในการทำงานละครหลายเรื่อง จึงได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาของมูลนิธิสด-เนียน กูรมะโรหิต และทุกปีที่ทางมูลนิธิฯ นี้ทำบุญในเดือนกุมภาพันธ์ จะมีการแสดงผลงานเพลงของนายประสิทธิ์และนางลัดดา ศิลปบรรเลงทุกปี

ประสิทธิ์ บรรเลง (พี่สาว) และลัดดา ในงานไหว้ครูดนตรีไทยประจำปี

เป็นแหล่งวิชาความรู้ทางด้านศิลปการแสดง

ความรู้ของนางลัดดาที่สั่งสมมาตลอดชีวิต เป็นความรู้ที่พัฒนาจากรากฐานเดิมและสร้างสรรค์ใหม่ ไม่เพียงแต่การถ่ายทอดในอดีตที่กระทำต่อเนื่องมา ในปัจจุบัน ยังคงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีลมหายใจ เป็นบ่อน้ำทางปัญญาให้นิสิตนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ เข้ามาตักตวงเรียนรู้ มาเก็บข้อมูลเพื่อทำงานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปการแสดง แม้กระทั่งผลงานภาพยนตร์ไทยที่มีชื่อเสียงที่สุดเรื่องในปี ๒๕๔๗ คือ "โหมโรง" ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากชีวิตของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทางฝ่ายผู้สร้างและผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องนี้ยังได้รับกำลังใจและคำแนะนำที่ดีในหลายๆ ด้านจากนางลัดดาและครอบครัว รวมทั้งให้ยืมเครื่องดนตรีต้นแบบซึ่งเคยเป็นสมบัติของตระกูลไปใช้เข้าฉากในภาพยนตร์ด้วย

จินตลีลาโดย ร.ร.ผกาวลีนาฏดุริยางค์

ลัดดา Edward G. Robinson และมนัส มานะสาบุตร ถ่ายภาพกับผู้แสดงนาฏศิลป์ ร.ร.ผกาวลีนาฏดุริยางค์ (วัลย์ลดา ที่สองจากซ้าย)

การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

ภายในประเทศ

เมื่อจัดตั้งโรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์ ได้จัดให้นักเรียนได้แสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้ชาวต่างประเทศชมที่โรงละครในบ้านศิลปบรรเลง ต.บ้านบาตร อ.ป้อมปราบศัตรูพ่าย พระนคร โรงละครแห่งนี้เป็นเสมือนห้องรับแขกต้อนรับอาคันตุกะที่มาเยือน มีห้องอาหาร มีบรรยากาศทางศิลปวัฒนธรรมให้สัมผัส มีการแสดงสดๆที่สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้ใกล้ชิด ทำให้เป็นที่ประทับใจเล่าขานกันในบรรดาชาวต่างประเทศที่มารู้จักประเทศไทยในเวลานั้น

ห้องรับแขกทางวัฒนธรรมนี้ ได้เคยต้อนรับบุคคลสำคัญหลายท่าน อาทิ เจ้าชาย ฮวน คาลอส มกุฎราชกุมาร แห่งราชอาณาจักรสเปน และ เจ้าหญิงโซเฟีย พระชายา, เอ็ดเวิร์ด จี.โรบินสัน, แอน แบ็กสเตอร์ ดาราภาพยนตร์จาก ฮอลลีวู้ด, สถาปนิกโลก ริชาร์ด นอยตรา และ บัคมินสเตอร์ ฟูลเลอร์ และ ยังมีบุคคลสำคัญทางเศรษฐกิจการเมือง สังคมอีกหลายท่านที่เคยมาเยี่ยมชมการแสดง ของ คณะนาฏศิลป์ผกาวลี ภาระหน้าที่ของนางลัดดาในเวลานั้น เสมือน กัปตันผู้คุมหางเสือเรือทางวัฒนธรรมในภาคเอกชน ซึ่งเหนื่อยยากลำบากทำงานปิดทองหลังพระเพื่อประเทศชาติโดยที่ ภาครัฐบาลไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญเช่นนี้มาก่อน

นอกจากจะเป็นห้องรับแขก ยังเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมกับมิตรประเทศ เช่น สถาบัน นาฏศิลป์ซาคากิบาราแห่งกรุงโตเกียวประเทศญี่ปุ่น เคยส่งคณะนาฏศิลป์มาแลกเปลี่ยนความรู้กับนักแสดงชาวไทย และ จัดการแสดงร่วมกันในภายหลัง

ภายนอกประเทศ

ลัดดา นำคณะนาฏศิลป์และดนตรีไทยไปเผยแพร่ครั้งที่ ๒ ที่สหรัฐอเมริกา และประเทศแถบลาตินอเมริกา

เมื่อคณะนาฏศิลป์ผกาวลีมีชื่อเสียงจากกิจกรรมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม จึงได้มีผู้สนใจเชื้อเชิญให้ทาง คณะออกเดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในต่างประเทศหลายครั้ง เริ่มต้นจากองค์กรการศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสห ประชาติ ยูเนสโก ติดต่อให้เดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมใน พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยเดินทางไปทั้งยุโรปและสหรัฐอเมริกา และต่อมา องค์กรวัฒนธรรมแห่งอเมริกาใต้ เชิญให้เดินทางอีกครั้งในปี ๒๕๐๓ ทั้งสองครั้งที่เดินทาง นางลัดดาและนาย ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ ผู้ออกแบบท่ารำ ผู้ฝึกซ้อม ผู้ประสานงาน ควบคุมดูแลศิลปินในคณะให้ เดินทางและแสดงได้อย่างประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

การเดินทางครั้งแรก ประเทศที่เดินทางไปได้แก่ เบลเยี่ยม เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ค นอร์เวย์ สวีเดน อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาซึ่งเดินทางตระเวนไปกว่า ๓๐ รัฐ รวมเวลาทั้งสิ้นในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ๒ เดือน

การเดินทางครั้งที่สองเดินทางไปในอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ประเทศที่ไปเยือนได้แก่ บราซิล ชิลี อาร์เจนตินา อุรุกวัย เปรู และในสหรัฐอเมริกา รวมเวลาทั้งสิ้นในการเดินทางครั้งนี้กว่า ๕ เดือนเศษ

เส้นทางการเดินทางในอดีตนั้น ระบบคมนาคมและการสื่อสารแตกต่างจากในปัจจุบันมาก ต้องใช้ยานพาหนะหลายรูปแบบ ทั้งการบิน การนั่งรถไฟ รถบัส เพื่อให้ไปถึงสถานที่แสดง ต้องขนอุปกรณ์การแสดงและเครื่องดนตรีไปอย่างรัดกุม ออกแบบบรรจุหีบห่ออย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ร่วมเดินทางทุกคนต้องมีความสามารถในทางจัดการเพื่อการแสดงอย่างรวดเร็ว เป็นทีมเวิร์คที่มีคุณภาพมาก ประสบการณ์ในการเดินทางและการแสดงของนางลัดดาและคณะผกาวลีแม้จนทุกวันนี้ยังเป็นเรื่องที่น่าศึกษาสำหรับผู้สนใจ

ผลของการเดินทางเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมต่างประเทศ ทำให้ผู้คนที่ได้ดูชมการแสดงหรือแม้กระทั่งทราบข่าวคราวประชาสัมพันธ์ ได้รู้จักและชื่นชมคนไทย ซาบซึ้งในความงามของดนตรีนาฏศิลป์ไทยที่ถ่ายทอดผ่านคณะผกาวลีทุกเวทีที่ได้แสดงจบลงด้วยเสียงปรบมือดังสนั่นและความเข้าใจอันดีต่อศิลปวัฒนธรรมไทยที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง

ประสิทธิ์ และลัดดา ซ้อมการแสดงระนาดเอก และขับร้องเพลงไทยเดิมก่อนการแสดงทางโทรทัศน์ในต่างประเทศ

ลัดดาแสดงนาฏศิลป์ไทย ถ่ายทอดออกโทรทัศน์ที่ประเทศสเปน

การส่งเสริมพระพุทธศาสนาและสังคม

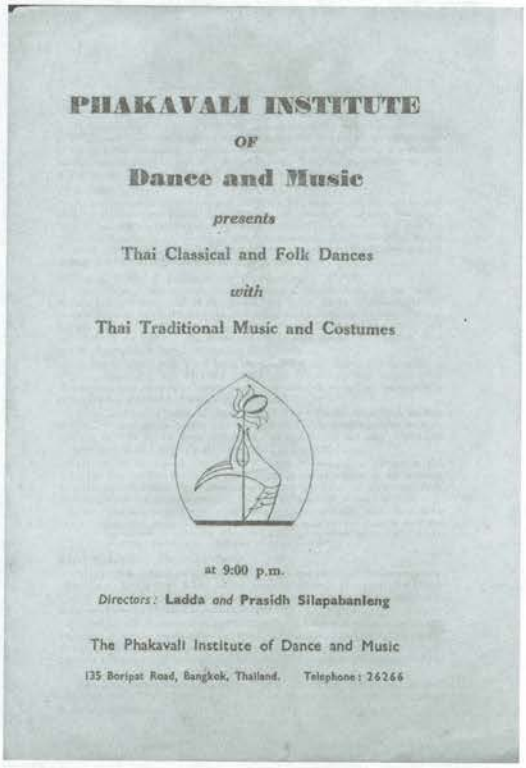
นางลัดดาเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด ใส่ใจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ได้เป็นผู้รวบรวมและบริจาคทุนทรัพย์ในการทำบุญเพื่อสนับสนุนกิจการศาสนาติดต่อกันนานกว่า ๔๐ ปี โดยถวายปัจจัยแด่สมเด็จพระญาณวโรดม วัดเทพศิรินทร์ทุกเดือน และให้การอุปถัมภ์มหาวชิราลงกรณ์ราชวิทยาลัย วังน้อย พระนครศรีอยุธยา และมูลนิธิเด็กพิการ

ความจงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์

นางลัดดา ศิลปบรรเลง มีความจงรักภักดีในสถาบันกษัตริย์อย่างยิ่ง ได้ร่วมกับนายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง แต่งเพลงถวายพระพรเนื่องในมหามงคลวโรกาส ๗๒ พรรษา ทำนองเพลง "ลาวดำเนินทรายทางเปลี่ยน" ของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นางลัดดาเป็นผู้แต่งบทร้องถวายพระพร โดยนายประสิทธิ์ เรียบเรียงเสียงประสานร่วมกับคุณอัปสร กูรมะโรหิต เพลงนี้ต่อมาได้ทำการบันทึกเสียงไว้ในคอมแพ็คดิสค์ชุด "เชิดใน" บรรเลงโดยวงลัธเวียนเนชั่นแนลซิมโฟนี อำนวยเพลงโดยทาเรีย มิคเกลสัน วาทยากรชื่อดังชาวนอร์เวย์

งานแสดงของคณะผกาวลี

ในความควบคุมของนางลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน)

PHAKAVALI INSTITUTE
OF
Dance and Music
presents
Thai Classical and Folk Dances
with
Thai Traditional Music and Costumes
at 9:00 p.m.
Directors: Ladda and Prasidh Silapabanleng
The Phakavali Institute of Dance and Music
135 Boripat Road, Bangkok, Thailand. Telephone: 26266

แผ่นปลิวของ ร.ร.ผกาวลีนาฏดุริยางค์

บ้านปลูกสร้างหลังสุดท้ายที่บ้านบาตร ชั้นล่างเป็นห้องอาหารสำหรับชาวต่างชาติที่มาชมนาฏศิลป์ ชั้นบนเป็นที่ฝึกซ้อมการแสดง

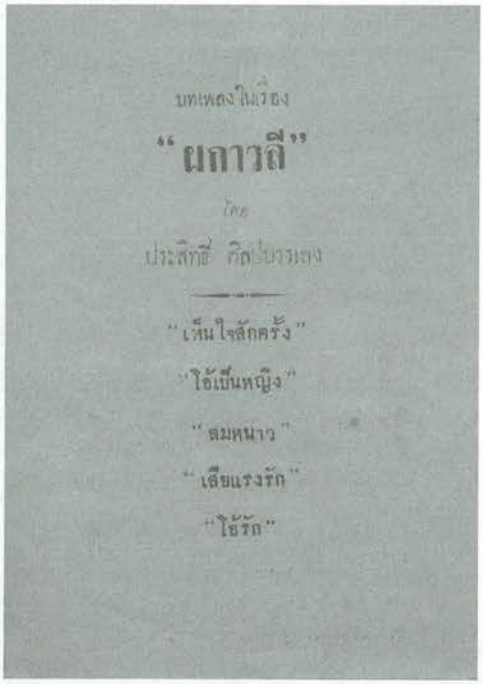
เมื่อละครเวทีในประเทศไทยเฟื่องฟู ได้ก่อตั้งคณะละครผกาวลีร่วมกับมิตรสหายและสมาชิกครอบครัวศิลปบรรเลง นางลัดดาได้ทำหน้าที่ผู้กำกับการแสดงและฝึกสอนระบำ ทั้งในเรื่อง และ สลับฉาก และ เมื่อยุคละครเวทียุติลง นางลัดดาได้ร่วมก่อตั้งโรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์โดยเป็นทั้ง ครูผู้สอน และ ผู้ออกแบบท่านาฏศิลป์รวมทั้งลีลาการแสดงทุกชุดของคณะผกาวลีที่ได้แสดงมาแล้วทั้งในและนอกประเทศ นำชื่อเสียงมาสู่ประเทศไทยอย่างมาก เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยได้อย่างเด่นชัดในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ที่ได้ชมการแสดง รวมทั้งจัดแสดงวิพิธทัศนาให้ชาวต่างประเทศชม โดยนักเรียนของโรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์ และมีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒธรรมด้านนาฏศิลป์กับ สถาบัน ซาคากิบาร่า แห่ง กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น

นางลัดดา มีผลงานประพันธ์บทร้องเพลงในทำนองเพลงที่ นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ดนตรีสากล ประพันธ์ไว้สำหรับการแสดงละครเวทีของคณะผกาวลีหลายเรื่อง นอกจากนี้ยังรับหน้าที่เป็นผู้กำกับการแสดง และแสดงเป็นนางเอกด้วยตนเอง อีก ๓ เรื่อง คือ เรื่องเกียรติศักดิ์รักของข้า แสดงคู่กับ ประเทือง สายะพันธุ์ , เรื่องเจ้าหญิงเวียงฟ้า แสดงคู่กับ ทัต เอกทัต (ประวัติ ผิวเผือก นักแสดงละครมีชื่อในยุคนั้น) โดยมี ส.อาสนจินดา (สมชาย อาสนจินดา - พระเอกนักประพันธ์) ร่วมแสดงด้วย เรื่องสุดท้าย คือ แมคเบ็ธผู้ทรยศ ซึ่ง กุมุท จันทร์เรือง นำมาจากบทประพันธ์ของเชคสเปียร์ เรื่องนี้แสดงเป็น เลดี้ แมคเบ็ธ คู่กับ วสันต์ สุนทรปักษิน (ดารามีชื่อในยุคนั้น) ซึ่งแสดงเป็นแมคเบ็ธ และมี สวลี ผกาพันธุ์ ร่วมแสดงในเรื่องนี้ด้วย

นางลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน) เป็นผู้มีความสามารถในด้านการออกแบบท่ารำ และลีลานาฏศิลป์ทั้งในแบบไทยเดิมและไทยประยุกต์ สามารถออกแบบการแสดงนาฏศิลป์ชุดวิพิธทัศนาต่างๆของคณะผกาวลี ที่ได้แสดงให้ชาวต่างประเทศชม ทั้งในประเทศและนอกประเทศ ทุกทวีปทั่วโลก ท่านมีความสามารถทั้งในการแสดงและกำกับการแสดง ละครเวที , ละครโทรทัศน์ , ละครวิทยุ และภาพยนตร์ อาทิ ครั้งหนึ่งที่ท่านกำกับภาพยนตร์เรื่อง "ไฟชีวิต" ได้ทำให้นางเอกใหม่ ชื่อ ศรินทิพย์ ศิริวรรณ ได้รับรางวัลคุ๊กตาทองในปีนั้น

รายชื่อละครเวที ที่ คณะผกาวลี จัดแสดง ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๘ – ๒๔๙๓

๑. **ผกาวลี** แสดง ๒ ครั้ง พ.ศ.๒๔๘๘ และ พ.ศ.๒๔๘๙ แสดงที่โรงละคร ของ กรมศิลปากร

๑. หลวงบุณยมานพ เรื่องและบทละคร นามปากกาของท่าน คือ "แสงทอง"
๒. คุณหญิง ชิ้น ศิลปบรรเลง สร้างและออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
ต่อมาท่านได้เป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ดนตรีไทย พ.ศ.๒๕๓๐
๓. โหมด ว่องสวัสดิ์ สร้างฉากละคร
ต่อมา ท่านได้เป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ จิตรกรรม พ.ศ.๒๕๓๐
๔. ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
ต่อมาท่านได้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ดนตรีสากล พ.ศ.๒๕๔๑

๕. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงโอ้รัก , เพลงเสียแรงรัก

นางเอก อนงค์ พัฒนากุล - นักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร และโรงเรียนชัตติยานีผดุง ปัจจุบันท่าน คือ รศ.อนงค์ นาคสวัสดิ์

พระเอก อุโฆษ จันทร์เรือง - นักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒. เกียรติศักดิ์รักของข้า (พ.ศ.๒๔๘๙) แสดงที่โรงละคร ของ กรมศิลปากร

๑. มาลัย ชูพินิจ เรื่องและบทละคร - นามปากกาของท่าน คือ "เรียมเอง"

๒. คุณหญิง ชิ้น ศิลปบรรเลง สร้างและออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. โหมด ว่องสวัสดิ์ สร้างฉากละคร

๔. ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๕. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และประพันธ์คำร้อง เพลงดวงใจ , เพลงอยากจะลืม , เพลง ชื่นใจ ฯลฯ

นางเอก ลัดดา สารตายน

พระเอก ประเทือง สายะพันธุ์ - นิสิต ม.เกษตรฯ รุ่นเดียวกับ ศ.ระพี สาคริก

๓. เวียงฟ้า (พ.ศ.๒๔๙๐) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. กุมุท จันทร์เรือง เรื่อง และ บทละคร

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๓. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงสายสัมพันธ์, ความสุข

นางเอก ลัดดา สารตายน

พระเอก ประวัติ ผิวเผือก (ทัต เอกทัต – นักแสดงที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น) ส.อาสนจินดา ร่วมแสดงในบทพระรองของเรื่องนี้ด้วย

ลัดดา แสดงเป็นเจ้าหญิงแสนหวี

๔. **ดาราวัลย์ (พ.ศ.๒๔๙๐) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร**

๑. กุมุท จันทร์เรือง เรื่อง และ บทละคร
๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงหวานรื่น
นางเอก ยุวดี วิจิตรานนท์
พระเอก อุโฆษ จันทร์เรือง

๕. **มนต์นาคราช** (พ.ศ.๒๔๙๐) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. กุมุท จันทร์เรือง เรื่อง และบทละคร
๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงเงาในน้ำ ฯลฯ
นางเอก พรรณี สำเร็จประสงค์
พระเอก อุโฆษ จันทร์เรือง

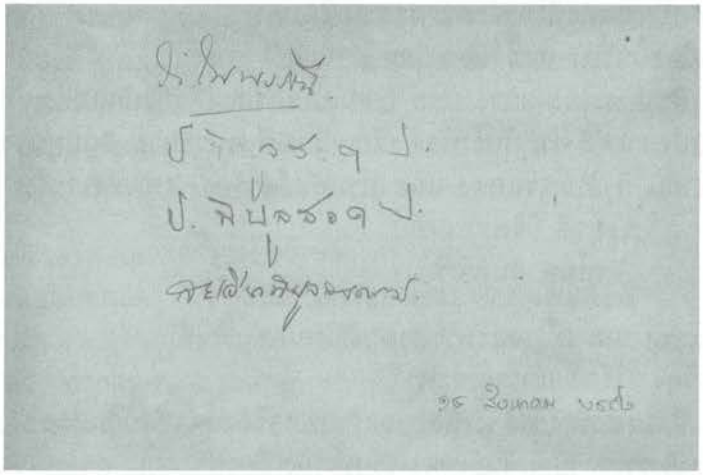
พรรณี สำเร็จประสงค์ และ อุโฆษ จันทร์เรือง

พรรณี สำเร็จประสงค์

นางระบำ ถ่ายหน้าบ้านบาตร

ลายพระหัตถ์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และลายมือชื่อ จอมพล ป.พิบูลย์สงครามในสมุดเข้าชมละครเรื่องความพยาบาทของคณะผกาวลี พ.ศ.๒๔๙๑

๖. ความพยาบาท (พ.ศ.๒๔๙๑) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. สด กูรมะโรหิต สร้างบทละครจาก เรื่องความพยาบาท ของ "แม่วัน" (นามปากกาของพระยาสุรินทราชา) ที่แปลจาก เรื่อง "แวนเด็ตต้า" ของ "แมรี่ คอเรลลี่"

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงดวงดาวกับความรัก , เพลงโอ้ยอดดวงใจ , เพลง โสมสวาท

นางเอก สวลี ผกาพันธุ์ ปัจจุบันท่าน คือ เชอร์รี่ เศวตนันทน์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ร้องเพลง พ.ศ.๒๕๓๒

พระเอก ส. อาสนจินดา พระเอกนักประพันธ์ นักแสดง ผู้กำกับการแสดง ฯลฯ

พระรอง วลิต สนธิรัตน์

๗. ธิดาจ้าวราชบุตร (พ.ศ.๒๔๙๑) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. ภากร สารานุประพันธ์ เรื่อง และ บทละคร

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงงามเพียงจันทร์ ฯลฯ

นางเอก เกษแก้ว มาศะวิสุทธิ์ - นักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร ต่อมาท่านคือ ครูโรงเรียนสัมมาชีวศิลป์

พระเอก ปิติ เปลี่ยนสายสืบ

๘. แมคเบ็ธ ผู้ทรยศ (พ.ศ.๒๔๙๑) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมไทย

๑. กุมุท จันทร์เรือง เรื่องและบทละคร จากบทลุครเรื่อง แมคเบ็ธ ของ เชคสเปียร์

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงงามเพียงจันทร์ , ฯลฯ

นางเอก ลัดดา สารตายน (แสดงเป็นนางเอกในเรื่องนี้เป็นเรื่องสุดท้าย)

พระเอก วสันต์ สุนทรปักษิน (นักแสดงมีชื่อในยุคนั้น)

๙. **เงือกน้อย** (พ.ศ.๒๔๙๒) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมไทย

๑. กุมุท จันทร์เรือง สร้างเรื่องและบทละครจากเทพนิยาย ของ ฮันส์ คริสเตียน แอนเดอสัน (Hans Christian Anderson) เรื่อง ลิตเติ้ล เมอร์เมด (Little Mermaid)

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงโอ้จันทรา , บุบผาบาน ฯลฯ

นางเอก พรรณินี รุทระวณิช นักเรียนโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย
ต่อมา ท่านคือ ผศ.ดร.พรรณินี สาคริก (รุทระวณิช)
พระเอก อุโฆษ จันทร์เรือง

๑๐. **สร้อยไข่มุกด์** (พ.ศ.๒๔๙๒) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมไทย

๑. กุมุท จันทร์เรือง สร้างเรื่องและบทละคร ต่อจาก เรื่อง “เงือกน้อย” ตามคำเรียกร้องของผู้ชม ซึ่งชื่นชอบ ละครเรื่อง “เงือกน้อย” มาก

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ครูประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้องเพลงในเรื่อง

นางเอก พรรณินี รุทระวณิช - ผศ.ดร.พรรณินี สาคริก (รุทระวณิช) และ คุณวัลย์ลดา หงส์ทอง (ศิลปบรรเลง) ร่วม แสดงเป็น “เงือกน้อย” ในตอนต้นของเรื่อง
พระเอก อุโฆษ จันทร์เรือง

๑๑. **เงาะป่า** (พ.ศ.๒๔๙๒) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. สด กูรมะโรหิต สร้างบทละครจาก บทพระราชนิพนธ์เรื่อง “เงาะป่า” ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง

๓. ครูประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี

๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงรักแท้ ฯลฯ

นางเอก	สวลี ผกาพันธุ์	แสดงเป็น ลำหับ
พระเอก	วลิต สนธิรัตน์	แสดงเป็น ชมพลา
พระรอง	อดิศักดิ์ เศวตนันทน์	แสดงเป็น เฮนา

ศาลาเฉลิมนคร
บริษัทมหรสพสมภรณ์ จำกัด
อนุญาตให้.....
เข้าชมการแสดงเรื่อง เงาะป่า
จำนวน 2 คน ที่นั่งชั้น.....รอบ.....
ประจำวัน.....
ผู้อนุญาต
เว้นวันเสาร์ – อาทิตย์ (นำบัตรนี้ไปขึ้นหออักขรที่ห้องตั๋วก่อน)

บัตรเข้าชมการแสดงเรื่องเงาะป่า ที่ศาลาเฉลิมนคร พ.ศ.๒๔๙๒

๑๒. แผ่นดินแห่งความฝัน (พ.ศ.๒๔๙๓) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. สด กูรมะโรหิต สร้างบทละคร
๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
๓. ครูประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงงามงอน , เพลงเริงแข

นางเอก สวลี ผกาพันธุ์
พระเอก อดิศักดิ์ เศวตนันทน์

๑๓. ชายชาติชั่ว (พ.ศ.๒๔๙๓) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมนคร

๑. กุมุท จันทร์เรือง เรื่องและ บทละคร
๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
๓. ครูประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงยามสิ้นแสงตะวัน

นางเอก สวลี ผกาพันธุ์
พระเอก อุโฆษ จันทร์เรือง

๑๔. ขบวนเสรีจีน (พ.ศ.๒๔๙๓) แสดงที่โรงละคร ศาลาเฉลิมไทย

๑. สด กูรมะโรหิต เรื่องและ บทละคร
๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
๓. ครูประสิทธ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
๔. ลัดดา สารตายน กำกับการแสดง และ ประพันธ์คำร้อง เพลงความรักครวญหา

นางเอก สวลี ผกาพันธุ์
พระเอก อารี โทณวนิก

การซ้อมเพื่ออัดเสียงเพลงที่ห้องอัดเสียงกุมุท จันทร์เรือง ถนนเศรษฐศิริ สามเสน

๑๕. ซีสก้า (พ.ศ.๒๔๙๓) โรงละครศาลาเฉลิมนคร

๑. สด กูรมะโรหิต เรื่องและบทละคร
๒. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง สร้าง และ ออกแบบเครื่องแต่งตัวนักแสดง
๓. ครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรี
๔. ลัดดา สารตายน ประพันธ์คำร้อง (รักแท้) กำกับการแสดง
นางเอก สวลี ผกาพันธุ์
พระเอก วลิต สนธิรัตน์

๑๖. ภาพยนตร์ไฟชีวิต, โรงภาพยนตร์โอเดียน

๑. สด กูรมะโรหิต บทภาพยนตร์
๒. ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ประพันธ์เพลง เรียบเรียงเสียงประสาน ควบคุมวงดนตรีที่ฮ่องกง
๓. ลัดดา สารตายน ประพันธ์คำร้อง (จันทราพาฝัน)กำกับการแสดง
ผู้แสดงนำชาย สุรชัย ลูกสุรินทร์
ผู้แสดงนำหญิง สวลี ผกาพันธุ์

วาระสุดท้าย

นางลัดดา ศิลปบรรเลง ล้มป่วยลงด้วยโรคติดเชื้อที่ปอดและทางเดินปัสสาวะ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๓ ได้รับการดูแลรักษาอย่างดีจากแพทย์และบุตรหลาน-ลูกศิษย์ที่เคารพนับถือมาเป็นระยะเวลา ๓ ปี จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๖ ถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบ ณ โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (สาขาพร้อมมิตร) สิริรวมอายุ ๙๒ ปี ๖ เดือน

อาสากาชาด สภากาชาดไทย

คำนึงถึงคุณอาลัดดา ศิลปบรรเลง และครอบครัว

ลัดดา สารตายน สมัยที่อยู่กับกรมศิลปากร

นั่งรำลึกถึง คุณอาลัดดา เมื่อไปเคารพท่านที่วัดเทพศิรินทราวาส ระหว่างนั่งฟังพระสวดพระอภิธรรม

วราวุธคุ้นเคยกับท่านตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็กน้อยคุณพ่อคุณแม่ ชอบพาไปดูละครของคุณหลวงวิจิตรวาทการ จัดแสดงที่โรงละครศิลปากร ปัจจุบันได้รื้อและสร้างใหม่เป็น อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หลังที่ติดกับรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมัยนั้น ท่านแสดงเป็น นางเอก ในนาม ลัดดา สารตายน ผู้คนหลงใหลกันทั่วเมือง คลับคล้ายคลับคลา ท่านเป็นนางเอกเรื่อง แสนหวี ละครคุณหลวงวิจิตรวาทการสมัยนั้นไม่ใช่ย่อย มีทั้ง พูด ร้อง รำ ระบำประกอบ ตรึงตาตรึงใจ วราวุธ เด็กน้อยสมัยนั้นเป็นอย่างยิ่ง ชอบคุณคุณพ่อคุณแม่ที่พาลูกไปชมกันเป็นประจำ

เวลาต่อมา ก็เมื่อ คุณอาลัดดาร่วมกับอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง สามีท่าน ตั้งคณะละครจัดแสดง วราวุธดูเรื่องแรก คือ ผกาวลี ยังจำภาพ นางเอกที่ถูกสาป นั่งทุรนทุรายเพราะไฟไหม้ เรื่องนี้แสดงที่โรงละครศิลปากรโรงเดิม ต่อมาได้ชมอีกหลายเรื่อง เช่น ความพยาบาท ที่พี่ สวลี ผกาพันธุ์ เป็นนางเอก เรื่องนี้แสดงที่ โรงละครเฉลิมนคร ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของตลาดคลองถมไปแล้ว และเรื่องที่ประทับใจมากอีกเรื่องหนึ่ง คือ เงือกน้อย แสดงที่ ศาลาเฉลิมไทย ที่ถูกทุบทิ้งไปแล้ว นางเอก คือ คุณ พรรณินี รุทระวณิช ผู้ล่วงลับไปนานแล้ว เรื่องนี้ ที่จำได้ก็มี คุณชูศรี โรจนประดิษฐ์-ดาราตลกในเวลาต่อมา ร่วมแสดงอยู่ด้วย ละครเหล่านี้ วราวุธพันวัยเดียงสามาแล้ว อยู่ในช่วงหลังสงครามโลก เริ่มแตกพาน

มาคลุกคลีกับ คุณอาลัดดา อีกครั้ง ก็เพราะทางบ้านติดใจการจัดแสดงและการร่ายรำของคณะผกาวลี เวลามีงานเลี้ยงที่บ้าน ก็จะไปขอให้ทาง "บ้านบาตร" ซึ่งเป็นบ้านของทางครอบครัว ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ช่วยจัดมาแสดงเพื่อความบันเทิงและครึกครื้นที่ "บ้านศรีย่าน" ของผมเป็นประจำ นอกจาก คุณอาลัดดาแล้ว ผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงจัดชุดต่างๆ คือ คุณหญิง ชิ้น ศิลปบรรเลง

ต่อมา ก็เมื่อผมสนใจอยากหัดปิอาโน ก็ได้ไปกราบขอเป็นศิษย์ ท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ซึ่งท่านก็กรุณามาสอนให้ถึงที่บ้าน

และสมัยเป็นนักศึกษาแพทย์ที่ศิริราช กาชาดมีงานประจำปี ได้มาขอให้ทางศิริราชร่วมแสดงในรายการบันเทิงที่สถานลีลาศเก่าในบริเวณสวนอัมพร ครั้งนี้ ได้ไปปรึกษาคุณอาลัดดา ซึ่งได้กรุณามอบหมายให้ พี่ยุ้ย เสาวภาคย์ อักษรานุเคราะห์ (อนันตศัพท์) สอนรำญี่ปุ่น เรื่อง "โอชิโอริ" ผู้แสดงคือเหล่านักศึกษาแพทย์หญิง ต้องสั่งพัดญี่ปุ่นที่ใช้ร่ายรำทางบริษัทเดินอากาศไทย รวมทั้งวิกผมเจ้าหญิงญี่ปุ่น ส่วนเสื้อผ้าและโอบิ (ที่คาดช่วงเอวและอก) นั้นผลิตกันเอง เป็นที่ฮือฮากันในสมัยนั้นเพราะแปลกกว่าที่เคยมีจัดกันมาก่อน ที่ต้องสั่งพัดรำมาจากญี่ปุ่น เพราะ ซี่โครงพัดกว้างสามารถสอดนิ้วเข้าไปและควงพัดให้หมุนติ้วรอบนิ้วได้ตามลีลาร่ายรำ

จินตลีลา โดยเสาวภาคย์ อนันตศัพท์ และสรวง อักษรานุเคราะห์

ครอบครัวของผม มีพี่เขย คือ อดีตท่านทูต สุวิทย์ บวรวัฒนา ท่านเป็นนักดนตรีไทยที่เก่งฉกาจ ก็ได้เคยไปศึกษาวิชาและศึกษาทางเพลง จาก ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ ที่บ้านบาตรใกล้วัดสระเกศ ลูกศิษย์ของท่านครูฯ ก็มาร่วมวง "วัชรบรรเลง" ของคุณพี่สุวิทย์หลายคน

ผมเคยไป "บ้านบาตร" ได้พบกับท่าน ได้กราบท่าน แต่ไม่ได้เสวนากับท่าน เพราะตอนนั้นมีความรู้สึกเกรงๆ ท่านอยู่มาก

เวลาล่วงเลยต่อมา วราวุธก็ห่างเหินจากคุณอาลัดดาและท่านอาจารย์ประสิทธิ์ไป เพราะไปฝึกอบรมทางแพทย์ต่อ ณ ต่างประเทศและกลับมาประจำอยู่ที่คณะแพทย์ศาสตร์เชียงใหม่

มาคลุกคลีกับท่านอาจารย์ทั้งสองอีกครั้ง เมื่อ วราวุธมีบทบาทในฐานะนายกสมาคมนักแต่งเพลง เพราะไปอุตริแต่งเพลงแล้วเกิดดังเปรี้ยงปร้างสะท้านกรุงไปหลายเพลง เช่น เพลงแรก คือ รักต้องห้าม ต่อมาก็มี พะวงรัก , ตะแลงแกงแทงใจ , เทพธิดาดอย ที่แต่งคำร้องประกอบทำนองจีน ตามคำขอร้องของ พลตำรวจโท บันเทิง กัมปนาทแสนยากร เจ้าของบริษัทสร้างภาพยนตร์จิรบันเทิง

ที่เล่ามานี้ ไม่ใช่เป็นการอวดตัวเอง แต่เพื่อท่านที่มาเคารพ คุณอาลัดดา จะเข้าใจเหตุผล เพราะเมื่อเป็นนายกฯ วราวุธก็สนับสนุนนักแต่งเพลงทุกประเภท ทั้ง เพลงไทย สากล ลูกทุ่ง และเพลงคลาสสิคฝรั่ง ที่ประพันธ์โดยคนไทย จึงได้จัดคอนเสิร์ตขึ้นที่โรงละครแห่งชาติ บรรเลงโดยวง บางกอกซิมโฟนี่ออเคสตร้า อำนวยเพลงโดย นาวาโท ปิยะพันธ์ วอกลาง

วราวุธได้กราบท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ขอเพลง Siamese Suite ที่เคยมีชื่อในอดีตของท่าน เคยบรรเลงในต่างประเทศ และเพลงใหม่ที่ท่านประพันธ์ขึ้น คือ เสี่ยงเทียน ซึ่งมีการขับร้องประสานเสียงกลุ่มหญิงประกอบด้วย สังเกตว่า ท่านอาจารย์ประสิทธิ์ และ คุณอาลัดดา มีความสุขอย่างล้นเหลือ

จำได้ว่าการแสดงคอนเสิร์ตในค่ำคืนนั้น เป็นวิบากกรรมอย่างที่สุด เพราะปีนั้น น้ำท่วมกรุงเทพฯขนานใหญ่ ผู้คนมาชมก็อุตสาหะบุกบั่นฟันฝ่า "น้ำท่วม" มาชม วงดนตรีบรรเลงไม่ครบเครื่อง เพราะไม่สามารถบุกลุยน้ำไปนำพิณฝรั่ง (Harp) มาร่วมบรรเลงได้ แต่การแสดงก็ประสบความสำเร็จด้วยดี

ต่อมา เมื่อได้มีโอกาสทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการบริษัทลิขสิทธิ์ดนตรีแห่งประเทศไทย ก็ได้ดำเนินการเพื่อให้ท่านอาจารย์ประสิทธิ์ได้เป็นสมาชิก ปัจจุบัน ลิขสิทธิ์ดนตรีของท่าน ทายาทได้รับช่วงต่อเพราะมีกฎหมายคุ้มครองหลังจากผู้ประพันธ์ถึงแก่กรรมไปแล้ว ๕๐ ปี

ในโอกาสต่อมาที่ได้พบ คุณอาลัดดา ประจำปี คือ งานทำบุญ มูลนิธิ สด – เนียน กูรมะโรหิต ที่ทายาทของท่าน คุณอัปสร จัดขึ้นเป็นประจำ ในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี งานฯนี้ หลังทำบุญเลี้ยงพระกันแล้ว ก็จะมีการบรรเลงและขับร้องบทเพลงที่ท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ประพันธ์ "ทำนอง" ประกอบละครคณะผกาวลี มีคุณอาลัดดาร่วมประพันธ์ "คำร้อง" ด้วย วราวุธได้ไปร่วมงานทุกครั้ง ถ้าหากว่าช่วงนั้นอยู่กรุงเทพฯมิได้ไปต่างจังหวัด หรือ ต่างประเทศ เป็นการแสดงคอนเสิร์ต ที่ผู้ร่วมงานฯ โดยเฉพาะ คุณอาลัดดาและครอบครัวมีความสุขที่สุด เพราะผู้ขับร้องได้มีการซักซ้อมกับคุณอาลัดดาด้วย ท่านได้ร่วมสังเกตการณ์ลูกศิษย์ที่ท่านได้แนะนำฝึกฝน และในบางครั้ง ยังมีการแสดงตัวอย่าง ละครวิทยุ ที่คุณอาลัดดา เป็นผู้แสดงนำ ร่วมกับ คุณชูศักดิ์ ศิริวงศ์ ผู้ศรัทธาเลื่อมใส ผลงานดนตรีของท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง คุณชูศักดิ์ มาทำหน้าที่เป็นพิธีกรในการแสดงคอนเสิร์ตที่บ้านคุณอัปสรด้วย เป็นบทละครวิทยุเก่าที่คุณอาลัดดาเคยประพันธ์และทำบทไว้

คุณอาลัดดามาร่วมทำบุญ มูลนิธิสด-เนียน กูรมะโรหิต และร่วมงานคอนเสิร์ตในตอนบ่ายทุกครั้ง แต่ในช่วง ๑ – ๒ ปี หลังนี้ สุขภาพของท่านไม่ดีนัก ประกอบกับท่านมีอายุมากจึงไม่สะดวกที่จะมาร่วมงานฯ ผมจึงมีโอกาสได้พบและกราบท่านครั้งสุดท้าย เมื่อ ๒ ปีก่อน

คงจะไม่สมบูรณ์ ถ้าผมจะไม่ได้เอ่ยถึงกิจการของทายาทคุณอาลัดดา และท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ที่จัดตั้งบริษัทฯผลิตเฟอร์นิเจอร์ เป็นตัวแทนของแสกนดิเนเวีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่วราวุธไปอุดหนุน คือ ชุดโซฟาที่เก้าอี้นั่งสบายที่สุดและเก้าอี้นอนเอนหลังได้ มีเบาะรองขาที่สุดสบาย ยังใช้การได้ดีมากถึงปัจจุบัน สมัยนั้น มีร้านชองท่านอยู่หน้าห้างสรรพสินค้าอิมโพเรี่ยม ถนนสุขุมวิท

ถึงแม้ คุณอาลัดดาจะจากไปแล้ว ตามวิถีทางธรรมชาติ ท่านได้ฝากงาน และผู้รับถ่ายทอด การขับร้อง และการแสดง ประดับวงการบันเทิงต่อมาถึงปัจจุบันอย่างมีคุณภาพเช่น พี่ สวลี ผกาพันธุ์ ผู้ได้รับกลยุทธ์การขับร้องจากคุณอาลัดดา (ปัจจุบันได้เป็นศิลปินแห่งชาติ) , ในด้านการแสดงละครเวทีและ ภาพยนตร์ เช่น อุโฆษ จันทร์เรือง, อดิเรก จันทร์เรือง, พรรณี สำเร็จประสงค์, สวลี ผกาพันธุ์, ส.อาสนจินดา, วลิต สนธิรัตน์, ชูศรี โรจนประดิษฐ์ (ชูศรี มีสมมนต์) ดาราตลกลือชื่อ (ผู้ล่วงลับไปแล้ว) เป็นต้น

วราวุธขอส่งใจอธิษฐานถึงคุณอาลัดดา และ ท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ผู้ล่วงลับไปก่อน ผมเชื่อว่ากรรมดีและกิจกุศลที่ท่านได้ประกอบตลอดมา ต้องส่งผลให้ท่านสถิตย์อยู่อย่างมีความสุข ณ สัมปรายภพ แน่นอน

ด้วยความเคารพรักยิ่ง

ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ นายแพทย์วราวุธ สุมาวงศ์

คุณครู

วันอังคาร ที่ ๓๐ เมษายน ประมาณ ๘ โมงเช้า น้องปุ้ม (คุณวัลย์ลดา หงส์ทอง) ลูกสาวคุณครูโทรศัพท์มาบอกว่า ครูลัดดาเสียเมื่อคืน (๒๙ เม.ย.๒๕๕๖) เวลา ๕ ทุ่มกว่า แต่เห็นว่าดึกแล้วควรบอกพรุ่งนี้เช้า

ถึงจะรู้และเข้าใจเป็นอย่างยิ่งเรื่องเกิดแก่เจ็บตาย แต่.....เสียใจอย่างยิ่ง....เสียใจอย่างที่สุด

เมื่อดิฉันไปกราบลาท่านที่วัดเทพศิรินทร์ หน้าท่านสงบ งาม ท่านไม่ได้จากไปด้วยโรคใด แต่ท่านจากไปด้วยวัย ๙๒ เศษ เหมือนใบไม้ที่กรำแดดฝนจนเหลืองจัดและร่วงหล่นจากต้นไปเอง

แต่เพราะยังเป็นปุถุชนจึงใจหายมาก เสียดายมาก เมื่อคิดถึง ความรักและความเมตตาที่ท่านให้ตลอดมาก็ยิ่งคิดถึงมาก แม้ระยะหลังๆ นี้ คุณครูจะลืมบ้าง.... จำดิฉันไม่ได้บ้าง....หลับบ้าง..... แต่ก็ยังดีที่ได้เห็นท่าน

ดวงดี ผกาพันธ์ อดิศักดิ์ เศวตนันท์ อดิเรก จันทร์เรือง และผู้ร่วมแสดงท่านอื่น กับ ครูลัดดา สารตายน

สวลี ผกาพันธ์ ที่ฮ่องกงในการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง "ไฟชีวิต"

ปกติ เมื่อดิฉันยังขับรถเองวันไหนคิดถึงคุณครูก็ไปกราบที่บ้าน แค่ไปคุยกันก็มีความสุขแล้ว และยังได้รับพรที่คุณครูให้เป็นศิริมงคลแก่ชีวิตทั้งส่วนตัวและการงานทุกครั้ง แต่วันที่ ศิษย์ผกาวลี รวมทั้งตัวดิฉันจะต้องไปพบรวมกัน คือ วันเกิดคุณครู ๑ พฤศจิกายน – วันครู ๑๖ มกราคม – วันทำบุญ คุณครูประสิทธิ์ ๔ กันยายน ปีนี้เป็นปีที่ ๑๔ ที่คุณครูประสิทธิ์ท่านจากไป.....รอคุณครูลัดดา

คิดถึงวันเก่าๆ ประมาณพฤศจิกายน ๒๔๙๑ เมื่อดิฉัน น.ส.เชอร์รี่ ฮอฟแมน อายุ ๑๗ ปี พบกับ คุณครูมยุรี จันทร์เรือง ซึ่งเป็นครูสอนขับร้องที่โรงเรียนโดยบังเอิญ ครูมยุรีจำได้ – ชวนไปรับประทานอาหารกลางวันที่คณะผกาวลี พบคุณครูลัดดาท่านเพิ่งเสร็จการซ้อมละครให้ศิษย์ทั้งหลายซึ่งจะแสดงที่ศาลาเฉลิมนครในโปรแกรมต่อไป ท่านกำลังจะรับประทานอาหารกลางวันกับคุณครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ด้วยประโยคเดียวที่ท่านพูดว่า "ไหน ร้องให้ฟังซิ" เมื่อดิฉันร้องเพลงพระราชนิพนธ์ "สายฝน" ที่ฮิทที่สุดในขณะนั้น ร้องวนไปวนมาไม่ทันจบเพลง ท่านก็พูดให้มาร้องเพลงด้วยในโปรแกรมที่ท่านกำลังฝึกซ้อมละครพอดี.....ไม่ได้ง่ายอย่างนั้น นะคะ ดิฉันต้องไปซ้อมเพลงทุกเย็นหลังเลิกงานประจำ และเมื่อคุณครูให้แสดงละครเป็นนางเอก (หลังลาออกจากงานประจำ) ในอีก ๑ โปรแกรมต่อไป ยิ่งต้องซ้อมทั้งการแสดง และ การร้องเพลง เหมือนไปโรงเรียน เช้า – พักเที่ยง – บ่ายถึงเย็น ทุกวัน คุณครูสอนทุกอย่างทั้งการแสดงและการใช้เสียง ท่านเป็นครู .. ท่านเป็นผู้ให้ .. ท่านเป็นผู้สร้าง

ในชีวิตของดิฉัน ๑๗ ปีมีพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด ให้ชีวิต เลี้ยงดูด้วยความรักมากมาย ให้การศึกษา อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี .. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ

เมื่อพบเป็นศิษย์คุณครูลัดดา ท่านให้เส้นทางเดินชีวิต ให้ "สวลี ผกาพันธุ์" นางเอกละคร – นางเอกภาพยนตร์ – นางเอกละครโทรทัศน์ – นักร้องแผ่นเสียงทองคำพระราชทานซึ่งบันทึกแผ่นเสียง ๒,๐๐๐ กว่าเพลง พร้อมอีกหลายๆ อย่างในโลกของวงการบันเทิงและ "ศิลปินแห่งชาติ" ทุกอย่างที่เป็น .. ทุกอย่างที่ทำ .. มาจากพื้นฐานคือการแสดงละครเวที

สวลี และ สุรชัย ในภาพยนตร์เรื่องไฟชีวิต

การถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องไฟชีวิตที่ฮ่องกง

ในวงการบันเทิงทราบดีว่าการแสดงละครเวที คือ พื้นฐานของการบันเทิงทุกอย่าง ซึ่งครูลัดดาท่านเป็นผู้ให้โอกาส .. ให้ความมั่นใจ .. ให้วิชาชีพ .. ให้ความภูมิใจในอาชีพที่นำมาซึ่งเกียรติยศ และ ความมั่นคง

ดิฉันโชคดีอย่างยิ่งที่ได้เป็นศิษย์ครูลัดดา ภูมิใจนักที่เป็นหนึ่งในศิษย์คณะผกาวลีตราบเท่าจนทุกวันนี้

ขอบุญกุศลใดที่คุณครูได้กระทำมาตลอดชีวิต รวมทั้งผลบุญจากครอบครัว และ ศิษย์ผกาวลี ได้เป็นผลานิสงส์ให้คุณครูลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ที่รักและเคารพยิ่ง สู่สุคติในสัมปรายภพ

ด้วยความคิดถึงคุณครูมากค่ะ จาก เชอร์รี่ (เศวตนันทน์)

(สวลี ผกาพันธุ์)
ศิลปินแห่งชาติ
๖ สิงหาคม ๒๕๕๖

ผู้กำกับผู้ไม่เคยตกเวที

จากซ้ายไปขวาแถวหลัง ลัดดา สด กูรมะโรหิต ประสิทธิ์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ และผู้ชมชาวญี่ปุ่น ที่ ร.ร.ผกาวลีนาฏดุริยางค์ (มนัส มานะสาบุตร นั่งขวาสุด)

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ คุณอาทั้งสองได้มาพบกับข้าพเจ้าที่บ้าน คุณอาผู้ชายต้องการให้เต้ย (รวิ กูรมะโรหิต) ช่วยอัดเทปเพลงร้องต่างๆ ของคุณอาที่ได้ประพันธ์ไว้ในสมัยละครเวที เรียบเรียงลงในเทปตลับใหม่ โดยบางเพลงคุณอาต้องการเพิ่มเติมเสียง cymbal ลงไปตอนจบของเพลงด้วย เต้ยปิดเทอมช่วงคริสต์มาสและกลับมาเมืองไทยจากอังกฤษ เต้ยมีความชำนาญคล่องแคล่วกับการใช้เครื่องบันทึกเสียง จึงจัดการให้เป็นไปตามความประสงค์ของคุณอาได้เป็นอย่างดี

วันนั้นเป็นวันเริ่มต้นของความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อเนื่องของคุณอาทั้งสองกับข้าพเจ้า ถึงแม้ข้าพเจ้าจะได้รู้จักและเคารพนับถือคุณอาทั้งสองมาตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็ก สมัยคุณอาและคุณพ่อร่วมงานการแสดงละครเวทีและต่อมาละครวิทยุ จนกระทั่งร่วมกิจการในบริษัทนาฏยากร วันนั้นได้จุดประกายความฝันของข้าพเจ้าที่ต้องการจะเผยแพร่บทเพลง

ของคุณอาประสิทธิ์ ที่ข้าพเจ้าชื่นชอบ หลงไหลมาตั้งแต่อายุยังไม่ถึงสิบปี โดยขออนุญาติคุณอาทั้งสองที่จะนำเพลงละครเวที คือ บทประพันธ์ดนตรีของคุณอาประสิทธิ์ และคำร้องบทประพันธ์ของคุณอาลัดดา มาเริ่มต้นบรรเลงในวันมูลนิธิ สด กูรมะโรหิต วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๑ สองเดือนถัดมาทันที โดยใช้การบรรเลงเปียโนประกอบเสียงร้องโดย คุณอาประสิทธิ์ประพันธ์ piano conductor ให้ เราได้มีการแสดงต่อเนื่องมาเป็นประจำทุกปี จนเวลาล่วงเลยมาถึง ๒๐ ปี อย่างไม่รู้ตัว โดยคุณอาทั้งสองจะมาร่วมงานอย่างไม่เคยพลาดทุกปีจนคุณอาประสิทธิ์เสียชีวิต ในช่วงหลังๆ เราได้นำวงดุริยางค์มาบรรเลงแต่ก็น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่การใช้วงดุริยางค์ประกอบเสียงร้อง มาเริ่มขึ้นเมื่อคุณอาประสิทธิ์ได้จากไปแล้ว

คุณอาลัดดารับหน้าที่กำกับฝึกฝนเสียงร้องให้เข้ากับคำร้องและทำนอง เป็นประจำทุกปี คุณอาจะเต็มอกเต็มใจมากำกับควบคุมการฝึกซ้อมหลายครั้งก่อนวันแสดง บทบาทของการเป็นผู้กำกับการแสดงของคุณอาปรากฏเด่นชัด ไม่ได้ผิดเพี้ยนไปจากการเป็นผู้กำกับการแสดงละครเวทีในยุคก่อนเลย ข้าพเจ้าระลึกถึงคำพูดที่ติดปากของคุณพ่อ (สด กูรมะโรหิต) ที่จะยืนยันหนักแน่นทุกครั้งที่มีงานการแสดงไม่ว่าจะเป็นละครเวที วิทยุหรือโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ ที่ท่านประพันธ์เรื่องและบท ว่าคุณลัดดาต้องเป็นผู้กำกับ คุณประสิทธิ์ต้องแต่งเพลง

ความประทับใจที่ข้าพเจ้าได้รับจากคุณอาลัดดา คือความเข้มแข็ง เด็ดขาดดุดันมีประสิทธิภาพและวินัยสูงสุด ข้าพเจ้าติดตามคุณพ่อไปดูละครเวทีของคณะผกาวลีเกือบทุกเรื่อง และชอบอยู่หลังโรง ข้าพเจ้าต้องคอยหลบหลีกคุณอาที่เดินเกือบจะวิ่งไปมาจากหลืบซ้ายไปขวาสลับกัน บอกบท ร้องเพลงประกอบจากหลังฉากให้อาณัติสัญญาณกับผู้แสดงเหมือนอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย เป็นอย่างนี้ทุกรอบการแสดง ข้าพเจ้าเลื่อมใสในตัวคุณอามาก แม้จะเกรงกลัวและประหม่าเมื่อเผชิญหน้ากับคุณอาจังๆ ซึ่งข้าพเจ้าพยายามหลีกเลี่ยงอย่างที่สุด ในการกำกับการแสดงละครเวทีหรือโทรทัศน์ คุณอามีความละเอียดพิถีพิถันถึงขนาดนับก้าวเดินของผู้แสดงแต่ละตัวมายังตำแหน่งที่จะยืนบนเวทีในฉากเดียวกัน

ลัดดา ประสิทธิ์ สด ร่วมกันปรึกษางานละครคณะผกาวลีที่บ้านบาตร

ข้าพเจ้ายังจำได้ถึงครั้งหนึ่งสมัยข้าพเจ้าอยู่โรงเรียนเตรียมฯ คุณอาขอให้ข้าพเจ้าร่วมร้องเพลงรายการวิทยุศึกษา คุณอาให้ข้าพเจ้าร้องเพลงที่พี่เวสาตรี รุทรวณิช ร้องสลับฉากในละครเรื่องสร้อยไข่มุกด์ คุณอาประสิทธิ์ได้นำทำนองของเพลง Serenade บทประพันธ์ของ Charles Gounod ซึ่งเป็น piano score ประกอบเสียงร้องโดยไม่มีทำนองมาใส่เสียงประสานเป็นวงออเคสตร้า ประกอบคำร้องภาษาไทยที่คุณอาลัดดาแต่งเช่นเคย ข้าพเจ้าซ้อมมาไม่พอ จังหวะยากมาก พอเริ่มร้องก็ตะกุกตะกัก คุณอาก็ตรงเข้ามาร้องแทรกทันที พร้อมทั้งลากและล็อกคอคุณอดิเรก จันทร์เรือง ให้ร้องคลอไปด้วย ข้าพเจ้าต้องหยุดร้องไปโดยปริยาย จบรายการคุณอายังดุข้าพเจ้าว่า ถ้าไม่เห็นว่าเสียงเพราะก็จะไม่ง้อหรอก

อีกครั้งที่มีการเตรียมเพลงร้องหมู่ ที่ท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ภราดา ประทีป ม.โกมลมาศ ขอให้คุณอาประสิทธิ์แต่งเพลงประจำมหาวิทยาลัยให้ เพลงแดนอโศก เนื้อร้องเป็นภาษาไทย อาจารย์อักษรศาสตร์ท่านหนึ่งได้รับมอบหมายให้ประพันธ์เนื้อเพลง คุณอาลัดดากำกับตรวจทานแล้วเห็นว่าบางท่อนวรรณยุกต์ไม่เข้ากับทำนองร้องไม่ได้ ท่านถือวิสาสะเปลี่ยนใหม่ทันทีไม่ใช่เฉพาะคำ แต่แต่งใหม่ทั้งประโยคเพื่อให้ได้ใจความ ทำให้ร้องได้ไพเราะกลมกลืนกับทำนองดนตรี อีกเพลงคือ ดำเนินทราย ที่คุณอาประสิทธิ์มอบหมายให้ข้าพเจ้าขยายจากดำเนินทราย ทางเปลี่ยน เป็นวงออเคสตร้า พร้อมเสียงร้อง ซึ่งเป็นทำนองดำเนินทรายเดิมของหลวงประดิษฐไพเราะฯ เนื้อเพลงบรรยายเทิดพระเกียรติพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสครบรอบพระชนม์พรรษา ๖ รอบ คุณอาลัดดาได้ขอให้คุณอาแถบรัตน์ เพื่อนรุ่นพี่โรงเรียนเซมะศิริ ซึ่งคุณอารักใคร่นับถือเสมอญาติสนิทแต่งคำร้อง หลังจากคุณอาแถบมอบเนื้อเพลงให้คุณอาลองร้องดู พบว่าคำแต่ละคำร้องได้ลำบากไม่กลมกลืนกับทำนอง ในที่สุดคุณอาต้องแต่งใหม่เองทั้งหมด

นี่คือความเป็นอัจฉริยะของคุณอา เพลงของคุณอาประสิทธิ์เกือบทุกเพลง คุณอาลัดดาเป็นผู้ประพันธ์คำร้อง ซึ่งทั้งความหมายและคำร้อง ร้องตามทำนองได้ไพเราะกลมกลืน วรรณยุกต์ไม่ขัดกับเสียงดนตรี ในช่วงที่ข้าพเจ้านำเพลงคุณอาประสิทธิ์มาบรรเลงในงานมูลนิธิสดฯ ซึ่งภายหลังเพิ่มเติมเป็น สด - เนียน กูรมะโรหิต เมื่อคุณแม่เสียชีวิต คุณอาลัดดาได้เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง คำร้องให้ร้องได้กลมกลืนกับเสียงดนตรีและความหมายไพเราะมากขึ้นหลายเพลง ทั้งเพลงที่คุณอาแต่งเองและของผู้ประพันธ์ท่านอื่น เช่น ดวงดาวกับความรัก ของประสิทธิ์ จันทรนิตรา เพลงยามสิ้นแสงตะวัน ที่คุณอาแต่งเอง เพลงเสี่ยงเทียนที่เปลี่ยนแปลงให้ผู้หญิงร้องจากเดิมของคุณหญิง ชิ้น ศิลปบรรเลง เพลงอยากจะลืม ที่คุณอาแต่งเอง เพลงสายสัมพันธ์ ที่คุณอาแต่งเนื้อเองได้เปลี่ยนประโยคสุดท้าย เพลงดวงใจ ที่คุณอาแต่งเอง เพลงโอ้ความรัก ประพันธ์โดยมาลัย ชูพินิจ เปลี่ยนบางประโยค เหล่านี้เป็นต้น บทเพลงเหล่านี้จะพบได้จากการรวบรวมผลงานคุณอาประสิทธิ์ฯ โดยคุณมาลินี สาคริก ที่ลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

ระหว่างระยะเวลาที่เราได้นำเพลงคุณอาประสิทธิ์มาแสดงในวันมูลนิธิสด - เนียน กูรมะโรหิต คุณอาได้มีดำริกระทันหันและกำกับการที่จะให้ข้าพเจ้าถ่ายทอดวิชาการประพันธ์เพลงจากคุณอาประสิทธิ์ เพราะเห็นคุณอาอายุมากแล้ว และไม่มีใครใกล้ชิดที่จะชื่นชมและเข้าใจบทประพันธ์ของคุณอาได้อย่างข้าพเจ้า คุณอาได้นัดข้าพเจ้าให้เริ่มเรียนทันทีในวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดีที่คุณอาถือฤกษ์ว่าเป็นวันครู นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของก้าวใหม่ในชีวิตของข้าพเจ้าในความรู้ด้านการประพันธ์ดนตรีสากล ซึ่งมีค่ายิ่งที่คุณอาทั้งสองได้มอบให้กับข้าพเจ้า

ทุกวันที่ข้าพเจ้าไปเรียน คุณอาได้จัดเตรียมของว่างอร่อยๆ สำหรับเรา ๓ คน ทุกครั้งเวลาพัก คุณอาจะเล่าเรื่องในอดีตของคุณอา สมัยที่คุณอามีชื่อเสียงโด่งดังในการแสดงละครเวทียุคหลวงวิจิตรวาทการ โดยเฉพาะบทเจ้าหญิงแสนหวี และเรื่องการได้พบกับคุณอาประสิทธิ์ครั้งแรกในฐานะครูสอนขิม คุณอาเพิ่งอายุ ๑๕ ปี และยังไม่มีความสนใจใดๆ กับเพศตรงข้าม คุณอาเล่าว่าคุณอาไม่ได้สนใจและรู้ตัวเลยว่าคุณอาประสิทธิ์แอบชื่นชมคุณอาอยู่เงียบๆ จนกระทั่งปลายปีเดียวกัน หลวงวิจิตรวาทการได้จัดส่งคณะนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทยไปแสดงที่ญี่ปุ่น คุณอาและคุณอาประสิทธิ์ได้รับคัดเลือกให้ร่วมคณะผู้แสดง ระหว่างการหยุดพักวันหนึ่งคุณอาไม่ได้ไปร่วมงานสังสรรค์กับคณะ ได้ออกไปเดินเล่นคนเดียว พอเลี้ยวมุมตึกก็เจอคุณอาประสิทธิ์ที่ไม่ได้ไปร่วมคณะเช่นกัน เดินเลี้ยวมาพบกันพอดี คุณอาประสิทธิ์ได้ขอคุณอาให้คำมั่นสัญญาว่าจะรอจนกว่าคุณอาประสิทธิ์เรียนดนตรีจบและกลับมาเมืองไทย คุณอาตกลงรับคำมั่นนั้นอย่างแน่แน่ ข้าพเจ้าประทับใจในความงดงามของความสัมพันธ์ของคุณอาทั้งสอง ซึ่งยืนยาวมั่นคงมาจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต

เนียน (ภริยา สด กูรมะโรหิต) และลัดดา ที่บ้านของสดในงานมูลนิธิสด กูรมะโรหิต

ตอนคุณอาประสิทธิ์เสียชีวิตใหม่ๆ คุณอาได้ขอให้ข้าพเจ้ามารับคุณอาหรือขอให้จอยพาคุณอามาหาข้าพเจ้าที่บ้านบ่อยๆ ข้าพเจ้าสะเทือนใจเพราะเข้าใจถึงความรู้สึกของคุณอาดีว่าคุณอาต้องการจะมาอยู่ในที่ๆ คุณอากับคุณอาประสิทธิ์เคยมาอยู่ด้วยกัน เพื่อให้รู้สึกได้ว่าได้อยู่ใกล้คุณอาประสิทธิ์เพียงแต่ไม่เห็นคุณอาเท่านั้น ทุกอย่างยังเหมือนเดิมสมัยที่คุณอาทั้งสองมาอยู่พร้อมกัน และข้าพเจ้าเป็นเสมือนสื่อที่เชื่อมโยงไปถึงคุณอาประสิทธิ์ ในช่วงนั้นข้าพเจ้าได้พยายามไปเยี่ยมคุณอาบ่อยครั้งเกือบทุกอาทิตย์ เพื่อให้คุณอาคลายความเศร้าและเหงาลง

คุณอาไม่เคยเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นสีอื่นนอกจากขาวดำ เปิดเพลงคุณอาประสิทธิ์ฟังก่อนนอนทุกคืน บ่นกับข้าพเจ้าทุกครั้งเมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมว่าคุณอาประสิทธิ์ไม่มาเข้าฝันเลย ข้าพเจ้าได้บอกกับคุณอาว่าคุณอาคงลืมจำความฝันไม่ได้มากกว่า ความจริงคุณอาจะต้องฝันเห็นคุณอาประสิทธิ์มาตลอด คุณอาบอกกับข้าพเจ้าว่า คุณอาคิดถึงและอยากติดตามไปอยู่กับคุณอาประสิทธิ์เต็มที ข้าพเจ้าได้ปลอบและขอร้องคุณอาให้อยู่เป็นมิ่งขวัญ ร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกและหลานไปนานๆ ถึงอย่างไรคุณอาก็จะได้ติดตามคุณอาประสิทธิ์ไปไม่ช้าไม่นานนี้แน่นอน

บัดนี้ การรอคอยการจากกันก็มาถึง ข้าพเจ้าเชื่อและภาวนาว่า ด้วยความยึดมั่นแน่วแน่ของคุณอาต่อความรักที่คุณอาทั้งสองมีต่อกัน คุณอาจะต้องได้เดินทางไปพบคุณอาประสิทธิ์แล้วยังสัมปรายภพ ขอให้คุณอาจงประสพความสุขสมหวังยังสรวงสวรรค์นั้นเถิด

ด้วยความรักเคารพและอาลัยไม่เสื่อมคลาย

อัปสร กูรมะโรหิต
บ้านพญาไท
เสาร์ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖

“พี่ดา” รำลึก

ในวงสนทนา รับประทานอาหารกลางวันที่เรา “สารตายน” นัดมาพบปะกันเป็นประจำ อย่างน้อยเดือนละครั้ง ที่บ้าน “ศิลปบรรเลง” ที่มี “พี่ดา” - ลัดดา ศิลปบรรเลง เป็นเจ้าภาพให้กับน้องๆ ทั้งหลาย ตอนนั้น พี่ดาก็มีอายุเข้าไป ๙๐ กว่าแล้ว ที่นั่งอยู่หัวโต๊ะใกล้กับพี่ดาก็มี “นายรงค์” (ดำรง สารตายน) อายุ ๘๖ ปี นี่ก็ใกล้สอนเดิน เตาะแตะๆ ถัดไปก็คือผม “นายปุ๊” (พงษ์พันธ์ สารตายน) ผู้เขียนเรื่องนี้ อายุอานามอีก ๑๕ ปี ถึง ๑๐๐ เหมือนกัน โชคดีหน่อยที่ยังพอวิ่งพอเต้นได้ แล้วก็มี “แม่น้อย” “แม่ศรี” สองคนนี้ก็ สว. แล้วทั้งนั้น แต่ยังเดินเหินได้ดีอยู่ บางครั้งก็มี คุณวัลย์ลดา หงส์ทอง (ปุ้ม) บุตรสาวของพี่ดาร่วมด้วย ส่วนพี่ดาของเราตอนนั้นรู้สึกว่าจะเดินไม่ไหวแล้ว ต้องมีรถเข็นหรือไม้เท้าพยุง เนื่องจากกำลังขาไม่มีและน้ำหนักตัวมาก

วัตถุประสงค์แท้จริงที่พวกเรา “สารตายน” ต้องมาร่วมพบปะ รับประทานอาหารกลางวันกันที่บ้าน “ศิลปบรรเลง” ของพี่ดาทุกเดือนนั้น นอกจากการได้พบ ได้สังสรรค์กันในหมู่พี่ๆ น้องๆ แล้ว เรายังต้องการไปให้กำลังใจพี่ดา ให้พี่ดาไม่เงียบเหงาเกินไป ได้ใช้ความคิดความอ่านพูดคุยกับพวกเราถึงเรื่องราวแต่หนหลัง ที่แต่ละคนได้ถ่ายทอดออกมาจากความทรงจำในอดีต

เมื่อหลายสิบปี ครั้งที่พี่ดายังสาว เป็นดาวเด่นของกรมศิลปากรและของวงการละคร ที่คนทั้งประเทศรู้จัก ในยุคของท่านอธิบดีกรมศิลปากร คุณหลวงวิจิตรวาทการ เจ้าของบทประพันธ์ เรื่องเจ้าหญิงแสนหวีและอีกหลายๆ เรื่องที่โด่งดังของเมืองไทย โดยเฉพาะเรื่องเจ้าหญิงแสนหวีที่กล่าวนี้ เป็นเรื่องที่สร้างชื่อเสียงให้กับพี่ดามาก เพราะพี่ดารับบทเป็นตัวเจ้าหญิง ที่นอกจากสวยในเวทีการแสดงแล้วยังสวยนอกเวทีเสียด้วย พี่ดาภูมิใจทุกครั้งที่พูดถึงการรับบทแสดงในละครเรื่องนี้ สำหรับพวกผมแล้ว ชินตากับภาพถ่ายของพี่ดาในเครื่องทรงของเจ้าหญิงโบราณที่งดงามมาก สวยทั้งคนแต่งและเครื่องประดับ แต่พวกเราทุกคนก็รับรู้กันอยู่แล้วว่า พี่สาวของเรานั้น สาวๆ สวยมาก น้องนุ่งทุกคนเทียบไม่ติดเลย

โดยส่วนตัวนั้น พี่ดาเป็นพี่สาวคนโตที่มีน้องๆ ร่วมบิดามารดาเดียวกันถึง ๖ คน
บิดาของท่าน คือ หลวงธนการพิทักษ์ (อุ่น สารตายน)
มารดา คือ นาง ธนการพิทักษ์ (เยื้อน สารตายน)
น้องๆ ทั้ง ๖ คน ได้แก่
คุณดำรง สารตายน
ผม นายปุ๊ – พงษ์พันธ์ สารตายน
คุณกรรณิการ์ ขวัญชัยพฤกษ์
คุณพรรณมาลี สารตายน (ถึงแก่กรรม)
คุณศรีกัญญา สารตายน
และคุณสุดารัตน์ ทองแถม ณ อยุธยา น้องคนสุดท้อง

หลวงธนการพิทักษ์ (บิดา)

เยื้อน (มารดา) ส่งลัดดา ที่สนามบินดอนเมืองเมื่อครั้งที่พานาฏศิลป์และดนตรีไทยไปยุโรปและอเมริกาครั้งแรก

"พวกเราเป็นพี่น้องคลานตามกันมา" วลีนี้ พี่ดาชอบพูดเสมอ และผมก็เชื่อว่า มันคงจะวนเวียนอยู่ในใจของพี่น้องทุกคน

ไม่เพียงแต่ในเรื่องของการแสดงเท่านั้นที่สร้างชื่อเสียงให้กับพี่ดา แม้ในการร้องเพลง ก็เป็นที่ยอมรับกันว่ายอดมาก ด้วยน้ำเสียงที่กังวาลเพราะพริ้งชวนฟัง ถ้าจะพูดว่าเสียงดีร้องเพลงเพราะก็ดูจะน้อยเกินไป เพราะคนในวัย ๖-๗-๘ สิบแล้ว ไม่น่าจะมีคุณสมบัติข้อนี้ แต่พี่ดามี มันจึงเป็นเรื่องประหลาดที่ต้องนำมาพูดถึง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า พี่ดาคือผู้รับบทแสดงเป็นตัวเจ้าหญิงแสนหวี บทประพันธ์ของคุณหลวงวิจิตรวาทการ จึงนับว่าเป็นเจ้าหญิงแสนหวีคนแรกของประเทศไทย ที่พูดเช่นนี้ ก็เพราะต่อจากนั้นมาอีกหลายสิบปี ได้มีการนำเอาบทประพันธ์เรื่องนี้ออกแสดงอีก โดยคณะผู้จัดทำที่มีชื่อเสียงในวงสังคมชั้นสูงหลายท่าน และในครั้งนี้ผู้รับบทเป็นเจ้าหญิงผู้เลอโฉมองค์นี้ คือ คุณศรีวิไล ประสุตานนท์ (ขออภัยที่เอ่ยนามท่าน) ซึ่งต่อมาก็คือคู่ชีวิตของ คุณวีระกานต์ มุสิกพงษ์ (ขออภัยอีกครั้ง) แต่ผมมีเรื่องที่ต้องขอแก้ไขความเข้าใจผิดเล็กน้อย เพื่อท่านผู้อ่านจะได้รับรู้อย่างถูกต้อง คือเมื่อละครเรื่องนี้ถูกนำออกแสดงเป็นครั้งที่สองในระยะเวลาที่ห่างจากครั้งแรกหลายสิบปี ได้มีนักวิจารณ์ละครสมัยนั้น เขียนไว้ว่า คุณศรีวิไล ประสุตานนท์ คือเจ้าหญิงแสนหวีคนแรกของประเทศไทย ซึ่งไม่ใช่ จริงๆ แล้วคือพี่ดา หรือลัดดา สารตายน (ศิลปบรรเลง) นี่เอง ก็ขอแก้ข่าวไว้ในโอกาสนี้ด้วยความเคารพ จากผม – "นายปุ๊" น้องชายแท้ๆ ที่คลานตามพี่ดามา

ลัดดาขับร้องเพลงไทยให้ผู้ชมชาวญี่ปุ่นฟังเมื่อครั้งไปฝึกสอนนาฏศิลป์ไทยที่ Sakakibara School of Dance and Music, Tokyo

บอกไว้แต่ต้นแล้วว่า พี่ดานั้น นอกจากจะสวยแล้ว ยังมีเสียงที่ไพเราะอีกด้วย ร้องเพลงก็เพราะ พูดจาสุ้มเสียงไพเราะน่าฟัง บางคนไม่รู้ความจริงบอกว่าพี่ดาบีบเสียง แต่พวกเรา พี่น้องทุกคนรู้กันดีว่ามันคือพรสวรรค์ เป็นธรรมชาติของพี่ดาเอง แม้ในวัยที่มีอายุถึง ๗๐-๘๐ ปีแล้ว เสียงพูดก็ยังใสเหมือนวัยรุ่น นี่ก็เป็นเรื่องแปลก (เราเคยมานั่งวิจารณ์กันว่า ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ก็ได้คำตอบหลวมๆ ว่า คงเป็นเรื่องของกรรมพันธุ์ เพราะคุณตาของพวกเรา ท่านบวชเป็นพระนักเทศน์ แก่มากแล้วแต่สุ้มเสียงยังใส ลูกคอพริ้ว ก็เลยยกประโยชน์ให้ท่าน)

พี่ดาเคยเล่าในวงสนทนาฮาเฮของ "สารตายน" นั่นแหละว่ามีอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง โทรศัพท์มาหาที่บ้าน คงไม่ได้รู้จักกับพี่ดามาก่อน แต่เข้าใจว่าน่าจะมีใครแนะนำมาอีกที ก็โทรศัพท์มาปรึกษาหารือขอคำแนะนำเรื่องระเบียงละครอะไรทำนองนั้นแหละ

"ฮัลโลๆ อาจารย์ลัดดา อยู่ไหมครับ ?" ท่านว่า
พี่ดา กำลังรับสายพอดี ก็บอกไปว่า
"อยู่ค่ะ, อยู่นี่แล้วค่ะ"
"อาจารย์ลัดดา หรือครับ ?" ส่งคำถามย้ำมาอีก เหมือนไม่แน่ใจอะไรบางอย่าง
"ค่ะ มีธุระอะไรหรือคะ ?"
เสียงเงียบไป ๒-๓ อึดใจ ก่อนจะบอกว่า
"ขอเรียนสาย อาจารย์ลัดดา สารตายน นะครับ"
"ค่ะ, นี่ดิฉัน ลัดดา สารตายน กำลังพูดค่ะ"
"หา...!" เสียงพูดเปลี่ยนเป็นเสียงอุทาน

โอ ! ก็น่าเห็นใจอาจารย์ท่านนั้นนะครับ ความที่คิดว่าจะต้องพูดกับคุณป้าแก่ๆ ไหงกลายเป็นเด็กเมื่อวานซืนเสียงใส ก็งงซิครับ !

เรื่องก็จบด้วยดีครับแม้จะมีความขลุกขลักในเบื้องต้นนิดหน่อย

อีกเรื่องหนึ่ง พี่ดาเล่าว่า ในงานอัดเสียงละครครั้งหนึ่ง ทีมงานของสถานที่แห่งนั้นเป็นผู้ดำเนินงาน ทางฝ่ายพี่ดาเพียงแต่จัดผู้แสดงไป มีพระเอก นางเอก ตัวประกอบ มากันครบครัน แต่เมื่อถึงเวลาแล้ว งานก็ยังไม่ยอมเริ่มสักที ทุกคนก็รอคอยว่าเมื่อไรจะเริ่มลงมืออัดเสียง ผู้กำกับเสียง คนควบคุมงาน ก็เดินให้พล่าน กระวนกระวายเหมือนรออะไรสักอย่าง เมื่อถามไถ่กันไปมา จึงรู้ว่ากำลังรอตัวนางเอกคนเดียว "ใครๆ ก็มากันหมดแล้ว เหลือตัวนางเอกคนเดียว" ผู้ควบคุมงานว่าเหมือนมีอารมณ์ ก่อนจะถึงบางอ้อว่าที่แท้แล้ว ผู้ให้เสียงตัวสำคัญที่รอคอย ก็คือสตรีวัยเลยกลางคนที่อยู่ใกล้ตัวเขานั่นเอง !

ปกติพี่ดาเป็นคนที่มีความจำค่อนข้างดี แม้ในขณะที่มีอายุในบั้นปลายของชีวิตแล้ว ก็ยังสามารถจดจำเรื่องราวต่างๆ ที่ผ่านมาเมื่อครั้งเป็นนักเรียน หรือในวัยทำงานที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการแสดง รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ มากมาย จะถูกระบายออกมาจากปากคำของพี่ดาเอง และนี่คือเหตุผลหนึ่งที่ พวกเรา "สารตายน" ทั้งหลายต้องมาตั้งวงสนทนาทานอาหารกลางวันกันเป็นประจำ เพราะในระยะหลังๆ นี้ พี่ดามีอายุมากขึ้น ไปไหนมาไหนไม่ได้เหมือนก่อน บ่อยครั้งมีอาการเซื่องซึม ไม่ค่อยพูดค่อยจากับใคร พวกเรารู้ว่า นั่นคือสัญญาณที่ไม่ค่อยดี จึงจำเป็นต้องเข้ามาหา ให้กำลังใจ พูดคุย ให้ความรื่นเริงกับพี่ดามากเท่าที่จะทำได้ตามประสาพี่น้องที่ห่วงหาอาทรต่อกัน

พี่ดานั้น อันที่จริงใช้ชีวิตอยู่กับ "สารตายน" น้อยมาก เพียงอายุ ๒๐ ก็จากไปอยู่กับ "ศิลปบรรเลง" ตั้งแต่นั้นจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต ผู้เขียนเองตอนนั้นก็มีอายุเพียง ๑๐ ขวบเท่านั้น ไม่รู้ความเป็นไปละเอียดลออเท่าไร อาศัยมีสื่อกลางใกล้ชิดพี่ดา คือ "แม่ศรี" หรือ ศรีกัญญา สารตายน น้องคนที่ ๕ ที่คอยเป็นมือเป็นไม้ให้พี่ดาแทบจะทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการแสดงที่สร้างชื่อเสียงกระฉ่อนทั้งในและนอกประเทศ หรือแม้แต่เรื่องการบุญการกุศลที่พี่ดากระทำอยู่แทบตลอดชีวิต โดยผ่านทางมือไม้ คือ "แม่ศรี" นี่แหละ ถึงขนาดที่จะเรียกได้ว่า เป็นตัวแทนกันทีเดียว

ในหมู่พี่น้องของเรา เราถือว่าพี่ดานั้น เป็นเหมือนแม่คนที่สอง ความรู้สึกที่ว่านี้เป็นเรื่องจริง เพราะไม่ว่าใคร (ในที่นี้ก็คือน้องๆ นี่แหละ) มีปัญหาเดือดเนื้อร้อนใจอะไร ก็มักจะร่ำร้องมาทางพี่สาวคนนี้เสมอ ช่วยได้บ้าง ไม่ได้บ้าง ก็ว่ากันไปตามบุญวาสนาของแต่ละคน พี่ดาจึงเป็นที่พึ่งที่มีศักยภาพมากที่สุดในหมู่พี่น้องที่คลานตามกันมา (วลีของพี่ดา) พวกเราจึงยกให้เป็นแม่คนที่สอง (โดยเอกฉันท์) แม่คนที่สองที่น่ารัก น่าเกรงขามพอๆ กัน ใครที่ไม่รู้ว่าพี่ดาน่าเกรงขามยังไง ก็ลองถามน้องๆ "สารตายน" ดูได้ สำหรับผู้เขียน บอกได้แต่ว่า ดุยิ่งกว่าแม่จริงๆ เสียอีก ตอนเด็กๆ เคยถูกกรรไกรเคาะตาตุ่มมาแล้วหลายโป๊ก โทษฐานเดินดัง รสชาติยังจำได้จนเดี๋ยวนี้

อนิจจา วัตตสังขารา

สังขารนี้ไม่เที่ยงแท้ พี่ดาก็จากพวกเราไปแล้ว ยังอยู่ก็แต่ความระลึกถึงที่มีให้ "โอ้ – แม่คนที่สอง" ถ้าวิญญาณพี่ดารับรู้ได้จริง ก็คงจะรู้หรอกครับ ว่าผมกับพี่น้อง "สารตายน" ทุกคน เรากำลังคลานตามพี่ไปแล้ว ไม่นานหรอกครับ !

"นายปุ๊"

พงษ์พันธ์ สารตายน
๕ มิ.ย. ๕๖

ศรัทธา
สุเทพ วงศ์กำแหง

ลัดดา และลูกศิษย์ ศิลปิน เช่น สวลี ผกาพันธุ์ สุเทพ วงศ์กำแหง อดิศักดิ์ เศวตนันท์

ผมมีความเชื่ออย่างหนึ่งในหัวใจของตัวเองมานานเท่านานทีเดียวที่จะบอกว่า "ศรัทธา" ของคนเรานั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อชีวิต จนไม่รู้จะหาคำเปรียบเทียบใดมาดุลน้ำหนักกับความดำรงอยู่ของมนุษย์ปุถุชนทั่วไป

เพราะคำว่า "ศรัทธา" นี่แหละ มันสร้างสิ่งยิ่งใหญ่ให้บังเกิดแก่โลกจนนับไม่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา การงานหรืออุดมการณ์ มักจะหนีไม่พ้น "ศรัทธา" ซึ่งมันจะย่างกรายเข้ามาก่อนอื่น

ดูแต่ "มหาตมะคานธี" ผู้ใช้ความสงบ อหิงสา มาต่อรองกับรัฐบาลอังกฤษจนประชาชนเกิดความศรัทธาในวิถีทางต่อสู้ ทำให้มวลชนหลายล้านคนยึดมั่นในอุดมการณ์เป็นพลังมหาศาลชนะรัฐบาลอังกฤษจนต้องยอมให้อินเดียเป็นอิสระในที่สุด

หรือโลกเกือบพินาศเพราะประชาชนส่วนใหญ่ของเยอรมันพากันศรัทธาจอมเผด็จการ "อดอฟ ฮิตเล่อร์" ให้หลงชาติของตนเองว่าแข็งแกร่งกว่าชนชาติอื่นๆ ทำให้ต้องยาตราทัพออกไปสู้รบกับประเทศอื่น จนต้องพ่ายแพ้การศึกกับชาติต่างๆ ที่สามัคคีกันรุมล้อมทำลายกองทัพเยอรมันได้อย่างเวทนา

ไม่เช่นนั้นก็ลองหันมามองดู "ญี่ปุ่น" ชาวเอเชียที่หมกมุ่นมั่นใจในพลังของพระอาทิตย์จนเชื่อว่าไม่มีใครจะยิ่งใหญ่เท่ากับชนชาติของเขาได้แน่ จึงหาญทำศึกไปจนเกือบทุกมุมโลก และด้วยพลังแห่งศรัทธานั้น ทำให้เด็กรุ่นหนุ่มของญี่ปุ่นกล้าหาญที่จะขับเครื่องบินเข้าปล่องไฟของเรือรบข้าศึกอย่างไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึงอย่างทรนง

ตัวอย่างที่เล่ามานิดๆ หน่อยๆ นี้ ก็เพียงเพื่อให้ท่านผู้อ่านเห็นว่าใน "ศรัทธา" ของคนนั้นหากเป็นไปในทางใดมันย่อมเป็นพลังเกื้อหนุนไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย

ผมเองก็เพิ่งเห็นเต็มตาก็ต่อเมื่อได้มาพบครูผู้มีบารมีสูงส่งท่านหนึ่ง สามารถดลบันดาลให้เด็กสาวคนหนึ่งก้าวขึ้นสู่ความสำเร็จแห่งชีวิตจนกระทั่งได้เป็น "ศิลปินแห่งชาติ" สาขาศิลปะการแสดงและขับร้องอย่างสง่าผ่าเผย ก็เพราะเธอผู้นี้มีพลังแห่งศรัทธาต่อครูผู้มีพระคุณไม่น้อยไปกว่าบุพการีของเธอเอง นั่นก็คือ ครู "ลัดดา สารตายน" ของ "สวลี ผกาพันธุ์" ศิลปินหญิงฝ่ายการขับร้องในยุค ๖๐ ถึงปัจจุบัน

ด้วยพลังแห่ง "ศรัทธา" ที่เธอมีต่อครูอย่างเหนียวแน่น ทำให้ความดีความงามและความเจริญโบกโบยมายังตัวเธออย่างมั่นคงตลอดมา

เมื่อครู "ลัดดา สารตายน" ล้มเจ็บด้วยวาระแห่งวันเวลาซึ่งเป็นปกติของชีวิต ศิษย์อย่าง "สวลี ผกาพันธุ์" ก็แทบจะเจ็บตามครูเพราะความกังวล ความเป็นห่วง ความรักที่มันประเดประดังเข้ามาทุกทางจนลูกศิษย์เช่นเธอ ต้องพะวักพะวงไม่เป็นสำ แทบจะกินไม่ได้นอนไม่หลับเอาเสียเลย

ในช่วงวิกฤติของครูลัดดา ผมมองเห็นดวงตาของพี่สาวของผมแดงช้ำ ซึ่งผมก็เข้าใจในความรัก ความห่วงของพี่รี่ที่มีต่อครูอย่างสูง

ที่ผมกล้าคิดเอาเองว่าพี่สาวของผมคงจะต้องเจ็บปวดกับการจากไปของครูผู้มีความกรุณา เป็นผู้หยิบยื่นแสงสว่างแห่งชีวิตให้อย่างจงใจและเต็มใจเพื่อให้ลูกศิษย์คนโปรดโบยบินขึ้นชั้นแห่ง "เกียรติยศ" ได้สมใจเธอผู้เป็นครู

แม้กระทั่งครูของผมเอง (ครูไสล ไกรเลิศ) ซึ่งท่านจะคิดเหมือนกับครูลัดดาหรือไม่ ผมก็ไม่อาจทราบได้ แต่ผมก็ได้อานิงค์จากคำสอนของท่านที่พร่ำบอกกับผมเสมอๆ ว่า

"ใช้ลมหายใจยาวๆ คำร้องชัดเจนทั้งคำกล้ำและ ร.เรือ ล.ลิง ต้องทำให้ได้จึงจะเรียกว่าเป็น "นักร้อง" ที่ดีมีอนาคต"

ยังเป็นคำสอนที่มีคุณค่าต่อผม เด็กบ้านนอกที่ซัดเซพเนจรมาอยู่ในวังวนของคนร้อยแปดพันเก้ากลางกรุงที่มีแสงและเสียงอึงคะนึง จนแทบจะไม่ได้ยินเสียงหายใจของตนเอง แต่ก็ยังจำคำบอกกล่าวของครูไสล เฉกเช่นของคุณครูลัดดา เช่นกัน

"ครู" ที่ดีย่อมเป็นร่มเงาแผ่ไพศาลปกป้องลูกศิษย์ให้ปลอดภัยตลอดกาล

ด้วยรักและเคารพครูลัดดาสูงสุด

เรืออากาศตรี สุเทพ วงศ์กำแหง
ศิลปินแห่งชาติ

แด่..คุณครูและพี่ผู้ยิ่งใหญ่
อดิเรก จันทร์เรือง

อดิเรก จันทร์เรือง และอมรา อนันตศัพท์ แสดงละครออกทีวีช่อง ๔ บางขุนพรหม เรื่องกามนิต-วาสิฏฐี กำกับการแสดงโดย ลัดดา

ถ้าพูดถึงคณะผกาวลี ตั้งแต่สมัยบ้านบาตร ท่านเป็นทั้งครูบา อาจารย์ และเป็นทั้งญาติผู้ใหญ่ เนื่องจากคุณครูนี้เกี่ยวดองกับทางด้านคุณพ่อ พระพรหมปรีชากับท่านหลวงประดิษฐไพเราะฯ เป็นสหายที่สนิทสนมกัน โดยคุณกุมุท ลูกชายคนโตของพระพรหมปรีชาได้แต่งงานกับคุณชัชวาลย์ ลูกสาวของหลวงประดิษฐไพเราะฯ และคุณครูลัดดา ได้แต่งงานกับครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง จึงได้เกี่ยวข้องเป็นญาติโดยปริยาย

ผมได้เริ่มฝึกร้องเพลงคลาสสิกตั้งแต่ ๑๐ ขวบ โดยการเริ่มร้องเพลงสลับหน้าม่านละครผกาวลี เพลงแรกที่ได้ขับร้องในชีวิตกับคณะผกาวลี คือ เพลงลมหนาว ต่อมาก็มีเพลงอีกหลายบทเพลงต่อเนื่องกันมา เช่น หลงคอย เงือกน้อย เงาะป่า เป็นต้น และได้มีโอกาสแสดงการขับร้องต่อหน้าพระพักตร์ในรัชกาลที่ ๘ และพระอนุชา (รัชกาลที่ ๙ ปัจจุบัน) ที่โรงละครแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ คณะละครผกาวลีได้เดินทางไปแสดงเผยแพร่วัฒนธรรมในประเทศแถบยุโรปและ ๒๖ รัฐในอเมริกา ผมได้มีโอกาสติดตามคณะละครด้วยในครั้งนี้ ทำให้ผมรู้จักใช้ชีวิตในต่างแดนอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จจากการขับร้องเพลงคลาสสิกด้วยการเป็นแขกรับเชิญในรายการ Tonight Show ของ Johny Carson ถึง ๒ ครั้ง จนยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองเท่าทุกวันนี้ บุญคุณของท่านยากสรรหาคำใดเปรียบเปรยได้จากการให้ของคุณครูประสิทธิ์ และคุณครูลัดดา ศิลปบรรเลง จากคำสอนของคุณครูลัดดา ทั้งด้านการขับร้อง การแสดง และความมีระเบียบวินัยของคุณครู ทำให้การใช้ชีวิตอยู่ในต่างแดนอย่างมีความสุข ซึ่งได้ยึดหลักคำสอนของคุณครู แม้ว่าจะอยู่ในต่างแดน การใช้ภาษาไทย คำควบกล้ำต้องใช้อย่างชัดเจน ซึ่งคุณครูลัดดาพร่ำสอนอยู่เสมอ (ถ้าเมื่อใดผิดจะถูกหยิกอยู่เสมอ) ความรักและความปรารถนาดีที่ได้รับจากคุณครูลัดดาเป็นทั้งครูผู้ให้และเป็นพี่ที่น่ารักของน้อง เพราะครูมีจิตใจโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นห่วงเป็นใย เอาใจใส่ดูแล ลูกศิษย์และลูกน้องอยู่เสมอ จากความรักของท่านที่มอบให้กับผมเสมือนน้องคนหนึ่ง ทำให้ผมซาบซึ้งประทับใจอย่างมิรู้ลืมจนตลอดชีวิตนี้

บัดนี้ท่านได้จากพวกเราไปแล้ว แม้ว่าจะเป็นเรื่องของธรรมชาติซึ่งมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ตาม แต่จะให้หักห้ามความอาลัยรักต่อท่านนั้นคงจะไม่ได้ จะคงรักและอาลัยท่านตลอดไปชั่วกาลนาน

ขอให้คุณความดีที่สั่งสมมาตลอดชีวิต ส่งให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติสัมปรายภพเทอญ

ด้วยความอาลัยรักยิ่ง

จากศิษย์และน้องชายที่รัก
อดิเรก จันทร์เรือง

แด่ อาจารย์ลัดดา ศิลปบรรเลง

ลัดดากับเพื่อน และผู้ร่วมงาน เมื่อสมัยที่อยู่กรมศิลปากร

ด้วยอาลัยรักและเคารพ อาจารย์ลัดดา ศิลปบรรเลง ที่ต้องจากพวกเราไป ตามกาลเวลาที่พวกเราทุกคนหนีไม่พ้น ท่านเป็นทั้งครูอาจารย์ เป็นทั้ง พี่สาว ที่เคยร่วมสถาบันนาฏศิลป์ รุ่นบุกเบิก ที่พวกเราได้อาศัยเรียนในสมัยนั้น ยังไม่มีสถานที่ของตนเอง ต้องอาศัยเรียนในบริเวณพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (วังหน้า) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เรียนบนพระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ ซึ่งเคยเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (องค์รอง) พี่เป็นทั้งพี่สาวและครูของผม โดยได้ให้ความกรุณาปราณี และช่วยสอนเพิ่มทักษะความรู้ในด้านกำกับการแสดงละครเวที จนทำให้ผมมีโอกาส เป็นผู้กำกับการแสดงละคร อีกทั้งการรำกระทบไม้ที่พี่ได้สอนนั้นงดงาม เพลงก็ไพเราะ ผมได้นำมาสอนให้กับโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นที่ชื่นชอบกันมาก ผมมีจิตผูกพันกับพวกเราชาวนาฏศิลป์ อยู่ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และภูมิใจที่พี่ได้สอนศิลปะ ได้ถ่ายทอดความรู้ในศาสตร์วิชานี้ให้เสมอ

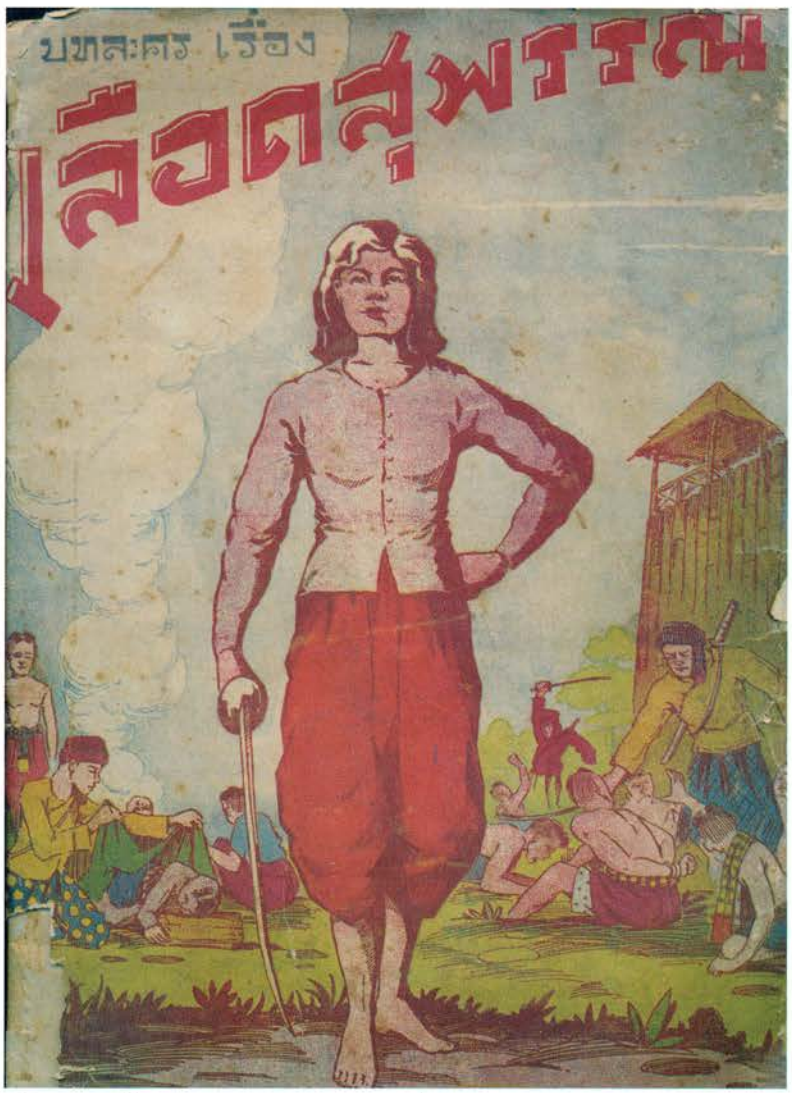
แสดงการรำกระทบไม้ที่ลัดดาฝึกสอนให้ลูกศิษย์

ท้ายนี้ ขอให้ดวงวิญญาณของพี่ไปสู่สุขคติภพ ทิพยสถานวิมานชั้นใดก็ตาม ขอให้ได้โปรดรับรู้ว่า น้องของพี่ คนนี้ ยังรำลึกถึงคุณงามความดี และ พระคุณของพี่เสมอ มิเสื่อมคลาย

ด้วยรักและอาลัย

ประดิษฐ์ รักการทัพ
๑๕๐/๑๒ หมู่บ้านอมรนิเวศน์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ท่านเป็นยิ่งกว่า ศิลปิน.....ครู...และผู้ให้
อารีย์ นักดนตรี

โปสเตอร์โฆษณาการแสดงละครเรื่องเลือดสุพรรณ
ของหลวงวิจิตรวาทการ ณ โรงละครเก่ากรมศิลปากร

คราใดที่นึกถึงคุณพี่ลัดดา สารตายน ทั้งที่ท่านยังมีชีวิต อยู่หรือ จากดิฉันไปแล้ว ภาพที่ยังอยู่ในความทรงจำของดิฉันยังมิได้ลืมเลือนไป

เสียดายอยู่หน่อยที่ว่า...เมื่อชื่อเสียงของท่านเป็นที่กล่าวขวัญถึง ความสามารถของท่านในฐานะศิลปินที่มีความสามารถจากเวทีละคร กรมศิลปากร เพราะ ดิฉันยังเป็นเด็กเล็กๆ อยู่เลยไม่ได้มีโอกาสไปชมการแสดงของท่าน

เมื่อมีผู้กล่าวถึงละครเรื่อง เลือดสุพรรณ ของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ทุกคนก็จะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ... ท่านมิได้เป็นดวงจันทร์ นางเอก หากแต่ท่านแสดงเป็นมังมหาสุรนาถ แม่ทัพใหญ่แห่งพม่าที่มีเสียงทรงพลังนี่คือจุดเริ่มต้นที่ได้รับการเจียรนัยเป็นเพชรน้ำเอกแห่งเวทีละครกรมศิลปากร

ประสิทธิ์ – ลัดดา เมื่อก่อนแต่งงาน

คุณพี่ลัดดา สารตายน เป็นนักเรียนนาฏศิลป์รุ่นแรกของกรมศิลปากร โรงเรียนนาฏศิลป์กรมศิลปากร ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๗๗ โดยร่วมคิดร่วมทำจนสำเร็จจาก ๓ ท่าน คือ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ และบุคคลสำคัญคนสุดท้าย คือคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง โดยใช้หลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และเพิ่มวิชานาฏดุริยางค์เป็นพิเศษ

แม้แต่เครื่องดนตรีที่จะมาสอนเด็กก็ไม่มีพอ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ท่านต้องแบ่งเครื่องดนตรีจากทางบ้านท่านมาช่วยสอนเด็กก็เพราะท่านเป็นลูกสาวคุณหลวงประดิษฐ์ไพเราะฯ ปรมาจารย์ทางดนตรีไทย แม้แต่ครูจะสอนก็ไม่พอ จึงได้ให้น้องชายคือ คุณพี่ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ซึ่งเรียนที่มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์มาช่วยสอนให้ นับว่าสกุลศิลปบรรเลง มีคุณูประการต่อกรมศิลปากรเหลือที่จะกล่าว

ส่วน คุณพี่ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ซึ่งเป็นครูสอนวิชาตีขิมให้คุณพี่ลัดดาท่านก็ได้ไปเรียนวิชา Composition จากมหาวิทยาลัยเกโด ประเทศญี่ปุ่น เป็นคนแรกในประเทศไทยที่ได้แต่งเพลง คลาสสิก ระดับโลก ได้แก่ เพลงไซมิลสวิท นับว่าท่านบิดามีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล จึงได้ส่งลูกชายคนโตไปเรียนวิชานี้ เป็นการเปิดโลกทัศน์ทางดนตรีให้แก่ประเทศไทย และกลับมารับราชการที่กรมศิลปากรแผนกดุริยางค์โดยเป็นผู้ช่วยของคุณพระเจนดุริยางค์

หลังจากนั้นทั้งคู่ก็ได้แต่งงานกันเป็นที่ชื่นชมยินดีแก่ญาติพี่น้องทั่วหน้า คุณพี่ลัดดา สารตายน เข้ามาเป็นสะใภ้ศิลปบรรเลง ที่เพียบพร้อมด้วยความเป็นกุลสตรี และเป็นศรีสง่าแก่ตระกูล ท่านจะทำงานเคียงคู่กับคุณพี่ประสิทธิ์ตลอดชีวิตอย่างน่าชื่นชมยิ่ง

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นบ้านเมืองระส่ำระสายหนักโดยเฉพาะกรุงเทพ คุณลุงหลวงประดิษฐไพเราะฯ ซึ่งเป็นญาติสนิทกับคุณพ่อก็ได้อพยพครอบครัวไปพำนักอยู่ที่บ้านคุณลุงเทียน ญาติสนิทอีกครอบครัวหนึ่ง ทำให้ดิฉันได้รู้จักและคุ้นเคยกับลูกหลานท่านทุกคนตราบจนทุกวันนี้

แม้จะอยู่ในภาวะสงครามแต่ลูกหลานของท่านก็ยังทำงานโดยเฉพาะท่านประมุขคงเป็นครูสั่งสอน ลูกศิษย์และมีพิธีไหว้ครูที่บ้านบาตรมิได้ขาด คุณพ่อส่งดิฉันและ พี่น้องให้มาร่วมไหว้ครูดนตรีด้วย

ตอนกลางคืนซึ่งอยู่ในช่วงท้ายๆ สงครามมีการพรางไฟเพราะเกรงว่าข้าศึกจะเห็นจุดยุทธศาสตร์ของเมืองไทย เหล่าศิลปินและดาราของบ้านบาตรก็ได้ออกมาเล่นรำวงท่ามกลางแสงไฟสลัวๆ ก็ทำให้สนุกกันได้ พวกเราเด็กในวัย ๑๒ - ๑๖ ปี ก็แอบดูอยู่บนบ้านของคุณป้าฟูพลอยสนุกไปด้วย ในยุคนั้นการเล่นรำวงเป็นสิ่งเยียวยาจิตใจคนกรุงเทพที่ซึมเศร้าจากสงครามได้เป็นอย่างดี

หลังสงครามคุณพี่ประสิทธิ์ลาออกจากราชการเพราะท่านมีศรีภรรยาเป็นเพื่อนคู่คิด และเป็นนักแสดงเลื่องชื่อซึ่งได้รวมตัวกันในหมู่ญาติพี่น้องของคุณพี่ประสิทธิ์ โดยมีคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลงเป็นผู้รวบรวมสมัครพรรคพวกมาตั้งคณะ ทำละครเวทีโดยใช้ชื่อว่า ศิษย์เก่ากรมศิลปากร แสดงละครเรื่องผกาวลี ณ โรงละครแห่งชาติ กรมศิลปากร ในระยะแรกๆ ตอนปลายสงคราม

คุณพี่ลัดดา เป็นทั้งผู้จัดละครและกำกับการแสดงรวมทั้งสอนร้องเพลงให้แก่ผู้แสดงทุกคน ทุกเพลงคุณพี่ประสิทธิ์ ประพันธ์เพลงแนวคลาสสิคได้ไพเราะจับใจผู้ชมมากจนเป็นที่กล่าวขวัญในยุคนั้น ทำให้ผู้คนมีความสุขต่างๆ ไม่มีภาพยนตร์สั่งเข้าฉาย ต่อมาเมื่อได้เปลี่ยนชื่อคณะละคร เป็นคณะผกาวลี และได้เปลี่ยนมาแสดงที่โรงละครเฉลิมนคร ในภายหลังได้ย้ายไปแสดงที่ศาลาเฉลิมไทย เป็นยุคที่ละครเวทีเฟื่องฟูมากโดยเฉพาะคณะผกาวลี บางเพลงคุณหญิง ชิ้น ประพันธ์คำร้อง ส่วนคุณพี่ลัดดาจะประพันธ์คำร้องเป็นหลักโดยคุณพี่ประสิทธิ์แต่งทำนองทุกเพลง

ไปชมละครคณะผกาวลี แล้วดิฉันแสนจะชื่นชมในความไพเราะและเป็นอัจฉริยะของคุณพี่ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ฝังบรรจุอยู่ในสมองเล็กๆ ของเด็กหญิงอารีย์ตั้งแต่อายุเพียง ๑๓ - ๑๔ ปี เรื่อยมาจากละครหลายเรื่องของคณะผกาวลี ซึ่งทำให้เพลงเหล่านี้ติดหูมาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อมาทำงานโทรทัศน์ดิฉันได้ร่วมงานกับคุณพี่ลัดดาหลายครั้งเพราะเป็นผู้ประสานงานละครของบุคคลภายนอกที่มาทำละครใน ที.วี. ช่อง ๔ โดยมีคุณพี่ลัดดาเป็นผู้กำกับการแสดง ท่านมากำกับละครการกุศลในฐานะอาจารย์ที่ให้วิชาความรู้ ดิฉันได้ขอเพลงของคุณพี่ประสิทธิ์มาแสดงที่ ทาง ที.วี. ช่อง ๔ อยู่หลายครั้ง ด้วยความห่วงใยคุณพี่ลัดดาได้มาช่วยสอนและควบคุมการบรรเลงโดยวงดนตรีกรมตำรวจให้ด้วย ดิฉันได้กราบท่านด้วยความขอบพระคุณอย่างหาที่สุดมิได้

สวรรค์ส่งคุณพี่ทั้งสองให้มาเป็นเนื้อคู่กันอย่างลงตัวเป็นผู้สร้าง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ สร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส แม้นบางช่วงของชีวิตจะต้องจับมือร่วมกันทำงานเพื่อสร้างหลักฐานให้แก่ครอบครัว พร้อม ...ลู่ทางในการแสดงให้นาฏศิลป์ผกาวลีมีงานทำเป็นหลักเป็นฐานด้วย

อารีย์ นักดนตรี และลัดดา

เมื่อละครเวทีต้องปิดตัวลงด้วยเหตุผลหลายประการแทนที่จะเก็บตัวตามสภาวะที่ไม่น่าอภิรมย์ ท่านจึงมองเห็นว่าเมืองไทยเราเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นทุกวันจึงเกิดความคิดที่จะทำห้องอาหารแล้วมีการโชว์ นาฏศิลป์ไทยให้นักท่องเที่ยวชมซึ่งยังไม่มีใครคิดทำมาก่อน ท่านเป็นผู้ริเริ่มสร้างโรงละครเล็กๆ ขึ้นในบริเวณบ้านบาตร มีการแสดงหลากหลายรวมทั้งโขนด้วย คณะนาฏศิลป์ผกาวลีก็ได้สร้างชื่อขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอย่างสง่างาม ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักความงดงามของนาฏศิลป์ไทยและอาหารไทยกันไปทั่วโลก ด้วยความคิดริเริ่มของคุณพี่ลัดดาและพี่ๆ น้องๆ ของคุณพี่ประสิทธิ์

คุณพี่ลัดดา สารตายน ท่านเป็นคู่ชีวิติศิลปินไทยตัวอย่างที่รักศิลปะการแสดงเป็นชีวิตจิตใจ ยามใดที่เจอวิกฤตก็สามารถจะนำศิลปะการแสดงนาฏศิลปมาต่อยอดในการดำรงชีวิตได้อย่างสง่างามถ้าขยันและหมั่นเพียรจะไม่มีคำว่าลำบากหรือยากจนเป็นอันขาด

กราบคุณพี่ลัดดา สารตายน ผู้เป็นทั้งญาติและอาจารย์ด้วยความเคารพสูงสุดที่เป็นต้นแบบให้ได้ยึดถือในการทำงาน แม้ท่านจะมิได้สั่งสอนแต่การทำงานของท่านที่ได้ประจักษ์คือ น้ำซึมบ่อทรายทีละเล็กทีละน้อย ให้ดิฉันก้าวตามได้อย่างมั่นคงและมั่นใจเสมอมา

อารีย์ นักดนตรี (จันเกษม)

ด้วยรักและอาลัย
มาลินี สาคริก (หลานอี๊ด)

บ้านบาตร ๑๓๕ ถนนบริพัตร ป้อมปราบศัตรูพ่าย พระนคร

เช้าวันอังคาร ที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ .....ฉันได้รับข่าวที่น่าเสียใจอย่างยิ่งอีกครั้ง... คุณน้าดา - ลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน) คุณน้าสะใภ้ของฉันจากไปแล้วเมื่อห้าทุ่ม คืนวันจันทร์ ๒๙ เมษายน ลูกๆ ของท่าน (น้องของฉัน) เห็นว่าดึกแล้ว จึงไม่แจ้งให้ทราบ ..... โธ่เอ๋ย....ช่างเกรงใจกันเสียจริง ๆ

ครั้งนี้ ฉันไม่ตกใจมากเหมือนเมื่อ คุณน้าบุง - ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง จากไปอย่างกะทันหัน ในวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๒ หลังจากได้เป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลง) ดนตรีสากล พ.ศ.๒๕๔๑ ไม่นาน

ความทรงจำในอดีตหวนกลับคืนมาอีกครั้ง....ขอเล่าไว้ในที่นี้ ในโอกาสที่ รำลึกถึง คุณน้าดา และ คุณน้าบุง ด้วยความเคารพรักและอาลัย.....ด้วยความประทับใจใน ความรัก และความเป็น ศิลปิน ของทั้งสองท่านที่ทำงานคู่กันมา ตลอดชีวิต สร้างผลงาน "ศิลปะการแสดง" ที่นำชื่อเสียงมาสู่ประเทศชาติ....นับเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า น่าภาคภูมิใจ น่ายกย่องเป็นอย่างยิ่ง

ฉันรำลึกถึงความหลัง....ด้วยความรักและผูกพัน เช่นคนในครอบครัวเดียวกัน ที่เคยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ในบ้าน ของ คุณตา- คุณยาย บ้านศิลปบรรเลง - สำนักดนตรีบ้านบาตร ของ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ผู้เป็นแรงบันดาลใจ ให้เกิดการสร้างภาพยนตร์ เรื่อง โหมโรง (The Overture) โดยผู้สร้างและผู้กำกับภาพยนตร์ที่มีความสามารถอย่างยิ่ง คือ คุณ อิทธิสุนทร วิชัยลักษณ์....น่าชื่นชม ที่ภาพยนตร์เรื่องนี้ สร้างขึ้นด้วยความประณีต ร่วมด้วยศิลปินดนตรีรุ่นใหม่ "วงกอไผ่" และ นักดนตรีไทย ที่มีฝีมือในการบรรเลงดนตรีหลายท่าน สามารถสื่อความหมายของ "ดนตรีไทย" ได้อย่างยอดเยี่ยม ทำให้ค่านิยมในศิลปะ "ดนตรีไทย" เพิ่มมากยิ่งขึ้น และ ภาพยนตร์เรื่อง โหมโรง (The Overture) ได้รับรางวัลมากที่สุด ในปี พ.ศ.๒๕๔๗

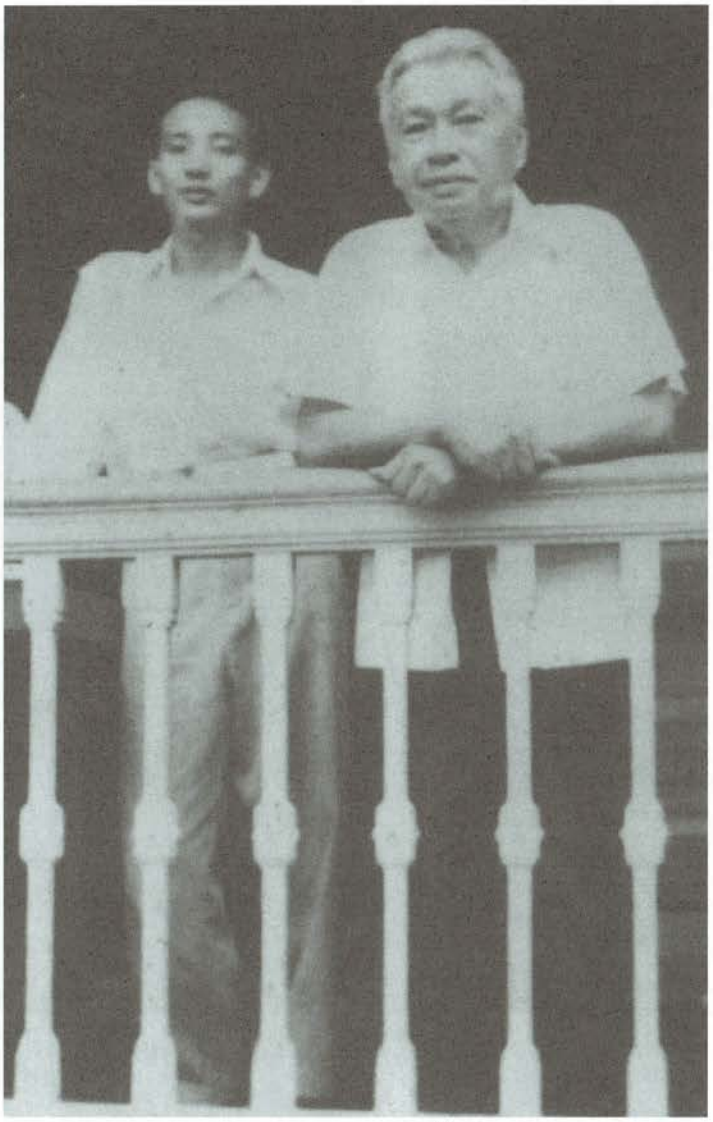
พวกเรา ลูกหลาน และ ลูกศิษย์ดนตรีไทย ของ "คุณตา"มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก ทุกคนมีความสุขที่ได้พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ทำบุญร่วมกัน เล่นดนตรีอวดฝีมือกัน ในงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นประจำทุกปี มีญาติพี่น้องและแขกผู้มีเกียรติหลายท่านมาร่วมงานฯ ทำให้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น

บ้าน หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่ตำบลบ้านบาตรนั้นเปรียบเหมือน ศูนย์ชุมชนของคนในตำบลบ้านบาตร และ คนดนตรีไทยที่มาจากที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ บริเวณสนามกลางบ้าน ที่ใช้เป็นโรงพิธีไหว้ครูฯ เคยเป็นสถานที่ "รำวง" ของคนในตำบลบ้านบาตร ทุกคืน ในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เรือนไม้สองชั้นใต้ถุนสูงที่ใช้เป็นที่เก็บเครื่องดนตรี ก็เป็นสถานที่เรียนดนตรี ซ้อมดนตรี และ ที่พักอาศัยของศิษย์ "สำนักดนตรีบ้านบาตร" และยังมีเรือนหลังเล็กๆ อีกหลายหลังภายในบริเวณบ้าน ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของ ลูกหลาน ญาติ และ ครอบครัวศิษย์รุ่นใหญ่ ของ "คุณตา"

บ้าน "ศิลปบรรเลง" เคยต้อนรับ "ศิลปิน" หลายท่านที่เข้ามาเยี่ยมเยียน แสดงความสามารถ และ ร่วมสร้างสรรค์ "ศิลปะการแสดง" ไว้หลากหลาย และเมื่อ "คุณน้าดา" เข้ามาเป็นสะใภ้ใหญ่ของ "บ้านศิลปบรรเลง" ท่านก็มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงต่างๆ ไว้มากมาย จะขอเล่าไปต่อไปตามลำดับ (ถ้ามีเวลาเขียนทัน) ตอนนี้ขอย้อนไปเล่าถึง คุณน้าบุง และ คุณน้าดา ในความทรงจำของฉันก่อน

ในจำนวน ลูก ชาย – หญิง ๘ คน ของ คุณตา ที่เกิดจาก คุณยายโชติ และ คุณยายฟู นั้น.... ในภาพยนตร์เรื่อง "โหมโรง" กล่าวถึง ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เพียงคนเดียว เพราะท่านมีบทบาทเกี่ยวข้อง กับเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้น คือ กระทรวงกลาโหมขอยืมตัว นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ข้าราชการพลเรือน หัวหน้าฝ่ายดนตรีสากลของกรมศิลปากร ไปช่วยราชการในหน้าที่ "ล่าม" ประจำกองทัพไทย ประสานงานกับ กองทัพพันธมิตร (ญี่ปุ่น) ตลอดช่วงระยะเวลาที่กองทัพของญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทย

คุณน้าบุง มีความรู้ใน "ภาษาดนตรี" เป็นอย่างดี ทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากล....แต่ที่ดียิ่งไปกว่านั้น คือ ท่านเป็น พุทธศาสนิกชน ที่ดี.....ข้อนี้ สมเด็จพระญาณวโรดม อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ท่านเขียนรับรองไว้ในหนังสือ อนุสรณ์ฯ "ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง" พ.ศ.๒๕๔๒ (หน้า ๔๒ - ๔๓)

หลวงประดิษฐไพเราะฯ และ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง บุตรชาย

นอกจากจะรู้ ภาษาดนตรี, ภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ และ ภาษาญี่ปุ่น แล้ว คุณน้าบุง ยังสามารถใช้ภาษาต่าง ๆ เหล่านั้นได้ดีเหมือนเป็น เช่น "ภาษาดอกไม้" อีกด้วย.....ฉันเคยได้ยิน เพื่อนนักเรียนไทยในญี่ปุ่นของ คุณน้าบุง คือ ศาสตราจารย์มานิต พยัคฆนันทน์ ที่ทำหน้าที่ "ล่าม" ด้วยกัน กล่าวชมว่า ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เป็นล่ามที่สามารถแปล "ภาษาไทย" ที่รุนแรง ให้เป็น "ภาษาญี่ปุ่น" ที่นุ่มนวลได้ โดยใช้ความสุภาพ ใจเย็น อดทน และ มีเมตตา ทำให้คำพูดภาษาไทย (ของคนไทยที่กำลังโกรธ) แปลออกมาเป็น "ภาษาญี่ปุ่น" ที่มีความหมายเบาบางลงได้ ... นับว่า คุณน้าบุง ได้ช่วยลดความรุนแรงระหว่างสงคราม ไว้ได้พอสมควร

อีกเรื่องหนึ่ง ที่อยู่ในความทรงจำของฉัน คือ พวกเรารู้ดีว่า คุณน้าบุง ท่านถือ ศีลทั้งห้าข้อ อย่างเคร่งครัด ไม่ยอมดื่มเหล้า หรือ ของมึนเมาใดๆ.....ครั้งหนึ่ง คุณสุเทพ วงศ์กำแหง ซึ่งเคยเป็นนักเรียนประเทศญี่ปุ่น ถามท่านว่า...เวลาที่ออกสังคมกับทหารในกองทัพพระเจ้าจักรพรรดิ์ญี่ปุ่น แล้วต้องดื่ม "สาเก" (เหล้าญี่ปุ่น) หรือ "ค้อกเทล" (เหล้าฝรั่ง) ท่านทำอย่างไร ? ....ฉันสนใจคำตอบ ของ คุณน้าบุง จึงจำที่ท่านตอบคุณสุเทพได้ว่า....ถ้าจำเป็นจะต้องจิบ"สาเก" ท่านจะจิบนิดหนึ่งอมไว้ แล้วนำผ้าหรือกระดาษเช็ดปากซับออกมาทิ้งไป ส่วนในงาน ค้อกเทล นั้น ท่านจะถือแก้วใส่น้ำเปล่าหรือโซดาตลอดเวลา

พอหมดหน้าที่ "ล่าม" ในครั้งนั้นแล้ว คุณน้าบุง ก็ขอลาออกจากราชการ แต่งงานกับ คุณน้าดา ครู โรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร "ดาราคนสำคัญ" ของ ละครหลวงวิจิตรวาทการ ผู้กำลังมีชื่อเสียงโด่งดังมาก ในยุคนั้น....ทั้งสองท่านเริ่มอาชีพ "ศิลปินอิสระ" ทำงานคู่กันตลอดมา

น่าสนใจ....ที่บัตรเชิญงานแต่งงานของทั้งสองท่าน เป็นข้อมูลหลักฐานการเขียนภาษาไทยแบบใหม่ที่รัฐบาลยุค "เชื่อผู้นำ...ชาติพ้นภัย" บังคับใช้อยู่ในเวลานั้น และแม้สงครามเลิกแล้ว ก็ยังคงต้องใช้อยู่อีกระยะหนึ่ง กว่าจะผ่าน "กฎข้อบังคับ" นี้มาได้.....แต่..ฉันก็เข้าใจเหตุผลของรัฐบาลที่ ท่านอาจารย์ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ท่านอธิบายให้ฟังว่า รัฐบาลมีความจำเป็นต้องทำ เช่นนั้น

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
ขอเชิญ ท่าน เทวาธิราช มาลากุล และคุณหญิง
หลั่งน้ำพระพุทธมนต์ และอำนวยพรในงานมงคลสมรส
นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง กับ นางสาวลัดดา สารตายน
ณ บ้านสวนอัมพวัน
วันสุกร์ ที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๔๘๕
เวลา ๑๖.๒๐ น.

บัตรเชิญงานมงคลสมรสของ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง และ ลัดดา สารตายน

ก่อนหน้านั้น ฉันเคยติดตาม "คุณป้าจิ้น" หรือ "ครูชิ้น" ของคุณน้าดา ไปดูละคร หลวงวิจิตรวาทการ แสดงโดย "นักเรียน" และ "ครู" โรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร หลายครั้ง จึงรู้ดีว่าคุณน้าดา - ลัดดา สารตายน คือ ดาราละคร ที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันทั้งเมือง

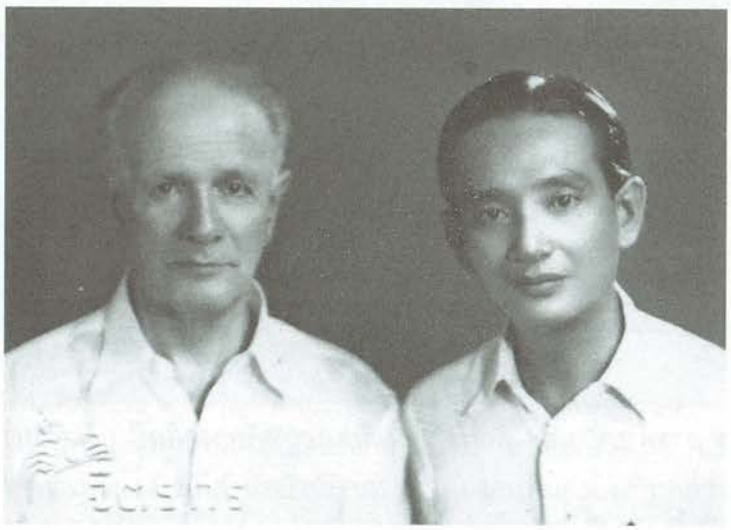
คุณป้าของฉัน..ครูชิ้น ศิลปบรรเลง (คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง) เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง ในการจัดแสดงละคร หลวงวิจิตรวาทการ ท่านทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการเลือก "เรื่อง" ที่จะจัดแสดงฯ , ออกแบบจัดทำเครื่องแต่งตัวละคร ในเรื่องทั้งหมด , เลือกเพลงประกอบการแสดงละครฯและนาฏศิลป์ประกอบละครฯ ทุกเพลง , ควบคุม ฝึกซ้อมการบรรเลงดนตรีไทยในละครฯ โดยมีคุณพ่อของท่าน - หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นที่ปรึกษา และ ช่วยแต่งเพลงใหม่ๆ ให้ละครหลวงวิจิตรวาทการด้วย ในบางครั้ง

คุณน้าดา เป็นศิษย์รักของ ครูชิ้น ศิลปบรรเลง ตั้งแต่เป็นนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูเบญจมราชาลัย ก่อนที่จะลาออกตาม"ครูชิ้น"มาเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนนาฏดุริยางค์กรมศิลปากร และ คุณน้าดา ยังเป็นศิษย์เรียนดนตรีไทยประเภท "ขิม" จากครู ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ด้วย...ตอนนั้น คุณน้าบุง เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเป็นครูพิเศษ สอนดนตรีไทยที่โรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร .....ต่อมา ในการประกวดดนตรีไทย "รางวัลศรทอง" ที่มูลนิธิฯจัดขึ้น ครั้งหนึ่ง คุณน้าดา ถูกเชิญเป็นกรรมการตัดสินการบรรเลง "ขิม" ประเภทรางวัลขวัญใจนักฟังเพลงไทย ท่านวิเคราะห์วิจารณ์การบรรเลง "ขิม" ของผู้เข้าประกวดได้ดีทีเดียว

คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ลัดดา สารตายน กิ่ง พลอยเพชร และเพื่อนศิลปากร

ลัดดา สารตายน เป็นนักเรียนคนหนึ่งในจำนวน ๔๐ คน ของคณะฯที่เดินทางไปแสดง ศิลปวัฒนธรรมไทย ตามคำเชิญของประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.๒๔๗๗ ครั้งนั้น คุณหญิงประภา วิจิตรวาทการ และ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นหัวหน้าคณะฯ และ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ร่วมเดินทางไปในครั้งนั้นด้วย ในฐานะนักดนตรีไทย และเมื่อการแสดงสิ้นสุดแล้วท่านไม่ได้กลับมาพร้อมคณะฯ คงอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นต่อไปเพื่อศึกษาวิชาดนตรีสากลที่ อิมพีเรียล อคาเดมี ออฟ มิวสิค มหาวิทยาลัยเกได (Gei-Dai) กรุงโตเกียว (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยโตเกียว) โดยเลือกเรียนวิชาเอก ทางด้านการประพันธ์เพลง (Music composition) และการอำนวยเพลง (Music conducting) จาก โปรเฟสเซอร์ เคล้าสท์ ปริงส์ฮาร์ม (Prof. Klaus Pringsheim) ศิษย์ของคีตกวีเอกของโลก ถึงสองท่าน คือ กุสสต๊าฟ มาร์เลอร์ (Gustav Mahler) และ ริชาร์ด เสตร๊าส์ (Richard Strauss) ..โปรเฟสเซอร์ เคล้าสท์ ปริงส์ฮาร์ม ท่านมีเชื้อสายยิว ซึ่งพ้นจากเหตุการณ์ครั้งหนึ่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของฮิตเล่อร์ มาทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น.....นับว่าท่านเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาดนตรีประเภทคลาสสิค ของ มหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่น คนหนึ่งทีเดียว

โปรเฟสเซอร์ เคล้าสท์ ปริงส์ฮาร์ม (Prof. Klaus Pringsheim) และ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เรียนจบปริญญาตรีทางด้านการประพันธ์ดนตรีสากล (คลาสสิค) ในปี พ.ศ.๒๔๘๑ นับเป็นคนแรกของประเทศไทยที่ได้รับปริญญานี้ ท่านได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการพลเรือน แผนกดุริยางค์สากล กรมศิลปากร แต่....ถูกขอยืมตัวไปเป็น "ล่าม" ภาษาญี่ปุ่น ระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เช่นที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องโหมโรง

ลัดดา สารตายน เป็นนักเรียนรุ่นแรก ของ โรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร ที่ได้รับการบรรจุเป็น "ครู" ทันทีที่เรียนจบ (ดูจากข้อเขียน ของ คุณประดิษฐ์ รักการทัพ นักเรียนรุ่นน้องที่เป็นศิษย์ของท่าน) คุณน้าดา แสดงได้ดีมากทั้งบทบาทที่เป็น "ชาย" และ "หญิง" ท่านเป็นดาราคนสำคัญของละครหลวงวิจิตรวาทการ ที่ได้รับเลือกให้แสดงบทบาทที่สำคัญทุกเรื่อง เช่น แสดงเป็น มังมหานรทา แม่ทัพพม่า ในเรื่อง เลือดสุพรรณ , พ่อขุนผาเมือง ในเรื่องพ่อขุนผาเมือง และ เจ้าหญิงแสนหวี ในเรื่อง แสนหวี .....เรื่องนี้ ฉันประทับใจ มากเป็นพิเศษเพราะ "คุณน้าดา" แสดงเป็นนางเอกที่สวยงามมาก ร้องเพลงเพราะ รำสวย แสดงเก่ง....ขอเล่าเพิ่มเติมว่า เครื่องประดับและเครื่องแต่งกายของ เจ้าหญิงแสนหวี นั้น "ครูชิ้น" ออกแบบจัดสร้างด้วยตนเองทั้งหมด เพื่อให้ศิษย์รักของท่านสวยงามเป็นพิเศษ ท่านเล่าว่าได้ไปขอเรียนวิธีการเกล้าผมแบบทิ้งชายยาวลงมาข้างหนึ่งจากคนที่สถานทูตพม่า และทำเครื่องประดับเพชรพลอยและ ศิราภรณ์ของเจ้าหญิงแสนหวีด้วยตนเอง เพราะในสมัยนั้น ไม่มีศิราภรณ์สำเร็จรูปขายเช่นในปัจจุบัน

หลวงวิจิตรวาทการ ลัดดา สารตายน และ คณะครูโรงเรียนนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

ลัดดา สารตายน รับบทเจ้าหญิงแสนหวี

นับเป็นเวลานานกว่า ๗๒ ปี แล้วที่ฉันได้เป็นหลาน ของ คุณน้าดา ตั้งแต่อายุ ๖ ขวบ ฉันได้อยู่ในขบวนขันหมากที่ไปสู่ขอท่านที่ "บ้านสวนมะลิ" ไม่ไกลจาก "บ้านบาตร" เท่าใดนัก.....จำได้ว่าถูกกำชับให้เรียบร้อยเป็นพิเศษ เพราะเป็นคนถือพานทองวางกล่องใส่แหวนเพชร ที่ไปขอหมั้น คุณน้าดา ให้ คุณน้าบุง

ความประทับใจในวัยเด็กครั้งนั้น คือ อาหาร ที่ คุณยายเยื้อน คุณแม่ของคุณน้าดาท่านเตรียมไว้รับรองขบวนขันหมากนั้น ....อร่อยมาก โดยเฉพาะ "ข้าวเหนียวมูน" ที่รับประทานกับมะม่วงอกร่องและทุเรียนก้านยาว.....และเป็นที่ประจักษ์ในเวลาต่อมาว่า คุณน้าดา และน้องสาวของท่าน (พี่น้อย, หมู, ศรี, ปุก) ทุกคนล้วนเก่งเรื่อง "การครัว" โดยเฉพาะ คุณน้าดา ท่านรับหน้าที่ "หัวหน้าแม่ครัว" บ้านนักดนตรีไทยในวันไหว้ครู ต่อจาก คุณยายโชติ ได้เป็นอย่างดี ผสมกับเป็นสะใภ้ใหญ่ ของ "บ้านศิลปบรรเลง"....จะเห็นว่า ในภาพถ่ายของ "งานไหว้ครูที่บ้านบาตร" จะไม่ค่อยมีภาพของ คุณน้าดา เพราะท่านอยู่แต่ในครัว เช่นเดียวกับ คุณแม่บรรเลง ของฉัน ทั้งสองท่านรักใน "ศิลปะการทำอาหาร" เหมือนกัน

ฉัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับญาติ สกุล "ศิลปบรรเลง" เพราะคุณแม่ของฉัน - นางมหาเทพกษัตรสมุท – บรรเลง สาคริก (ศิลปบรรเลง) ท่านรักและผูกพันกับพี่น้องของท่านมาก คุณแม่บรรเลง กลับไปคลอด ฉัน และ น้อง ชาย นิคม สาคริก ที่บ้านคุณพ่อคุณแม่ของท่านที่ตำบลบ้านบาตร เราสองคนพี่น้องได้เป็นหลานสองคนแรก ที่เกิดในห้องโถงชั้นล่างของบ้าน คุณตา–คุณยาย ต่อมามีน้องของฉันอีกสองคนที่เกิดในห้องเดียวกันนี้ คือ "คุณโป้" (รศ.ดร.กุลธร ศิลปบรรเลง) และ "คุณปุ้ม" (คุณ วัลย์ลดา หงส์ทอง) ลูกสองคนของ คุณน้าดา และ คุณน้าบุง

คุณยายโชติ ประดิษฐไพเราะ และลูกหลานหน้าบ้านบาตร

จำได้ว่า....ตอนที่ คุณน้าดา คลอดลูกคนแรกนั้น ท่านเจ็บท้องนานมาก วุ่นวายกันไปหมดทั้งบ้าน ฉันพยายาม จะรอดูว่า "น้องที่เกิดใหม่" เป็น ชาย หรือ หญิง หน้าตาจะเป็นอย่างไร ? สมัยนั้นยังไม่สามารถรู้ก่อนได้ แต่ ฉันก็หลับไปเสียก่อน จนกระทั่งตอนเช้า ตื่นขึ้นมา จึงได้เห็นน้องชายของฉัน "คุณโป้" ตัวโต ผิวขาว ผมสีน้ำตาล เหมือน คุณน้าดา.....ตื่นเต้นดีจัง แต่ตอนที่ คุณน้าดา คลอดลูกสาวคนที่สองนั้น ท่านเจ็บท้องตอนเย็น ฉันคิดว่า คงยังไม่คลอด เลยตาม "พี่เปี๊ยก" ลัดดาวัลย์ อายนะบุตร (อนันตศัพท์) ไปดูละครที่โรงละครนาครเกษม....มี ศรีนวล แก้วบัวสาย เป็น พระเอก มนัส บุณยเกียรติ เป็นนางเอก , ชาลี (สง่า) อินทรวิจิตร ร้องเพลงสลับฉาก ฯลฯ.....พอกลับมาถึงบ้าน คุณน้าดา คลอด น้องสาวของฉันแล้ว "คุณปุ้ม".....ตัวเล็กๆ น่ารัก ผมสีดำ หน้าตาคล้าย คุณน้าบุง

แม้คุณน้าดาจะแต่งงานกับคุณน้าบุงแล้วท่านก็ยังเรียก คุณป้าจิ้น หรือ "ครูชิ้น" ของท่านว่า "คุณครู" แต่ เรียก คุณแม่บรรเลง ของฉัน (นางมหาเทพกษัตรสมุท - บรรเลง สาคริก) ว่า "คุณเลง" เพราะทั้งสองท่านชอบอยู่ใน ครัวและใน "วงญาติมิตร" ด้วยกัน คุณน้าดา เรียก คุณน้าอึ้ง - ชัชวาลย์ จันทร์เรือง (ศิลปบรรเลง) น้องคุณน้าบุง ว่า "พี่อึ้ง"

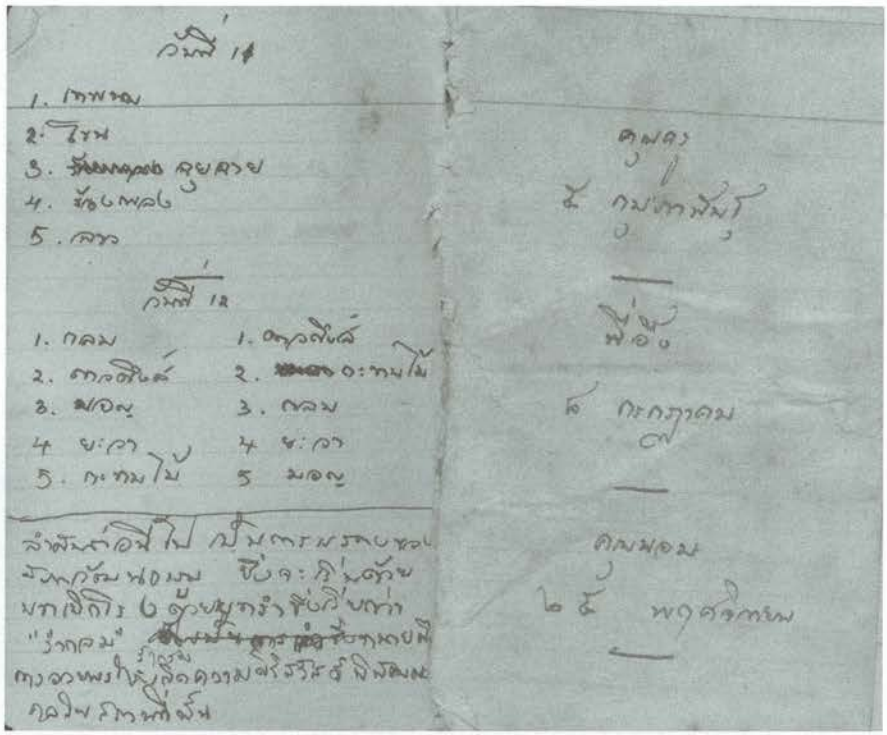

ลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน)
และ ชัชวาลย์ จันทร์เรือง (ศิลปบรรเลง)

ทั้งสองท่านมีความสนิทสนมกันมาก .... เมื่อ "คุณปุ้ม" เกิดนั้น คุณน้าอึ้ง แต่งงานกับ คุณน้า กุมุท จันทร์เรือง ยุคดี และ คุณน้าดา ต้องดูแล "คุณโป๋" ที่ป่วยบ่อยมาก จนคุณแม่ของฉันท่านบอกว่า เหมือน "ตาบุง" ตอนเด็กๆ.... คุณน้าดา ขอให้ คุณน้าอึ้ง และ คุณน้ากุมุท เลี้ยง "คุณปุ้ม" เป็นลูกสาวบุญธรรม "คุณปุ้ม" จึงเรียกคุณอาทั้งสอง ว่า "พ่อ-อา" และ "แม่-อา" มาโดยตลอด

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง ทุกประเทศเริ่มมีการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ประเทศไทย รอดพ้นจาก การเป็น "ผู้แพ้สงคราม" ในฐานะร่วมเป็นพันธมิตรกับกองทัพญี่ปุ่น ...เพราะมีขบวนการเสรีไทยในต่างประเทศ พิสูจน์ ได้เห็นได้ว่า รัฐบาลไทยอยู่ในภาวะจำยอมที่ต้องให้ความร่วมมือกับกองทัพญี่ปุ่น มิได้เต็มใจประกาศสงครามกับฝ่าย สัมพันธมิตร

ในช่วงเวลานั้น ประเทศไทยไม่ขาดแคลนอาหาร แต่ขาดแคลน "สิ่งบันเทิง" เช่น ภาพยนตร์ และ ละครเวที แต่มี "สิ่งบันเทิง" ที่เกิดใหม่สำหรับสังคมไทย คือ รำวงมาตรฐาน กับ การเต้นรำ แบบบอล รูม (Ball Room) ที่ ข้าราชการไทยต้องไปฝึก ทุกบ่ายวันพุธ และ ยังมี "รำวง" ของชาวบ้านในที่ต่าง ๆ เช่น "รำวงบ้านบาตร" ที่สนาม หน้าบ้านของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นต้น

บันทึกส่วนตัวของลัดดา ศิลปบรรเลง
(ซ้าย) รายการแสดง
(ขวา) วันเกิดของคุณครู (คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง)
พี่อึ้ง (ชัชวาย์ จันทร์เรือง)

ครอบครัว "ศิลปบรรเลง" ร่วมทุนกันตั้ง คณะละครเวที ชื่อ "คณะศิษย์เก่าศิลปากร" จัดแสดงละครเรื่อง "ผกาวลี" เป็นเรื่องแรก ที่โรงละครของกรมศิลปากร (อาคารไม้หลังเก่า) ในปลายปี พ.ศ.๒๔๘๘ และเป็นที่นิยมมาก ผู้ชมเรียกร้องให้มีการจัดแสดงอีก จึงมีการจัดแสดงอีกเป็นครั้งที่สอง ตามคำเรียกร้องของผู้ชม ประมาณต้นปี พ.ศ.๒๔๘๗ และในครั้งนี้ ได้มีโอกาสแสดงถวายหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช นับเป็นสิริมงคลอย่างสูง และเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งของครอบครัว "ศิลปบรรเลง"

หลังจากนั้น คุณน้า จ่าเร่งงานรัดรุด (เฉลิม รุทระวณิช) สามีของ คุณน้าเฟิม – ครูภัลลิกา ศิลปบรรเลง ซึ่งเวลานั้นท่านรับราชการเป็นหัวหน้ามหาดเล็กอยู่ในวังหลวงฯ นำข่าวมาบอกให้พวกเรายินดีว่า...ทั้งสองพระองค์ทรงสนพระทัยดนตรีมาก และ ทรงโปรดฯ ให้ หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์

ผู้ที่เลือกละคร เรื่อง ผกาวลี มาจัดแสดง คือ "ครูชิ้น ศิลปบรรเลง" ท่านเลือกจากเทพนิยาย ที่มีทั้ง "ภาคสวรรค์" และ "ภาคมนุษย์" เพื่อให้แสดงทั้ง ดนตรีไทย–นาฏศิลป์ไทย ในภาคสวรรค์ และ ดนตรีสากล–นาฏศิลป์สากล ในภาคมนุษย์ ท่านขอให้ หลวงบุณยมานพ นามปากกา "แสงทอง" เป็นผู้แต่งเรื่องนี้เป็นบทละครเวที มอบให้ ลัดดา สารตายน เป็นผู้กำกับการแสดง , ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เป็นผู้แต่งเพลงและควบคุมการบรรเลงดนตรีสากล หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) คุณพ่อของท่าน เป็นที่ปรึกษาการกำหนดเพลงไทย ในภาคสวรรค์ , ผู้แสดงเป็นพระเอก คือ อุโฆษ จันทร์เรือง น้องชาย ของคุณน้า กุมุท จันทร์เรือง , นางเอก คือ พี่ อนงค์ พัฒนากุล (รศ.อนงค์ นาคสวัสดิ์) ทั้งพระเอก นางเอก และ ผู้แสดงต่าง ๆ ส่วนใหญ่ เป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์ กรมศิลปากร ลูกศิษย์ของ คุณป้าจิ้น และ คุณน้าดา แทบทั้งนั้น เช่น พี ชูศรี มีสมมนต์ (โรจนประดิษฐ์) , พี่ สมศรี สนธิรัตน์ (สนธิสุวรรณ) , พี่ เกษแก้ว มาศะวิสุทธิ์ , พี่ อำนวย ชะมาลา , พี่ ประดิษฐ รักการทัพ , พี่ บุญส่ง ดวงดารา , คุณน้า อมฤต ตันกุลรัตน์ ฯลฯ

การจัดแสดงละครเวที ของ "บ้านศิลปบรรเลง" เปรียบเหมือนกิจกรรมในครอบครัว ทุกคนมีหน้าที่ทำงานต่างๆ ร่วมกัน เหมือนเป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมด ฉันเอง...ก็ได้ร่วมแสดงในชุดสลับฉากละครเวทีเรื่องผกาวลี ด้วยเหมือนกัน คุณอ๊อด – อดิเรก จันทร์เรือง , คุณจิ๋ว – เวสาตรี รุทระวณิช , คุณฟักขาว – ผศ.ดร.พรรณินี สาคริก (รุทระวณิช) ก็ได้แสดงใน "ชุดสลับฉาก" (การแสดงในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนฉากละคร) เหมือนกัน ....ต่อมา คุณฟักขาว ได้แสดงเป็นนางเอกของคณะละครผกาวลี เรื่อง "เงือกน้อย" ที่คุณน้ากุมุท จันทร์เรือง นำมาจากเทพนิยาย เรื่อง Little Mermaid....เรื่องนี้ใช้เทคนิคพิเศษในฉากใต้ทะเลเป็นแสงสีวิทยาศาสตร์ (สั่งตรงจากอเมริกา) มีการชักรอกตอนเงือกน้อยว่ายขึ้นสู่ผิวน้ำ.. มีผู้ร่วมแสดงเป็นครอบครัวเงือก คือ พี่ชูศรี โรจนะประดิษฐ์, เป็นคุณย่าของเงือกน้อย, พี่เชอร์รี่ (สวลี ผกาพันธุ์) , พี่เกษแก้ว มาศะวิสุทธิ์, พี่เวสาตรี รุทระวณิช แสดง เป็นพี่สาวของเงือกน้อย ....คุณฟักขาวเธอแสดงเป็น "เงือกน้อย" ได้ดีมาก ทั้งร้องเพลง เต้นระบำบัลเล่ต์ ฯลฯ ผู้ชมชอบมาก สงสารเงือกน้อย จนกระทั่ง คุณน้ากุมุทต้องแต่งเรื่อง "สร้อยไข่มุกด์" ให้คณะผกาวลีแสดงต่อเป็นภาคสองของเรื่อง "เงือกน้อย"

"คุณน้าดา" เป็นผู้กำกับการแสดงละครของคณะผกาวลีทุกเรื่อง "คุณน้าบุง" ก็เป็นผู้แต่งเพลงเอกและ เพลงประกอบละคร รวมทั้ง ควบคุมการบรรเลงดนตรี ทุกเรื่องเหมือนกัน ท่านทั้งสอง ทำงานคู่กันมาโดยตลอด

ฉันรำลึกถึงความทรงจำในอดีตที่ผ่านมา.....การฝึกซ้อม ดนตรี - นาฏศิลป์ , การฝึกซ้อมการแสดง ละครเวที - ละครวิทยุ - ละครโทรทัศน์ , การสร้างฉาก – เครื่องแต่งตัวละครฯ ที่จัดทำภายในบริเวณบ้าน ศิลปบรรเลง อย่างน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่รวมของศิลปินหลายท่าน , ฉันคิดถึงการจัดตั้ง โรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์ ของครอบครัว"ศิลปบรรเลง" สอนวิชาชีพ ดนตรี-นาฏศิลป์ และ สร้าง โรงละครผกาวลี จัดแสดงวิพิธทัศนา ที่ ให้ชาวต่างประเทศชม ซึ่งฉันที่ส่วนช่วยในการออกแบบก่อสร้างโรงละครแห่งนี้ และ ห้องอาหาร "ศรทอง" ด้วย และก่อนเข้าชมการแสดงฯ มีการรับประทานอาหารไทยในร้าน ศรทอง ที่ "คุณแม่บรรแลง" ของฉันเป็นผู้จัดการและควบคุมการทำอาหาร ....

คณะผกาวลีไปแสดงที่เมืองดัคคา ประเทศปากีสถานตะวันออก มาลินี สาคริก ดีดจะเข้

"บ้านศิลปบรรเลง" เป็นสถานที่รับรองนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศแห่งแรกในประเทศไทย มีโอกาสได้รับรอง "ศิลปิน" และ "บุคคลสำคัญ" หลายท่าน ที่มาชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ที่ "โรงละครคณะผกาวลี" ที่ตำบลบ้านบาตร อาทิ กษัตริย์ ฮวน คาร์ลอส และ พระราชินีโซเฟีย (เพิ่งเสกสมรสและเดินทางฮันนีมูนรอบโลก) , นักดนตรีวีต้าร์ - ระวี ชังการ์ จากอินเดีย , ดาราฮอลลีวู้ด - แอนนี่ แบกซ์เตอร์ , เอ็ดเวิร์ด จี โรบินสัน , สถาปนิกเอกของโลก ริชาร์ด นอยตร้า , บัคมินสเตอร์ ฟุลเล่อร์ (ผู้ออกแบบเจโอเดสิค โดม) ฯลฯ

บ้านนี้ เปรียบเหมือน "ศูนย์กลางชุมชน" ของคนในตำบลบ้านบาตร มีคนไปมาหาสู่ เข้า-ออก ตลอดเวลา ไม่มีการปิดประตูบ้าน ฯลฯ เหล่านี้ .....เป็นผลงานของบุคคลในครอบครัว "ศิลปบรรเลง" ซึ่งประกอบด้วย ลูกหลาน และลูกศิษย์ ของ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ทั้งสิ้น .....ไม่สามารถเล่าได้หมดในที่นี้ คงจะต้องเรียบเรียงเก็บไว้ใน ห้องสมุดของ มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในโอกาสต่อไป

ประสิทธิ์-ลัดดา ศิลปบรรเลง คณะนักแสดงและนักดนตรีผกาวลีเยี่ยมชมโรงถ่ายภาพยนตร์ที่อินเดีย

ขอกราบรำลึกถึง "คุณน้าดา" ด้วยความรักและอาลัยอย่างยิ่ง ชีวิตบั้นปลายของท่าน เป็นศูนย์รวมของญาติ พี่น้อง ลูกหลาน และ ศิษย์ผกาวลี ทุกครั้งที่มีการทำบุญที่ "บ้านศิลปบรรเลง"

"คุณน้าดา" ท่านเป็นผู้สูงอายุ ที่มีผิวพรรณงาม ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดีเสมอ ร้องเพลงละครผกาวลี ที่ท่านแต่งเนื้อร้องในทำนองเพลงของ "คุณน้าบุง" ร่วมกับศิษย์รักของท่าน - "พี่เชอร์รี่" สวลี ผกาพันธุ์ และคุณ อดิเรก จันทร์เรือง อย่างมีความสุข

การแสดงจากละครเรื่องแผ่นดินแห่งความฝัน บันทึกภาพหลังโรงละครเฉลิมนคร
(แถวหน้า จากซ้าย) มาลินี สาคริก ดร.พรรณินี สาคริก (รุทระวณิช) เสาวภาคย์ อักษรานุเคราะห์
(อนันตศัพท์) เวสาตรี รุทระวณิช
(แถวหลัง จากซ้าย) นิกร ชื่อต่อชาติ สนั่น ศิลปบรรเลง วลิต สนธิรัตน์

"คุณน้าดา" เป็นผู้มีความงดงาม ทั้ง "ร่างกาย" และ "จิตใจ" ท่านชอบทำบุญ ช่วยเหลือเกื้อกูล ญาติพี่น้อง เพื่อน และศิษย์ของท่านเสมอ .... กุศลเหล่านั้น ทำให้ท่านมีสุขภาพดี ไม่มีโรคภัยร้ายแรงใดๆเบียดเบียน มีอายุยืนยาว กว่า ๙๓ ปี และ.....และเมื่อถึงเวลา ท่านก็จากไปอย่างสงบ เหมือนใบไม้ที่ร่วงหล่นจากต้นตามธรรมชาติ ทิ้งไว้แต่คุณความความงามดีและผลงานที่ทรงคุณค่า ด้าน "ศิลปะการแสดง" ที่ท่านร่วมกับ ครอบครัว "ศิลปบรรเลง" สร้างสรรค์ไว้มากมาย สมควรแก่การยกย่องอย่างยิ่ง

แม้ว่า...ในช่วงเวลาที่ "ครูลัดดา" ยังมีชีวิตอยู่.... คณะกรรมการของทางราชการ ที่ทำหน้าที่พิจารณา ผู้สมควรได้รับการยกย่องเป็น "ศิลปินแห่งชาติ" จะไม่พิจารณาการเสนอผลงาน ด้าน "ศิลปะการแสดง" ของ ลัดดา ศิลปบรรเลง (สาวตายน)...ด้วยเหตุผล และ กฎเกณฑ์ใดๆ ที่ท่านตั้งขึ้นมาก็ตาม .. .มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จะเก็บข้อมูลผลงานด้าน "ศิลปะการแสดง" ของ "ศิลปิน" ทั้งสองท่านที่ทำงานคู่กันไว้ เพื่อการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นต่อๆไป

ด้วยรักและอาลัย "คุณน้าดา"

นางสาว มาลินี สาคริก (หลานอี๊ด)
ประธานมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
๔๗ เศรษฐศิริ สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐
โทรศัพท์ ๐๒-๒๗๙-๑๕๐๙ โทรสาร ๐๒-๒๗๙-๐๘๕๖

กราบคุณน้าลัดดา

หลานๆ ของหลวงประดิษฐไพเราะฯ ที่หน้าบ้าน (บ้านบาตร)
(แถวหลังสุดจากซ้ายไปขวา) นิคม เรือนทอง อมรา ปริญญา
(แถวกลางจากซ้ายไปขวา) หมู โจ๊กไก่ ตั๊ก โป้ นายห้าง ถุง แจ๊ด
(แถวหน้าจากซ้ายไปขวา) เล็ก (แฝด) เดียว ปุ้ม แอ๊ ใหญ่ (แฝด)

ด้วยความที่เราสามคน คือ คุณเดียว คุณโป่ และ แอ๊ เกิดปีเดียวกัน ห่างกันไม่กี่เดือน ทำให้เรารู้สึกเหมือนเป็นพี่น้องกันแท้ๆ และยังมีคุณปุ้มเกิดตามมาทีหลังอีก ๑ ปีถัดมา ทำให้พวกเราผูกพัน รักกันมาก เราโตมาด้วยกันตลอด คุณแม่ของพวกเรา คือ คุณป้าจิ้น คุณน้าดา และคุณแม่เลง ก็ผลัดกันดูแลลูกและหลานๆ ทุกคน เหมือนเป็นลูกของท่านเอง คุณแม่เคยเล่าว่า เมื่อตอนท้องแก่ เดินไปด้วยกัน ๓ คน จะมีคนหันมามองตลอด คงแปลกใจที่มีคนท้องโตเดินมาพร้อมกัน ๓ คน

เมื่อเราเกิดมาจึงเหมือนมีแม่ ๓ คน ที่คอยช่วยเลี้ยงและดูแลพวกเราด้วยกันคุณป้าจิ้นกับคุณแม่เลงจากเราไปก่อน คงเหลือแต่น้าดาเป็นท่านสุดท้าย ทำให้เรารู้สึกใจหายทั้งๆ ที่ พอจะทราบอยู่แล้วตอนที่ท่านป่วยว่า คงจะอยู่กับพวกเราอีกไม่นาน

ความดีความสามารถ ความเป็นศิลปินของคุณน้าดาก็เป็นที่ทราบกันดี และคงจะมีผู้เขียนถึงมากมายอยู่แล้ว ในฐานะของหลาน แอ๊จึงขอเขียนถึงความประทับใจจากความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อคุณน้า แอ๊คิดเสมอว่า คุณน้าเป็นคนสวย แต่งตัวเรียบร้อยสวยงามตลอดเวลา พูดเพราะ เสียงเพราะ ร้องเพลงเพราะมาก คุณน้าดาเป็นภรรยาที่ดียิ่ง ท่านรัก ให้เกียรติ ดูแล เอาใจใส่ปรนนิบัติคุณน้าบุงเป็นอย่างดี เมื่อคุณน้าบุงจากไปท่านเสียใจมากและได้แต่งตัวไว้ทุกข์ให้จนตลอดชีวิตของท่าน และท่านยังเป็นแม่ที่ดีดูแลเลี้ยงดูลูกอย่างดี และเลยมาถึงหลานๆ ด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง

นอกจากเป็นครูที่ดี ที่มีลูกศิษย์ที่เคารพรัก เทิดทูนเป็นอย่างมาก เช่น พี่สวลี ผกาพันธุ์ ศิลปินแห่งชาติ และศิษย์ผกาวลีอีกหลายๆ คน แล้วตัวท่านเองก็เป็นศิษย์ที่ดียิ่ง ท่านเรียกคุณป้าจิ้น (คุณหญิงชิ้น) ว่าคุณครูและให้ความเคารพอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แม้ว่าท่านได้กลายมาเป็นน้องสะใภ้แล้วก็ตาม ท่านก็ยังปฏิบัติตนเหมือนเป็นศิษย์อยู่เช่นเดิม

ด้วยคุณน้าดาได้ใช้ชีวิตอย่างมีประโยชน์ และเป็นคนดี ถึงแม้คุณน้าจะจากพวกเราไป ความดี และ ผลงานจะยังคงอยู่ตลอดไป

ด้วยรักและเคารพ

หลานแอ๊
เพียงเพ็ญ พานิชพัฒน์

น้าดา ผู้เปรียบเสมือนแม่อีกคน

ลัดดา ประสิทธิ์ กับหลานสาวเดียว โป้ และ ปุ้ม

เมื่องานฉลองวาระครบ ๑๐๐ ปี ของอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง มีการแสดงผลงานของท่านที่หอประชุม อาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้ชื่องานว่า

"๑๐๐ ปี ชาตกาล ดุริยกวี ศิลปินแห่งชาติ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เพลงคลาสสิกสยาม"

งานนี้จัดขึ้นโดย มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และทายาท อาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ร่วมกับสำนักบริหารงานศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๕ ทุกคนที่ไปในงานมีความประทับใจในผลงานและเรื่องราวของท่านกับคู่ชีวิต คือ อาจารย์ลัดดา สารตายน ศิลปบรรเลง บางท่านถึงกับน้ำตาไหล ตื้นตันในความรักแท้ของท่านทั้งสอง

ในงานนี้มีการแสดงนิทรรศการที่ชั้นบนของหอประชุม ประกอบไปด้วย ภาพถ่าย ประวัติ และผลงานการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท่านทั้งสองในประเทศไทย และในต่างแดนหลายต่อหลายประเทศในทวีปเอเชีย อเมริกา และยุโรป

สำหรับภาพถ่ายครอบครัวของท่าน ภาพหนึ่งมีคำบรรยายว่าท่านมีบุตร ๒ คน คือ รศ. ดร. กุลธร ศิลปบรรเลง และคุณวัลย์ลดา หงส์ทอง

แต่ในรูปเก่าแก่ภาพนั้นเป็นภาพของอาจารย์ประสิทธิ์ – อาจารย์ลัดดา กับเด็กเล็ก ๆ ๓ คน

: คุณโป้ – คุณปุ้ม และ คุณเดียว ด้วยอีกคนหนึ่ง

เด็กผู้หญิงอีกคนนั้น คือ ฉันเอง ชื่อ รศ. มธุรส (ไชยพรรค) วิสุทธกุล เป็นบุตรสาวคนเดียวของ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง กับคุณประสงค์ ไชยพรรค ค่ะ คุณแม่ คือ บุตรคนโตของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่น้องๆ ทั้ง ๗ คนของท่าน ให้ความเคารพรักเป็นอย่างยิ่งในฐานะพี่สาวใหญ่

เดียว แอ๊ โป้ ปุ้ม ที่ชายหาด ทะเลหัวหินหน้าบ้านพระยาบริหารราชมานพ

ในรูปถ่ายอื่น ๆ ยังมีรูปของพวกเราเด็ก ๆ รุ่นเดียวกัน ๔ คน ที่เกิดพร้อมๆ กันในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ คือ คุณแอ๊ (รศ. เพียงเพ็ญ สาคริก พานิชพัฒน์) คุณเดียว (รศ. มธุรส ไชยพรรค วิสุทธกุล) คุณโป้ (รศ. ดร. กุลธร ศิลปบรรเลง) และน้องสาวคนเล็ก คือ คุณปุ้ม (คุณวัลย์ลดา ศิลปบรรเลง หงส์ทอง) ผู้เกิดตามมาไล่ ๆ กัน ในปีถัดไป ดังนั้น หลาน ๆ ของคุณตา หลวงประดิษฐ์ไพเราะรุ่นนั้น จึงมีพวกเรา ๔ คนนี้เติบโตมาพร้อมกัน กล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ มี ๓ คน ที่เติบโตมาด้วยกันที่ "บ้านบาตร" ส่วนคุณแอ๊ ลูกสาวของน้าเลง (อาจารย์บรรเลง ศิลปบรรเลง สาคริก) หรือ ย่ามหาเทพกษัตรสมุท กับ พระมหาเทพกษัตรสมุท (เนื่อง สาคริก) แยกไปอยู่ที่บ้านเศรษฐศิริ ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นสถานที่ตั้งของมูลนิธิหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ในที่นี้ ขอกล่าวเฉพาะความสัมพันธ์ในวงญาติที่น้าดาเข้ามาสู่ตระกูล "ศิลปบรรเลง" น้าดาเป็นน้องสะใภ้ที่คุณแม่ฉันรักใคร่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันมาโดยตลอด เป็นปกติวิสัยที่คุณแม่ฉันจะ "โดดเข้าร่วมหัวจมท้ายเต็มตัว" ไม่ว่าญาติพี่น้องคนไหนจะทำกิจกรรมใด ๆ ดังนั้น ญาติพี่น้องทุกคนจึงให้ความรักความเอ็นดูแก่ฉันเท่าๆ กับลูกของตนเอง

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ สงครามโลกยังไม่สงบราบคาบ คุณแม่ของฉัน น้าเลง และน้าดา กำลังตั้งครรภ์และคลอดพวกเรา ๓ คน ในเวลาไล่เรี่ยกัน ฉันและคุณโป้ อยู่บ้านเดียวกันที่บ้านศิลปบรรเลง ที่บ้านบาตร ดังนั้นเราสองคนจึงได้ share น้ำนมของน้าดามาด้วยกัน เพราะหลังจากคุณแม่คลอดฉันด้วยวิธีผ่าออก (Caesarian Section) ท่านไม่มีน้ำนมเพียงพอ อีกทั้งท่านต้องรับหน้าที่ลูกกตัญญูดูแลคุณยายโชติอย่างใกล้ชิด เนื่องจากคุณยายป่วยหนักด้วยโรคปอด ซึ่งเป็นโรคร้ายแรง ทำให้ไม่เหมาะแก่การเลี้ยงดูลูกอ่อน คุณแม่จึงเสียสละตัวเองย้ายมาปรนนิบัติ ดูแล คลุกคลีกับคุณยายอย่างใกล้ชิด ทำให้ท่านจำเป็นต้องห่างจากฉันโดยปริยาย เพื่อสุขอนามัยที่ดีของลูกตามความจำเป็นบังคับ ทั้งนี้ฉันมีป้าปริกเป็นพี่เลี้ยงประจำตัว และมีซิ้มเป็นแม่นมประจำอีกคนหนึ่ง คุณแม่จึงไม่ต้องเป็นห่วงมากนัก

อย่างไรก็ดี น้าดาโอบอุ้มฉันตั้งแต่แรกเกิดโดยให้ฉันกินนมมา และกรุณาดูแลฉันแทนคุณแม่ในเรื่องการกินการอยู่พร้อมๆ กับ คุณโป้ คุณปุ้ม ลูกชายหญิง ๒ คน ของท่าน ดังจะเห็นจากรูปถ่ายสมัยก่อนจะมีฉันยืนอยู่เคียงข้างเสมอ ในสมัยที่ยังเป็นเด็ก ดิฉันจึงเป็นเสมือนลูกสาวอีกคนหนึ่งของน้าดา – น้าบุง ที่ท่านให้ความดูแลเอาใจใส่ พาไปเที่ยวไหนไปด้วย ได้รับสิ่งของเท่า ๆ กับคุณปุ้ม คุณโป้ลูกของท่านเอง รวมทั้งรับ-ส่งไปโรงเรียนจนโตพร้อมๆ กับบุตรชาย บุตรสาวของท่านทั้งสอง

"น้าดา จึงเปรียบเสมือนแม่อีกคนหนึ่งของฉัน"

ลัดดาอุ้มลูกสาว (ปุ้ม) ชิ้น (พี่สาวประสิทธิ์) อุ้มลูกสาว (เดียว) ประสิทธิ์ อุ้มลูกชาย (โป้) ภาพที่บ้านบาตร

เมื่อสมัยที่คุณตายังมีชีวิตอยู่ น้าดาเป็นผู้บริหารกิจการบ้านเรือนในบ้านศิลปบรรเลง ดูแลทุกข์สุขของคนในบ้าน กำกับดูแลแม่บ้านและบริวารทุกคน ทั้งยามปกติและยามที่บ้านบาตรมีงานใหญ่ เช่น

งานไหว้ครูประจำปี ต้องรับรองแขกร่วมร้อยคนทุกปี ตั้งแต่เช้าไปจนถึงประชันดนตรีตลอดรุ่ง

ส่วนคุณแม่ของฉันรับผิดชอบเรื่องการดูแลคุณตาคุณยายและสารทุกข์สุกดิบของลูกศิษย์คุณตาจำนวนมาก อย่างมีเมตตาธรรมต่อศิษย์และบริวาร ทุกคนรวมทั้งพี่น้องลูกคุณตาทั้งหมด รักและเคารพคุณแม่ของฉัน เราจึงอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ภายใต้ร่มโพธิ์ร่มไทรของคุณตา

สำหรับความเป็นอยู่ในบ้าน เรื่องอาหารการกิน มีเรื่องอยากจะเล่าว่าน้าดา น้าบุง ชอบรับประทานอาหารอร่อย ทั้งในบ้านและนอกบ้าน เรามีอาหารอร่อยๆ ทานเสมอ มีอาหารแปลกๆ เช่น แสร้งว่า ม้าห้อ ผัดผักบุ้งไฟแดงใส่แต่เกลือ ซึ่งน้าดาเรียนรู้มาจาก คุณเนียน ภรรยา คุณสด กูรมะโรหิต ก็นำมาทำให้ทานที่บ้าน สมัยนั้น ผัดผักบุ้งไฟลุกฮือเจ้าแรกที่ต้องมากคือข้าวต้มวัดบวรฯ น้าดา น้าบุง ก็พาไปทาน หรือไม่บางทีก็พาไปทานอาหารที่ "ม้าเก็งเอ๋า" อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้แถวๆ เยาวราชโน้น นอกจากนี้ เวลามีงานวันเกิด หรือกรณีพิเศษ น้าบุงชอบทานอาหารญี่ปุ่นมาก น้าดาเลยชอบทำสุกี้ยากี้ตามตำรับญี่ปุ่นให้ทานกันบ่อย ๆ คงจะเพื่อระลึกถึงวันแห่งความรักความสุขของท่านทั้งสองในสมัยที่น้าบุงไปเรียนยังมหาวิทยาลัย Gedai ที่ Tokyo พวกเราเด็กๆ จึงรู้จักกินซอสโชยุ Kikkoman และวาซาบิมัสตาร์ดญี่ปุ่น มาตั้งแต่อาหารญี่ปุ่นยังไม่ฮิตในประเทศไทยเหมือนเดี๋ยวนี้ สำหรับเรื่องภาษา เนื่องจากน้าบุงเป็นผู้มีอารมณ์ขัน พวกเราชอบพูดภาษาญี่ปุ่นตลก ๆ เช่น คุณแม่ของฉันจะเรียกน้าบุงว่า "โอยี้ซัง" เพราะน้าบุงทำอะไรช้า ๆ เหมือนคนแก่ และชอบล้างมือบ่อย ๆ นอกจากนี้ยังรู้คำไม่สุภาพด้วย เช่น "บั๊กกายาโร่" แปลว่าไอ้บ้า อะไรทำนองนี้

ประสิทธิ์แสดงฝีมือ ทำสุกียากี้ สูตรญี่ปุ่น โดยมีลัดดา เป็นผู้ช่วย

ฉันเป็นลูกหลานสายดนตรีไทยก็จริง แต่คุณตาหลวงประดิษฐไพเราะมีใจกว้าง ท่านยอมรับและยกย่องสุนทรียรสของดนตรีทุกชาติทุกภาษา ดังปรากฏในสำเนียงดนตรีนานาชาติในบทประพันธ์ของท่าน ฉันจึงรักดนตรีทุกอย่างในโลกนี้ ฉันยังได้ซึมซับ "รสนิยมวิไล" ทางด้านศิลปวัฒนธรรมสากลของโลกมาจาก น้าดา และน้าบุงอีกด้วย เนื่องจากเมื่อไรท่านทั้งสองไปดูหนัง ดูละคร ดูภาพยนตร์แทบทุกเรื่องที่มาฉาย ก็พาเรา 3 คน ไปด้วยทุกครั้ง แม้แต่ละครสัตว์ที่มาแสดงที่สวนลุมพินี สเก็ต ฮอลิเดย์ออนไอซ์ หรือ การแสดงของ Xavier Cugat ฉันได้ตามไปดูมาหมดทั้งนั้น รสนิยมสำคัญที่ได้รับจากน้าดา น้าบุง คือ การฟังเพลงคลาสสิก น้าบุงเรียนการประพันธ์เพลงมาจาก Professor Pringsheim ผู้เป็นลูกศิษย์ของท่าน Mahler คีตกวีผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลกในยุค Romanticism ฉันได้ยินน้าบุงฟังแผ่นเสียงและเล่นเปียโนเสมอ คุณโป้เองก็ได้รับรสนิยมชอบฟังเพลงคลาสสิกมาอย่างเต็มๆ สมัยนี้ คุณโป้และครอบครัวมีโอกาสไปฟัง concert ถึงอังกฤษ อิตาลี และ เวียนนา อยู่หลายครั้งหลายหน

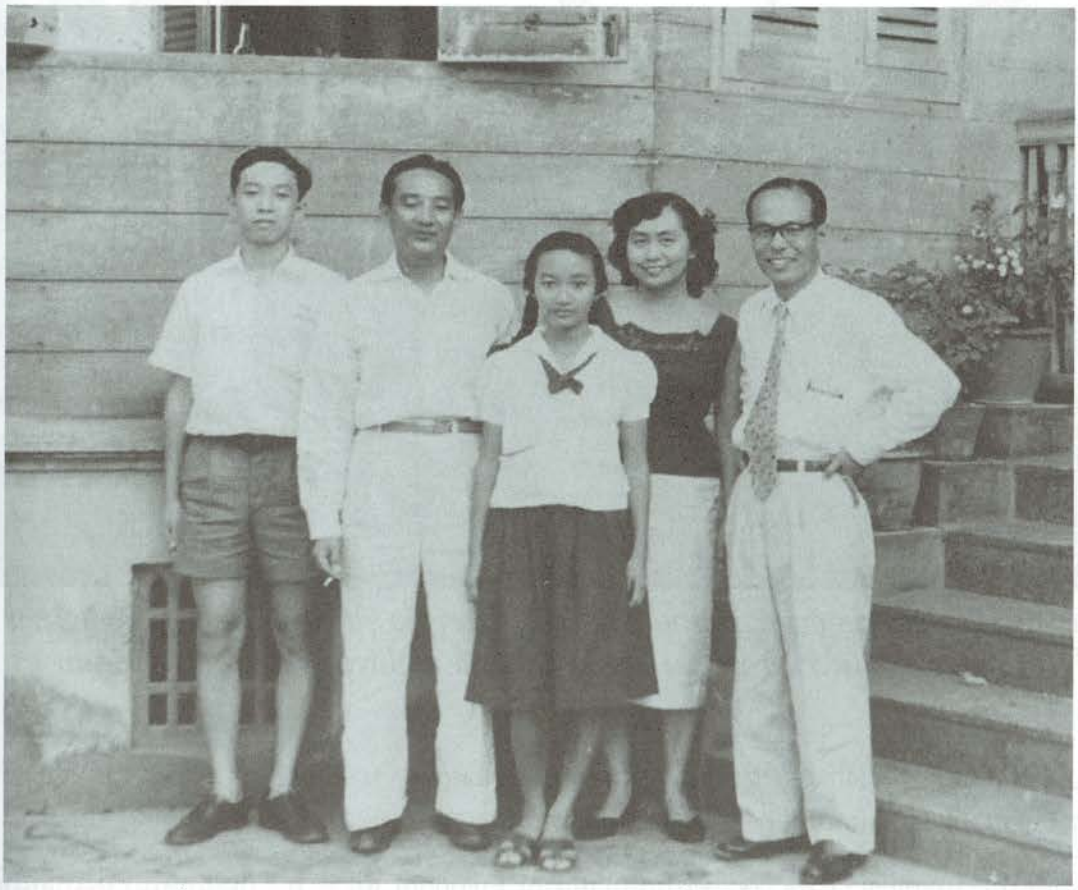
เมื่อเราเป็นวัยรุ่น คุณโป้เธอชอบเปิดแผ่นเสียงเพลง From The New World ของ Antonin Dvorak ดังกระหึ่มไปสามบ้านแปดบ้านจนกระจกสั่นสท้านบ่อยๆ ฉันเลยพลอยชอบฟังไปด้วย คุณโป้ไม่รู้ว่าฉันก็ได้มาเต็ม ๆ เหมือนกัน เพียงแต่ฉันไม่มี talent ในการเล่นดนตรีเอาเสียเลย ไม่ว่าดนตรีไทย หรือ ดนตรีสากล เพราะฉันนั้นแม้จะมีฉันทะแต่ก็ไม่มีวิริยะในการเรียน การฝึกซ้อม และการเอาชนะเสียงดนตรีอันแปร่งปร่าของตนเองได้ ทำไมเล่า ก็ฉันได้ฟังมาแต่ดนตรีชั้นยอด เช่น คุณตา หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และลูกศิษย์ยอดฝีมือของท่าน เช่น อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร เป็นต้น แล้วฉันจะต้องไปหัดเล่นงูๆ ปลาๆ ทำไมกัน สู้ใช้ "หู" ฟังของดีวิเศษ ที่มีมาให้ฟังทั้งเพลงไทยเดิมของเรา เพลง Classical Music ของสากลโลก มิดีกว่าหรือ อีกทั้งเพลงไพเราะที่น้าบุงแต่งทำนองและน้าดาใส่เนื้อร้อง ในบางเพลงคุณแม่ฉันก็แต่งเนื้อร้อง ซึ่งโดยมากจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระจันทร์และกระต่ายนั่นละ เพลงทุกเพลงของน้าบุงฉันจำได้หมด และชอบฟังพี่เชอรี่ (คุณสวลี ผกาพันธุ์) ร้องที่สุด เสียงเพลงมาพร้อมกับความทรงจำในอดีตที่เป็นสุขใจ

ในบรรดาผู้หญิงเก่งทั้งหลาย โดยเฉพาะในแวดวงศิลปะการแสดงและธุรกิจเกี่ยวกับการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่โลกแล้ว ฉันขอยกย่องให้น้าดาเป็นคน "เก่งที่สุด" คนหนึ่งในสายตาของฉัน เป็นปูชนียบุคคลที่ควรยกย่องให้ประจักษ์แก่วงการบันเทิงของไทย เพียงแต่คนสมัยนี้รู้จักน้าดาน้อยไปหน่อย คงเป็นเพราะผลงานความสามารถและผลงานการเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมการแสดงของน้าดาและคู่ชีวิตสู่สังคมไทยและเวทีโลกนั้น ล้ำสมัย ล้ำยุคไปมาก และเนื่องเพราะความปรับเปลี่ยนของยุคสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ละครเวทีจบลง เพราะการมาถึงของภาพยนตร์และโทรทัศน์ จึงเลิกราความโด่งดังไปก่อนยุคที่จะมีการพิจารณายกย่องกันอย่างเป็นทางการ

นอกจากเก่งแล้ว ในยุคที่น้าดายังสาว ๆ ยังเป็นคนสวยมากคนหนึ่ง จนถึงแม้เมื่อน้าดาแก่ตัวอยู่ในวัยชราภาพและป่วยอยู่ในโรงพยาบาล น้าดาก็ยังคงเป็นสุภาพสตรีวัย ๙๒ ปี ที่สวยที่สุด น้าดาดีใจทุกครั้ง ที่ได้เห็นหน้าลูกหลานและลูกศิษย์มาเยี่ยม โดยเฉพาะพี่เชอรี่ และพี่อ๊อด (คุณ อดิเรก จันทร์เรือง) ตั้งแต่เล็กจนโตจนถึงวัยที่พวกเราอายุ ๖๐ – ๗๐ ปี กันแล้วนี้ ทุกครั้งที่ไปกราบน้าดาที่บ้านพร้อมพงศ์ น้าดาจะแสดงอาการดีใจมาก และเรียกไปกอดจูบ หอมแก้มซ้ายขวา เมื่อเรียนถามว่า "จำได้ไหมคะนี่ใครคะ?" น้าดาจะตอบทุกคนว่า "จำได้ซี้ ทำไมจะจำไม่ได้!" ทั้งที่ตอนนั้นบางทีก็หลงลืมแล้ว แต่จำชื่อลูกหลานและลูกศิษย์ได้โดยเฉพาะพี่เชอรี่ ผู้เป็นลูกศิษย์ที่รักครูและมีความกตัญญูต่อน้าดาอย่างสูง พี่เชอรี่ไม่เคยลืมที่จะมากราบ "คุณครูลัดดา"ในวันสำคัญ ๆ และมาร่วมงานอย่างลูกหลานของบ้านบาตรเสมอ

เนื่องจากครอบครัวศิลปบรรเลง อยู่ในย่านวัดเทพศิรินทราวาสและน้าบุงก็บวชที่วัดนี้ จึงมีความคุ้นเคยกับวัดนี้มาช้านาน น้าดา และน้าบุง ตลอดจนพี่น้องลูกหลาน ได้มาฟังเทศน์ ฟังธรรมที่วัดเทพฯ และร่วมทำบุญประจำเดือนกับเจ้าประคุณสมเด็จญาณวโรดมฯ ท่านเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส โดยน้าดาเป็นผู้รวบรวมเงินปัจจัยจากพี่น้อง เพื่อน ฝูง ศิษย์ ลูกหลาน ผู้ใกล้ชิดทุกคนไปถวายเป็นค่าการศึกษา น้ำ ไฟ และอื่น ๆ แด่มหาวชิราลงกรณ์วิทยาลัยสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดอยุธยา เป็นเวลาช้านานหลายสิบปี ผลบุญทั้งหลายนี้ จะเป็นกุศลปัจจัยให้น้าดาอย่างแน่นอน

ผลบุญที่เห็นได้ชัด ส่งผลให้ในชาตินี้ ก็คือ น้าดา น้าบุง มีบุตร ธิดา ที่สมใจนึกทุกอย่าง คุณโป้ คุณปุ้ม เป็นคนหน้าตาน่ารัก สวยงาม มาตั้งแต่เล็กแต่น้อย คุณปุ้มนั้นไปทางไหนมีคนเดินตามเป็นแถว ๆ คอยดูเธอ เมื่อเติบโตขึ้นก็เป็นผู้มีการศึกษาดี ได้ไปศึกษาระดับปริญญาตรีที่ Western College for Women ที่ Ohio สหรัฐอเมริกา กลับมาทำงานที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยจนได้รับตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองผลิตและเผยแพร่สารนิเทศ คุณปุ้ม มีคู่ครอง คือ พลเอกโชคชัย หงส์ทอง เป็นนายทหารระดับสูง อดีตเสนาธิการทหาร มีบุตรธิดาน่ารัก ๒ คน คือ ป้อง (สิทธิโชค หงส์ทอง) กับ ปัด (สุชญา หงส์ทอง) คุณโชคชัยมอบความรักมากมายให้ความเอาใจใส่ดูแลคุณปุ้มอย่างดีที่สุด คุณปุ้มก็ทำตัวดีน่ารักเชื่อฟังสามี มีวินัยกับโรคภัยไข้เจ็บ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ กินอยู่อย่างระมัดระวัง เคร่งครัดในระเบียบวินัยที่กำกับดูแลโดยคุณโชคชัย จนญาติ ๆ และเพื่อน ๆ ให้สมญาเธอว่า "พลทหารปุ้ม"

กุลธร ประสิทธิ์ วัลย์ลดา ลัดดา และคุณโอดากะ ชาวญี่ปุ่นสนิทสนมกับครอบครัวมาก

ส่วนคุณโป้เป็นลูกที่มีความกตัญญูรู้คุณบุพการีอย่างหาที่เปรียบยาก คุณโป้ ช่วยงานติดต่อต่างประเทศให้น้าดา น้าบุง ตั้งแต่อยู่จุฬาฯ เมื่อบิดา มารดา แก่เฒ่าก็ดูแลเอาใจใส่อย่างดีเยี่ยม พ่อแม่คนไหนได้ลูกแบบคุณโป้ก็นับว่าเป็นลาภอันประเสริฐ เป็นบุญแห่งชีวิตทีเดียว

คุณโป้ น่ารัก เป็นลูกที่ดีของคุณพ่อ คุณแม่ เรียนหนังสือเก่งมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย ที่โรงเรียนเซ็นต์คาเบรียล เข้าโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (ต.อ.๒๒) แล้วเรียนจบคณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขาเครื่องกลเกียรตินิยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาสอบชิงทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศได้ทั้ง ทุน Fulbright และทุน Colombo Plan ในที่สุดต้องตัดใจยอมสละเสียอย่างหนึ่ง คุณโป้จึงสละทุน Fulbright เพื่อเลือกไปเรียนที่อังกฤษ คุณโป้ เลือกทุน Colombo Plan ซึ่งบริหารโดย British Council เนื่องจากสอบได้ทุนนี้ก่อน และได้รับปากกับคณาจารย์ชาวอังกฤษไว้แล้ว

ครอบครัวหลวงประดิษฐไพเราะฯ กับคุณย่า (ยายโชติ) จากซ้ายไปขวาคือ ชัชวาลย์ จันทร์เรือง คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง คุณย่า/ยายโชติ หลวงประดิษฐไพเราะฯ บรรเลง สาคริก ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ที่บันไดทางขึ้นบ้านบาตร

เรื่องนี้เป็นเรื่องระเบิดวงการ ไม่เคยมีใครสละทุน Fulbright มาก่อน จนกระทั่งท่านผู้หญิงศรีนาถ สุริยะ ผู้อำนวยการ Fulbright ในขณะนั้นขอดูตัว เชิญคุณโป้ไปพบและถามไถ่เหตุผลให้แน่ใจ

พี่น้องศิลปบรรเลงของเรา ที่ควรจะได้เป็นนักเรียนทุน Fulbright สัก ๓ คน ก็เลยหดไปหนึ่งเหลือเพียง ๒ ท่าน ได้แก่ พี่อึ๊ด (อาจารย์มาลินี สาคริก) และพี่ฟัก (ผศ. ดร. พรรณินี รุทรวณิช สาคริก)

อีกเรื่องหนึ่งที่คุณโป้ ทำให้ป้าจิ้นภูมิใจมากก็คือได้รับปริญญาเอก อีกทั้งดีใจที่มีหลาน ๆ เป็นด๊อกเตอร์ถึง ๓ คน คือ ดร. พรรณินี สาคริก ดร. กุลธร ศิลปบรรเลง และ ดร. วิษณุเทพ ศิลปบรรเลง

คุณโป้ ไปเรียนต่อปริญญาโททาง Engineering ที่ Imperial College และปริญญาเอกที่ University College London ในระหว่างศึกษาที่อังกฤษก็แต่งงานกับ ทญ. ยาหยีศรีเฉลิม บุนนาค (ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ) มีบุตร ชาย หญิง ๒ คน คือ อรปรียา ศิลปบรรเลง (ลูกโป่ง) กับ ยศธร ศิลปบรรเลง (บอนด์) ณ วันนี้ก็มีหลานปู่แล้ว เป็นฝาแฝด ชาย-หญิง (เทมส์และเทส) เสียดายที่น้าดาไม่ทันได้เห็นเหลนทั้งสอง

คุณโป้มีวิสัยทัศน์ไกล ยอมเสียเงินเป็นล้านๆ รักษาผลงานของคุณพ่อไว้ ตัดสินใจเดินทางไปบันทึกแผ่นเสียงเพลงของอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ในรูปแบบ CD โดยร่วมมือกับพี่อัปสร กูรมะโรหิต ศิษย์เอกด้าน Composition ของอาจารย์ประสิทธิ์ผู้มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับครอบครัวศิลปบรรเลงมาช้านานตั้งแต่สมัยคุณพ่อ ช่วยคัดเลือกเพลงและ

นักร้องที่มีความสามารถสูง บรรเลงโดยใช้วงออร์เคสตรา ของประเทศ Latvia ทำให้ผลงานของอาจารย์ประสิทธิ์ เป็นที่รู้จักกว้างขวางในวงการดนตรีของประเทศไทย และต่างประเทศสมกับที่ท่านควรได้รับเกียรติยศ ชื่อเสียงมานานหลายสิบปีแล้ว เมื่อผลงานของท่านปรากฏแก่สายตาสังคม ท่านจึงได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นักประพันธ์เพลงสากล) เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

นับเป็นเกียรติยศอันสูงส่งที่ตระกูลศิลปบรรเลงได้รับสืบเนื่องมา สืบทอดต่อจากคุณตา โดยบุตรของท่านได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกาศให้ เป็นศิลปินแห่งชาติ ถึง ๒ ท่าน คือ

- คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พ.ศ. ๒๕๓๐
- อาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล) พ.ศ. ๒๕๔๑

เป็นบุคคลของชาติด้านศิลปะการเสดง ครบถ้วนในดุริยางคศิลป์และศาสตร์ ทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากลตะวันตกอย่างสมบูรณ์

คุณปุ้ม คุณโป้ เอาใจใส่ดูแลบิดามารดาอย่างดีเยี่ยม เมื่อน้าบุงล่วงลับไปก่อน น้าดาตรอมใจมาก ได้อาศัย CD ที่คุณโป้ทำไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้ฟังเพลง “สายสัมพันธ์” ทุกวัน ปลอบประโลมใจให้คลายเศร้าคิดถึงคู่ชีวิต คุณโป้จะจัดเวลาไปนอนเป็นเพื่อนคุณแม่ไม่เคยขาด คุณปุ้มก็ไปปรนนิบัติคุณแม่เป็นประจำ ตราบจนวาระสุดท้ายที่ลูกจะมีโอกาสทดแทนพระคุณพ่อแม่

น้าดาจากไปท่ามกลางความอาลัยรักของลูก หลาน ลูกศิษย์ และญาติมิตร ที่รู้ซึ้งในเกียรติคุณ ความดี ที่ท่านได้กระทำไว้เป็นระยะเวลายาวนาน โดยเฉพาะในยุคที่คนสมัยใหม่ยังไม่รู้จักผลงานของท่านดีนัก ยังไม่ทราบชัดว่าอาจารย์ลัดดา สารตายน ศิลปบรรเลง ได้สร้างคุณูปการอย่างไรบ้างแก่วงการศิลปะบันเทิงของสังคมไทยในอดีตที่ส่งผลสืบเนื่องมาจนถึงยุคปัจจุบันนี้

Legacy ของท่านคงอยู่ให้สืบค้นได้ในตัว ศิลปินแห่งชาติ คือ คุณสวลี ผกาพันธุ์ นั่นเองค่ะ

สุดท้ายนี้ หลานขอกราบรำลึกพระคุณน้าดาไม่รู้ลืม ด้วยผลบุญอเนกประการที่ อาจารย์ลัดดา สารตายน ศิลปบรรเลง ได้ประกอบไว้ชั่วชีวิต คงเป็นที่รับรู้ และส่งผลเป็นพลวปัจจัยให้ท่านไปสู่สุคติอันเป็นนิรันดร์

กราบน้าดาด้วยความเคารพรักยิ่ง

เดียวค่ะ

คุณน้าลัดดา

ผมเกิดในตระกูลนักดนตรีมีศักดิ์เป็นหลานตาของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยคุณแม่เป็นบุตรีคนที่ ๒ ของท่านครูฯดังนั้นตลอดชีวิตในวัยเด็กของผมจึงแวดล้อมไปด้วยบุคคลดนตรีที่เป็นทั้งญาติพี่น้องและศิษย์ของคุณตาอีกมากมาย แม้ว่าผมจะเกิดและเติบโตที่บ้านถนนเศรษฐศิริแต่ก็ได้ใช้ชีวิตในวัยเด็กคลุกคลีอยู่ที่บ้านบาตรอยู่เสมอมาเนื่องจากผมเรียนชั้นอนุบาลและชั้นประถมที่โรงเรียนราชินีปากคลองตลาดซึ่งอยู่ใกล้กับบ้านของคุณตาดังนั้นพอเลิกเรียนคุณพ่อซึ่งทำงานอยู่ที่กองชั่งตวงวัดตรงกันข้ามกับโรงเรียนราชินีจึงมักจะเป็นคนไปรับผมแล้วพาไปฝากไว้ที่บ้านบาตรเพื่อรอให้คุณแม่มารับกลับบ้านอีกทีหนึ่งเนื่องจากคุณแม่ท่านจะไปที่บ้านบาตรอยู่เสมอเพราะเป็นแหล่งรวมของบรรดานักดนตรีไทยมากหน้าหลายตาและมีกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีกันที่นั่นแทบทุกวันมิได้ขาด

ทางเข้าบ้านบาตรนั้นเป็นเพียงตรอกแคบๆรถวิ่งเข้าออกได้เพียงคันเดียวเท่านั้น ทั้งสองฟากของตรอกมีห้องแถวของชาวบ้านเรียงรายติดๆ กันประมาณสักเกือบ ๑๐ ห้องแถว ตรงปากซอยทางเข้าบ้านบาตร

มีร้านกาแฟตั้งอยู่ร้านหนึ่ง ขาย น้ำชา กาแฟ เครื่องดื่มจำพวกน้ำอัดลม และ ขนม อีกมากมายหลายชนิด จึงเป็นแหล่งรวมของผู้คนที่สัญจรผ่านไปมารวมทั้งเป็นเสมือนซุปเปอร์มาเก็ตย่อมๆ ของผมและพี่ๆ น้องๆ ที่อาศัยอยู่ที่บ้านบาตรด้วย

หลวงประดิษฐไพเราะฯ และ บุตร หลาน ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประจำปี (ทุกวันที่ ๖ สิงหาคม ซึ่งเป็นวันเกิดของท่าน) ที่บ้านบาตร

แม้ว่าตรอกทางเข้าจะคับแคบแต่บริเวณภายในบ้านบาตรนั้นกว้างขวางมากมีอาคารบ้านเรือนหลายหลังปลูกรายล้อมอยู่รอบๆ “โรงพิธี” ซึ่งเป็นพื้นที่วงรีรูปไข่เว้นว่างเอาไว้ตรงกลางมีหลังคากันแดดกันฝนและเสาไม้ขนาดสูงใหญ่หลายต้นค้ำยันหลังคาเอาไว้ ใช้สำหรับทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประจำปีและฝึกซ้อมวงดนตรีปี่พาทย์กันเป็นประจำแทบทุกวัน บริเวณรอบๆ โรงพิธีนั้นมีถนนสำหรับให้รถวิ่งได้รอบโดยเชื่อมต่อกับประตูทางเข้าบ้านบาตรพอดี

ตรงบริเวณริมถนนรูปวงรีที่ล้อมรอบโรงพิธีทางด้านทิศใต้มีเรือนโบราณหลังใหญ่ ๒ ชั้นที่คุณตาคุณยายพักอาศัยร่วมอยู่กับครอบครัวของ ป้าจิ้น (คุณหญิงชื้น) และ น้าบุง - น้าดา (คุณน้าบ่ระสิทธิ์และคุณน้าลัดดา ศิลปบรรเลง) ที่ตั้งอยู่ถัดไปโดยรอบก็มีบ้านของ น้าเฟิม (ภัลลิกา) น้าเถ่ (ขวัญชัย) น้าอู๊ด (สมชาย) คุณลุงประสงค์ และ น้าคุณ (สนั่น) ซึ่งล้วนแต่เป็นบุตรธิดาของคุณตาและเป็นญาติกันทั้งนั้น มีเพียงคุณแม่ผม (บรรเลง) และ น้าอึ้ง (ชัชวาลย์) ๒ ท่านเท่านั้นที่ออกเรือนแล้วไปอาศัยอยู่ที่อื่นนอกบ้านบาตรแต่ก็ยังคงแวะเวียนกลับไปพบปะสังสรรค์กันที่บ้านบาตรอยู่เสมอมิได้ขาด

เท่าที่จำได้ตอนเด็กๆ นั้นผมเอาแต่วิ่งเล่นซุกซนไปทั่วบริเวณบ้านบาตรโดยปีนป่ายไปตามหน้าต่างชั้นล่างของเรือนหลังใหญ่กับพี่ๆ น้องๆ ที่อาศัยอยู่ที่นั่นอย่างสนุกสนาน ทุกครั้งที่มีพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประจำปีครอบครัวผมก็จะไปร่วมด้วยเสมอไม่เคยขาด หลังจากเสร็จพิธีไหว้ครูแล้วก็จะมีงานเลี้ยงและบรรเลงดนตรีต่อเนื่องกันไปจนตลอดคืนเป็นงานที่สนุกสนานมากและประทับอยู่ในความทรงจำของผมตลอดมาไม่เคยลืม

หลังจากที่สิ้นคุณตาไปแล้วผมก็ห่างเหินจากบ้านบาตรไปบ้างเพราะต้องเข้าเป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย จากนั้นก็ต่อไปยังโรงเรียนสาธิตปทุมวันและโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแต่ยังคงไปร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านบาตรทุกปีไม่เคยขาด จนกระทั่งผมเริ่มเรียนดนตรีไทยด้วยการฝึกตีขิมกับคุณแม่และเข้าเรียนในคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ช่วงนั้นที่บ้านบาตรมีการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นโรงละครขนาดเล็กที่รับแขกชาวต่างประเทศมาชมการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทยรวมทั้งมีการทำร้านอาหารไทยชื่อ “ศรทองไดนิ่งรูม” ด้วย ผมจึงไปช่วยทำงานที่บ้านบาตรในตอนเย็นๆ หลังเลิกเรียนแล้วแทบทุกวัน

เย็นวันหนึ่งขณะที่ผมช่วยทำงานอยู่ที่ร้านศรทองไดนิ่งรูมคุณน้าลัดดาให้คนมาตามผมไปพบแล้วบอกว่ามีงานแสดงนาฏศิลป์งานหนึ่งที่คุณน้ารับงานไว้เป็นการแสดงระบำกลองจีนในงานๆ หนึ่งที่ ศาลาไคเซ็คชน ตรงถนนเพชรบุรีตัดใหม่ซึ่งต้องใช้ทำนองดนตรีที่คุณน้าบุงแต่งไว้โดยใช้ขิมบรรเลงสดๆ คุณน้าลัดดาขอให้ผมไปช่วยตีขิมให้หน่อยแล้วท่านก็ต่อทำนองเพลงนี้ให้ผมทันทีโดยมีคุณน้าบุงมาช่วยแนะนำด้วย งานครั้งนั้นจะต้องแสดงในอีกเพียงสองสามวันที่จะมาถึงผมจึงต้องรีบต่อเพลงให้จบและฝึกบรรเลงกับชุดระบำอย่างเร่งรีบ ครั้นเมื่อวันงานมาถึงผมต้องแต่งตัวชุดจีนไปนั่งตีขิมให้ผู้แสดงนาฏศิลป์เต้นโดยมีคุณน้าลัดดาเป็นผู้ร้องเพลงประกอบ

จำได้ว่าเครียดจนเหงื่อแตกมือเย็นไปหมดแต่ก็สามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยดี หลังจากนั้นผมจึงตั้งอกตั้งใจฝึกตีขิมมากขึ้นเพราะเริ่มรู้ว่าการจะเป็นนักดนตรีนั้นหากไม่เตรียมพร้อมหรือหมั่นฝึกซ้อมไว้เสมออาจจะพลาดพลั้งในการบรรเลงได้ เท่ากับคุณน้าดาท่านได้มีส่วนมาช่วยกระตุ้นจิตสำนึกในเรื่องนี้ให้แก่ผมซึ่งเป็นคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่สำหรับผมมากทีเดียว

บัดนี้แม้ว่าทั้ง คุณน้าบุง และ คุณน้าลัดดา ได้จากไปแล้วชั่วนิรันดร์แต่คุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่

ที่ท่านทั้งสองมอบให้แก่ผมยังคงดำรงคงอยู่และทำให้ผมมีความเจริญก้าวหน้าในการทำหน้าที่เผยแพร่ดนตรีไทยในสายตระกูลของคุณตามาได้ด้วยดีจนถึงปัจจุบัน

ในโอกาสนี้ผมจึงขอกราบอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิสิทธิ์ทั้งหลายรวมทั้งดวงวิญญาณของคุณตาคุณยายจงดลบันดาลให้คุณน้าบุงและคุณน้าลัดดามีความสุขในสัมปรายภพตลอดไป ขอกราบคารวะและขอบพระคุณคุณน้าทั้งสองท่านอีกครั้งหนึ่งครับ

ชนก สาคริก

๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๖

คุณยายผู้เป็นที่รัก

ครั้งแรกที่ได้รับโทรศัพท์จากคุณอัปสร กูรมะโรหิต ชวนให้มาร้องเพลงของ อ.ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ต้องยอมรับว่าไม่รู้จักท่านมาก่อนเลย เมื่อคุณอัปสรบอกว่าเป็นเพลงละครเวทีเมื่อ ๕๐ ปีที่แล้ว ก็แปลกใจเป็นอย่างมาก เพราะเคยได้ยินแต่ละครร้องที่ทางกรมศิลปากรแสดง เช่น เจ้าหญิงแสนหวี หรือโรสิตา แต่เมื่อได้มาฟังครั้งแรกก็ต้องประหลาดใจมากเพราะเพลงที่คุณตาประพันธ์นั้นแตกต่างจากที่เคยฟังมาอย่างเหลือเชื่อ เนื่องจากท่านประพันธ์ได้คลาสิคเป็นอย่างมาก เทียบเท่ากับ composer ผู้ยิ่งใหญ่หลายๆ ท่านในโลก เช่น Puccini, Verdi แต่สิ่งที่ต่างนั่นคือ ท่านเป็นคนไทย และผู้ที่ให้เพลงของท่านสวยงามด้วยภาษาทางวรรณกรรมนั่นคือ คุณยายลัดดา สารตายน ศิลปบรรเลง

เมื่อคราวไปอัดเสียงบทประพันธ์เพลงของครั้งที่ 1 ในเมือง Riga ประเทศ Latvia (จากซ้ายไปขวา) ใจรัตน์ (โซปราโน) ยาหยีศรีเฉลิม กุลธร อัปสร น.พ.อมฤต กรวิช (Baritone) พ.ศ.๒๕๐๔

เมื่อมีโอกาสได้เข้ามาซ้อมครั้งแรก ก็แปลกใจเพราะที่ได้เห็นคือผู้อาวุโส ๒ ท่านเดินจูงมือกันมา นั่นคือคุณตากับคุณยาย บรรยากาศการซ้อมสนุกสนานมาก เพราะคุณยายไม่ดุเลย และใช้วิธีการต่อแบบเพลงไทยเดิม คือต่อโดยร้องตามท่านและจำ ซึ่งสำหรับคนเรียนดนตรีสากลจะรู้สึกเคว้งคว้างมากเพราะเคยชินกับการต่อเพลงจากโน้ตมากกว่า แต่หลังจากครั้งแรกก็เริ่มบันทึกโน้ตแบบส่วนตัวคือมีสัญลักษณ์ช่วยจำเพราะภาษาไทยมีวรรณยุกต์ การเอื้อนที่มีเอกลักษณ์ของคุณยาย ถึงแม้ว่าคุณอัปสรจะหาโน้ตมาให้แล้วก็ตามแต่บางอย่างไม่สามารถร้องตามโน้ตได้ จึงต้องจดโน้ตหน้าตาแปลกๆ ซึ่งไม่มีในสารบบไว้ช่วยจำ เวลาซ้อมคุณยายจะช่วยย้ำเรื่องการเอื้อน ความชัดเจนทางภาษา ส่วนคุณตาจะช่วยโบกจังหวะ ซึ่งคุณตาบางครั้งท่านโบกมือช้าซึ่งเป็นเรื่องของอายุ แต่ความจำท่านยังแม่นอยู่ก็เป็นเรื่องที่นักร้องต้องจับจังหวะท่านให้ดีๆ เรื่องความจำของคุณยายก็เป็นเรื่องมหัศจรรย์ เพราะจำเนื้อเพลงทุกเพลงได้แม่นมาก ทำให้ลูกศิษย์คนนี้ละอายใจมาก แต่บางครั้งท่านก็เพลี่ยงพล้ำบาง เนื่องจากมีบางเพลงท่านแก้คำร้อง เช่นเพลงเสี่ยงเทียน แต่เดิมเป็นผู้ชายร้อง แต่เมื่อคราวไปบันทึกเสียงที่ลัตเวีย ต้องแก้คำให้เหมาะกับผู้หญิงร้อง ท่านจึงร้องผิดเนื้อไปบ้าง แต่การแก้เนื้อท่านจะแก้เฉพาะเพลงที่ท่านแต่งคำร้องไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเป็นคนให้เกียรติคนอื่นอย่างมาก

อีกเรื่องที่น่ายกย่องท่านมาก คือเรื่องความรักที่มั่นคงและอมตะ เพราะเมื่อท่านเล่าถึงเรื่องน่ารักในชั้นเรียนซิมหรือการที่คุณตาโยนดอกคาร์เนชั่นไปให้คุณยาย ซึ่งอยู่บนรถไฟเมื่อตอนจากกันที่ญี่ปุ่น หรือการรอคุณตาเรียนจบจากญี่ปุ่น แววตาของท่านจะเปล่งประกายทุกครั้งเหมือนท่านได้กลับไปในช่วงเวลานั้นจริงๆ หรือแม้แต่เมื่อคุณตาจากไปแล้วท่านก็ยังเปิดเพลงคุณตาฟังทุกวัน และร้องไห้ทุกครั้งเมื่อพูดถึงคุณตา

เวลาไม่อาจย้อนกลับ สิ่งที่เหลือให้ระลึกถึงคือผลงานเพลงของคุณตากับคุณยาย ความทรงจำดีๆกับภาพความเมตตาของท่าน เป็นความภูมิใจที่ครั้งหนึ่งได้เคยใกล้ชิดเป็นลูกศิษย์ของท่าน ดีใจที่ได้มีส่วนร่วมในการรักษาผลงานให้เป็นที่รู้จักต่อไป

กราบลาท่านด้วยความอาลัย

ใจรัตน์ พิทักษ์เจริญ

“ครูลัดดา” ไม่เคยจากผมไป

“คุณศิริมงคลครับ ผมมีข่าวจะแจ้งให้ทราบว่าคุณแม่ได้จากพวกเราไปแล้วครับ”

นั่นเป็นประโยคคำพูดทางโทรศัพท์ที่คุณโป่ บุตรชายของคุณครูลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน) ได้แจ้งให้ผมทราบถึงการจากไปของครูทางการละครอันเป็นที่รักยิ่งของผมเมื่อช่วงเช้าของวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ ขณะที่ผมปฏิบัติราชการอยู่ ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ความคิดแรกก่อนที่ผมจะรับโทรศัพท์ของคุณโป่นั้น ผมได้แต่ภาวนาอยู่ภายในใจของตัวเองว่าขออย่าให้การสนทนาในครั้งนี้เป็นการแจ้งข่าวร้ายที่ผมไม่อยากให้เกิดขึ้นเลย แต่แล้วสัจธรรมความเป็นจริงของชีวิตก็ไม่มีใครสามารถหลีกพ้นมันไปได้

...ครูอันเป็นที่รักของผมได้เสียชีวิตลงด้วยอาการอันสงบเสียแล้ว...

ครูลัดดาหรือป้าลัดดาที่เคารพยิ่งของผมนั้นท่านถือเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญยิ่งของวงการศิลปะการแสดงในบ้านเมืองของเราโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในฐานะนักแสดงและ ผู้กำกับการแสดงละครเวทีชั้นเยี่ยมของเมืองไทย ผมมีความโชคดีที่ได้มีโอกาสรู้จักกับท่านและกราบขอฝากเนื้อฝากตัวเป็นลูกศิษย์ทางการละครกับท่านเพื่อเรียนรู้ศิลปะการแสดงละครเวทีตามแบบฉบับของคณะ ผกาวลีที่ท่านเคยเป็นทั้งนางเอก และผู้กำกับการแสดงละครเวทีเมื่อกว่า ๖๗ ปีที่ผ่านมา (คณะผกาวลี เป็นหนึ่งในคณะละครเวทีที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากที่สุดคณะหนึ่งของไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ก่อตั้งขึ้นราวปีพ.ศ ๒๔๘๘ และดำเนินกิจการการแสดงละครเวทีจนถึงปี พ.ศ ๒๔๙๓ จึงยุติกิจการ โดยมีครูลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน) เป็นผู้กำกับการแสดง ครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เป็นผู้ประพันธ์ดนตรีประกอบการแสดง คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการตัดเย็บชุดแสดง คุณสด กูรมะโรหิต และคุณกุมุท จันทร์เรือง เป็นนักเขียนบทละครเวทีประจำคณะผกาวลี) ขณะที่ผมกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระหว่างปี พ.ศ ๒๕๔๔-๒๕๔๖

หากกล่าวย้อนกลับไปเมื่อกว่า ๗๙ ปีที่ผ่านมาคงมีผู้คนในเขตพระนครจำนวนไม่มากนักที่จะไม่รู้จักชื่อของลัดดา สารตายน ดารานักแสดงเจ้าบทบาทที่ฝากฝีไม้ลายมือไว้มากมายในการแสดงละครของกรมศิลปากร ภายใต้การกำกับการแสดงของหลวงวิจิตรวาทการ

ชื่อของลัดดา สารตายน หรือ ครูลัดดาของผมนั้นปรากฏขึ้นบนโลกแห่งการละครในสมัยที่ท่านได้ย้ายจากโรงเรียนเบญจมราชาลัยมาเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ กรมศิลปากร เป็นรุ่นแรก ภายหลังจากที่ทราบว่าคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ครูสอนดนตรีไทยที่ท่านมีความสนิทชิดเชื้อเป็นอย่างยิ่งในขณะที่ครูท่านยังสอนอยู่ที่โรงเรียนเบญจมราชาลัยได้ย้ายมาบุกเบิกการสอนดนตรีไทยให้แก่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ กรมศิลปากร ที่เพิ่งถูกตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก

ลัดดา และเพื่อนศิลปินที่กรมศิลปากร

ครูลัดดามักเล่าให้ผมฟังด้วยความสุขปนความขำขันอยู่เสมอถึงที่มาที่ชักนำให้ท่านก้าวเข้าสู่โลกแห่งการแสดงละครในยุคหลวงวิจิตรวาทการว่ามาจากการเผลอพลั้งปากในการตะโกนคำว่า "หยุด" ในคราวหนึ่งเมื่อมีการจัดการแสดงละครเรื่อง เวนิส วานิช ขึ้นภายในโรงละครของกรมศิลปากร (หลังเดิม) เนื่องในงานวันคล้ายวันเกิดของหลวงวิจิตรวาทการ

บังเอิญว่าการแสดงละครเรื่องเวนิส วานิช ในครั้งนั้นยังขาดตัวละครอยู่ตัวหนึ่งคือ ตัวพ่อเมือง ซึ่งไม่มีใครสามารถเล่นได้ถึงบทเพราะเป็นตัวผู้ชายที่ต้องมีลักษณะท่าทางน่าเกรงขาม ครูลัดดาจึงถูกจับให้ไปแสดงเป็นบทพ่อเมืองดังกล่าวและท่านก็คิดว่าไม่น่าจะยากเกินไปเพราะไม่ต้องมีบทเจรจา ท่านจึงมีความยินดีที่จะแสดงในบทบาทตัวละครดังกล่าว แต่แล้วขณะที่ท่านกำลังฝึกซ้อมการแสดงละครเรื่องดังกล่าวอยู่นั้น ท่านกลับพลั้งปากพูดคำว่า "หยุด" ออกไปด้วยเสียงอันดัง ซึ่งพอดีเป็นบทตอนที่ลูกชายของพ่อเมืองต้องถูกประหารชีวิตครูลัดดาก็ "อิน"ในสถานการณ์และอารมณ์ของตัวละครในขณะนั้นเป็นอย่างมากจนลืมไปว่าตนเองไม่มีบทต้องเจรจาแต่ก็เผลอพลั้งปากพูดหลุดคำว่า "หยุด" ออกไปจนทำให้คนทั้งโรงละครต่างนิ่งเงียบกันไปหมดเลย แล้วตอนนั้นหลวงวิจิตรวาทการเองก็นั่งชมการฝึกซ้อมอยู่ด้วย ครูลัดดาท่านก็ทั้งอายและทั้งกลัวแต่การแสดงละครเวทีของครูลัดดาในครั้งนั้นกลับเป็นที่พึงพอใจของหลวงวิจิตรวาทการเป็นอย่างมาก ดังนั้นในภายหลังต่อมาเมื่อหลวงวิจิตรวาทการเริ่มจัดการแสดงละครให้แก่กรมศิลปากรเป็นเรื่องแรกในเรื่อง เลือดสุพรรณ

ครูลัดดาจึงได้รับการคัดเลือกให้แสดงในบท "มังมหาสุรนาท" แม่ทัพพม่า ติดตามด้วยการแสดงละครของหลวงวิจิตรวาทการอีกหลายเรื่องในเวลาต่อมา ซึ่งการแสดงละครเรื่องที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ครูลัดดามากที่สุดนั่นก็คือ การแสดงในบทเจ้าหญิงแสนหวี จากการแสดงละครเรื่อง เจ้าหญิงแสนหวี เมื่อปี พ.ศ ๒๔๘๑

ลัดดา แสดงเป็นเจ้าหญิงแสนหวี ในบทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่โรงละครเก่าของกรมศิลปากร

ชีวิตในโลกละครของครูลัดดาเมื่อครั้งยังเป็นนางเอกละครหรือตัวละครเอกของเรื่องในผลงานการแสดงละครของกรมศิลปากรภายใต้การกำกับการแสดงของหลวงวิจิตรวาทการนั้น มีทั้งหมด ๙ เรื่อง ดังนี้

๑.เลือดสุพรรณ	รับบท มังมหาสุรนาท
๒.พระเจ้ากรุงธน	รับบท พระเจ้ากรุงธนบุรี
๓.ศึกถลาง	รับบท พระชัยราชา
๔.มหาเทวี	รับบท พระเจ้าแผ่นดิน
๕.เจ้าหญิงแสนหวี	รับบท เจ้าหญิงแสนหวี
๖.เบญจเพศ	รับบท เจ้าหญิงยุพดี
๗.อนุสาวรีย์ไทย	รับบท พวงเงิน
๘.พ่อขุนผาเมือง	รับบท พ่อขุนผาเมือง
๙.น่านเจ้า	รับบท พระเจ้าแผ่นดิน

ซึ่งจากฝีไม้ลายมือบนเวทีละครในยุคของหลวงวิจิตรวาทการที่ท่านเคยสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชมละครในยุคนั้นเป็นอย่างมาก ครูลัดดาก็ได้รับการยอมรับจากมหาชนอีกครั้งหนึ่งในฐานะนางเอกละครเวทีและผู้กำกับการแสดงละครเวทีในนามคณะศิษย์เก่าศิลปากร หรือภายหลังต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นคณะผกาวลี หลังจากที่ท่านได้ลาออกจากราชการภายหลังสำเร็จการศึกษาและเข้าทำงานที่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ในช่วงระหว่างปี พ.ศ ๒๔๘๓- ๒๔๘๖

ครูลัดดาและครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง (บุตรชายหลวงประดิษฐไพเราะ : ศร ศิลปบรรเลง) สามีอันเป็นที่รักของท่าน ได้ร่วมกันอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ผลงานการแสดงละครเวทีในนามคณะผกาวลี ร่วมกับคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง คุณสด กูรมะโรหิตและคุณกุมุท จันทร์เรือง และดาราละครชาวคณะผกาวลีอีกหลายสิบท่าน จนก่อให้เกิดผลงานละครเวทีที่น่าประทับใจมากมายหลายเรื่อง เกิดดาราละครเวทีหน้าใหม่ประดับไว้แก่วงการละครเวทีของไทยและปรากฏบทเพลงประกอบการแสดงละครเวทีอันไพเราะมากมายหลายบทเพลงในขณะนั้น ดังรายละเอียดของผลงานการแสดงละครเวทีของคณะผกาวลีตั้งแต่ปี พ.ศ ๒๔๘๘-๒๔๙๓ พอสังเขป ดังนี้

๑.ละครเวทีเรื่อง ผกาวลี

ผกาวลี เป็นผลงานละครเวทีเรื่องแรกของคณะศิษย์เก่าศิลปากร ผลิตขึ้นเมื่อปี พ.ศ ๒๔๘๘ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ และจัดการแสดงละครเรื่องนี้อีกครั้งราวเดือนพฤษภาคม พ.ศ ๒๔๘๙ ถวายต่อหน้าพระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและพระอนุชาหรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในขณะนั้น

๒.ละครเวทีเรื่อง เกียรติศักดิ์ รักของข้า (พ.ศ ๒๔๙๑)
๓.ละครเวทีเรื่อง เวียงฟ้า (พ.ศ ๒๔๙๑)
๔.ละครเวทีเรื่อง ธิดาเจ้าราชบุตร (พ.ศ ๒๔๙๑)
๕.ละครเวทีเรื่อง มนต์นาคราช (พ.ศ ๒๔๙๒)
๖.ละครเวทีเรื่อง ความพยาบาท (พ.ศ ๒๔๙๒)
๗.ละครเวทีเรื่อง ดาราวัลย์ (พ.ศ ๒๔๙๒)
๘.ละครเวทีเรื่อง ชายชาติชั่ว (พ.ศ ๒๔๙๒)
๙.ละครเวทีเรื่อง เงือกน้อย (พ.ศ ๒๔๙๒)
๑๐.ละครเวทีเรื่อง ขบวนเสรีจีน (พ.ศ ๒๔๙๓)
๑๑.ละครเวทีเรื่อง แม็คเบธ (พ.ศ ๒๔๙๓)
๑๒.ละครเวทีเรื่อง เงาะป่า (พ.ศ ๒๔๙๓)
๑๓.ละครเวทีเรื่อง แผ่นดินแห่งความฝัน (พ.ศ ๒๔๙๓)
๑๔.ละครเวทีเรื่อง ซิสก้า (พ.ศ ๒๔๙๓)
๑๕.ละครเวทีเรื่อง สร้อยไข่มุกด์

ระบำประกอบการแสดงละคร

นอกจากครูลัดดาจะรับบทบาทเป็นผู้กำกับการแสดงละครเวทีให้แก่คณะผกาวลีแล้วท่านยังเป็นผู้มีความสามารถในการกำกับภาพยนตร์อีกด้วย ซึ่งภาพยนตร์ที่ท่านกำกับการแสดงไว้นั่นก็คือภาพยนตร์ไทยเรื่อง "ไฟชีวิต" จากการเขียนบทประพันธ์และบทภาพยนตร์โดยคุณสด กูรมะโรหิต ประพันธ์ดนตรีและควบคุมการบรรเลงดนตรีประกอบภาพยนตร์โดยครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ผู้รับบทนักแสดงนำฝ่ายชายคือ คุณสุรชัย ลูกสุรินทร์ ผู้รับบทนักแสดงนำฝ่ายหญิงคือ คุณสวลี ผกาพันธุ์ โดยยกกองถ่ายทั้งหมดไปถ่ายทำถึงฮ่องกงและนำกลับมาเปิดฉาย ณ โรงภาพยนตร์โอเดียนเมื่อปี พ.ศ ๒๔๙๙

จากความสามารถของครูลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน) ในการเป็นนางเอกละครเวที ผู้กำกับการแสดง ผู้อำนวยการสร้าง ผู้ประพันธ์คำร้องประกอบท่วงทำนองอันไพเราะจากบทเพลงประกอบการแสดงละครเวทีที่ครูประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง คีตกวีคู่ชีวิตของท่านได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดงอันทรงคุณค่าฝากไว้แก่ผืนแผ่นดินไทย ท่านทั้งสองจึงเป็นครูผู้เป็นต้นแบบทั้งในด้านการเป็นศิลปินอาชีพที่มีความซื่อสัตย์ต่อผู้ชมและการเป็นครูผู้ให้ทั้งความรู้และโอกาสทางเดินชีวิตในสายบันเทิงแก่มวลหมู่ลูกศิษย์ชาว ผกาวลีจนสามารถเติบใหญ่ในวงการบันเทิงของไทยภายหลังต่อมาอีกมากมายหลายท่าน อาทิเช่น คุณสวลี ผกาพันธุ์ คุณ ส.อาสนจินดา คุณชูศรี มีสมมนต์ (โรจนประดิษฐ์) คุณทัต เอกทัต คุณวสันต์ สุนทรปักษิณ คุณอดิเรก จันทร์เรือง และคุณอุโฆษ จันทร์เรือง เป็นต้น

คุณ ส.อาสนจินดา และคุณสวลี ผกาพันธุ์ สองดารานำในการแสดงละครเวทีเรื่อง ความพยาบาท ของคณะละครผกาวลี เมื่อปีพ.ศ ๒๔๙๒ ภายใต้การกำกับการแสดงโดยครูลัดดา ศิลปบรรเลง(สารตายน) ซึ่งถือเป็นผลงานการแสดงละครเวทีเรื่องหนึ่งของคณะผกาวลีที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่งและส่งให้คุณสวลี ผกาพันธ์ มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นนางเอกหน้าใหม่ของวงการละครเวทีของไทยในขณะนั้น

สวลี ผกาพันธุ์ และ ส.อาสนจินดา ในละครเรื่องความพยาบาทของคณะละครผกาวลี

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผมได้รับความเมตตาจากครูลัดดาในการรับเป็นศิษย์และถ่ายทอดความรู้ทางการแสดงละครเวทีจากท่านจนสามารถสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทและกลับไปปฏิบัติราชการ ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผมก็ไม่เคยลืมเลือนถึงพระคุณของคุณครูลัดดาและตระกูลศิลปบรรเลงเลยแม้แต่น้อย แต่ในทางตรงข้ามผมกลับรู้สึกสำนึกถึงพระคุณของท่านเพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าทวีคูณและมีความรู้สึกผูกพันกับคุณคุณครูลัดดาประหนึ่งญาติผู้ใหญ่ที่รักและเคารพยิ่ง ดังนั้นเมื่อตัวเองมีโอกาสได้เข้ามาทำธุระในกรุงเทพฯผมจะไม่รอช้าที่จะต้องหาเวลาและโอกาสในการเข้ามาเยี่ยมเยือนครูผู้มีพระคุณของผมอยู่เสมอๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทุกวันที่ ๑ พฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของท่าน ผมก็จะต้องเดินทางมากราบท่านอยู่เป็นประจำทุกปีซึ่งผมเองก็ได้ถือปฏิบัติเช่นนี้เรื่อยมาตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา แต่แล้วเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของท่านมีอายุครบ ๙๒ ปี ผมก็ไม่คิดว่าจะเป็นโอกาสสุดท้ายที่จะได้มากราบ มากอดท่านด้วยความรักและบูชา "... ครูท่านดึงผมเข้าไปสวมกอดและบรรจงหอมแก้มผมด้วยความรักและเอ็นดูซึ่งผมเองก็ไม่คิดว่าจะเป็นการสวมกอดครูผู้เป็นที่รักเป็นครั้งสุดท้าย"

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ เป็นวันที่ผมนำของขวัญที่ตนเองได้เคยสัญญาใจกับครูลัดดาและตระกูลศิลปบรรเลงไว้นานแล้วว่าจะขอจารึกเรื่องราวอันเป็นตำนานของคณะผกาวลีฝากไว้เป็นทรัพย์แห่งแผ่นดินถึงแม้ว่าผมต้องใช้ความอุตสาหะถึง ๔ ปีกว่าที่จะสามารถรวบรวมข้อมูลและเขียนเป็นหนังสือเล่มดังกล่าวออกมาได้สำเร็จ ในวันนั้นผมจึงได้นำต้นฉบับหนังสือเรื่อง "ผกาวลี ตำนานละครเวทีของไทย" มามอบเป็นของขวัญแทนใจจากศิษย์และอยากบอกครูอันเป็นที่รักว่า "นับต่อจากนี้ไปผลงานของศิลปินผู้เอกอุแห่งคณะผกาวลีจะไม่มีวันมลายหายไปจากความทรงจำของแผ่นดินไทยแล้วครับครู"

พรรณี สำเร็จประสงค์ ในละครเรื่อง มนต์นาคราชของคณะละครผกาวลี

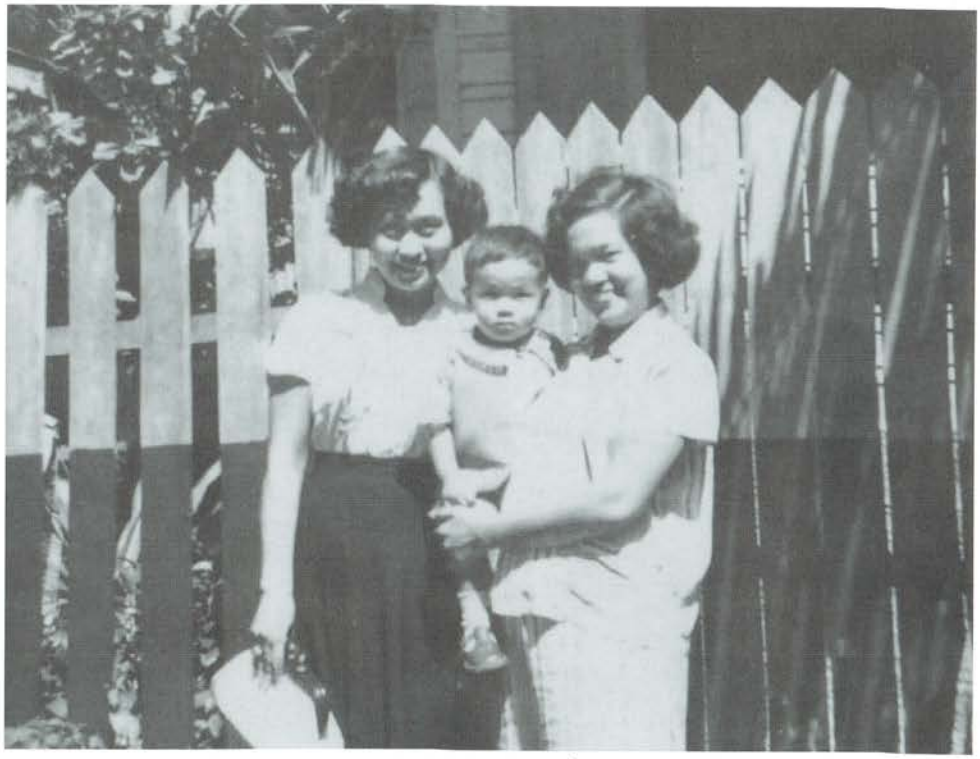
ลัดดา และลูกศิษย์ (ศิริมงคล)

ถึงแม้ว่าม่านละครแห่งชีวิตของครูลัดดาจะปิดฉากลงตามสัจธรรมของพุทธองค์ที่มนุษย์ทุกผู้ทุกนามล้วนต้องพาน
พบ จะแตกต่างกันไปบ้างก็เพียงแต่กรรมวิถีของแต่ละคนว่าจะต้องจากโลกใบนี้ไปด้วยเหตุอันใดหรือเวลาเท่าใดตามแต่
บุญนำกรรมแต่งของแต่ละคนที่ได้สั่งสมมา แต่สำหรับผมแล้วครูลัดดาไม่ได้จากผมไปไหนเลยท่านยังคงอยู่กับผมตลอดไป
จนกว่าลมหายใจเฮือกสุดท้ายในชีวิตของผมนั้นจะดับมอดไปตามกรรมวิถีของตัวผมเอง

ครูครับ "ครู" ไม่ได้จากผมไปเลยนะครับเพราะความรู้ ความเมตตา และจิตวิญญาณความเป็นศิลปินของครู
จะยังคงฝังลึกอยู่ในจิตวิญญาณของผมตลอดไป ตำนานละครเวทีของคณะผกาวลีจะยังคงปรากฏอยู่บนผืนแผ่นดินของ
ไทย ตราบเท่าที่ลูกศิษย์คนนี้ยังมีลมหายใจอยู่เพื่อโลกแห่งศิลปะการแสดงและเพื่อครูลัดดา...ครูผู้เป็นตำนานของศิษย์คน
สุดท้ายแห่งคณะผกาวลี"

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริมงคล นาฏยกุล
ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ศิษย์ทางการละครเวทีคนสุดท้ายของครูลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน)

อาลัยคุณป้าดา

ลัดดา และฉวีวรรณ ศิลปบรรเลง (น้องสะใภ้) ที่บ้านบาตร

ผมเป็นหลานคนหนึ่งของคุณป้าลัดดา ศิลปบรรเลง เพราะคุณพ่อผม (นาวาเอกสมชาย ศิลปบรรเลง) เป็นน้องคุณลุงประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง พวกเราหลานๆ จึงเรียกคุณป้าลัดดาว่า "ป้าดา"

สมัยเด็กๆ เมื่อครั้งอยู่ "บ้านบาตร" หรือ "บ้านศิลปบรรเลง" อันเป็นนิวาสถานที่อยู่ของคุณปู่ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นั้น ถึงแม้ผมจะยังเด็กมากแต่ก็จำได้ว่าเป็นบ้านที่สนุกสนานที่สุดเพราะมีการฝึกซ้อมดนตรีไทยกันทั้งวันทั้งคืนเรียกว่ามีแต่เสียงดนตรีแทบจะตลอดเวลา ทั้งยังมีโรงละครโรงใหญ่ชื่อว่า "โรงละครผกาวลี" เปิดการแสดงละครและดนตรีให้แก่ผู้เข้าชมอีกด้วย ฉะนั้น "บ้านบาตร) จึงเป็นแหล่งศิลปะการดนตรีและนาฏศิลป์ที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุคนั้น ผู้คนมากมายมาเรียนดนตรี ฝึกซ้อมฝีมือหรือต่อเพลง นักรำก็มาซ้อมฟ้อนรำขับร้องทุกวันจนเกิดมีศิลปินผู้มีชื่อเสียงโด่งดังหลายท่าน บางท่านก็ได้เป็นศิลปินแห่งชาติอีกด้วย เรียกได้ว่าบ้านบาตรเป็นสถาบันการดนตรีและนาฏศิลป์ที่สร้างศิลปินแก่ประเทศไว้มากที่สุดจึงไม่ต้องกล่าวถึงความสนุกสนานในวัยเด็กที่พวกเราลูกหลานต่างวิ่งเล่นกันฝึกฝักในท่ามกลางบรรยากาศของดนตรีอย่างมีความสุข

คุณลุงประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง และคุณป้าลัดดาเป็นผู้บริหารโรงละครผกาวลี ทั้งยังเป็นผู้อำนวยการสอนและฝึกซ้อมด้วย ผมจำได้ว่าเวลาป้าดาร้องละครเพลงนั้นน้ำเสียงป้าดาสดใสดังกังวานหวานเสนาะเยือกเย็นไพเราะเหลือเกิน แต่ในความหวานนั้นก็ยังมีความเข้มแข็งเด็ดขาดมีอำนาจแฝงเร้นอยู่ในเบื้องลึก ทั้งนี้ป้าดาเป็นครูสอนร้องเพลงและละครมาหลายสถาบัน มีลูกศิษย์ลูกหามากมายจึงจำเป็นต้อง "ดุ" อยู่บ้างเป็นธรรมดาแบบชั้น "ครู" เลยทีเดียว กระแสเสียงอันหวานเย็นชุ่มชื่นของป้าดานั้นจับใจผู้ฟังคล้ายต้องมนต์สะกด แม้แต่ผมในตอนที่ยังเป็นเด็กก็เคลิบเคลิ้มตรึงใจไม่รู้ลืมเลยจนกระทั่งบัดนี้

โดยเฉพาะเมื่อได้ฟังเพลงที่คุณลุงประสิทธิ์แต่งและป้าดาร้องเองในเวลาซ้อมก็ไพเราะจนมิอาจพรรณนาได้ เพลงของคุณลุงประสิทธิ์ที่ป้าดาร้องที่ผมชอบมากที่สุดคือเพลง "บุปผาบาน" เป็นเพลงที่ไพเราะมากมีท่วงทำนองสนุกสนานน่ารักซาบซึ้งตรึงใจยิ่งนัก

ในยุคสมัยที่โรงละครผกาวลีเปิดแสดงแก่ประชาชนทั่วไปนั้นนับว่าเป็นโรงละครของเอกชนเพียงแห่งเดียวเท่านั้น จึงมีผู้กล่าวขวัญจนโด่งดังไปทั่วกรุงเทพฯ เพราะนอกจากแสดงละครรำ, ละครร้อง, ละครพูดแล้วยังมีโขน, กระบี่กระบอง, ระบำต่างๆ และการแสดงดนตรีสลับฉากจากนักดนตรียอดฝีมืออีกด้วยจึงเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงไม่ต้องสงสัยว่าการแสดงแต่ละรอบจะมีผู้ชมเนืองแน่นเต็มโรงละคร

การแสดงแต่ละชุดจะต้องปิด-เปิดฉากเพื่อดำเนินการแสดง ผมในวัยเด็กด้วยความอยากรู้อยากเห็นจึงไปนั่งแอบดูที่หลืบข้างเวทีละครแล้วนึกสนุกอยากจะช่วยบ้างตามประสาเด็กจึงเอ่ยปากขออนุญาตป้าดาขอเป็นคนช่วยชักฉากคือปิด-เปิดม่านเวทีซึ่งป้าดาก็เมตตาอนุญาตให้ทำหน้าที่ช่วยชักม่านละคร รู้สึกสนุกสนานมากคล้ายๆ กับชักธงชาติที่โรงเรียนและพอเลิกการแสดงป้าดายังให้เงินค่าขนมเป็นรางวัลอีกด้วย เป็นเงิน ๑ บาท จนผมตกใจ เพราะเงิน ๑ บาทสมัยนั้นมันช่างมากมายเหลือเกินกล่าวคือเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๐๐ หรือห้าสิบกว่าปีมาแล้ว เงิน ๑ บาท ยังเป็นธนบัตร (สีฟ้า) ไม่ใช่เงินเหรียญอย่างปัจจุบันนี้จึงมีค่ามากพอสมควรขนาดราคาก๋วยเตี๋ยวชามละ ๕๐ สตางค์เท่านั้น ฉะนั้นการที่ได้เงิน ๑ บาท จากป้าดาจึงเป็นเงินรางวัลอันยิ่งใหญ่ที่ผมภาคภูมิใจและประทับใจมากที่สุดไปจนตราบชั่วชีวิต

ลัดดา และครอบครัว และญาติพี่น้อง ที่บ้านพร้อมพงษ์

พอผมโตเป็นวัยรุ่นโรงละครผกาวลีต้องปิดกิจการเนื่องจากหลายสาเหตุแต่ที่สำคัญก็คือ ภาพยนตร์เข้ามาเป็นความบันเทิงหลักของประชาชน การละครจึงลดน้อยถอยลงและครอบครัวในบ้านบาตรก็แยก ย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมด คุณลุงประสิทธิ์และครอบครัวก็ย้ายมาอยู่ที่บ้านซอยพร้อมพงษ์แต่ผมก็ยังไปกราบเยี่ยมคุณลุงคุณป้าอยู่เสมอ ไปครั้งใดป้าดาก็เลี้ยงขนมแล้วเล่าเรื่องราวในอดีตให้ฟังอย่างน่าสนใจยิ่งทั้งยังเป็นความรู้ระดับเกร็ดประวัติศาสตร์ที่จะหาอ่านที่ไหนไม่ได้เลย ป้าดามีชีวิตอยู่ในวงการละครและเพลงมามากมายสุดที่จะเล่าสาธยายให้หมดได้ นับว่าเป็นปูชนียบุคคลในระดับ "บรมครู" ในวงการละครของไทยโดยแท้

ถึงแม้ว่าจะแยกย้ายกันไปอยู่ที่อื่นแต่พวกเราจะจัดงาน "รวมญาติ" ขึ้นทุกปีให้บรรดาญาติพี่น้องลูกหลานมารวมกันเพื่อพบปะสังสรรค์โดยมีดนตรีบรรเลงตลอดงานเลี้ยงอย่างครึกครื้น มีอยู่ปีหนึ่งจัดงานรวมญาติขึ้นที่บ้านคุณลุงประสิทธิ์ซอยพร้อมพงษ์ ป้าดาขับร้องเพลง "แสนคำนึง" ร่วมกับวงดนตรีไทย น้ำเสียงของป้าดายังดังอย่างมีอำนาจเสียงไม่ตกเลยทั้งยังหวานเสนาะเพราะจับใจทำให้ผมหวนรำลึกถึงตอนที่ป้าดาขับร้องที่บ้านบาตรอย่างไพเราะเพราะพริ้งทำให้คิดถึง "บรรยากาศบ้านบาตร" ที่สดชื่นบริสุทธิ์ด้วยเสียงดนตรีและความสุขสนุกสนานจนตื้นตันแทบน้ำตาไหล

เมื่อได้ทราบว่าป้าดาถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๖ ผมตกใจเศร้าโศกเสียใจในการจากไปของคุณป้าจึงไปรดน้ำศพเพื่อจะได้กราบศพและได้เห็นป้าดาเป็นครั้งสุดท้าย

ป้าดา-ป้าผู้เป็นที่รักยิ่งได้จากไปแล้ว คงเหลือแต่คุณความดีความสามารถอันประกอบด้วยน้ำใจอันประเสริฐที่มีต่อทุกคนด้วยใจจริงตลอดมา ป้าดารักผมด้วยความเมตตาอันบริสุทธิ์ และผมก็เคารพนับถือป้าดาด้วยความรักและเทิดทูนบูชาคุณป้าในฐานะญาติผู้ใหญ่ผู้แสนดีต่อผมตลอดมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ป้าดาให้ความรักความเมตตาอย่างเสมอต้นเสมอปลาย พระคุณของป้าดาจะจารึกอยู่ในความทรงจำของผมไปจนชั่วชีวิต

ขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกและขออำนาจบุญกุศลทั้งปวงที่ผมบำเพ็ญมาจนตลอดชีวิตนี้ขอจงคลบันดาลนำส่งดวงวิญญาณของคุณป้าลัดดา ศิลปบรรเลง "ป้าดา" ที่เคารพรักของผมจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ

ด้วยความอาลัยรักยิ่ง

(สันติเทพ ศิลปบรรเลง)
หลานแอ้ของป้าดา

Dear Kulthorn,

We were very sad to hear of the passing away of your mother. A mother is the person who has been with you all your life from your earliest days and who is never far from your thoughts even when you are not with her. However hard one tries to rationalize one's feelings by saying that she was old and frail and unwell, the feeling of loss is heavy.

Our thoughts are with you and all your family at this sad time.

In spite of her frailty in old age, your mother was a very fortunate person. It is not everyone who can experience the pleasure and the security of having her son just a few steps away. We hope all the good morning conversations will remain in your memory and be a comfort to you.

Our deepest condolences to you.

With very best wishes to you all from
Bjorn and Hazel

กราบคุณแม่ที่รักและอาลัยยิ่ง

ลัดดา และลูกชาย โป้

ลัดดา และลูกสาว (ปุ้ม)

ในสมัยที่เรายังเป็นเด็กอยู่นั้นบ้านเราอยู่ที่บ้านบาตร ซึ่งเป็นบ้านหลังใหญ่ที่คุณปู่คุณย่าสร้างขึ้น และเรียงรายรอบๆ บ้านหลังใหญ่คือบ้านญาติๆ อีกหลายหลัง เราจึงเติบโตกันมาด้วยความอบอุ่นและสนุกสนานท่ามกลางหมู่ญาติทั้งหลาย พวกเรามักจะถูกปลุกให้ตื่นนอนตอนเช้ามืดด้วยเสียงซ้อมระนาดและเครื่องดนตรีอื่นๆ จากบรรดาลูกศิษย์ของคุณปู่ คือ ท่านหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นประจำ

สมัยต่อมาคุณพ่อและคุณแม่ได้ร่วมมือกับคุณป้า (คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง) และผองเพื่อน คือ คุณสด กูรมะโรหิต และคุณกุมุท จันทร์เรือง จัดตั้งคณะละครผกาวลีขึ้นมา เพื่อแสดงที่โรงละครเฉลิมนครบ้าง เฉลิมไทยบ้าง เป็นยุคสมัยที่ละครเวทีเฟื่องฟู โดยที่ภาพยนตร์ยังไม่เข้ามามีอิทธิพลเหมือนยุคนี้ พระเอก นางเอก ที่ร่วมแสดงในยุคนั้นมีหลายคน เช่น คุณสวลี ผกาพันธุ์ คุณพรรณี สำเร็จประสงค์ คุณอนงค์ นาคสวัสดิ์ คุณอดิเรก จันทร์เรือง คุณส.อาสนะจินดา คุณอติศักดิ์ เศวตนันท์ ฯลฯ ในช่วงเวลานั้นเป็นเวลาที่คุณพ่อและคุณแม่ต้องเหน็ดเหนื่อยในการทำงานอย่างมาก ต้องทุ่มเทเวลาให้กับละครแต่ละเรื่องอย่างหนัก มีภาพถ่ายอยู่ภาพหนึ่งเป็นภาพของพี่-น้อง เด็กเล็กๆ นั่งรวมกัน ๔ คน มีเด็ก

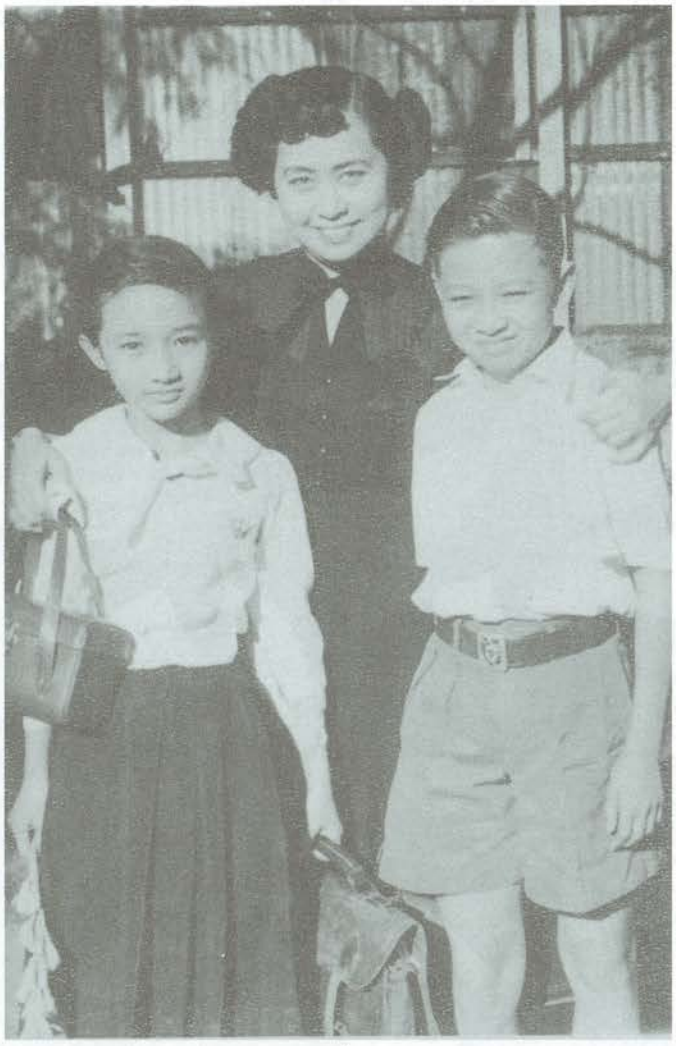
ผู้หญิงเล็กๆ คนหนึ่งใส่รองเท้าปากอ้า มีหญ้าแซมอยู่หรอมแหรมนั่งห้อยเท้าอยู่ เมื่อคุณแม่เห็นภาพนี้ที่ไรจะต้องร้องว่า "โถ สงสารลูกสาวฉันจริงๆ แม่มัวแต่ทำงานไม่มีเวลาดูเลยว่ารองเท้าลูกขาดอย่างนี้"

เดียว แอ๊ ปุ้ม และโป่

คุณแม่และคุณพ่อมีชีวิตที่ผูกพันกันเหมือนนวนิยาย คุณแม่เล่าถึงในครั้งแรกที่พบกันว่าเหตุเกิดเมื่อคุณแม่ไป สมัครเรียนที่โรงเรียนนาฏ-ดุริยางค์ ขณะที่กำลังสมัครอยู่นั้น มีสายตาคู่หนึ่งจับจ้องอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในเวลาต่อมา เจ้าของสายตาคู่นั้นก็ได้กลายมาเป็นครูฝึกสอนเครื่องดนตรี "ขิม" ให้คุณแม่นั่นเอง มีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่เป็นเรื่องราวที่ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันอันแน่นแฟ้นของคุณพ่อและคุณแม่ แต่จะยกให้ฟัง ๒-๓ เรื่อง ในหนึ่งเรื่องที่คุณแม่ชอบเล่า ให้ฟังอย่างมีความสุข คือ ตอนที่คณะนาฏศิลป์-ดนตรีไทยของกรมศิลปากรได้ไปแสดงตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ประเทศ ญี่ปุ่น ทั้งคุณพ่อและคุณแม่ก็ได้ร่วมในคณะเดินทางไปด้วย แต่สุดท้ายก่อนที่คณะจะเดินทางกลับประเทศไทย โชคชะตา ก็ได้ลิขิตให้คุณพ่อได้พบกับท่าน Prof.Klaus Pringshiem ที่มหาวิทยาลัยเกได (Gei-Dai) ณ กรุงโตเกียว และตัดสินใจ ที่จะอยู่เรียนระดับปริญญาตรีในวิชา Composition กับท่านเป็นระยะเวลา ๔ ปี โดยไม่ได้กลับกับคณะ ในตอนที่คุณพ่อ และคุณแม่จะจากกันนั้น คุณพ่อต้องลงจากรถไฟกลางทางด้วยอาการละล้าละลัง ในมือถือดอกคาร์เนชั่นแดง เมื่อรถไฟ เคลื่อนที่ก็ออกวิ่งตามและโยนดอกไม้ให้คุณแม่ทางหน้าต่างพร้อมเรียกชื่อด้วยเสียงอันดังส่วนทางฝ่ายคุณแม่ก็นั่งร้องไห้ ตลอดทาง

อีกเรื่องหนึ่งที่คุณแม่ชอบเล่ามากคือ ภายหลังจากการรอคอยอย่างยาวนาน ก็จบด้วยการแต่งงานอย่างมีความ สุข เมื่อคุณพ่อออกตระเวนแจกการ์ดแต่งงานให้ผู้หลักผู้ใหญ่ มีอยู่ท่านหนึ่งพอทราบว่าคุณพ่อจะแต่งกับใครก็ร้องอุทาน ว่า "แหม คุณประสิทธิ์นี่เห็นหงิมๆ อย่างนี้ แต่เด็ดหัวใจหนุ่มๆ ในกรุงหลายคนเชียวนะ !" ทั้งนี้เนื่องจากในขณะนั้นคุณ แม่ได้แสดงละครเวทีของ ฯพณฯ พล.ต. หลวงวิจิตรวาทการ โดยบางเรื่องเป็นพระเอก บางเรื่องเป็นนางเอก ดังนั้นจึง เป็นที่รู้จักของผู้คนในยุคนั้นอยู่บ้าง

ลัดดา และลูกสาว ลูกชาย ที่บ้านบาตร

เมื่อคราวที่คุณพ่อจากไปนั้น (ปี ๒๕๔๑) คุณแม่โศกเศร้ามาก เนื่องจากตลอดชีวิตคู่นั้นคุณพ่อและคุณแม่ไม่เคยแยกจากกันเลย ไม่ว่าจะไปทำงานต่างประเทศ ในประเทศ และใช้ชีวิตประจำวันด้วยกัน ครั้งสุดท้ายที่คุณพ่อเข้าโรงพยาบาลในตอนค่ำ พวกเราและคุณหมอกำลังกังวล และชุลมุนอยู่กับคุณพ่อ จนกระทั่งเมื่อคุณพ่อเข้าห้องพักใน ๒-๓ ชั่วโมงต่อมา โดยลืมว่าคุณแม่รออยู่ในห้องข้างล่างคนเดียว คุณพ่อกลับเป็นผู้ที่ถามหาว่า "แม่อยู่ไหน ?" นั่นแหละ ลูกๆ จึงได้นึกได้ว่าทิ้งคุณแม่ไว้ในห้องข้างล่าง วันสุดท้ายที่คุณพ่อจะเสียชีวิตนั้น ก่อนที่จะหมดสติ คุณพ่อได้บอกให้คุณแม่ร้องเพลงให้ฟัง ซึ่งคุณแม่ก็ได้ร้องเพลง "สายสัมพันธ์" อันเป็นเพลงประจำของท่านทั้ง ๒ ให้ฟังเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากที่คุณพ่อเสีย คุณแม่ไว้ทุกข์ให้คุณพ่อจนกระทั่งถึงเวลาของท่านเอง เป็นระยะเวลา ๑๔ ปี มาโดยตลอด

ในเวลาทำงาน คุณแม่จะถูกเล่าขานว่าเป็นคนดุและเฉียบขาด ตั้งแต่สมัยที่ทำละครเวทีทั้งนี้ก็ด้วยความตั้งใจจริงที่จะให้ผลงานออกมาดี แต่จิตใจแท้จริงแล้วคุณแม่เป็นคนใจอ่อน และใจดีมาก โดยเฉพาะกับลูกศิษย์ทั้งหลาย เป็นที่รู้กันว่าถ้าใครมีปัญหาอะไรมา ถ้าช่วยได้คุณแม่จะทำทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้ความผูกพันระหว่างศิษย์กับครูจะมีอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการที่ลูกศิษย์ทั้งหลายคงยังมาเยี่ยมเยียนที่บ้านอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะหลังจากที่คุณพ่อเสียไปแล้ว ซึ่งคุณแม่มีอาการโศกเศร้าเหงาหงอยมาก ลูกศิษย์จึงรวมกลุ่มย่อย นำโดยน้าศรี (คุณศรีกัญญา สารตายน) น้องสาว และคุณปุ๊ย (คุณบังอร สาคริก) หลานสะใภ้ มาสังสรรค์กันเป็นประจำที่บ้านพร้อมพงษ์เดือนละหลายครั้ง ลูกศิษย์ที่รักคนอื่นๆ อาทิเช่น พี่เชอรี่ (คุณสวลี ผกาพันธุ์) ผู้ซึ่งมีความกตัญญูอย่างน่าสรรเสริญ พี่เชอรี่ไม่เคยลืมวันเกิด วันปีใหม่ วันทำบุญ

คุณพ่อเลย จะมาหาอย่างสม่ำเสมอ เวลาใดที่พี่เชอรี่และพี่อ๊อด (คุณอดิเรก จันทร์เรือง) มาพร้อมหน้าและร้องเพลงละครผกาวลีของคุณพ่อกัน คุณแม่ก็จะร่วมร้องผสมไปด้วยอย่างมีความสุข พี่แดง (คุณอัปสร กูรมะโรหิต) ก็เป็นอีกท่านที่คุณแม่รักมาก โดยที่มีความสนิทชิดเชื้อเสมือนญาติมาแต่เล็กแต่น้อย ตั้งแต่สมัยที่คุณแม่และคุณลุงสดร่วมกันทำละครคณะผกาวลีอยู่ด้วยกัน จำได้ว่าเราเคยไปคลุกคลีกินนอนอยู่ที่บ้านพี่แดงที่หินวงบ่อยมาก

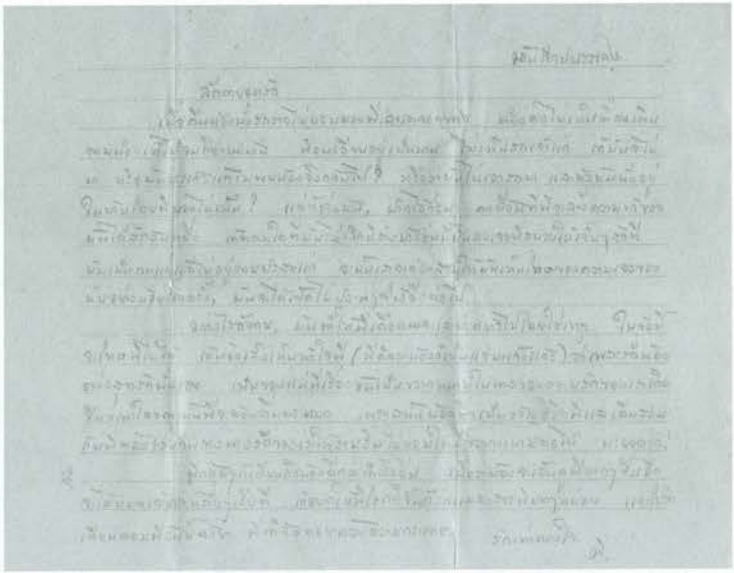

หลวงประดิษฐไพเราะฯ และภริยา พร้อมกับบุตร หลาน ของท่าน ที่บ้านบาตร

เมื่อกล่าวถึงคำว่า "ผกาวลี" แล้ว ก็ขอถือโอกาสนี้สร้างความกระจ่างให้กับท่านที่สนใจผลงานของคุณพ่อและคุณแม่ในอดีต เพราะท่านผู้สนใจเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่อายุไม่มาก แต่มีความสนใจในศิลปะการละคร การดนตรีทั้งดนตรีไทยตามแบบแผน และดนตรีสากลตะวันตก ซึ่งผลงานของคุณพ่อและคุณแม่ได้ถูกวิจัยและเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต ทั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ของลัดดา ศิลปบรรเลง) และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ของประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง) ไปแล้วบางส่วน ซึ่งท่านที่สนใจคงต้องใช้เวลาพอสมควรในการอ่านและศึกษาวิทยานิพนธ์ทั้ง ๒ เล่ม จึงจะเข้าใจที่มาของ "ผกาวลี" อย่างไม่สับสน

อย่างไรก็ตาม พวกเราซึ่งเป็นบุตร ธิดาของท่านอยากจะเรียนว่า ที่มาของ "ผกาวลี" ก็คือการแสดงละครครั้งแรกของคณะศิษย์เก่าศิลปากร ซึ่งแสดงละครเรื่องผกาวลี ณ โรงละครเก่าของกรมศิลปากร อยู่ข้างๆ สนามหลวง เนื่องจากละครเรื่องนี้ได้รับความสำเร็จเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะดนตรีในเรื่อง ซึ่งมีความไพเราะเป็นอย่างมาก แฟนๆ ละครในยุคนั้นจึงคุ้นกับชื่อผกาวลี และเมื่อแสดงละครเรื่องอื่นๆ ต่อมาอีก ๑๕-๑๖ เรื่อง ในช่วง ๒-๓ ปี ถัดมา จึงได้ใช้ชื่อว่า "ผกาวลี" ตั้งแต่แสดงเรื่องที่ ๒ (ถัดมาจากเรื่องแรก) เป็นต้นมา

เมื่อหมดยุคของละครแล้ว ก็ได้มีการจัดตั้ง "โรงเรียน ผกาวลีนาฏดุริยางค์" ขึ้นในบ้านบาตร เพื่อสอนนาฏศิลป์ไทย และดนตรีไทยแก่นักเรียน และผู้ที่สนใจทั่วไปเป็นหลัก และต่อมาก็ได้จัดให้มีการแสดงนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทยให้ชาวต่างชาติชมอีกเป็นเวลาหลายปีที่โรงเรียนแห่งนี้

โดยความบังเอิญที่ว่าได้ใช้คำ "ผกาวลี" ทั้งในการแสดงละครเวทีและนาฏศิลป์ไทยด้วยกัน จึงทำให้เกิดความสับสนแก่บางท่าน จึงพอสรุปได้ว่าผกาวลีนั้นแบ่งเป็น ๒ ยุค ซึ่งแต่ละยุคก็อยู่ในช่วงเวลาต่างกัน และเสนอผลงานศิลปะการแสดงต่างประเภทกัน

การฝึกซ้อมนาฏศิลป์

การฝึกซ้อมละครเวที

พวกเราลูกๆ และหลานๆ ที่เติบโตมาพร้อมกับ "ผกาวลี" ก็อยากจะเล่าให้ฟังว่า ผกาวลีในยุคนาฏศิลป์นั้น คุณแม่เป็นเสาหลักในการฝึกสอนรำไทย โดยท่านได้เชิญครูเก่าของท่านที่ศิลปากร อาทิ คุณครูละมุล ยมะคุปต์ ครูผัน โมรากุล (มารดาคุณมัณฑนา โมรากุล) ครูมัลลี คงประภัสร์ ครูเจริญจิต ภัทรเสวี มาช่วยประสิทธิ์ประศาสตร์วิชาการด้านนี้แก่นักเรียนที่มาเรียนนาฏศิลป์ไทยด้วย ตัวคุณแม่เองก็ทำงานหนักในฐานะผู้ฝึกสอนคนหนึ่งและหารายได้ให้กับโรงเรียนไปพร้อมๆ กัน ประเด็นนี้แหละที่ทำให้คุณแม่เกิดความคิดที่จะนำเสนอการแสดงนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทยแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และได้สร้างโรงละครขึ้นในบ้านบาตร เมื่อเสนอผลงานศิลปะด้านนี้ได้ระยะหนึ่งก็ได้รับความสนใจจากองค์กรต่างประเทศ ซึ่ง ณ ที่นี้จะกล่าวถึง ๒ องค์กรหลัก คือ Asia Society Performing Arts Program โดย Miss Isadora Bennett ผู้บริหารได้มาชมการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย และประทับใจอย่างมากจึงรับเป็น Sponsor ให้นักแสดงและนักดนตรีจากผกาวลีฯ แสดงนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทยในต่างประเทศ (First Tour) โดยเริ่มต้นที่เดนมาร์ก แสดงที่ Falkoner Centret และประเทศแถบ Scandinavia โดยปิดท้ายที่ Norsk Opera House ในกรุง Oslo นอร์เวย์ ก่อนบินข้ามทวีปไปแสดงที่ประเทศสหรัฐอเมริกา อีกหลายเดือนกลับมาประเทศไทยแล้วก็ยังมี Second Tour ไปสหรัฐอเมริกาซ้ำอีกและต่อไปยังประเทศแถบลาตินอเมริกาอีกหลายประเทศ อาจถือได้ว่าผกาวลีเป็นคณะแรกๆ ที่นำนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทยไปเผยแพร่ในยุโรปและอเมริกา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในช่วงประมาณปี ๒๕๐๔

ลัดดา ควบคุมการฝึกซ้อมนาฏศิลป์ที่ ร.ร.ผกาวลีนาฏดุริยางค์

อีกหนึ่งองค์กรที่อยากจะกล่าวถึงคือ การที่คุณแม่ได้รับเชิญให้ไปสอนนาฏศิลป์ไทยที่ประเทศญี่ปุ่น โดยคุณครู Kiitsu Sakakibara ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน Sakakibara School of Dance and Music, Tokyo, Japan เป็นผู้มาเชิญหลังจากที่ได้ชมการแสดงนาฏศิลป์ของผกาวลีที่กรุงเทพฯ คุณพ่อและคุณแม่ได้พักอยู่ที่ญี่ปุ่นเพื่อสอนศิษย์ของ Sakakibara เป็นเวลาประมาณ ๒ เดือน สอนทั้ง Folk และ Classical Dances ให้แก่ชาวญี่ปุ่นจำนวนมาก

คุณครู Kiitsu นั้นเป็นคนเอาจริงเอาจังมาก ได้เดินทางตามมาประเทศไทยและพักอยู่กับเราที่บ้านบาตร เพื่อเรียนนาฏศิลป์ไทยเพิ่มเติมด้วยตัวเอง และอีก 1 ปีต่อมาก็ส่งบุตรชายคนโตชื่อ Masazumi Sakakibara มาอยู่กับเราอีก ๓ เดือนเพื่อฝึกเรียนนาฏศิลป์ไทย เป็นที่ทราบกันในญี่ปุ่นว่าโรงเรียน Sakakibara นั้นนอกจากสอนร้อง, รำ, อ่านบทกวีของญี่ปุ่นแล้ว ยังสอนนาฏศิลป์จากประเทศอื่นในแถบ Asia อีกด้วย เช่น อินเดีย และไทย เป็นต้น

คุณแม่มีความผูกพันกับญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายมาก จะมีความสุขเมื่อได้พบปะญาติทั้งหลาย เมื่อสมัยที่ยังไปไหนมาไหนได้ก็จะออกตระเวนเยี่ยมญาติพี่น้องบ้านโน้น บ้านนี้ตลอดเวลา เช่น บ้านสาคริกที่ไปประจำ ระยะหลังเมื่อไม่ได้ออกไปไหนแล้ว ถ้ามีลูก-หลาน และญาติมาเยี่ยมจะดีใจมาก ชอบหอมแก้มซ้าย หอมแก้มขวา ทุกคน หลานรักทั้งหลาย อาทิ คุณเดียว (คุณมธุรส วิสุทธกุล) พี่อี๊ด (คุณมาลินี สาคริก) คุณแอ๊ (คุณเพียงเพ็ญ พานิชพัฒน์) ทุกคนชินกับการทักทายแบบนี้ และจะเอียงแก้มให้ก่อนโดยอัตโนมัติ

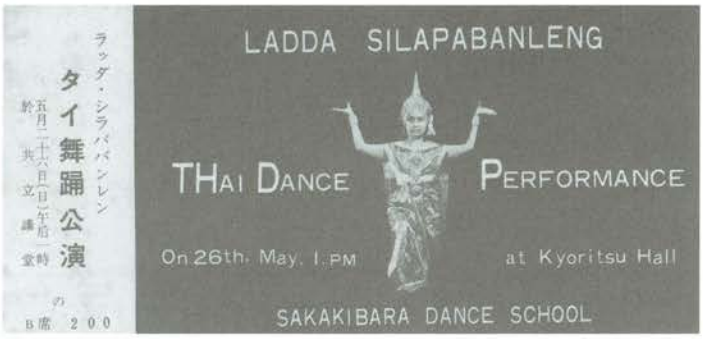
คุณครู Kiitsu Sakakibara และลัดดา ที่ Sakakibara School of Dance and Music, Tokyo

ในด้านเกี่ยวกับพุทธศาสนา คุณแม่เป็นผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนามาโดยตลอดตั้งแต่สาวๆ โดยเริ่มเป็นมรรคทายกจำเป็นร่วมกับคุณพ่อ จากการที่ท่านอดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาสองค์หนึ่ง (สมเด็จญาณวโรดม) ได้ขอให้คุณพ่อและคุณแม่ช่วยทำบุญประจำเดือนคนละ ๑๐๐ บาท เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นเดือนละหลายพันบาท เพื่อเป็นค่าภัตตาหารให้กับพระสงฆ์และเณรที่ศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยสงฆ์วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งคุณพ่อและคุณแม่ได้บอกบุญมายังลูก หลาน ญาติ และเพื่อนๆ โดยเป็นฝ่ายเดินทางไปเก็บเงินถวายวัดทุกเดือน ภารกิจนี้คุณแม่ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก และดำเนินการมาเป็นเวลาหลายสิบปี จนมียอดเงินแต่ละเดือนประมาณกว่า ๑ หมื่นบาท ภารกิจนี้ได้สิ้นสุดลงเมื่อสมเด็จญาณวโรดมได้มรณภาพในปี ๒๕๕๒

นอกเหนือไปจากการทำบุญที่วิทยาลัยสงฆ์วังน้อยแล้ว ท่านยังได้รวบรวมเงินทำบุญประจำเดือนให้กับโรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนสอนคนหูหนวก (เศรษฐสเถียร) และมูลนิธิเด็กพิการซ้ำซ้อนอีกด้วย ซึ่งมูลนิธิอันหลังนี้ น้าศรี ผู้เป็นน้องสาวยังคงทำหน้าที่สืบต่อมาจนปัจจุบัน

ในระยะสองปีหลังนี้ คุณแม่เริ่มมีอาการเจ็บป่วยออดแอด ต้องเข้า-ออก โรงพยาบาลอยู่เป็นระยะๆ ด้วย ๒ โรคประจำคือ ติดเชื้อทางเดินหายใจ และติดเชื้อทางเดินปัสสาวะ ท่านต้องเข้ารับการรักษาในห้องผู้ป่วยหนัก (ICU) ถึง ๓ ครั้งด้วยกัน ๒ ครั้งแรกที่โรงพยาบาลสมิติเวช และในครั้งสุดท้ายที่โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (สาขาพร้อมมิตร) ซึ่งคุณแม่เข้ารักษาได้เพียง ๒ วัน โดยมีอาการติดเชื้อจาก ๒ โรคประจำเดิม แต่มีอาการอาเจียน จากการตรวจเอ็กซ์เรย์พบว่าลำไส้บวม คุณหมอได้บอกเตือนให้ลูกชาย-ลูกสาวเตรียมทำใจไว้ เนื่องจากท่านมีอาการไตวายและหายใจผิดปกติ และเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๖ ท่านก็ได้จากไปอย่างสงบ เมื่อเวลา ๒๓.๑๘ น. สิริรวมอายุได้ ๙๒ ปี ๖ เดือน

การแสดงนาฏศิลป์ไทยโดยครูลัดดา และศิษย์ชาวญี่ปุ่นที่ Sakakibara School of Dance and Music, Tokyo

ด้วยกุศลผลบุญที่คุณแม่ได้ประกอบแต่คุณงามความดี ยึดมั่นในพระพุทธศาสนามาตลอดชีวิต ลูกๆ ขออธิษฐานถวายพระพรคุณพระไตรรัตน์ และอัญเชิญเทพศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้โปรดประทานพรให้วิญญาณของคุณแม่สู่สุคติในภพภูมิที่ดีงามปราศจากอบายภพทุกสิ่งทุกประการเทอญ

รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธร – ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ ยาหยีศรีเฉลิม ศิลปบรรเลง
วัลย์ลดา – พลเอก โชคชัย หงส์ทอง

ลัดดา กับรถเฟี๊ยต ๕๐๐ รุ่นหลังสงคราม เป็นรถคันแรกของครอบครัว ประสิทธิ์-ลัดดา ศิลปบรรเลง

บันทึกความจำ ในการนำคณะนาฏศิลป์ไทย "ผกาวลี" ไปเผยแพร่แก่สายตาชาวโลก ณ ทวีปยุโรป และอเมริกา ปี พ.ศ.๒๕๐๕ (ค.ศ.๑๙๖๒)

โดย ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง และ อ.ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

โดยความอุปถัมภ์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) แห่งสหประชาชาติ ในการติดต่อประสานงาน และอุปการะค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการเดินทาง และสถานที่พักทุกแห่งในประเทศต่างๆ เป็นอย่างดียิ่ง

(ถอดความและเรียบเรียง โดย สนั่น ศิลปบรรเลง)

การแสดงนาฏศิลป์ของโรงเรียนผกาวลีนาฏดุริยางค์ ณ โรงละครเล็ก ที่บ้านบาตร

๑ สิงหาคม ๒๕๐๕

เวลาค่อนข้างดึก ... เกือบสองยามเข้าไปแล้ว แต่ฉันยังนอนไม่หลับและยังไม่อยากหลับ ทั้งๆ ที่ควรจะต้องรีบนอนให้หลับ ... พักผ่อนให้มากที่สุด

เพราะในวันพรุ่งนี้เป็นวันสำคัญอีกครั้งหนึ่งในชีวิต ที่ฉันและ อ.ประสิทธิ์จะต้องนำคณะผกาวลีชุดเล็กรวม ๑๔ คน ออกเดินทางโดยเครื่องบินไปทวีปยุโรปหลายประเทศ แล้วบินต่อไปยังสหรัฐอเมริกา ท่องเที่ยวแสดงโชว์นาฏศิลป์ดนตรีไทยไปอีกถึง ๓๐ รัฐ รวมนับระยะเวลาทั้งสิ้นเกือบ ๕ เดือน ไปจนถึงสิ้นปีทีเดียว

อ.ประสิทธิ์เข้านอนหลับไปนานแล้ว รวมทั้งลูกปุ้มด้วย แต่ฉันกลับไม่ง่วง กลับมานั่งเขียนบันทึกลงในสมุดเล่มนี้ เพื่อที่จะระบายถึงความรู้สึกนึกคิดหลายๆ อย่าง หลายๆ เรื่อง ประเดประดังเข้ามาในอารมณ์

ใช่ว่าฉันจะตื่นเต้นวิตกวิจารณ์ต่อการเดินทางหรืองานที่จะต้องไปจัดทำและแสดงต่อสายตาชาวโลกในสองทวีปนับตั้งแต่พรุ่งนี้เป็นต้นไป ก็หาไม่

ฉันไม่ได้พูดเข้าข้างตัวเองจริงๆ เพราะการเดินทางไปต่างประเทศนั้นไม่ใช่ของใหม่สำหรับฉันเลย ฉันและ อ.ประสิทธิ์ เคยเดินทางไปต่างประเทศด้วยกันหลายครั้งหลายหนจนชินเสียแล้ว การจัดแสดงนาฏศิลป์ดนตรีไทยให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศชม เราก็ได้จัดทำเป็นงานประจำอยู่แล้ว จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในวงการบริษัททัวร์ที่จัดการท่องเที่ยวทั่วโลกทั้งไทยและเทศ

เพราะฉะนั้นฉันจึงไม่รู้สึกอะไรทั้งนั้นในเรื่องนี้ การจัดเตรียมงานและกำหนดหมายการเดินทางได้รับการตอบรับยืนยันจากผู้จัด (Mr.Reinhast) เป็นที่เรียบร้อยทุกประการ ไม่มีอะไรเป็นที่น่าหนักใจเท่าใดนัก

แต่สิ่งที่ฉันอาจเป็นกังวลอยู่บ้างก็คือ สภาพการณ์ที่เราจะต้องไปประสบในวาระที่จะต้องแสดง จริงๆ นั้นจะมีปัญหาอะไรให้เราต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์บ้าง เป็นต้นว่าช่วงระยะเวลาการเดินทาง สถานที่และเวทีแสดงตลอดจนผู้คนที่จะเข้ามาชม ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องแปลกเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ในแต่ละแห่ง ซึ่งเรายังคาดไม่ได้ว่าจะได้รับการต้อนรับและตอบรับจากผู้ชมในศิลปะไทยของเราอย่างไรบ้าง

อย่างไรก็ตาม ฉันก็ยังอุ่นใจอยู่ว่า เราได้จัดเตรียมซักซ้อมทุกสิ่งทุกอย่างไว้เรียบร้อยที่สุดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นชุดต่างๆ ของการแสดงเพลงและเครื่องดนตรี ตลอดจนเครื่องแต่งกาย ชุดแสดง ไม่ว่าชุดพระ นาง ชุดระบำ หรือโขน ล้วนได้รับความช่วยเหลือจัดเตรียมให้จากคุณครู (คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง) เย็บให้อย่างประณีตสวยงาม และสามารถถอดเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็วง่ายดายพอสมควร คือนักแสดงทุกคนจะช่วยแต่งเครื่องเปลี่ยนเครื่องตัวเองได้ในเวลาอันสั้นที่สุด

เพราะฉะนั้นปัญหาจุกจิกที่อาจเกิดขึ้นกับผู้แสดงของเรา จึงแทบจะไม่มีเอาทีเดียว เราสามารถรักษาคิวเวลาของการแสดงแต่ละชุดได้อย่างต่อเนื่อง ไม่มีติดขัด หากจะมีบ้างก็เห็นจะเป็นปัญหา เกี่ยวกับสุขภาพร่างกายที่อาจจะเจ็บไข้ได้ป่วยกันไปบ้าง ซึ่งหากจะมีปัญหาเช่นนั้น ก็ต้องจัดตัวเปลี่ยนทดแทนกันได้ทันที แม้ว่าเราจะไปกันน้อยคนแต่ทุกคนก็ต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือกันและทดแทนกันได้บ้างตามสมควรหากจำเป็น

และนี่เอง คือ เหตุผลที่ฉันยังไม่อยากจะหลับนอนพักผ่อนในตอนนี้ จะต้องเริ่มบันทึกเหตุการณ์ในการเดินทางไปครั้งนี้ไว้ทุกวันเริ่มแต่วันนี้เลยทีเดียว

ฉันอดภาคภูมิใจในตัวเองไม่ได้ จึงต้องขอบันทึกไว้อีกนิดว่า ฉันเป็นคนไทยที่ไม่เสียชาติเกิด ฉันรักและเทิดทูนบูชาในวิชานาฏศิลป์ดนตรีไทยมาแต่เล็กแต่น้อย ฉันมีโอกาสนำศิลปวัฒนธรรมไทยสิ่งนี้ไปเผยแพร่แก่ผู้ชมชาวต่างประเทศชาติอื่นให้เขาได้มีโอกาสชื่นชมหรือวิพากษ์วิจารณ์ว่าดีเลวอย่างไรหรือไม่ ฉันควรจะภูมิใจในความที่เกิดมาเป็นคนไทยของฉันหรือไม่คะ?

คงจะได้เวลาหลับนอนพักผ่อนแล้ว วันพรุ่งนี้ เวลาตอนเย็นๆ ฉันกับคณะนาฏศิลป์ผกาวลี ก็จะบินไปทัวร์เมืองนอกกันแล้ว

ประสิทธิ์และลัดดา นำคณะนาฏศิลป์และดนตรีไทยไปแสดงที่ต่างประเทศ ครั้งที่ ๑

๒ สิงหาคม ๒๕๐๕

พวกเรามารวมตัวกันที่บ้านบาตรตั้งแต่เช้า เพื่อตรวจตราความเรียบร้อยในเรื่องข้าวของสัมภาระต่างๆ ให้สมบูรณ์ที่สุด รถโค้ชคันใหญ่ของบริษัทการบินมาจอดรอรับพวกเราประมาณบ่ายโมงเศษ แม้ว่าเวลาบินจะเป็น ๑๘.๕๐ น. อีกตั้งหลายชั่วโมงก็ตาม การทำงานในระดับสากลนานาชาติเช่นนี้ ผู้จัดจะประมาทมิได้เลย ต้องมีกำหนดตารางเวลาปฏิบัติงานเผื่อไว้ป้องกันแก้ไขความผิดพลาดอันอาจจะพึงมีไว้ล่วงหน้าด้วยเสมอ

พวกเด็กๆ ดูออกจะตื่นเต้นกันไม่น้อยเลยทีเดียว เพราะเขาจะต้องจากบ้านไปท่องเที่ยวแสดงความสามารถทางนาฏศิลป์และดนตรีให้ฝรั่งต่างชาติในซีกโลกอื่นได้ชื่นชมนิยมยินดีหรือวิพากษ์วิจารณ์อย่างใดก็สุดแล้วแต่เป็นเวลานานตั้งหลายเดือนทีเดียว แต่บ้านเมืองของเขานั้นเจริญ ศิวิไลย์กว่าเราแน่นอน คนไทยเราจึงต้องบากบั่นพยายามหาทางไปศึกษาเล่าเรียนศิลปะวิทยาการความรู้ในด้านต่างๆ มาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าของเขา

เด็กๆ พวกนี้เขาพากันมีความรู้สึกอันค่อนข้างตื่นเต้น และภาคภูมิใจในตัวเองกันอยู่ไม่น้อยที่มีโอกาสได้เดินทางไปต่างประเทศ แม้ว่าจะมีได้ไปศึกษาเล่าเรียนวิชาแขนงใดโดยเฉพาะแต่เขาก็อดภูมิใจมิได้เลย เมื่อตระหนักว่าเขาจะต้องเป็นผู้นำศิลปะวิทยาการทางด้านการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีแท้ๆ ของไทย ไปแสดงเผยแพร่ให้ชาวต่างชาตินั้นๆ ได้มีโอกาสชื่นชมและเปรียบเทียบในความงดงามละเมียดละไมของท่วงท่าร่ายรำประกอบกับเสียงดนตรีอันไพเราะเพราะพริ้งของดนตรีไทย อันเป็นศิลปวัฒนธรรมของชนชาติตะวันออกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของเราแต่ครั้งโบร่ำโบราณนั้นทีเดียว

ฉันเชื่อเหลือเกินว่าเด็กๆ แทบทุกคนมีความว้าวุ่น ตื่นเต้น ระคนยินดีปรีดา และอย่างน้อยก็อดที่จะภาคภูมิใจเสียมิได้เลยว่าพวกเขากำลังจะเดินทางไปทำหน้าที่อันถือได้ว่ามีเกียรติอย่างสูงยิ่งแทนตัวคนไทยทั้งหลายในประเทศที่เดียว

พวกเขาตระหนักดีว่า จะต้องทำหน้าที่แทนคนไทยให้ดีที่สุด เท่าที่จะสามารถทำได้ ในเมื่อเขามีโอกาสดี พิเศษยิ่งกว่าคนอื่นอีกหลายล้านคน เขาจะต้องปฏิบัติตัวปฏิบัติใจ ทำหน้าที่ผู้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยอย่างดีที่สุด และอย่างสุดความสามารถ หรือพูดง่ายๆ ก็คือจะไม่ทำให้ต้องขายหน้าชาติเราเลย!

เด็กๆ ของเรา (ซึ่งหลายคนก็โตเกินเด็กแล้ว) ประกอบด้วยฝ่ายหญิง คือ

(1)	วัลย์ลดา	ศิลปบรรเลง	(ปุ้ม)
(2)	ศรีกัญญา	สารตายน	(ศรี)
(3)	สุดารัตน์	สารตายน	(ปุก)
(4)	เกษแก้ว	มาศะวิสุทธิ์	(เกษ)
(5)	สายสมร	ฉ่ำมาลี	(รั้น)
(6)	นารี	วิทยศิลปะ	

และฝ่ายชายก็มี

(7)	นิคม	สาคริก	(ติ๊ก)
(8)	อดิเรก	จันทร์เรือง	(อ๊อด)
(9)	ศิริวัฒน์	ศิริสัมพันธ์	
(10)	ไกร	โปร่งน้ำใจ	
(11)	ศิริ	นักดนตรี	
(12)	ดวง	นักดนตรี	

ภาพก่อนขึ้นเครื่องไปแสดงนาฏศิลป์ต่างประเทศ

นักดนตรีพิเศษฝ่ายชายอีกคนหนึ่ง คือ อ.ประสิทธิ์ (อาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง) คู่ชีวิตของเรานั่นเอง ซึ่งมีภาระหน้าที่จะต้องทำหลายๆ อย่าง นอกเหนือไปจากความควบคุมเรื่องดนตรีและเพลงที่จะใช้บรรเลงแล้วยังต้องทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับ ฝ่ายต่างประเทศ รวมทั้งต้องบรรยายสาธิต (Demonstration) เกี่ยวกับการดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่คณะเรานำไปแสดงโชว์ในครั้งนี้เกือบทุกแห่งด้วย มันเป็นภาระหนักแค่ไหนใครๆ ก็น่าจะคาดเดาได้

แต่ อ.ประสิทธิ์ เธอก็เบาใจลงได้มากที่มีเราไปด้วยในฐานะแม่บ้านดูแลกิจการเกี่ยวกับสถานที่พักและอาหารการกินของพวกเราทุกคนไม่ให้อนาทรร้อนใจ นอกเหนือไปจากงานกำกับทางฝ่ายนาฏศิลป์การแสดงชุดอันเป็นหน้าที่โดยตรงของเราจึงเชื่อว่าเราแบ่งสรรหน้าที่กันอย่างเหมาะสมที่สุดแล้วสำหรับงานครั้งนี้

เมื่อทุกอย่างพร้อมทั้งเด็ก ผู้คน และข้าวของสัมภาระ อ.ประสิทธิ์ และฉันก็นำเด็กๆ เข้ากราบลาท่านผู้ใหญ่ คุณแม่ และคุณครู (คุณหญิงขึ้น ศิลปบรรเลง) เพื่อออกเดินทางไปสนามบินดอนเมืองทันที คุณแม่และคุณครู ท่านให้พรอันประเสริฐ ให้การเดินทางสะดวก ปลอดภัย ให้การแสดงประสบผลสำเร็จอย่างดี มีชื่อเสียงเกียรติคุณกลับมาสู่เมืองไทยด้วยความสุขสวัสดี ฉันและ อ.ประสิทธิ์ รู้สึกปลาบปลื้มเป็นที่สุด

รถโค้ชนำพวกเราถึงสนามบินดอนเมืองก่อนเวลาเครื่องบินออกร่วม ๒ ชั่วโมง ซึ่งมีเวลาเหลือเฟือสำหรับการตรวจเช็คกระเป๋าสัมภาระและพาสปอร์ต สำหรับตั๋วโดยสารเครื่องบินสายต่างๆ ตามเส้นทางนั้น ฝ่ายผู้จัดได้บุ๊คไว้ล่วงหน้าเป็นที่เรียบร้อย จึงไม่เป็นภาระสำหรับฝ่ายเรามากนัก อีกทั้งกรุ๊ปของเราก็เป็นกรุ๊ปเล็ก จำนวนผู้โดยสารเพียง ๑๔ คน จึงไม่มีข้อยุ่งยากใดๆ ในการจัดให้เป็นปัญหาเลย

สายการบินสวิสแอร์ที่เราจะเดินทางไปนี้ดูทันสมัยน่าเลื่อมใสในบริการพอสมควร เครื่องบินออกตรงเวลา ๑๘.๕๐ น. แท็กซี่ออกไปสู่รันเวย์ทันทีไม่มีดีเลย์ เจ้าหน้าที่เขาบุ๊คที่นั่งให้พวกเรานั่งรวมกันเป็นกลุ่ม มองออกไปทางช่องหน้าต่างพอได้มองเห็นวิวทิวทัศน์สลัวๆ ในแสงไฟ เพราะเป็นเวลาใกล้ค่ำแล้ว

ขอลากรุงเทพฯ และเมืองไทย เป็นการชั่วคราวนะคะ
เราจะไปทำหน้าที่ของคนไทย เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยแก่ชาวต่างประเทศ
เราจะทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด จนสุดความสามารถของเราทีเดียว และเราจะไม่ทำอะไรให้ขายหน้าชาติเลย!

เครื่องบินสวิสแอร์ลำใหญ่บินไต่ระดับความสูงขึ้นเรื่อยๆ ผ่านห้วงเวหาท้องฟ้าไทยไปทางทิศตะวันตกตามดวงอาทิตย์ที่ค่อยๆ คล้อยต่ำลง แต่ท้องฟ้ากว้างใหญ่ก็ดูไม่ค่อยจะมืดมิดลงสักทีทั้งที่เป็นเวลาทุ่มครึ่งกว่าๆ แล้ว เพราะเครื่องบินของเราบินไล่ตามดวงตะวันไปเรื่อยๆ นี่เอง ถ้าไม่ขึ้นมาอยู่บนท้องฟ้าในห้วงเวหาอันกว้างใหญ่ ก็คงไม่ได้ประสบการณ์เช่นนี้

พวกเด็กๆ ก็พูดคุยกันดีในตอนแรก บ้างก็ตื่นเต้นในประสบการณ์ใหม่ๆ ของชีวิตที่บางคนไม่เคยพบเห็นมาก่อนเลย แต่พอเวลาผ่านไปไม่นานนัก เมื่อเครื่องบินสูงขึ้นสู่ระดับที่ประสาทหูเริ่มรู้สึกวิ้งๆ เด็กหลายคนเริ่มมีอาการเมาเครื่องบิน หลายคนทำท่าจะอ้วกหรืออาเจียน เราต้องรีบบอกให้คว้าถุงอาเจียนที่พนักหลังมาเตรียมการไว้ทันที จะเป็นอย่างไรก็ได้ ไม่ต้องเกรงใจใคร มันเป็นประสบการณ์ครั้งแรกของพวกเขา สายสมร นารี และลูกปุ้ม (วัลย์ลดา) ก็ไม่ละเว้น เป็นอันว่าเด็กสามคนนี้เมาเครื่องบินกันทั้งหมดทำให้พิพักพิพ่วนไม่ค่อยสบาย แต่คนที่ไม่เมาก็อย่าทะนงตนไป อาจเป็นเข้าบ้างเมื่อไหร่ก็ได้

เครื่องบินลงจอดรับส่งผู้โดยสารที่เมืองบอมเบย์ แล้วบินต่อไปกรุงการาจี ตลอดเวลาค่ำคืนวันนี้ผู้โดยสารทุกคนต้องพลอยลงไปพักที่ห้องรับรองในสนามบินและขึ้นเครื่องกันใหม่ไปทุกครั้งแทบตลอดทั้งคืน ไม่ได้พักผ่อนหลับนอนกันจริงๆ จังๆ เลย เด็กๆ ดูหน้าตาซูบซีดไปตามๆ กันด้วยความอิดโรย

กว่าจะผ่านพ้นจากทวีปเอเชียไปเข้ายุโรปได้ก็เป็นเวลารุ่งอรุณของวันใหม่แทบไม่รู้ตัว

๓ สิงหาคม ๒๕๐๕

เวลา ๐๖.๔๐ น. เครื่องบินลงจอดเทียบสนามบินของเมืองซูริค สวิตเซอร์แลนด์ประเทศแรกในทวีปยุโรปที่เรากำลังมาเยือน เราได้พบความใหญ่โตโอ่อ่าของสนามบิน และความสะอาดสะอ้านหมดจดงดงามของตึกรามบ้านช่องถนนหนทางอย่างผิดตามากทีเดียวเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งเหล่านี้ในบ้านเรา

ณ ที่นี้เราจะต้องมาพัก คอยเปลี่ยนเครื่องบินที่จะบินต่อไปฮอลแลนด์ นานถึง ๔ ชั่วโมง เจ้าหน้าที่ของสวิสแอร์จัดรถบัสหนึ่งคันพร้อมด้วยไกด์ผู้นำเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พวกเราทุกอย่าง ไกด์ผู้นี้เป็นหนุ่มใหญ่หน้าตาท่าทางหล่อเหลาเหมือนดาราภาพยนตร์พูดภาษาอังกฤษช้า แต่ฟังเข้าใจง่าย ช่วยให้พวกเราได้ประโยชน์เพิ่มความรู้และทักษะเกี่ยวกับเมืองซูริคขึ้นมากอักโข นครซูริคเป็นเมืองไม่ใหญ่โตอะไรนัก แต่มีผังเมืองที่ดีทันสมัย อาคารบ้านเรือนและตึกรามบ้านช่องเป็นลักษณะแบบยุโรปถนนหนทางและสถานที่สาธารณะมองดูสะอาดสะอ้านเรียบร้อยไปทุกแห่ง ไม่มีสิ่งสกปรกรกรุงรังให้รำคาญตาเลย

มีสวนหย่อมที่ปลูกต้นไม้เขียวชอุ่ม รวมทั้งพรรณไม้ดอกสีสันสวยงาม เช่น ดอกทิวลิป กุหลาบ และกล้วยไม้ฝรั่งเป็นทัศนียภาพอันงดงาม มองเห็นอยู่ทั่วไปแทบทุกท้องถนน ประชาชนคนอยู่อาศัย ตลอดจนรถราพาหนะก็มีไม่มากเกินไปจนคับคั่งจอแจ จึงนับได้ว่าเมืองซูริคของประเทศสวิตเซอร์แลนด์เป็นเหมือนแดนสวรรค์ อันสงบสุข สะดวกสบาย มีสภาพบ้านเมืองอันร่มรื่น ชื่นใจน่าอยู่อาศัยยิ่งนัก ฉันเชื่อแล้วว่าบรรดาท่านผู้เป็นเศรษฐีมีเงินทองเหลือเฟือมากมายชอบที่จะมาซื้อบ้านหลังที่สองไว้คอยแอบมาพักผ่อนสบายๆ ก็ในสวิตเซอร์แลนด์นี่แหละ

หลังจากมัคคุเทศก์ฝรั่งนำพวกเราชมสถานที่ต่างๆ ที่น่าสนใจในเมืองซูริคในแบบย่นย่อพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็พากลับมาส่งที่สนามบินซูริคอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้พวกเราได้เปลี่ยนสายการบิน เค. แอล. เอ็ม. บินต่อไปเนเธอร์แลนด์ทันที

เครื่องบินออกจากสนามบินซูริค เวลา ๑๑.๒๐ น. มุ่งหน้ามานครอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ ใช้เวลาบินเพียงไม่ถึง ๒ ชั่วโมง ก็มาถึงเมืองอัมสเตอร์ดัม เมื่อเวลา ๑๓.๑๕ น.

ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ต้อนรับของเขา มีมิสเตอร์ชาลส์ ไรน์ฮาร์ท เป็นหัวหน้ามาคอยรอรับพวกเขาอยู่ที่สนามบินแล้ว พร้อมทั้งนักข่าวหนังสือพิมพ์เข้ามารุมล้อมถ่ายรูปและขอสัมภาษณ์เด็กๆ ของเรา ซึ่งเขาถือว่าเป็นศิลปินนักแสดงผู้มีความสามารถจากเมืองไทย

เขาจัดห้องรับรองพิเศษไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ เราจึงถือโอกาสโชว์เครื่องละครที่สำคัญ เช่น หัวชฎา มงกุฎ ยักษ์ และลิง (หนุมาน) ให้เขาได้เห็นใกล้ชิดเป็นครั้งแรก ซึ่งได้รับความสนใจ ถ่ายภาพนิ่งและภาพยนตร์ประกอบการสัมภาษณ์ทั้งเราและ อ.ประสิทธิ์กันยกใหญ่

เมื่อการสัมภาษณ์อุ่นเครื่องเสร็จสิ้นลงแล้ว มิสเตอร์ชาลส์ก็ได้นำพวกเราขึ้นรถโค้ชเดินทางต่อไปยังกรุงเฮกทันที ณ กรุงเฮก นี้เป็นเมืองแรกที่เราจะต้องจัดโปรแกรมแสดงเป็นครั้งแรก

เขาจัดให้พวกเราเข้าพักที่ Royal Pension มีบรรยากาศเป็นเหมือนแฟมิลี่เฮ้าส์ ซึ่งเราชอบมากกว่าที่จะไปพักตามโรงแรม หรือโฮเต็ลหรูหรา เจ้าของที่พักทั้งสามีและภรรยาหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส และให้บริการแก่ลูกค้าด้วยตนเองตั้งแต่เป็นพ่อครัว กุ๊ก และเสริฟ์อาหาร ขณะที่ฝ่ายแม่บ้านก็ดูแลทำความสะอาดปัดกวาดซักรีด (ด้วยเครื่อง) รู้สึกว่าเข้าทีดีมาก ในชีวิตธุรกิจของเขา

เพื่อความสะดวกและคล่องตัว เราได้จัดห้องใหญ่ให้ผู้หญิงอยู่รวมกัน ๖ คน และห้องใหญ่อีกห้องหนึ่งก็ให้ผู้ชายรวมพักกันทั้ง ๖ คน ส่วนเราสองคนแยกมาพักในห้องเล็กอีกห้องหนึ่ง กะว่าคืนนี้จะต้องขอนอนพักตั้งแต่หัวค่ำทีเดียว เพราะทุกคนอ่อนเพลียไปตามๆ กันแล้ว

๔ สิงหาคม ๒๕๐๕

เช้าวันนี้ ณ แฟมิลี่เฮาส์ในกรุงเฮก พวกเราลืมตาตื่นขึ้นมาด้วยความสดชื่น พวกเด็กๆ ก็ดูหน้าตาสดใสขึ้น หลังจากทานเบรกฟาสต์อาหารเช้าแล้ว ทุกคนพากันออกไปเดินเล่นข้างๆ ที่พัก เด็กผู้หญิงพากันเดินออกล่าเหยื่อ เหยื่อที่ว่านี้คือ เด็กทารกฝรั่งหน้าอ่อนๆ อ้วนจุ้มปุ๊กเหมือนตุ๊กตา ที่พ่อแม่เขาจับนั่งในรถเข็นเบบี้คันเล็กๆ (แทนการอุ้ม) เด็กๆ เราเห็นเหยื่อพวกนี้เข้าที่ไหนเป็นต้องเร่เข้าไปขอจับแก้ม เซย์ฮัลโหลทักทาย หรือขออุ้ม ซึ่งพวกพ่อแม่ฝรั่งหน้าตายิ้มแย้มยอมหยุดให้พวกฮันเตอร์ชื่นชมกับลูกน้อยของเขาเต็มที่ โดยมิรังเกียจรังงอน

กลับมาจากเดินเล่นรอบๆ ที่พัก ก็ได้พบคุณกำหนด เลขานุการสถานทูตไทยมาคอยรอเราอยู่แล้ว คุณกำหนดพาเราสองคนไปเฝ้าท่านทูต (หม่อมเจ้าวงศ์มหิป ชยางกูร) เพื่อเยี่ยมคารวะทันที และเราปล่อยให้พวกเด็กๆ เดินดูบ้านเมืองกันไปตามอัธยาศัย

ท่านทูตกับหม่อมชายาได้ประทานความเป็นกันเองต้อนรับเราอย่างดีเยี่ยม ทำให้เรารู้สึกอบอุ่นใจขึ้นมาก ท่านทูตว่า ว่าไม่ส่งจดหมายหรือบอกข่าวล่วงหน้ามาก่อนจะได้เตรียมการต้อนรับและช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ เราก็ทูลขอประทานอภัย ยอมรับว่าก่อนเดินทางมานั้นมีเรื่องต้องจัดทำวุ่นวายไปหมด เพราะกำหนดการเดินทางเขาจัดให้เร็วขึ้น ๑ เดือน ทำให้เตรียมตัวแทบจะไม่ทันเอาทีเดียว ท่านทูตกับหม่อมนัดประทานเลี้ยงต้อนรับคณะเราด้วยอาหารไทยมื้อค่ำ ในวันจันทร์ที่ ๖ สิงหาคม นับว่าเป็นความกรุณาเปี่ยมล้นในหัวใจของพวกเราทีเดียว

๕ สิงหาคม ๒๕๐๕

เช้าวันนี้อากาศปลอดโปร่งสว่างไสว ไม่มีดครึ้มด้วยหยาดฝน ตั้งแต่เราเดินทางเข้ายุโรปจนมาถึงกรุงเฮก ฝนไม่ตกเลย อากาศดีตลอดเวลา ไม่ร้อนไม่หนาว สบายๆ ซึ่งตามปกติแล้วในฤดูนี้จะมีฝนตกปรอยๆ แทบทุกวัน นับว่าเคราะห์ดีมากที่ไม่ต้องสู้กับความเปียกแฉะชวนรำคาญ

เวลาบ่าย ๒ โมง เรามีกำหนดไปซ้อมที่โรงละครโอเปร่าใหญ่ของเฮกชื่อ Kurzal จุคนประมาณพันที่นั่ง เราเริ่มซ้อมกันไปตามรายการที่กำหนดไว้ และในช่วงเวลาที่ซ้อมนี้มีคนไทยหลายคน ซึ่งไปศึกษาและทำงานอยู่ที่นั่นมาชมการซ้อมของเราด้วยความพอใจ ต่างพูดกันกันว่า เมื่อได้ชมการซ้อมของพวกเราแล้ว ทำให้คิดถึงบ้าน คิดถึงเมืองไทยขึ้นมาตงิดๆ ทีเดียว เพราะห่างเหินในสิ่งเหล่านี้มานานแล้ว

เมื่อเสร็จสิ้นการซ้อมแล้ว ท่านคนไทยเหล่านี้ได้เอื้อเฟื้อขับรถพาพวกเรากลับมาส่งยังที่พักสะดวกสบายมาก เพราะทุกท่านมีรถส่วนตัวขับกันทั้งนั้น

การแสดงครั้งแรกของพวกเราในคืนวันนั้นผ่านไปด้วยความเรียบร้อยดีทุกประการแทบจะไม่มีอะไรผิดพลาด เป็นที่สนใจพอใจของผู้ที่ได้เข้าชม ปรบมือให้เกียรติเสียงหนักแน่นหลายครั้งทำให้พวกเราปลื้มใจ หายเหนื่อยกันทุกคน

๖ สิงหาคม ๒๕๐๕

เช้าวันนี้ต้องเคี่ยวเข็ญตัวเอง และพวกเด็กๆ ให้รีบตื่นลุกขึ้นมาเตรียมตัวที่จะออกไปท่องเที่ยวชมเมืองอัมสเตอร์ดัมตามนัดหมายในเวลา ๐๘.๓๐ น. เนื่องจากเรามีเวลาค่อนข้างจำกัดจำเขี่ย จึงต้องเฉลี่ยจัดสรรกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมและพึงได้ประโยชน์มากที่สุด และพวกเราก็ต้องชื่นอกชื่นใจกันอีกครั้งตอนรับประทานอาหารเช้า ได้เห็นภาพและข่าวการแสดงของพวกเราเองลงตีพิมพ์หราอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับเช้า อ่านดูเนื้อข่าวและเขาวิจารณ์ศิลปะการแสดงของคณะเราด้วยความชื่นชมประทับใจมาก เป็นเรื่องที่น่าชื่นใจจริงๆ

การไปเที่ยวชมเมืองอัมสเตอร์ดัมในวันนี้ตามระยะเส้นทางที่รถวิ่งผ่านไปจากกรุงเฮกถึงอัมสเตอร์ดัม ได้มองเห็นทัศนียภาพสองข้างทางทั้งสองฟากสวยสดงดงาม ตึกรามบ้านช่องปลูกสร้างอย่างมีระเบียบ ผู้คนชาวเมืองดูเป็นคนที่รักธรรมชาติ จึงปลูกต้นไม้ประดับประดาบ้านช่องเป็นดอกไม้สีสันสวยงามไปทั่วทุกแห่ง ทำให้บรรยากาศสดชื่นรื่นเริงและจิตใจเป็นสุขมาก

เราได้ความรู้ว่าเรื่องธรรมชาติของพรรณไม้ดอกสีสวยงามนี้ ชาวเมืองนี้เขาถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เขารักต้นไม้ดอกไม้ เป็นชีวิตจิตใจทีเดียว ไกด์ผู้นำทางได้พาพวกเราแวะเข้าดูโรงงานผลิตพรรณไม้ดอกและจัดส่งออกนอกประเทศทางเครื่องบิน เราเข้าไปดูแล้วรู้สึกชุ่มชื่นใจจริงๆ เพราะพันธุ์ดอกไม้ทุกชนิดจะถูกส่งมัดคัดแยก รวบรวมกันที่โรงงานนี้ทั้งนั้น

โรงงานแห่งนี้ไม่ใหญ่โตเกินไปนัก แต่มีเครื่องมืออุปกรณ์ทันสมัยอัตโนมัติ จึงไม่ต้องใช้คนงานมากมาย เท่าที่มองเห็นมีพนักงานปฏิบัติงานอยู่ไม่เกิน ๑๐๐ คน นับว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ช่างมีสีสันสวยสดงดงามเสียจริงๆ

ต่อมาโรงงานแห่งนี้ เขายังได้พาพวกเราไปชมโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กแบบครอบครัว คือมีผู้ประกอบการเป็นสองคนผัวเมียจริงๆ เขาแสดงวิธีการเจาะเจียนไม้ให้เป็นรองเท้าในรูปลักษณะต่างๆ ให้พวกเราดู

มันออกจะน่าขัน ถ้าคนเราสมัยนี้จะสวมรองเท้าที่ทำด้วยไม้ทั้งแท่ง แทนที่จะเป็นรองเท้าหนังหรือผ้าใบ อันที่จริงพวกเราก็เคยนิยมใช้รองเท้าไม้แผ่นเดียวที่เราเรียกว่า “เกี๊ยะ” ของชาวจีนกันมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว เพิ่งจะมาถูกสั่งให้เลิกใช้ เพราะไม่ถูกวัฒนธรรมเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี่เอง

ไกด์บอกว่าโรงงานแห่งนี้เป็นจุดหมายแห่งหนึ่งของบรรดานักทัศนาจรทั่วโลก ซึ่งมาแวะชมเพราะแทบจะหาดูที่ไหนเกือบไม่ได้แล้ว ที่ยังใช้กรรมวิธีการผลิตแบบโบราณ ซึ่งในยุคปัจจุบันแทบจะไม่ใช้กันแล้ว และเหลือน้อยเต็มที

เราเลยสนองเจตนาดี ด้วยการสั่งซื้อรองเท้าไม้ของสองผัวเมีย ที่เจาะเจียนทำเป็นรูปเรือใบลำเล็กๆ สวยแปลกดี มา ๕ ลำ เผื่อเอาไว้เป็นซูวีเนียร์ของฝาก

ออกจากโรงงานทำรองเท้าไม้โบราณแล้ว พวกเราทั้งหมดก็พากันไปลงเรือเพื่อท่องเที่ยวทัศนาจรดูทัศนียภาพตามแม่น้ำลำคลองของกรุงอัมสเตอร์ดัม โดยใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง

เราเข้าใจเอาเองว่าที่จัดให้เที่ยวดูในช่วงเวลาสั้นๆ เช่นนี้คงเพราะไม่อยากให้เราเอาไปเทียบเคียงกับแม่น้ำลำคลองของนครเวนิสกระมัง เพราะไกด์บอกว่ายังมีสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่จะพาพวกเราไปชมหลังอาหารกลางวัน นั่นคือบ้านของแอนด์ แฟรงค์

เรื่องของ แอนน์ แฟรงค์ เป็นโศกนาฏกรรมอันน่าสลดหดหู่ใจอย่างยิ่งระหว่างยุคสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่นาซีเยอรมันเข่นฆ่าชาวยิว ล้มตายเป็นใบไม้ร่วงอย่างที่เราเคยดูในภาพยนตร์เรื่อง “อนุทินของแอนน์ แฟรงค์”

พอมาถึงบ้านเราจึงจำได้ทันที รูปลักษณะบ้าน มีทางขึ้นเป็นบันไดเล็กแคบๆ ขึ้นไปสูงมาก พอไปถึงห้องซึ่งพ่อของแอนน์ทำเป็นทางเข้าเป็นแบบบานประตู เป็นตู้หนังสือ มันช่างเหมือนกันเปี๊ยบกับที่เราดูในภาพยนตร์ ไม่ทราบว่าเขามาถ่ายทำจากสถานที่จริงนี้หรือสร้างฉากขึ้นในสตูดิโอ

ไกด์ได้เล่าประวัติเป็นตำนานย่อๆ ให้พวกเราได้รู้เรื่องว่า สถานที่แห่งนี้เป็นที่หลบซ่อนของครอบครัวมานานถึง ๔ ปี มีห้องของแอนน์ พ่อแม่ของแอนน์ และครอบครัวคนอื่น ซึ่งมาขออาศัยหลบซ่อนอยู่ด้วย รวม ๘ คนด้วยกัน ทั้งแปดชีวิตนี้จะต้องอยู่อย่างเงียบกริบ ไม่ก่อให้เกิดเสียงเคลื่อนไหวใดๆ เลย ห้องครัว ห้องน้ำ-ส้วม จะใช้ได้ก็ต้องรอให้ถึงเวลากลางคืนเท่านั้น เพราะเวลากลางวันข้างล่างเป็นออฟฟิศทำงาน ทุกคนต้องเงียบสนิท จะลุกขึ้นทำกิจส่วนตัวได้ก็เฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้น

ไกด์เล่าเรื่องอีกว่าในกลุ่มชนชาวยิวนับแสนนั้น ก็มีพ่อของแอนน์นี่แหละเป็นคนหนึ่งที่ได้จัดเตรียมแผนและลู่ทางที่จะหลบซ่อนตัวจากพวกนาซีในลักษณะนี้ ส่วนพวกที่ไม่ได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือฐานะยากจนกว่า ก็แทบไม่มีโอกาสรอดถูกจับไปฆ่าเสียมากมาย แต่ผลสุดท้าย ภายหลังปีที่สี่ครอบครัว ๘ ชีวิตนี้ก็ต้องประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับคนอื่นๆ (เหมือนกัน) จะมีเหลือรอดก็เพียงแต่พ่อของแอนน์คนเดียวเท่านั้น หลบรอดไปได้ราวปาฏิหาริย์ ขณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ในสวิตเซอร์แลนด์

ในห้องนอนแอนน์บนบ้านหลังนี้มีพวงหรีดจำนวนมากวางไว้เป็นการไว้อาลัยจากนักทัศนาจรผู้มาเยือนจากทั่วโลก ซึ่งมาชมกันทุกวัน รวมทั้งพวกเราด้วย และการที่โลกได้รู้เรื่องนี้ก็เพราะสมุดบันทึกของแอนน์เล่มเดียวเท่านั้น ยิวคนอื่นๆ ไม่สามารถบันทึกขีดเขียนเรื่องราวอะไรไว้ได้เลย ส่วนแอนน์ที่สามารถบันทึกไว้ได้ ก็เพราะได้หลบซ่อนอยู่หลายปีจึงมีโอกาสบันทึกเรื่องราวสู่โลกเป็นเรื่องที่น่าสลดใจมาก

จากบ้านของแอนน์แล้ว เรายังมีเวลาพอที่จะไปชมโรงงานตัดเจียระไนเพชรอีกแห่งหนึ่งด้วย เจ้าหน้าที่ได้พาเราไปดูกรรมวิธีตั้งแต่ต้น คือตัดหินจากก้อนใหญ่เป็นก้อนเล็กก้อนน้อยแล้วเอามาตัดเหลี่ยมตัดคมจนกระทั่งเจียระไนให้เป็นเม็ดเพชรแพรวพรายค่าล้ำทีเดียว

เมื่อได้เที่ยวและชมหลายสิ่งหลายอย่างจนจุใจแล้ว ก็เป็นเวลาอันสมควรที่เราเดินทางกลับกรุงเฮก เพื่อเปลี่ยนชุดเครื่องแต่งตัวให้เรียบร้อยไปงานเลี้ยงรับรองที่ท่านทูต และชายากรุณาประทานจัดเลี้ยง

คุณกำหนดและคุณผดุงเลขาฯ ได้กรุณาจัดรถมารับพวกเราที่บ้านเช่นเคย จึงช่วยให้กำหนดเวลาไม่คลาดเคลื่อนเลย บรรยากาศในงานเลี้ยงรับรองน่ารื่นรมย์ที่สุด ทุกคนรู้สึกว่าเริงแจ่มใส ที่ได้พบคนไทยในต่างแดน และดูเหมือนจะเป็นครั้งแรกตั้งแต่ออกเดินทางมาที่พวกเราได้รับประทานอาหารไทยรสชาติเอร็ดอร่อยเหมือนที่บ้านจึงเจริญอาหารกันมากใหญ่ ท่านทูตและหม่อมได้ประทานความเมตตาเป็นอย่างดีมีการถ่ายหนังไว้ดูเล่นตลอดเวลา คืนนั้นพวกเรารบกวนพูดคุยสังสรรค์และรับประทานอาหารไทยที่สถานทูตอยู่จนถึงสี่ทุ่มจึงได้ทูลลาท่านกลับที่พัก

๗ สิงหาคม ๒๕๐๕

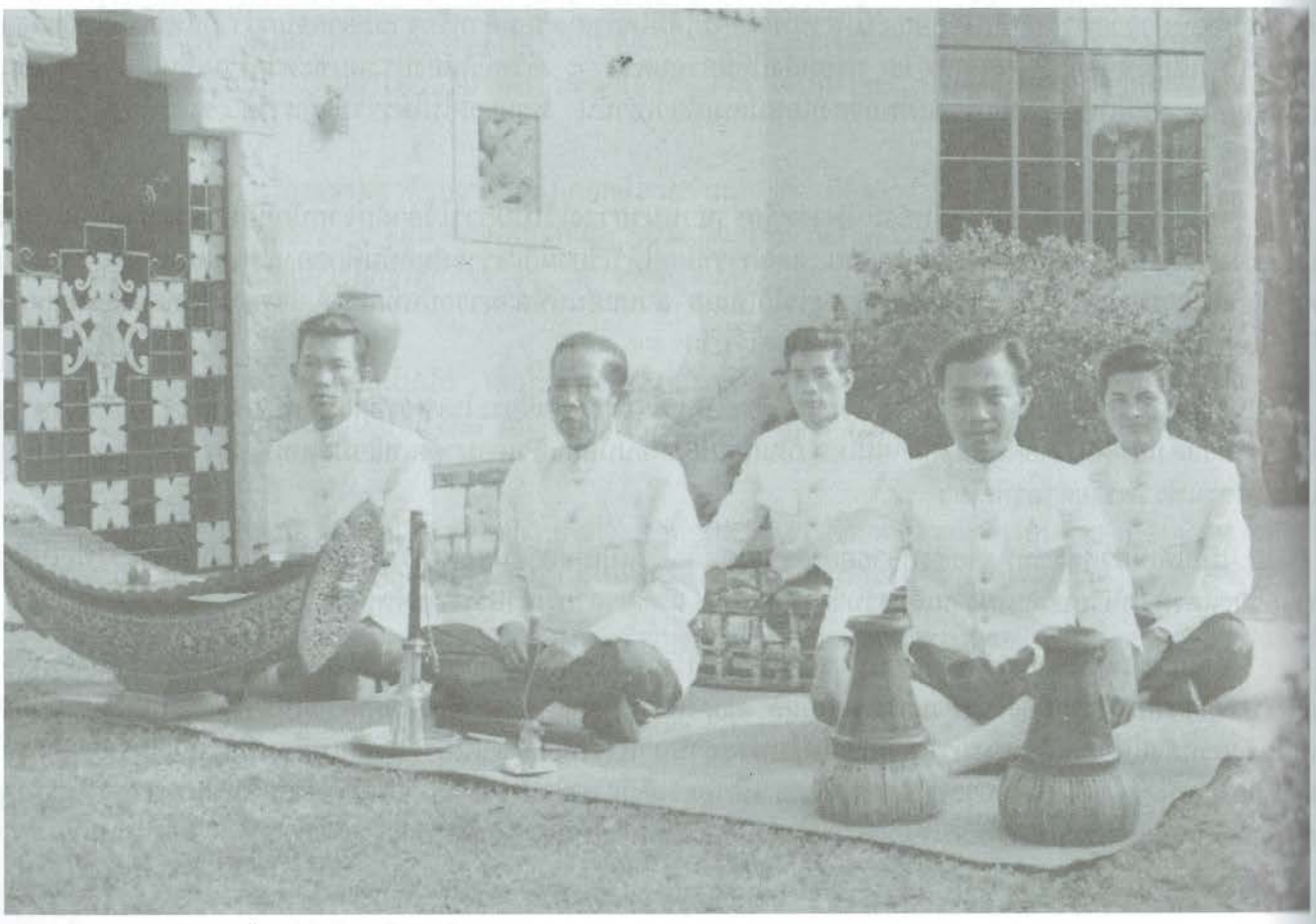
เช้าวันนี้คุณกำหนดมาพาพวกเราไปเที่ยว Madurodim เป็นสวนกว้างใหญ่ ซึ่งรวบรวมสร้างจำลองสถานที่สำคัญของเนเธอร์แลนด์มาตั้งแสดงไว้ให้ดูทุกแห่งย่อส่วนเล็กลง แต่ทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนของจริง จะพูดว่าเป็นเมืองตุ๊กตาของเนเธอร์แลนด์ก็คงจะได้ พวกเราเที่ยวเดินชมด้วยความเพลินเพลินจนถึงเวลากลางวัน คราวนี้คุณผดุงได้กรุณาเชิญให้พวกเราไปรับประทานกลางวันที่บ้านของท่านอีกแล้ว

ท่านเลขาทั้งสามของสถานทูตคือ คุณผดุง คุณกำหนดและคุณพวงพันธ์กับภริยา และครอบครัวของคุณสมจิตต์ ซึ่งได้แต่งงานกับชาวดัตช์เป็นอีกหนึ่งครอบครัวที่ร่วมมือกันช่วยอนุเคราะห์จัดเลี้ยง จัดรถรับส่งเอาธุระแกพวกเราแทบตลอด นับว่าเป็นความกรุณาช่วยเหลืออย่างดียิ่งที่เราแทบไม่อาจลืมได้

เมื่อเสร็จจากอาหารมื้อกลางวันนั้นแล้วก็ต้องรีบไปซ้อมที่โรงละคร เพราะในวันนี้เปลี่ยนโปรแกรมใหม่อีกชุดหนึ่ง

ในตอนเย็น หลังจากรับประทานอาหารในที่พักแล้ว ก็เตรียมตัวจะไปแสดงละครก็มีอุปสรรค เล็กๆ น้อยๆ จนได้ คือชาลส์จัดเรียกแท็กซี่ให้พวกเราไม่ได้เลยสักคันเดียว บังเอิญเย็นวันนี้ฝนตก อากาศไม่ดี แท็กซี่ไม่ออกตกลงต้องให้ตึ๊กโทรศัพท์ขอความช่วยเหลือจากคุณกำหนด น่าชื่นใจที่ทุกคนพอทราบเรื่องก็รีบส่งรถมาช่วยเหลือทันที

อุปสรรคเล็กๆ เช่นนี้ทำให้พวกเราไปถึงโรงละครช้าไปมากทุกคนต้องเหน็ดเหนื่อยเร่งรีบแต่งตัว และจัดเตรียมเครื่องแสดงแต่แล้วก็เรียบร้อยลงไปได้ทุกอย่างในการแสดงรอบพิเศษคืนนี้

ภาพแสดงดนตรีไทยที่สหรัฐอเมริกา

เสร็จจากการแสดงแล้วท่านทูตและหม่อมได้จัดงาน Reception พิเศษ เชิญบรรดาทูตานุทูต พ่อค้า รัฐมนตรี และแขกใหญ่โต คนสำคัญๆ ซึ่งบางคนเคยมาอยู่เมืองไทยถึง ๒๐ ปีก็มี แขกผู้มีเกียรติระดับ วี.ไอ.พี. เหล่านี้ ท่านทูตได้เชิญมาชมการแสดงคืนนี้ด้วย

เราต้องรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเป็นแบบไทยๆ คือ นุ่งซิ่นและเสื้อแขนยาวแบบราชนิยม ส่วนเครื่องละครทั้งหมด คุณตาลและน้องๆ พวกเราคนไทย ได้กรุณาช่วยขนไปฝากไว้ที่โฮเต็ลที่พักเป็นการทุกคนก็ออกไปรับรองแขกผู้มีเกียรติซึ่งพากันแสดงความยินดีในความสำเร็จในการแสดงของเราและยกย่องชมเชยศิลปะไทยอย่างสูง

ท่านทูตและหม่อมรับสั่งว่าท่านปลื้มใจในผลงานของคณะเรามาก เป็นการช่วยเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยเราให้โลกรู้จักได้ดีที่สุด และท่านมั่นใจว่าเราจะได้ประสบผลสำเร็จเช่นเดียวกันนี้ในสหรัฐอเมริกาด้วย

งานรีเซฟชั่นได้สิ้นสุดราว ๒๔ น. กลับถึงที่พักแล้วต้องเตรียมเก็บข้าวของเครื่องใช้ลงกระเป๋าอีก เพราะจะต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อเดินทางไปประเทศเดนมาร์ก

๔ สิงหาคม ๒๕๐๕

๗.๓๐ น. รถบัสมารับพวกเราไปอัมสเตอร์ดัมแอร์ปอร์ต

เวลา ๙.๕๐ น. เครื่องบินออก และใช้เวลาบินเพียง ๑ ชั่วโมงเศษๆ ก็มาถึงกรุงโคเปนเฮเกน มีพวกหนังสือพิมพ์และที.วี. มาคอยอยู่แล้ว เขาพาไปที่ห้องรับรองพิเศษ ขอร้องให้แต่งแบบไทย และให้ถือหัวชฎา หัวโขนถ่ายรูปถ่ายหนังข่าสำหรับออกทีวีพร้อมทั้งอัดเสียงภาษาไทยด้วย

เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกเราได้พักผ่อนกันอีกครู่ใหญ่ก็ต้องเปลี่ยนเครื่องบินลำใหม่เดินทางต่อไปยังประเทศสวีเดน

เวลา ๑๖.๓๐ น. เครื่องบินมาลงที่สนามบินกรุงสตอกโฮล์ม รถบัสคันใหญ่รับพวกเราเข้าเมืองไปยังโรงโอเปร่า ชื่อ Royal Opera อันเป็นโรงละครที่เราจะต้องมาแสดงในเมืองนี้ เราต้องเอาข้าวของสัมภาระเครื่องละครและดนตรี ทิ้งไว้ที่หลังเวทีทั้งหมด ห้องแต่งตัวไม่ได้ใส่กุญแจครั้งแรกใจคอไม่ค่อยดี กลัวของจะหายแต่เจ้าหน้าที่เขาบอกว่าไม่ต้องห่วง ตกลงเอาแต่ของใช้สำหรับกิจวัตรส่วนตัวไปเท่านั้น กว่าจะถึงโฮเต็ล Molmen ซึ่งจะต้องพักกันที่นี่ก็ปาเข้าไปเกือบสี่ทุ่ม เหนื่อยแรงอ่อนเพลียไปตามๆ กัน

มีเรื่องตื่นเต้นเล็กๆ น้อยๆ อีกแล้ว คือชาลส์เพิ่งรู้สึกตัวว่าได้ลืมกระเป๋าเงินวางไว้หรือทำตกที่โรงละครก็เป็นได้ในกระเป๋ามีเงินดอลล่าร์, ปอนด์และเงินสกุลต่างๆ คิดเป็นเงินไทยถึง ๓๐,๐๐๐ กว่าบาท ชาลส์จึงต้องรีบกลับไปโรงละครทันทีและนับว่าโชคดีเหลือเกินที่เจ้าหน้าที่ยามที่โรงละครเก็บเอาไว้ให้เป็นอย่างดีไม่มีอะไรหายเลย เป็นที่น่าชมมากสำหรับความซื่อสัตย์ของผู้คนในประเทศนี้

๙ สิงหาคม ๒๕๐๕

เช้าวันนี้ ยังไม่คิดจะไปไหน เพราะทุกคนต้องการพักเอาแรง จึงตื่นกันขึ้นมาเกือบ ๙ โมงรีบแต่งตัวพาทุกคนออกจากโฮเต็ลไปทานอาหารเช้า เสร็จแล้วก็กลับมาพักผ่อนต่อ พอถึงกลางวันก็ออกไปทานลันช์กันอีก เสร็จแล้วไปโรงโอเปร่าจัดข้าวของเครื่องละครให้พรักพร้อมตามลำดับชุดที่จะแสดง แล้วเราก็จัดซ้อมให้เข้ากับระบบเสียงและไลท์ติ้งเอ๊ฟเฟคเย็นวันนั้นเราต้องรับประทานดินเนอร์กันที่โรงโอ-เปร่า นั่นเองเพื่อประหยัดเวลา

คืนนี้ไม่มีการแสดง แต่เมื่อดูการซ้อมของพวกเราแล้ว เขาขอให้เราแต่งเครื่องชุดพระ-นาง ๑ คู่ และฟันดาบ ๑ คู่ ถ่ายทอดออกทีวีในคืนนั้นเลย เป็นการโฆษณา

ที่กรุงสตอกโฮล์มนี้ กงสุลไทยเป็นฝรั่งและมีนักเรียนนายเรือไทย พรรคนาวิกโยธินมาศึกษาต่ออยู่หลายคน คุณประสาท ศรีผดุง คุณธำรง วิบูลย์เสถียร คุณณรงค์ ส่งเจริญ และคุณสมบัติ ไชยทรัพย์ ทุกท่านมีไมตรีจิตคอยช่วยเหลือแนะนำพวกเราเสมอ ก็นับว่าเป็นโชคดีของชาวคณะเรา ไม่ว่าจะไปที่ไหนสภาพดินฟ้าอากาศก็มักจะต้อนรับเราด้วยความสดชื่นแจ่มใสไม่ค่อยจะมีวันไหนที่มีสภาพอากาศเลวขมุกขมัวหรือฝนตกพรำทั้งวัน แล้วเมื่อได้พบคนไทยด้วยกันก็จะมาแสดงความยินดีทักทายต้อนรับ และคอยช่วยเหลือปัดเป่าแก้ปัญหาให้พวกเราไทยด้วยกันอย่างดียิ่ง

๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๕

วันนี้เป็นวันเริ่มการแสดงครั้งแรกที่กรุงสตอกโฮล์ม และจะแสดงติดต่อกันไปหนึ่งสัปดาห์ การประเดิมคืนแรกนี้ประสบผลสำเร็จน่าชื่นใจ เพราะมีผู้เข้ามาชมเต็มโรงทีเดียว เสียงปรบมือเกรียวกราวตลอดเวลา

หลังจากจบการแสดงแล้วมีผู้ที่นิยมชมชอบมาออ คอยแสดงความยินดีที่หน้าห้องแต่งตัวเต็มพรืด ซึ่งเด็กๆ ต้องรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวออกมารับแขกสนองศรัทธา ช่างฉุกละหุกเต็มทนเพราะเราต้องช่วยตัวเองแทบทุกอย่าง แม้กระทั่งกับทำเครื่องละครเอง ซึ่งไม่มีใครเข้าใจว่ามันวุ่นวายจุกจิกเพียงไร แต่แฟนละครหรือการแสดงของเรานั้นแม้จะเป็นคนต่างชาติต่างภาษา ก็ต้องถือว่าเป็นความสำคัญลำดับที่หนึ่งซึ่งเราจะต้องปฏิบัติให้ดีที่สุด เพื่อชื่อเสียงและประเทศชาติ

รายการแสดงที่โรงละครโอเปร่ากรุงสตอกโฮล์ม มีดังนี้

วันที่ ๑๐-๑๒ แสดงรายการที่ ๑
วันที่ ๑๓-๑๕ แสดงรายการที่ ๒
วันที่ ๑๖-๑๗ แสดงรายการที่ ๓
วันที่ ๑๘-๑๙ ได้พักเที่ยวเตรียมและแพ็คสัมภาระข้าวของ เพื่อเดินทางกลับโคเปนเฮเกน

จากนั้นเราได้จัดแสดงติดต่อกันมาทุกวันเมื่อจบการแสดงแล้วมีแฟนที่สนใจหลายคนมาคอยดูแลพวกเราที่ด้านหลังโรงละคร เวลาเราจะกลับที่พักและขอลายเซ็นเป็นที่ระลึก บางวันนักหนังสือพิมพ์มาขอสัมภาษณ์และถ่ายรูปถึงห้องแต่งตัว นับว่าเป็นข่าวที่น่าสนใจในสังคมของพวกเขาไม่น้อยเลยทีเดียว เขาวิจารณ์ว่าศิลปะการร่ายรำของไทยสวยงามน่ารัก เสียงดนตรีก็ดังไพเราะเสนาะหูไม่แพ้ดนตรีสากล

เวลาจบการแสดงแต่ละฉากแต่ละคราวผู้แสดงต้องออกไปไหว้แล้วไหว้อีก เนื่องจากผู้ชมปรบมือให้เกียรติแทบไม่ยอมหยุด ม่านจะเปิด-ปิดๆ ให้เกือบ ๑๐ ครั้ง สิ่งเหล่านี้ช่วยเป็นกำลังใจให้หายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้ง

๑๔ สิงหาคม ๒๕๐๕

คืนวันนี้ ฯพณฯ ดิเรก ชัยนาม และ ม.ล.ปุ้ย ชัยนาม พร้อมด้วยคุณสุโข เลขานุการเดินทางผ่านมาแวะพักที่กรุงสตอกโฮล์ม ท่านได้เห็นประกาศโฆษณาและข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ ในเรื่องการมาแสดงโชว์ของคณะเรา ท่านอุตส่าห์เสียเงินซื้อบัตรผ่านประตูเข้ามาชมร่วมกับผู้ชมคนอื่นๆ

เมื่อจบการแสดงลงแล้ว ท่านจึงได้เข้ามาทักทายและแสดงความยินดีที่เราได้มีโอกาสนำศิลปวัฒนธรรมไทยมาเผยแพร่ชื่อเสียงในทวีปยุโรปและอเมริกาในคราวนี้ ท่านกล่าวชมเชยว่าการแสดงของเราจัดได้ดีมาก ปรับปรุงให้ทันสมัยไม่ยึดยาดแบบโบราณ พวกฝรั่งจึงพากันทึ่งและชมเชยกันทุกคน ท่านอยากให้เราได้มีโอกาสไปแสดงที่เยอรมันบ้าง เรากราบขอบพระคุณในความกรุณาพร้อมกราบเรียนท่านว่าหากมีโอกาสเราก็อยากจะไปเหมือนกัน และจะพยายามไปให้ทั่วทุกแห่งที่สามารถจัดไปได้ ถ้าโชคอำนวยเราก็คงทำได้สมหวัง ท่านอวยพรให้เราได้ประสบความสำเร็จในทริปนี้เรากราบรับคำพรของท่านอย่างชื่นใจ

๑๕ สิงหาคม ๒๕๐๕

เวลา ๑๒.๐๐ น. กงสุลไทยได้จัดการส่งรถบัสนำคณะเราไปเที่ยวชมโรงละครเก่าซึ่งสร้างถวายเป็นของขวัญสมเด็จพระบรมราชินีตั้งแต่สมัยพระเจ้ากุสตาฟองค์โบราณ.....โรงละครนี้ตั้งอยู่ในวังหลวง คือ Drottningholms Slott-steate เก่าแก่ มีอายุประมาณ ๔๐๐ ปีมาแล้ว (ประมาณ ค.ศ.๑๖๐๐ ยุคบาโรค) ขณะนี้ก็ยังรักษาสภาพเดิมเก่าแก่เอาไว้ และจะเปิดการแสดงละครเฉพาะ เป็นฤดูกาลเท่านั้น ละครที่แสดงก็ต้องเป็นชั้นสูงแบบโบราณเท่านั้น เพื่อจะรักษาบรรยากาศเก่าแก่ไว้ทุกอย่าง

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถของเราเสด็จประพาสทางการของสวีเดนก็จัดการแสดงละครถวายที่โรงละครหลวงแห่งนี้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของโรงละครได้แจกรูปการเสด็จประพาสนี้ให้พวกเราทุกคนเป็นที่ระลึก

ประวัติสำคัญของโรงละครแห่งนี้ หลังจากที่พระเจ้ากุสตาฟที่... ซึ่งดำรงพระองค์เหมือนกับในหลวงรัชกาลที่ ๖ ของเรา คือมีพระทัยส่งเสริมศิลปะการดนตรีและละครได้ถูกคนร้ายลอบยิงสิ้นพระชนม์ลงแล้วได้ถูกทอดทิ้งร้างจนกลายเป็นโกดังเก็บสินค้าอยู่ช้านาน จนกระทั่งมีศาสตราจารย์ท่านหนึ่งเล็งเห็นประโยชน์ของโรงละครที่ไม่น่ากลายเป็นโกดัง จึงทูลของอนุญาตพระเจ้าแผ่นดินในสมัยต่อมา เปิดเป็นโรงละครอีกครั้ง ด้วยเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่จะรักษาสภาพของเก่าดั้งเดิมไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเลย

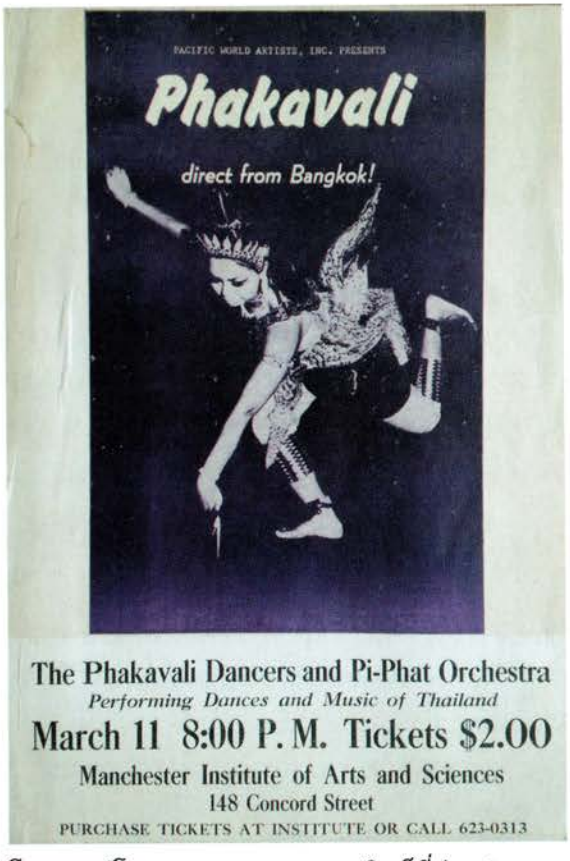
หลังจากชมโรงละครในประวัติศาสตร์แล้วก็กลับมาเยี่ยมสถานกงสุลไทยในกรุงสตอกโฮล์ม ซึ่งเป็นห้องกว้างใหญ่ห้องเดียว แต่สะอาดเรียบร้อยมาก ต่อจากนั้นรถบัสก็นำพวกเรามาส่งโรงละครเพื่อเตรียมจัดเครื่องละครให้เรียบร้อยสำหรับการแสดงคืนนี้

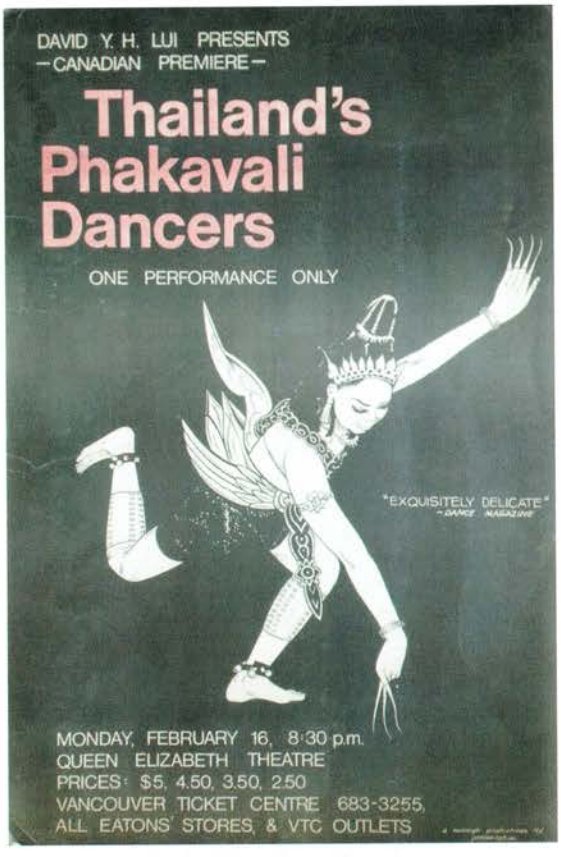
๑๖ สิงหาคม ๒๕๐๕

เวลา ๑๑.๐๐ น. ไปชมการหัดละครบัลเล่ต์ที่โรงละครนั่นเอง Royal Opera House นี่ก็เก่าแก่มาก นับด้วยร้อยกว่าปี มีพิพิธภัณฑ์ละครของตนเอง เครื่องแต่งกายแบบแผนของละครทางด้านเอเชียหลายชาติได้ตั้งแสดงไว้ รวมทั้งมีหัวโขนหุ่นพระของไทยด้วย ซึ่งการแต่งกายในชุดเครื่องพระ เขาแต่งผิดไปบ้าง เราก็ได้ช่วยแก้ให้เรียบร้อย

มีห้องจำหน่ายอาหารราคาถูกสำหรับพวกศิลปินมีห้องฝึกซ้อม เวทีสูงใหญ่มากหลังเวทีมีโรงสร้างฉากกว้างใหญ่ห้องแต่งตัวละครหลายห้อง ห้องสำหรับนักดนตรีอยู่ชั้นใต้ดินอาณาเขตของโรงละครกว้างใหญ่มาก มีเครื่องอุปกรณ์พร้อมเพรียงทีเดียว เท่าที่สังเกตเห็นมีเจ้าหน้าที่ประจำโรงละครนักแสดง และนักดนตรีรวมแล้วไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ คน เห็นเขาทำงานกันแล้วอดที่จะชื่นชมเสียมิได้ในความมีระเบียบ เอาจริงเอาจังทุกอย่าง

ระดับของโรงละครแห่งนี้นับว่ามีเกียรติสูงสุดในกรุงสตอกโฮล์ม ต้องเป็นบรรดาคณะศิลปินผู้มีฝีมือเท่านั้นที่จะมาแสดงได้ นับว่าเขาให้เกียรติพวกเราอย่างดียิ่งที่จัดเราเข้าแสดงใน Royal Opera นี้ เวลาที่คณะเราแสดง เจ้าหน้าที่ประจำโรงทุกคนก็ช่วยเหลือเป็นอย่างดี ลืมเล่าไปว่ามีสิ่งที่เราตื่นเต้นประทับใจมากจริงๆ คือ ในวันรุ่งขึ้นหลังจากที่เรามาถึงสตอกโฮล์มนั้น เราจะต้องมาซ้อมกับเวทีเพื่อจัดไฟและเสียง พอรถบัสเลี้ยวโค้งถนนเราก็มองเห็นป้ายสูงบนหน้าโรงว่า BALLET PHAKAVALI เด็กทุกคนตลึงมองอย่างซึ้งในใจ!

โปสเตอร์โฆษณาการแสดงนาฏศิลป์ที่ต่างประเทศ

จุดมุ่งหมายในการมาดูเขาฝึกบัลเล่ต์ในวันนี้ เราต้องขึ้นลิฟต์ไปชั้น ๕ ซึ่งเขาคอยเราอยู่แล้ว นักเรียนพวกนี้เป็นพวก Beginning แต่พวกสูงอายุก็มีบ้างมีทั้งชายและหญิง

ครูฝึกได้เริ่มฝึกแบบฝึกหัดต่างๆ ไปตามลำดับ เป็นการหัดการใช้เท้า มือ หน้า กระโดด และดัดตัวต่างๆ ตามแบบฉบับของเขาแต่ข้อที่น่าชมก็คือ ทุกคนตั้งอกตั้งใจฝึกหัดอย่างเข้มแข็งจริงจัง ตลอด ๑ ชั่วโมงไม่มีการหยุดพักเลยทั้งๆ ที่อากาศหนาวเย็น แต่เขาก็กระโดดโลดเต้นอย่างจริงจังเหงื่อท่วมตัว ก็ดูไม่แสดงความเหน็ดเหนื่อย นึกอยากให้พวกเราคนไทยมีนิสัยทำอะไรทำจริงอย่างเขาบ้าง บ้านเมืองเราคงจะเจริญไปไกลกว่านี้อีกหลายเท่า

เมื่อพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ออกมาจากห้องฝึกไปทานอาหารกลางวันที่ห้องอาหารของโรงละคร แล้วจัดทำเครื่องละครสำหรับแสดงในตอนต่ำ

การแสดงของเราในคืนนี้มีผู้ชมประมาณ ๘๐% ของที่นั่ง และถ้าจะเทียบกับทุกวันที่ผ่านมาตั้งแต่วันแรกผู้เข้าชมการแสดงของเยาก็หนาแน่นอยู่ในระดับนี้ ซึ่งทุกคนที่นี่ก็บอกว่าเป็นการดีแล้ว เพราะฤดูนี้ผู้คนจะออกไปเที่ยวตามที่ต่างๆ ถ้าเราแสดงในฤดูหนาวผู้เข้าชมจะคับคั่งถึงเต็มโรง (Full House) เพราะเป็นฤดูการแสดงของเขาเมื่อได้ขนาดนี้ก็นับว่าเราได้ทำสถิติการแสดงไว้ได้ในระดับค่อนข้างดี

๑๘-๑๙ สิงหาคม ๒๕๐๕

ได้ถือโอกาสออกไปดูตามที่ต่างๆ เท่าที่จะทำได้ แต่พอเราจะไปเที่ยวอากาศเกิดเลวขึ้นมาเสียอย่างนั้น มีฝนตกแทบตลอดเวลา เราไปทำอาหารไทยรับประทานกันที่ที่พักนักเรียนไทย ก็อร่อยดี

เราไปดูพิพิธภัณฑ์รูปภาพ ซึ่งมีฝีมือของเรมบลัง จิตรกรเอกของโลก และศิลปินผู้มีฝีมือชั้นเลิศอีกหลายท่านประดับอยู่ มีผู้มาชมภาพในพิพิธภัณฑ์นี้มากมายตลอดเวลา บางคนมานั่งดูเป็นวันๆ เพื่อจะเข้าถึงศิลปะอันละเอียดอ่อนเหล่านี้ ดูแล้วความรู้สึกส่วนตัวบอกว่าศิลปะสมัยใหม่แบบพีคาสโซ่ยังลบล้างอะไรไม่ได้เลย และเราเองก็ไม่ยอมเข้าใจด้วย สู้ศิลปะการวาดแบบเก่าไม่ได้ ละเอียดอ่อนและงดงามกว่าเป็นไหนๆ

๒๐ สิงหาคม ๒๕๐๕

พวกเราเช็คเอาท์จากโฮเต็ล และชำระบิลค่าห้องพักและบริการทั้งหมด ๗ ห้อง เป็นเวลา ๑๒ วัน คิดเป็นเงินไทย ๑๓,๐๓๒ บาท แล้วก็แอบถอนใจใหญ่ด้วยความเสียดาย ก่อนที่จะขึ้นรถบัสไปแอร์พอร์ต

เครื่องบินออกจากสตอกโฮล์มถึงโคเปนเฮเกน เวลา ๑๑.๑๐ น. ผู้ต้อนรับพาขึ้นรถบัสเดินทางเข้าเมืองและส่งพวกเราที่โรงละคร ซึ่งจะเป็นที่แสดงในเมืองนี้

โรงละครแห่งนี้สร้างใหม่ ทันสมัย จุคน ๒,๐๐๐ คน เวทีกว้างใหญ่ มีห้องอาหารอย่างดี ซึ่งเขาต้อนรับเราด้วยอาหารกลางวัน จัดสรรเป็นพิเศษ เสร็จแล้วแต่งตัวละครพระ ๒ นาง ๒ และชุดฟันดาบ ถ่ายหนังสำหรับโฆษณาทางทีวี มีพวกหนังสือพิมพ์มาถ่ายรูปด้วยหลายฉบับ

หมดธุรกิจนี้แล้วก็ขนของไปที่พัก ซึ่งเป็นเพนชั่นเฮ้าส์อยู่ชานเมือง เราจะพักอยู่ที่นี่เพียง ๒-๓ วันเท่านั้น ต่อจากนั้นจะต้องแยกย้ายกันไปเป็นแขกตามบ้านพักต่างๆ ซึ่งสมาคมแดนมาร์ก-ไทย เขาได้จัด แฟมิลี่ให้พวกเราแยกไปพักด้วยแห่งละ ๒ คนบ้าง ๓ คนบ้าง รอเวลาจนถึงวันที่ ๒๘ สิงหาคม จึงจะเดินทางไปแสดงที่เมือง Malmo

๒๑ สิงหาคม ๒๕๐๕

เป็นวันแสดงที่นครโคเปนเฮเกน โดยเฉพาะคืนนี้ควีนส์อินกริดและเจ้าฟ้าหญิง ราชบุตรีทั้งสามเสด็จด้วย ทุกคนต่างตั้งอกตั้งใจกันแทบจะเป็นประสาท พอเวลาห้าโมงเย็น รถก็มารับจากที่พักไปโรงละครลงมือแต่งตัวกันเลย ไม่ทราบเป็นธรรมเนียมอะไรของพวกเขาที่จัดเวลาแสดง ๒๐.๐๐ น. แทบทุกแห่ง ทำให้เราต้องรีบทานอาหารเย็นกันตั้งแต่ ๑๗.๐๐ น. ในวันแสดงละครทุกครั้ง หากจะกลับมาทานกันหลังเสร็จสิ้นการแสดงก็คงไม่สะดวก เวลาอาหารของเขาก็เลิกแล้ว ไม่มีให้ทานทั้งวันทั้งคืนเหมือนบ้านเราหรอก

ไปถึงโรงละคร ปรากฏว่าผู้ชมแน่นมากที่นั่งเกือบจะไม่มีว่างและต่อมาไม่ช้าก็ปรากฏว่าที่นั่งเต็มหมด ตามคำนิยามว่า ฟูลเฮ้าส์ น่าปลื้มใจมาก

ขณะที่เราตั้งแถวบนเวทีเพื่อรับเสด็จม่านยังปิดอยู่ ต้องรอเวลาอีกหลายนาทีจนกระทั่งมีเสียงผู้ชมลุกขึ้นกับฟีบพับ นั่นก็แสดงว่าควีนส์ท่านเสด็จแล้ว ม่านเวทีจึงเปิดขึ้น คณะเราถวายสักการะต้อนรับ แล้วเริ่มการแสดงทันที

ทุกชุดผ่านไปอย่างเรียบร้อยในการต้อนรับอย่างดียิ่งจากผู้ชม แต่พอมาถึงชุดฟ้อนเปิงมางก็เกิดผิดพลาดคลาดเคลื่อนจนได้ คือนายไรน์ ฮาร์ท แกเกิดสติเสียเพราะเครียดเกินไปหรือเปล่าไม่ทราบ เลยจำคิวผิด สั่งปิดฉากลงกลางคันทั้งๆ ที่เพิ่งเริ่มฟ้อนไปได้ครึ่งเดียว ยังขาดอีกตั้งสองท่อน ครั้นจะเปิดอีกก็จะเป็นการแสดงความเปิ่นขนาดหนัก ตกลงต้องปล่อยเลยตามเลย ซึ่งในตอนหลังนายไรน์ ฮาร์ท ต้องมาขอโทษขอโพยเด็กๆ และเราเป็นการใหญ่ ใครจะถือสาเพราะแกไม่ได้แกล้ง

เมื่อจบการแสดงลงแล้ว สมเด็จพระราชินีเสด็จเข้าพัก พร้อมด้วยเจ้าฟ้าหญิงและราชวงศ์ผู้ติดตาม คณะของเราจึงได้เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด ทรงประทานพระหัตถ์แก่พวกเราทุกคนและทรงชมเชยว่าศิลปะสวยงามมาก ทั้งยังทรงรับสั่งถามถึงชุดใหม่ๆ ซึ่งไม่เคยทรงทอดพระเนตรในเมืองไทย เช่น รำกลอง ชัดชาตรี และเปิงมาง เป็นต้น พระอัธยาศัยน่าชมนวลทุกพระองค์ เจ้าฟ้าหญิงทั้งสามงามมากทำให้พวกเรารู้สึกปลื้มใจที่ได้รับเกียรติอันสูงสุดในคืนนี้ นับว่าการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในประเทศเดนมาร์กได้รับความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยม

ลืมบันทึกไปนิดหนึ่งว่า เมื่อจบการแสดงฉากสุดท้าย เสียงปรบมือจากผู้เข้าชมประมาณสองพันคนนั้นเกรียวกราวดังสนั่น ต่อเนื่องกันยาวนานและม่านเวทีต้องเปิด-ปิดๆ ถึงสิบครั้งพร้อมด้วยการมอบช่อดอกไม้แก่ผู้แสดง รู้สึกว่าเขานิยมชมชอบและให้เกียรติแก่ศิลปะและศิลปินไทยมากเท่ากับผู้แสดงที่ยิ่งใหญ่ของเขาในวงการโอเปร่าแทบไม่ต่างกันเลย เสียงปรบมือชื่นชมอันกึกก้องเกรียวกราวนี้เองคือเครื่องวัด

กลับที่พัก ปรากฏว่าทุกคนหิวโหยไปตามๆ กัน เพราะใช้พลังความสามารถประสาทสัมผัสด้านต่างๆ หมดเปลืองไปหลากหลายอารมณ์เลยต้องขนเสบียงเท่าที่มีออกมาเลี้ยงกันไปตามมีตามเกิด แล้วจึงรีบเข้านอนเพราะเหนื่อยอ่อนกันทุกคน

๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๕

กิจธุระที่สำคัญในวันนี้คือ ต้องตามซื้อหนังสือพิมพ์ทั้งเช้า-เย็น เพราะขณะที่เราเฝ้า Queen อยู่นั้น หนังสือพิมพ์ถ่ายรูปกันเกรียวกราว ต้องมีภาพลงประกอบข่าวแน่นอนที่สุด

เวลา ๑๑.๓๐ น. จะมีการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์สำหรับการโฆษณาโปรแกรมการแสดงในประเทศต่อไป ซึ่งกำหนดว่าทุกคนแต่งแบบไทย (เฉพาะผู้หญิง) ดังนั้นพอเวลา ๑๐.๓๐ น. เด็กผู้หญิงก็สะสวยงามพริ้งในชุดคุณหญิง (เดี๋ยวตามพวกเขาเรียก) และไปโรงละคร เพื่อให้พวกหนังสือพิมพ์ถ่ายรูปทำข่าวโฆษณาที่เมือง Malmo ซึ่งเรากำลังจะไปในวันที่ ๒๘ สิงหาคม นี้ เสร็จธุรกิจอันนี้แล้วก็ไปทานกลางวัน และกลับไปพักผ่อนที่ที่พัก เพราะค่ำวันนี้จะต้องไปสถานทูตไทย เนื่องจากท่านทูตกรุณาเชิญให้ไปรับประทานอาหารไทย

เวลา ๑๘.๓๐ น. ฝนตกหยิมๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติของดินฟ้าอากาศเมืองนี้ฝนตกพรำๆ เบาๆ และอากาศไม่เลวจนถึงขั้วเกินไปก็ไม่ถึงกับจะน่ารำคาญอะไรนักเราเรียกแท็กซี่มารับ ๓ คัน ค่าโดยสารแท็กซี่เมืองนี้ ขนาดรุนแรงน้อยกว่าสวีเดนทั้งไปและกลับตกเป็นเงินไทย ๑๘๐ บาท ก็นับว่าแพงไม่ใช่เล่น

เราไปถึงสถานทูตเวลา ๑๙.๐๐ น. ท่านทูตและท่านหญิงน้อย ได้ประทานกรุณารับรองด้วยอาหารไทย มีแกงเนื้อแฟง ไข่เจียว ผัดดอกกะหล่ำ และไก่ตอน วันนี้เป็นครั้งแรกที่ได้พบพริกขี้หนูดองน้ำปลาอร่อยคอดีแท้ บรรยากาศแบบกันเอง ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ เหมือนอยู่ในเมืองไทย ก่อนจะทูลลากลับได้มีการชักรูปไว้ดูเล่นเป็นที่ระลึกแบบไม่เสียดายฟิล์มถึงหนำสุขสำราญแล้ว พวกเรากลับถึงที่พักสี่ทุ่มครึ่ง

หลังจากจบการแสดงที่เดนมาร์ก สมเด็จพระราชินี Ingrid ได้เข้ามาแสดงความยินดีกับลัดดาและคณะนาฏศิลป์

๒๓ สิงหาคม ๒๕๐๕

วันนี้เป็นวันออกผจญชีวิตในแง่มุมต่างๆ ในดินแดนต่างประเทศ เพราะทุกคนต้องแยกย้ายกันไปพักเป็นแขกตามครอบครัวต่างๆ กันดังนี้

(1) เราสามคน พ่อ-แม่-ลูก แยกไปทางหนึ่ง
(2) เกษแก้ว-สุดารัตน์ ครอบครัวนี้พูดไทยได้บ้างเล็กน้อย
(3) นารี-สายสมร สบายใจมากเจ้าของบ้านคนเดนมาร์คแต่มีภรรยาเป็นสาวไทย
(4) ศรีกัญญายกให้เป็นวีรสตรี เพราะไปอยู่คนเดียว
(5) ไกร-ศิริ สะดวกเหมือนกัน เจ้าของบ้านพูดไทยเก่ง
(6) ศิริวัฒน์-ดวง เจ้าของบ้านพูดไทยได้เหมือนกัน
(7) นิคม-อดิเรก คุณไพรัช คนไทยผู้มาทำงานกับฝรั่ง รับรองเอาไปพักด้วย

เป็นอันว่าเราต้องจากกันเป็นเวลา ๔ วัน จนถึงวันที่ ๒๖ สิงหาคม จึงจะกลับมารวมพร้อมหน้ากันอีก เพราะนาย ไรน์ ฮาร์ท ได้จัดให้มีการเข้าชมการแสดงของชาวอัฟริกาน่า ที่โรงละครแห่งนี้ แล้วก็เตรียมตัวเดินทางไปแสดงที่เมือง Malmo

หลังจากที่คอยจัดการส่งเด็กๆ ให้กับผู้ปกครองใหม่เรียบร้อยแล้ว เราสามคนพ่อแม่ลูก ก็มากับมิสซิสคาน ซึ่งแก อุตส่าห์ขับรถมารับด้วยตัวเองเป็นระยะทางไกลราวๆ กรุงเทพฯ-บางปู เห็นจะได้ เพราะบ้านอยู่นอกเมือง เจ้าของบ้าน ทุกคนที่มารับเราคนไทยไปพักด้วย มีรถส่วนตัวกันทุกคนจึงเชื่อว่าจะไปพักอยู่ด้วยความสะดวกสบายพอสมควร

ตามระยะทางที่รถผ่านภูมิประเทศสวยงามน่าดู มีบ้านช่องแบบเก่า แต่สะอาดมีทุ่งนา และป่าละเมาะเป็น หย่อมๆ

ขับรถมาไกล ๔๕ กม. จึงถึงบ้านพักรับรองที่จัดไว้สำหรับแขกโดยเฉพาะ แสดงว่าฐานะของเธออยู่ในขั้นเศรษฐี เดียว มาดามพูดอังกฤษช้าและชัดเจน เราจึงสัมผัสได้ว่าแกเต็มใจต้อนรับเราสามคนอย่างดีที่สุด

มาถึงบ้านเวลาบ่ายโมงพอดี มาดามเชื้อเชิญให้รับประทานอาหารกลางวันแบบเดนมาร์กซึ่งมีกุ้งอบและปลาทอด รับประทานกับขนมปังอร่อยดีมาก หลังอาหารทุกคนมีความต้องการตรงกันคือขอพักผ่อน ดังนั้นจึงกลับมานอนพักอยู่ครู่ ครู่ และต่อมาก็เริ่มเขียน จ.ม.ส่งข่าวถึงเมืองไทยพร้อมด้วยข่าวตัดจากหนังสือพิมพ์

๒๔ สิงหาคม ๒๕๐๕

หลังอาหารเช้าแล้ว พ่อบ้านผู้ชายได้กรุณาขับรถพาเราไปดูโบสถ์เก่าแก่ประมาณ ๘๐๐ ปี เป็นที่ฝังศพพระเจ้า แผ่นดินด้วย มีกษัตริย์ จากแทบทั่วโลกได้เคยเสด็จมาที่นี่ และวัดความสูงของแต่ละองค์ไว้ที่เสาหิน ซึ่งปรากฏว่าพระเจ้า ปีเตอร์มหาราชของรัสเซียทรงสูงกว่าเพื่อนดยุคแห่งเอดินเบอร์ก ก็สูงเหมือนกัน ส่วนของไทยเรามีในหลวงรัชกาลที่ ๖ และในหลวงองค์ปัจจุบัน

ภายในโบสถ์มีรูปภาพและหีบศพของกษัตริย์และราชินีเดนมาร์กแต่เก่าก่อนสลักเสลาด้วยหินอ่อนสวยงามมาก มีรูปภาพเก่าเหตุการณ์โบราณในยุคเมื่อ ๕๐๐ ปี หรืออย่างน้อยก็ ๓๐๐ ปีมาแล้ว เก้าอี้นั่งพระสังฆราชในอดีตเป็นไม้แกะสลักอย่างประณีต เมื่อ ๕๐๐ ปี มาแล้ว เป็นต้น โบสถ์หลังนี้ทรงสูงมาก ซึ่งไม่ทราบว่าคนสมัยโบราณสร้างกันได้อย่างไร เพราะไม่มีคอนกรีตเลย

ออกจากโบสถ์มา ผ่านตามเส้นทางซึ่งเป็นทุ่งนา ดูชีวิตตามไร่นาการเกษตรของเขา แต่อย่าเข้าใจว่าชาวนาฝรั่งจะเหมือนชาวนาไทย ซึ่งมีบ้านเป็นกระต๊อบมุงจาก หรือเรือนไม้หลังคาสังกะสีเป็นอย่างดีหน่อย ส่วนชาวนาฝรั่งเขาทำงานในนาด้วยเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง มีการครองชีพที่ดี

บ้านช่องปลูกสร้างแข็งแรงเรียบร้อยบ่งบอกถึงฐานะการครองชีพ ที่คงไม่ยากจนขาดแคลนเหมือนชาวนาไทยส่วนใหญ่

ความจริงบ้านที่เรามาพักอยู่ด้วยนี้เจ้าของบ้านได้ซื้อที่ดินและบ้านมาจากชาวนาเจ้าของดั้งเดิม แล้วก็มาปรับปรุงสภาพใหม่สร้างเสริมตกแต่งภายในให้โอ่โถงงดงาม มีสิ่งจำเป็นในการครองชีพครบถ้วนแบบสมัยใหม่ทุกอย่าง มิหนำซ้ำยังมีบ้านสำหรับรับรองแขกโดยเฉพาะเสียอีก ซึ่งดัดแปลงจากโรงนาแบบเก่าเหมือนกัน

ที่ดินทั้งหมด ๖๐ ไร่กว่า แบ่งปลูกต้นไม้ใหญ่น้อย สวนดอกไม้ สนามหญ้าเขียวชอุ่ม มองดูเหมือนปูพรมสีเขียวผืนใหญ่ เรือนกระจกสำหรับปลูกองุ่นและพริก พืชพันธุ์ที่ต้องการความร้อน และสวนแอ๊ปเปิ้ล สตรอเบอรี่ ฯลฯ เจ้าของบ้านชายหญิงอยู่กันเพียงสองคนเท่านั้นในบ้านที่ออกจะใหญ่โตโอฬาร แต่ยังมีบ้านสำหรับคนทำสวนอยู่ต่างหากอีกครอบครัวหนึ่ง สำหรับช่วยดูแลบ้านและทำสวนด้วยเป็นชีวิตที่สงบสบาย น่าอิจฉาที่สุด เราพักอยู่บ้านนี้ด้วยความสะดวกสบายเป็นเวลาสี่วันเต็มๆ

๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๕

วันนี้เป็นวันเกิดน้องปุ้ม เจ้าของบ้านใจดี ผัวเมียได้ให้ของขวัญน้องปุ้มแต่เช้า และเราก็จะต้องลาจากบ้านนี้กลับไปรวมพวกกันอีกครั้ง เพราะครบวันพักฮอลิเดย์แล้ว ตอนเย็นเราได้มาพบกันที่โรงละคร เพราะชาลส์ได้จัดให้พวกเราได้ดูละครของ Africana

และคืนนี้เมื่อเรามาถึงโรงละคร ทางเจ้าหน้าที่-หนังสือพิมพ์ ทราบเรื่อง Happy Birthday ของน้องปุ้มก็เลยมาขอถ่ายรูปลงหนังสือพิมพ์ในฐานะเป็นลูกสาว Tour Leader Phakavali ดูๆ ก็รู้สึกว่าโก้ไม่ใช่เล่นเหมือนกัน

ละคร Africana ที่ได้ชมคืนนี้ ความจริงก็พอดูได้ แต่น่าสงสารที่ไม่มีความงดงามเอาเสียเลย ผิวเนื้อดำเหลือเกิน ผู้หญิงเปลือยอกแสดงในบางฉากและเต็มไปด้วยการกระโดดโลดเต้นอย่างหนักอยู่ตลอดเวลา ดูแล้วเกิดความสงสารมากกว่าที่จะชื่นชมในศิลปะการแสดงของเขา ละครเลิกแล้วผู้ปกครองทั้งหลายก็พาเด็ก แยกย้ายกลับบ้านไปพักกันเป็นคืนสุดท้าย กำหนดว่ารุ่งเช้าจะมาพบกันที่ Pension

๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๕

เช้าวันนี้ ผู้ปกครองที่รับเด็กไปพักร่วมกับแฟมิลี่ของเขาก็พาเด็กมาส่งคืนกันครบทุกรายได้ล่ำลา อาลัย ขอบอกขอบใจกันยกใหญ่ ซึ่งฝ่ายผู้ปกครองก็พอใจ อิ่มอกอิ่มใจมากที่ได้ต้อนรับพวกเรา

ในช่วงเวลาบ่าย ชาลส์ได้จัดรถพาออกทัวร์ดูรอบเมืองโคเปนเฮเกน เป็นการส่งท้ายจนกระทั่งถึงเย็นก็กลับมา จัดเตรียมแพ็คข้าวของเครื่องใช้ เพื่อเตรียมเดินทางเข้ากรุงลอนดอนประเทศอังกฤษในวันพรุ่งนี้

ลัดดา ประสิทธิ์ ระหว่างทัวร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

๒๘ สิงหาคม ๒๕๐๕

เวลา ๐๑.๓๐ น. เดินทางถึงนครลอนดอนได้พบกับความคุ้นตาคุ้นใจ และคุ้นกับความรู้สึกอีกครั้งหนึ่ง คือการจร จรในท้องถนนที่ใช้ระบบขับทางซ้าย (Left Hand Drive) เหมือนบ้านเราที่กรุงเทพฯ เมืองไทย

เขาจัดให้เราได้เข้าพักที่ Hotel Fairfax ซึ่งอยู่ใกล้กับสถานทูตไทย เพียงชั่วระยะเดินเท้าไม่กี่นาที ท่านเอกอัค ราชทูตหม่อมหลวงปีกทิพย์ มาลากุล ได้ประทานจัดเลี้ยงรีเซฟชั่นแก่คณะของเราในเย็นวันนี้เลย เด็กผู้หญิงแต่งไทยทุก คนเพื่อให้สมกับมาเยือนเมืองผู้ดีแม่แบบประชาธิปไตย และก็ได้รับคำชมว่านาฏศิลป์ไทยผกาวลี งดงามแช่มช้อยน่ารักทุก คน

งานรีเซฟชั่นเลิกเมื่อใกล้ ๒๐.๐๐ น. ทุกคนก็กราบลาท่านทูตและคุณหญิงกลับมาต่ออาหารเย็นที่ร้านอาหารจีน หน้าโฮเต็ล อิ่มหนำสำราญกันดีแล้ว ก็อยากจะท่องเที่ยวดูเมืองลอนดอนในยามราตรีดูบ้าง

คืนนี้คุณหน่อยเป็นไกด์ และคุณอุดมศิษย์เก่าของ ผกาวลี ก็มาช่วยนำทาง พาไปดูพิคาดิลลี่เซอร์กัส จตุรัส ทราฟฟัลการ์สแควร์ สภาปาเลียเมนต์ และหอนาฬิกาบิ๊กเบน อันล้วนแต่มีชื่อเสียงระบือก้องโลกไปทั้งนั้น จบท้ายด้วย การเดินข้าวมสะพานแม่น้ำเทมส์เป็นเอ็กซ์พีเรียนอันน่าจดจำรำลึกครั้งหนึ่งในชีวิตของพวกเราทีเดียวเดินเที่ยวกันจนดึก แทบไม่รู้ตัวและไม่เหน็ดเหนื่อย จนใกล้สองยามจึงได้กลับที่พัก

๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๕

เช้าวันนี้ รถบัสมารับพวกเราไปซ้อมสำหรับรายการทีวีของ B.B.C. เราซ้อมให้ดู ๙ รายการ แต่ฝ่ายเขาเลือกออกเพียง ๕ รายการ ดังนี้

(1) ชุดพระ-นาง
(2) ชุดฟ้อนเล็บ
(3) ชุดกระทบไม้
(4) ชุดฟันดาบ
(5) ชุดระบำกลอง

เพราะมีเวลาจำกัดให้เพียง ๑๒ นาที ซึ่งเราจะต้องตัดทอนรวมทั้ง ๕ ชุดให้ลงตัวเวลานี้เป๊ะ

เราซ้อมกันคร่าวๆ จับเวลาดู ก็เห็นว่าพอจะมีทางทำได้สำหรับการถ่ายทำในวันพรุ่งนี้ ซ้อมเสร็จเรากลับมาทานกลางวันที่ร้านอาหารจีนหน้าโฮเต็ลตามเคย อาหารที่นี่แพงมาก แพงกว่าในสวีเดนเสียอีก (เวลาจ่ายเงินไม่อยากคิดเทียบเป็นเงินไทย)

ส่วนมื้อเย็นนั้น ท่านอาจารย์หลวงปราโมทย์ซึ่งเป็นผู้ดูแลนักเรียนไทยในอังกฤษได้กรุณาจัดเลี้ยงพวกเรา ณ ที่พักของท่าน โดยคุณหน่อยได้ทำหน้าที่เป็นไกด์พาพวกเราไปตามเคย คุณนายท่านทำอาหารอร่อยมาก ปรุงรสแบบไทยปนเทศ พวกเราได้รับประทานกันอย่างเอร็ดอร่อยอีกครั้งหนึ่ง

แล้วก็มีเกร็ดจะเล่า...คือนักเรียนไทยผู้มีหน้าที่ล้างชามในฐานะผู้ช่วยกุ๊ก ขอร้องให้พวกเรารำไทยให้ดูหน่อย ดังฉะนั้นจะไม่มีแรงล้างชามเลยให้สายสมรชัดชาตรีให้ดู ติ๊กต้องไปตีจังหวะโดยใช้โต๊ะอาหารนั่นเองเป็นกลอง ส่วนเป็ดก็ตีระนาดเด็กเล่นอันเล็กๆ เป็นเพลงได้พอใช้สนุกสนานเฮฮากันใหญ่ในการโชว์รำแก้ขัดในมื้อนี้

เมื่อสนุกสนานเฮฮากันพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็กราบลาท่านอาจารย์หลวงปราโมทย์และคุณนายของท่านกลับโฮเต็ลที่พัก

๓๐ สิงหาคม ๒๕๐๕

ตอนเช้า รถมารับไปสถานีโทรทัศน์ B.B.C. แล้วก็รีบซ้อมทำเวลา ๕ รายการให้ได้ ๑๒ นาที เสร็จแล้วไปทานกลางวัน พอกลับจากอาหารกลางวัน ต้องแต่งตัวลงไปซ้อมอีก เพื่อจัดไฟให้เข้ากับแสงสีของเครื่องแต่งตัว รวมทั้งระบบเสียงเขาทำงานกันละเอียดลออมาก โดยหารู้ไม่ว่าเราต้องเหน็ดเหนื่อยสาหัส เพราะนอกจากการซ้อมอย่างหนักแล้ว เราต้องแต่งตัวเองในแบบฉบับของโบราณซึ่งต้องเย็บ-ตรึงและผลัดเปลี่ยนเครื่องแบบต่างๆ ถึง ๔ ชุด ฉะนั้นวันนี้จึงเป็นวันที่เพลียไปตามๆ กัน

เสร็จจากการถ่ายทำหนังทีวีแล้ว ในตอนเย็นก็ต้องเตรียมตัวไปทานเลี้ยงอาหารไทย ซึ่งคุณวิชิตและครอบครัวไทยซึ่งรวมกันอยู่ ๖ ครอบครัวได้กรุณาจัดรับรอง วันนี้ได้ทานน้ำพริกโดยฝีมือคุณวิชิต รู้สึกอร่อยมาก พวกเราทานกันจนหมดก่อนอาหารอย่างอื่นและอยากขอเพิ่ม คุณวิชิตเป็นปลื้มและไม่ยอมเสียหน้า ต้องลงมือตำน้ำพริกครกใหม่มาเติมให้จนเพียงพอตามคำขอ (นี่แหละอาหารไทย กับน้ำพริกรสแซ่บมีค่ายิ่งนักในเมืองฝรั่ง) ต่อจากนั้นก็มีการแสดงโขนและพากย์กันวุ่นวาย แทบจับตอนไม่ติด เห็นทีท่าจะยืดเยื้อ ต้องส่งเด็กผู้หญิงกลับโฮเต็ลก่อนเพราะเกรงว่าจะต้องอยู่กันดึกแน่ เราคุณสิทธิ์ ติ๊ก ศิริวัฒน์ และดวงอยู่ร่วมวงสังสรรค์เฮฮาจนถึงตี ๒ คุณวิชิตจึงยอมมาส่งพร้อมกับขอร้องให้ฝากลอนดอนตอนเวลากลับด้วย

๑ กันยายน ๒๕๐๕

ออกจากลอนดอน เวลา ๑๓.๓๐ น. ถึงกรุงโคเปนเฮเกน เวลา ๑๕.๐๐ น. ถึงกรุงโคเปนเฮเกน เวลา ๑๕.๐๐ น. ต้องเอาเครื่องดนตรีอันแสนหนักฝากไว้ที่แอร์พอร์ต เพราะวันที่ ๓ กันยา พวกเราก็จะต้องเดินทางไปออฮุสอีก จากนั้นรถบัสก็มารับกลับที่พักเก่า คือ Pension West ๕๔ กว่าจะถึงที่พักก็ร่วม ๑๗.๐๐ น. เข้าไปแล้ว ปรากฏว่าไม่มีอะไรจะทานเย็นได้เลย ตกลงเข้าไปค้นครัวได้ข้าวสารมา ๑ ถุง และไข่ไก่กับปลากระป๋อง เลยต้องเป็นแม่ครัว ทำแกงต้มยำปลากระป๋อง และทอดไข่เจียว เป็นแบบอาหารไทยจำเป็น แต่ก็อร่อยดีเหมือนกัน

๒ กันยายน ๒๕๐๕

ทานเช้าแล้วก็ไปเดินเที่ยวสวนสัตว์ซึ่งอยู่ใกล้ที่พักกลับมากลางวัน ต้มข้าวต้มทานตกเย็นก็หุงหาอาหารทานกันเอง เพราะไม่มีใครทำให้เนื่องจากเป็นวันอาทิตย์ เขาหยุดงานกันหมด ต่อจากนั้นก็เตรียมจัดกระเป๋า เพื่อออกเดินทางไปออฮุสพรุ่งนี้

๓ กันยายน ๒๕๐๕

ออกจากโคเปนเฮเกน เวลา ๑๗.๐๐ น. เครื่องบินๆ เพียง ๓๐ นาที ก็ถึง Arhus Airport นั่งบัสอีก ๑ ชั่วโมง ถึงในเมืองและเข้าพักที่ Hotel Royal ซึ่งเป็นโฮเต็ลที่ดีที่สุดของเมืองนี้

๔ กันยายน ๒๕๐๕

รุ่งขึ้น มี Press Conference ที่โรงละคร ซึ่งเราจะแสดง นักหนังสือพิมพ์ นักร้องและนักแสดงของโรงละคร มาคอยต้อนรับ คืนนี้เราได้รับเชิญให้มาดูละครแบบ Operetta เป็นเรื่องชีวิตของ ชูเบิรต น่าดูดีมาก และคณะของเราก็เป็นจุดเด่นตามเคย ผู้คนยิ้มด้วยไมตรีจิตอันดีและยกย่องว่าเราเป็นนักแสดง ปรากฏว่าบัตรที่นั่งดู Thai Dance ขายหมดแล้วทั้งสองคืน (เราต้องแสดงคืนวันที่ ๕-๖ กันยา) ทั้งนี้ เป็นผลเนื่องจากที่เราได้รับคำ Critic จาก Copenhagen ดีมากนั่นเอง

A WORD ABOUT THE PHAKAVALI INSTITUTE

The Phakavali Institute is a school dedicated to the preservation and performance of the Thai traditional arts of dance and music.

The silapabanleng family has been actively engaged in music and dance for well over sixty years. It began when the father of Nai Prasidh, the present director of the institute, was found playing the *ranaad* on a river bank in 1896 by H.R.H. Prince Bhanurangsi, brother of King Rama V. He was brought to the court where he served as court musician for many years. During this time King Rama VI gave him the name "Luang Pradit Phairoh" which means "maker of melody", and the surname "Silapabanleng" which means "to perform the arts" or "to play or make music". After his service with the King was ended, Luang Pradit established in his home a school for students who wished to study the traditional arts. There was no tuition required and the school was maintained from the funds received when the troupe performed at ceremonies. Nai Prasidh now carries on the tradition of the school founded by his father.

Besides its performances at the home here in Bangkok, the troupe has travelled to other countries in Asia, appearing in Ceylon in 1952 at the International Festival of Dance and music and at the same festival when it was held in Dacca, Pakistan in 1954-1955. The troupe went to Calcutta in 1955 to perform for the Buddhist Society. In 1962 the Phakavali went on an extended six-month tour in Europe and the United States, giving many stage performances and also, in London and New York, appearing on television. A special command performance was given during the Human Rights Day celebration at the United Nations Headquarters.

Besides his wide knowledge of traditional Thai music learned from his father, Nai Prasidh has had thorough training in Western music, holding a degree in music from the Tokyo University of Arts, Music Academy. Mrs. Ladda Silapabanleng was for serveral years a leading dance-dramatist at the Silapakorn Theater of the Department of Fine Arts. She has also appeared widely in concert, including performances in Tokyo, Manila, Bombay, Paris and Madrid.

Mr. Silapabanleng has represented Thailand and Thai music at such important music conferences as the First Regional Music Conference of Southeast Asia held in the Philippines in 1955 and in 1958 at the UNESCO Music Conference in Paris, and at present is a member of the Board of Directors of the Southeast Asia Music Commission.

Performances of the Phakavali institute were until recently given in the Silapabanleng home. The present school auditorium was built in 1959 to house the expanding activities of the Phakavali Institute.

Printed at Chatra Press Ltd. 77 Rama V Road, bangkok
by Mr. Pinchai Thongpassana. 1967

คณะนักดนตรีไทยที่ร่วมเดินทางไปแสดงที่ยุโรป และสหรัฐอเมริกา

๕ กันยายน ๒๕๐๕

รุ่งขึ้น เวลา ๙.๐๐ น. ฝนตก ต้องรีบวิ่งจากโฮเต็ลไปโรงละคร เพื่อซ้อมจะขึ้นรถก็เห็นว่าใกล้นิดเดียว ไม่น่าจะต้องเสียสตางค์ น่าเสียดายอะไรทำนองนั้น

พอซ้อมเสร็จก็เดินกลับไปทานอาหารกลางวันที่ร้านโฮเต็ลสั่งให้จัดไว้ เป็นการดีกว่าเพราะที่โฮเต็ลค่าอาหารจะแพงมาก ทานอาหารเสร็จเรียบร้อยก็กลับเข้าโฮเต็ล เพื่อเตรียมตัวไป Reception ซึ่งนายกเทศมนตรีของ Arhus จัดรับรองที่ Town Hall ท่านทูตไทยและคุณหญิงได้รับเชิญด้วย จึงเดินทางจากโคเปนเฮเกนมาร่วมงานวันนี้

เริ่มงาน Reception ด้วยการกล่าวต้อนรับของนายกเทศมนตรี เมือง Arhus ซึ่งรู้สึกเป็นเกียรติกับคณะของเรามาก ท่านทูตไทยได้กล่าวตอบ แล้วสังสรรค์กันอยู่อีกประมาณ ๒๐ นาที ท่านทูตชมเด็กๆ ว่าน่ารักทำตัวเข้าสังคมได้ไม่ขัดเขิน และกล้าที่จะพูดกับชาวต่างประเทศโดยไม่ประหม่าหรือกระดากอาย

ต่อจากนั้นนายกเทศมนตรีพาไปดูห้องประชุมใหญ่ ซึ่งสร้างไว้สวยงามประณีตด้วยไม้อย่างดี ฝีมือสลักเสลาประดิดประดอยงดงามมาก และพาไปชมห้องแต่งงาน ซึ่งตกแต่งฝาผนังด้วยฝีมือช่างเขียน เป็นช่อดอกไม้สีสวยงามทุกฤดูของเดนมาร์ก เพื่อให้ห้องนั้นมีบรรยากาศสุขสดชื่นสมกับเป็นห้องพิธีแต่งงาน

ต่อจากนั้นก็พาพวกเราขึ้นไปบนดาดฟ้าสูง ๑๒ ชั้นเพื่อชมวิวทิวทัศน์รอบๆ เมือง Arhus แต่ดูได้สักครู่ก็กลับลงมา เพราะลมแรงมาก เขาเห็นว่าพวกเราทนสภาพอากาศไม่ค่อยได้ มีข้อที่น่าสังเกตคือ ในเดนมาร์กนี้เขานิยมใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างกันมาก บันไดหน้าห้อง Town Hall นี้เขาเอาไม้อายุ ๑๐๐ ปี มาสร้างเป็นขั้นบันไดขัดเงาอย่างสวยงาม และห้องต่างๆ ก็ใช้ไม้สลักเสลาอย่างประณีตทั้งนั้น แม้ตามบ้านเรือนถ้าเป็นคนมีเงินก็มักจะสร้างด้วยไม้มากกว่าคอนกรีต เป็นการแสดงฐานะ เมื่อได้ดูชมห้องต่างๆ แล้วก็กลับโฮเต็ล เตรียมไปแสดงในคืนนี้

ปรากฏว่าผู้มาชมเต็มโรง และปรบมือกราวทุกฉาก มี Curtain Call หลายครั้ง พร้อมทั้งรับช่อดอกไม้ น่าชื่นใจเหลือเกิน พอกลับมาที่ห้องพัก ต้องมอบให้ติ๊กดูแลและช่วยคุมเด็กผู้หญิงกลับไปโฮเต็ล เพราะเรา Charles และ อ.ประสิทธิ์ รวมทั้งท่านทูตและคุณหญิงได้รับเชิญจากผู้จัดการโรงละครไปทาน Supper ที่บ้านของเขา ซึ่งอยู่ใกล้ๆ นั่นเอง ทางเดินจากโรงละครไปบ้านผู้จัดการ แม้จะใกล้ก็ดูวกวนเดี๋ยวเลี้ยว เดี๋ยวขึ้นลิฟต์วุ่นวายจำไม่ได้ เพราะเป็นทางหลังบ้านของเขา แต่พอถึงชั้นที่เขาพักอยู่เขาจัดบ้านสวยงามน่าดูมาก

ผู้จัดการเชาเลี้ยงอาหาร Supper แบบเดนมาร์ก เพื่ออวดวัฒนธรรมของเขา ตอบแทนเราอยู่สังคมจนถึง ๒๔.๐๐ น. จึงกลับโฮเต็ล โดยเจ้าของบ้านขับรถมาส่งพร้อมด้วยท่านทูตและคุณหญิง

๖ กันยายน ๒๕๐๕

ว่างตอนเช้า Charles จัดให้มี Sightseeing โดยบรรดานักร้อง Opera ที่ช่วยขับรถพาเที่ยวนอกเมือง Arhus เป็นแผ่นดินใหญ่กว่า Copenhagen แต่พลเมืองน้อยกว่าจึงยังมีแผ่นดินเหลืออยู่อีกมาก ทุกแห่งสะอาดงดงามประดับประดาด้วยไม้ใบ ไม้ดอก มองดูสดชื่นและเขาพาไปเที่ยวที่ฟาร์มแห่งหนึ่ง ดูโน่นดูนี่อยู่จนเกือบ ๑๖.๐๐ น. จึงพากลับที่พัก

เวลา ๑๘.๐๐ น. เราไปทานเย็นกันที่โรงละครและแสดงอีก ๑ คืน เป็นการส่งท้าย หลังจากการแสดง มีแฟนมาขอลายเซ็นตามเคย แต่คืนนี้เราต้องรีบบรรจุข้าวของเพราะรุ่งขึ้นเช้ามืดต้องเดินทางต่อไป Oslo แล้ว

๗ กันยายน ๒๕๐๕

เวลา ๗.๓๐ น. ออกจากโฮเต็ลเดินทางไป Airport ออกจาก Arhus เดินทางมาถึง กรุง Oslo ประเทศนอร์เวย์ เวลา ๑๔.๓๐ น. ตรงไปที่โรงละครเลยเพราะต้องแสดงคืนนี้ Charles รีบเข้าจัดไฟ และเด็กๆ ก็ไปเตรียมเครื่องแต่งตัว แล้วทานอาหารเย็นกันตั้งแต่ ๑๖.๓๐ น. เพราะที่นี่เริ่มแสดง ๑๙.๓๐ น.

ที่ Oslo ก็เช่นเดียวกัน เราแสดงเพียงคืนเดียว พวกนักชมศิลปะเช่นนี้จึงไม่อยากจะพลาด พอเราไปถึงก็ได้ทราบเลยว่าบัตรจำหน่ายหมดเกลี้ยงแล้ว ฉากสุดท้ายของเราก็เช่นเคย มี Curtain Call และมอบช่อดอกไม้ หนังสือพิมพ์ถ่ายรูปเกรียวกราว และลงข่าว Critic ชมเชยผลงานของเรามากทีเดียว

๘ กันยายน ๒๕๐๕

รุ่งเช้าวันที่ ๘ กันยายน วันนี้เป็นวันว่าง เขาจัด Bus พาไปเที่ยวที่ Town Hall มีรูปภาพเขียนประดับทุกฝาผนังทุกห้อง มีของขวัญของที่ระลึกจากพระเจ้าแผ่นดินหรือกษัตริย์ประเทศต่างๆ ที่ได้มาเยือนตั้งโชว์ไว้โดดเด่นมาก ที่สะดุดตาเป็นพิเศษคือเรือพระที่นั่งอนันตนาคราชของในหลวงของเราพระราชทานให้ไว้เมื่อคราวเสด็จเยือนประเทศเดนมาร์ก เขาชมองค์สมเด็จฯ ของเราว่า “Sweet”

ออกจาก Town Hall ไปชมวิกลันด์ เป็นปาร์คใหญ่โตมากจัดไว้สวยน่าดู มีภาพปั้นโดยฝีมือของศิลปินเอกชื่อ “วิกลันด์” ประดับประดาเต็มไปหมด ภาพปั้น ภาพสลักด้วยหินเหล่านี้ล้วนเป็นภาพแสดงความเป็นจริงของชีวิตตามธรรมชาติ ตั้งแต่เด็กไปจนแก่ตาย มีเสากลางปาร์คสลักเป็นรูปชาย หญิง เด็กสลับซับซ้อนกันไปหมด ไม่มีที่ว่างเลยแม้แต่น้อย สูงมากวิกลันด์ใช้เวลาวันละ ๘ ชั่วโมง อยู่ถึง ๑๕ ปี จึงสำเร็จ นับเป็นจิตรกรเอกของโลกจริงๆ ปาร์คนี้เป็นที่ที่รัฐบาลอนุญาตให้สิทธิ์แก่วิกลันด์เต็มที่ในอันที่จะซื้อ ตบแต่งตามจินตนาการของเขาแต่เพียงผู้เดียว แต่งานก็สำเร็จออกมาอย่างน่าภาคภูมิใจที่สุดเหมือนกัน

จากปาร์ควิกลันด์ เจ้าภาพพาขึ้นไปทานกลางวันบน Restaurant ยอดเขา วันนี้อากาศดีแจ่มใสแดดออกตลอดวัน ทุกคนสนุกสนานรื่นเริงเป็นการพักผ่อนอย่างดีที่สุด หลังจากนี้ Bus มาส่งที่โฮเต็ลและทุกคนก็เริ่มเตรียมจัดกระเป๋าเพื่อออกเดินทางข้ามทวีปต่อไปยังสหรัฐอเมริกา

๙ กันยายน ๒๕๐๕

วันนี้ วันที่ ๙ เดือน ๙ เป็นฤกษ์ดีแบบไทยๆ ที่พวกเราจะก้าวเท้าไปเมืองอเมริกา ทำหน้าที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการร่ายรำและดนตรีไทยแก่ฝรั่งต่างชาติทางซีกโลกตะวันตกโพ้นซึ่งเป็นบ้านเมืองที่เจริญศิวิไลย์ที่สุดของโลก

นึกๆ แล้วก็อดประหลาดใจไม่ได้ ที่พวกเราคนไทยเล็กๆ เพียง ๑๔ คนเท่านั้นช่างอาจหาญไปทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่นี้แทนคนไทยตั้ง ๒๔ ล้านคน เราทำได้ยังไง?

๑๔.๐๐ น. ออกจากโฮเต็ลไป Airport ของทหารอากาศอเมริกันซึ่งอยู่ไกลจาก Oslo ราวๆ ๓๐ ไมล์ รถบัสจึงต้องวิ่งเป็นทางยาว ผ่านบ้านช่องและป่าสน สะอาดสวยงาม แผ่นดินยังว่างเปล่าอยู่อีกมาก Norway เป็นประเทศบนภูเขาอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลแต่มีพลเมืองน้อยเพียง ๓,๐๐๐,๐๐๐ กว่าคนเท่านั้น ผู้คนพลเมืองจึงอาศัยอยู่กันอย่างสุขสบายสงบและสะอาดสวยงาม เป็นบ้านเมืองที่เจริญจริงๆ

เมื่อมาถึง Airport จึงทราบว่าเราต้องขึ้นเครื่องบินกลับไป Copenhagen อีก เพื่อเปลี่ยนเป็นเครื่อง JET ไปอเมริกาจะต้องไปถึงช้ากว่ากำหนดถึง ๒ ชั่วโมง จึงต้องพักคอยเครื่องบินอยู่ที่ Military Airport อีก ๑ ชั่วโมง เครื่องบินจะออกจากสนามบินทหารนี้ราว ๑๗.๐๐ น. และถึง Copenhagen ๑๗.๓๐ น. เพราะเวลาที่นี่เร็วกว่า Norway ๑ ชั่วโมง

ขณะเดินทางภายในเครื่องบิน

เครื่องบินแจ๊ทบินจาก Copenhagen ๑๘.๓๐ และมาถึง New York เวลา ๙.๓๐ น. ของ New York แต่เป็นเวลาเดินทางถึง ๘ ชั่วโมง เพราะอยู่คนละซีกโลกนี่เอง เวลาจึงเหลื่อมกัน และเวลาที่อเมริกาช้าไปถึง ๖ ชั่วโมง

เมื่อลงจากเครื่องบิน เด็กผู้หญิงได้รับการขอร้องให้แต่งไทยและถ่ายรูปที่ Airport เสร็จแล้วก็พาขึ้น Bus ไปพักที่ Hotel Chouyer Miss Bennett มารับรองที่ Airport และดูแลทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ก็กลับที่พัก

๑๐ กันยายน ๒๕๐๕

วันนี้เราตื่นกันแต่เช้า ห้องที่พักเผอิญมีลานดาดฟ้า ออกไปเดินเล่นชมวิวได้ ได้ออกไปยืนดูวิวทิวทัศน์ตึกระฟ้ารอบๆ ที่ช่างสูงใหญ่ละลานตาไปหมด ถนนหนทางก็กว้างใหญ่ พาดซ้อนกันหลายชั้น รถราวิ่งกันขวักไขว่ตลอดเวลา มหานคร New York สวรรค์บนดินแท้ๆ นึกอยู่ในใจว่านี่หรือคืออเมริกา ที่เราเคยใฝ่ฝันถึงมานาน ตั้งแต่ดูในรูปและชมในหนัง บัดนี้เราได้มาเห็นของจริงสมใจแล้ว มันน่าอัศจรรย์พอดู!

บ้านเมืองสวยงามตึกรามบ้านช่องสูงใหญ่สูงเยี่ยมเทียมฟ้าเป็นที่หนึ่งในโลกทีเดียว ผู้คนพลเมืองก็มากมาย ฐานะความเป็นอยู่คือเสมือนรัฐนี้ขาดชีวิตจิตใจอันอบอุ่นเพราะมันมีแต่วัตถุสิ่งก่อสร้างอันทันสมัยรอบตัว ตึกรามอาคารคอนกรีต การค้า ธุรกิจติดต่อเคลื่อนไหวกันตลอดเวลา ความรักในธรรมชาติดูจะน้อยกว่าด้านยุโรปที่เคยผ่านมา ฉะนั้นก็ดูเสมือนภาพชีวิตที่ขาดความอ่อนโยนตามธรรมชาติไป

เช้านี้ Miss Bennett นัดว่าเวลา ๑๐.๐๐ น. จะมารับไปถ่ายรูปโฆษณา พอถึงเวลาแกก็มาตรงตามนัด แต่ฝ่ายเรายังไม่ค่อยพร้อม ต้องมารอเด็กอยู่ประมาณ ๑๐ นาที เรื่องเวลานัดหมายนี้เราคนไทยควรพึงระมัดระวัง อย่าให้เสียมารยาท แต่แกเข้าใจสภาพการณ์ของพวกเด็กๆ เราที่มาต่างถิ่นไกล จึง Excuse

Miss Bennett แกอายุมากแล้ว แต่ยังแข็งแรงกระฉับกระเฉง ทำอะไรๆ ว่องไว ซึ่งเป็นลักษณะ character ของชาวอเมริกันทั่วไป แกพาออกเดินไปแถว Radio City ศูนย์กลางของร็อคกี้เฟลเลอร์ มีน้ำพุใหญ่ ปลูกดอกไม้รอบๆ สวยงาม ไปจับภาพเด็กผู้หญิง ผู้ชายที่นั่น เลยนักท่องเที่ยวที่ผ่านมาก็ถ่ายรูปพวกเราไปด้วยเหมือนกัน

เสร็จจากการถ่ายรูปแล้วให้เด็กผู้หญิงเปลี่ยนแต่งตัวจากชุดไทย และพากันไปทานอาหารกลางวันที่ร้านจีน ราคาค่าอาหารคิดเป็นเงินไทยตก ๓๐๐ บาท ต่อจากนั้นก็แวะเดินเที่ยวดูของขายแถวๆ ใกล้โฮเต็ล ของสวยๆ น่าซื้อแต่แพงเหมือนกัน จึงได้แต่เดินดูเล่น และสุดท้ายก็จ่ายของสดสำหรับอาหารเย็นวันนี้มีต้มยำ เนื้อผัดพริก และไข่เจียว ทุกคนชมเปาะไปตามๆ กัน เพราะแถมมีพริกขี้หนูป่นของเบิ้มมาช่วยเพิ่มความแซ่บขึ้นอีก เลยเจริญอาหารทานข้าวพุงกางไปตามๆ กัน

หลังอาหาร Mr.Brittchi เจ้าหน้าที่ของ Asia Foundation กรุงเทพฯ ที่เคยติดต่อกับเราในเมืองไทย แต่ขณะนี้มาทำปริญญาเอกใน N.Y. มาหา และพาพวกเราเดินเที่ยวตามถนนต่างๆ เวลาค่ำ ผู้คนช่างมากมายอยู่ตลอดเวลา ไม่เพียงแต่พวกฝรั่งผิวขาว พวกนิโกรผิวดำก็มีมากไม่แพ้คนจีนในบ้านเรา พวกคนดำนี้ไม่ดำแต่ผิวซึ่งหยาบหนา หน้าตาก็น่าเกลียด ไม่น่าดูเอาเลย ในแง่มุมหนึ่งเราเองยังนึกรังเกียจ จึงเห็นใจพวกฝรั่งที่เขาต้องรับพวกผิวดำนี้ร่วมชาติด้วย แต่พอนึกในแง่มนุษยธรรม ก็สงสาร มันช่วยไม่ได้จริงๆ ที่เกิดเป็นมนุษย์ด้วยกันแต่มีรูปร่างหน้าตาผิวกายน่าเกลียดอย่างนี้ รูปธรรม นามธรรม กรรมของสัตว์โลกจริงๆ

อากาศที่ N.Y. เวลานี้ร้อน ไม่ต้องใช้เครื่องหนาวเลย Mr. Brittchi พาไปเลี้ยงไอศกรีมที่ร้านแห่งหนึ่ง ดีที่สุดสำหรับไอศกรีม พอทานกันคนละถ้วยใหญ่ๆ แล้วต้องใส่สะเวตเตอร์ไปตามๆ กัน เพราะซักจะเย็นวูบวาน หลังจากนั้นก็กลับที่พักด้วยความอาลัยอาวรณ์ในความวูบวาบของเครื่องประดับที่โชว์อยู่อย่างสวยงามยิ่ง

๑๑-๑๒ กันยายน ๒๕๐๕

เป็นวันว่าง ได้พักผ่อนอย่างเต็มที่ โฮเต็ลนี้มีความดีพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือมีเตาในห้องนอนให้ทำอาหารได้ เลยมีภาระต้องเป็นแม่ครัวใหญ่ขึ้นมาอีกตำแหน่งหนึ่ง สามวันที่มาพักเราทำอาหารไทยทานกันเอง เพราะมีเตาติดกับตู้เย็นสบายแฮไปเลย เช้าขึ้นมาใครอยากทานอะไร อยากทานกาแฟ เปิดไฟแก๊สแกร็กเดียวคอยอยู่ประมาณ ๒-๓นาที น้ำก็เดือด จัดแจงชงกาแฟ ลวกไส้กรอก ขนมปังทาเนย อู๊ยอร่อย... คิดถึงโป้ลูกชายซึ่งชอบทานอาหารแบบนี้จริง เมื่อไรหนอเมืองไทยเราจะมีเตาแก๊สใช้บ้าง เราก็จะมีความสะดวกสบายในชีวิตอีกหาน้อยไม่

๑๓ กันยายน ๒๕๐๕

ออกเดินทางไปรัฐ Ohio ถึงเมือง Dayton เวลา ๑๗.๐๐ น. Prof. Anderson เป็นคนผิวดำแต่บุคลิกดี ไม่น่ารังเกียจ พูดจาภาษาฝรั่งนุ่มนวลมากกว่าฝรั่งด้วยซ้ำ แกมาคอยต้อนรับพวกเราและพาไปบ้านพักรับรอง เมื่อจัดห้องและข้าวของทุกอย่างแล้วก็ไปทานเย็น อาหารมื้อนี้เป็นเงิน ๒๗.๖๐ ดอลลาร์ เกือบ ๖๐๐ บาท เลยบอกเจ้าหน้าที่ที่มารับรองว่าจะทำทานกันเอง เพราะเราชอบของเราอย่างนี้ ขอให้เขาช่วยจัดเครื่องใช้ไม้สอยให้ ที่นี่มีครัว ตู้เย็นอย่างเรียบร้อย ไม่เสียทีที่อุตส่าห์หอบหิ้วเสบียงกรังที่เหลือมาจาก N.Y. เช่น น้ำปลา ตังฉ่าย เป็นต้น

๑๔ กันยายน ๒๕๐๕

วันนี้เริ่มแสดงครั้งแรกในอเมริกา ที่มหาวิทยาลัย ANTIOCH แบ่งการแสดงดังนี้
๑๔ กันยายน ๒๐.๐๐ น. แสดงนาฏศิลป์-ดนตรีไทย รายการที่ ๑
๑๕ กันยายน ๑๖.๐๐ น. ปาฐกถาเกี่ยวกับหลักวิชาการดนตรีไทย
เทียบเคียงกับหลักทฤษฎีของสากล พร้อม Demonstrate
๒๐.๓๐ แสดงนาฏศิลป์-ดนตรีไทย รายการที่ ๒
๑๖ กันยายน ๑๖.๐๐ น. ปาฐกถาเกี่ยวกับหลักวิชาการดนตรีไทย-ตำนานของนาฏศิลป์ และ Demonstrate
๒๐.๓๐ แสดงนาฏศิลป์-ดนตรีไทย รายการที่ ๓

การแสดงคืนแรกคนดูเต็มโรง แต่คืนที่สองและที่สามคนล้นโรง ต้องใช้เก้าอี้เสริมอีกมาก ทุกชุดได้รับการปรบมืออย่างหนักแน่นและนานมาก ทำให้เกิดกำลังใจว่าการแสดงในอเมริกาคงประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับที่ผ่านมาแล้วในยุโรป หนังสือพิมพ์ก็ลง Critic ให้อย่างดี

๑๗ กันยายน ๒๕๐๕

ออกจาก Yellow Spring, Ohio โดยทางรถไฟเวลา ๑๗.๓๐ น. นั่งหลับมาในรถไฟตลอดคืนถึง N.Y. เวลา ๙.๑๕ น.

๑๘ กันยายน ๒๕๐๕

นั่งแท็กซี่ไปที่โฮเต็ล Schouyer ที่พักเก่าเด็กๆ เข้านอนกับเงียบหมด เพราะอดนอนกันตลอดคืน

๑๙ กันยายน ๒๕๐๕

เวลา ๙.๓๐ น. ไป C.B.S. แต่งตัวซ้อมรายการแสดงบางชุดให้กรรมการของ Ed Sullivan Show ดู จบแล้วกลับมาถึงโฮเต็ลราว ๑๔.๐๐ น. หิวไปตามๆ กัน เลยไปทานอาหารจีนที่ร้านใกล้ๆ โฮเต็ล แต่ไม่เป็นรสถูกปากเลย หมดเงินเข้าไปถึง ๑๙ ดอลลาร์ กลับจากทานอาหารกลางวันเลยแวะซื้ออาหารสดมาเตรียมทำอาหารเย็นที่ห้องพักมี ยำเนื้อและแกงจืดเห็ดอร่อยกว่าเป็นไหนๆ และทุกคนก็ชอบทานแบบนี้กันทั้งนั้น

๒๐ กันยายน ๒๕๐๕

วันนี้ได้พักทั้งวัน เลยโทรศัพท์ขอให้คุณบุญชูพาไปไชน่าทาวน์ ไปซื้อเครื่องก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ ข้าว น้ำปลา ฯลฯ มาเตรียมอะไหล่จนถึงวันที่ ๒๓ กันยายน เพราะแฟนเรียกร้องอยากทานก๋วยเตี๋ยวกันอีก และเย็นนี้ไปได้กะปิมาจาก China Town ด้วย เลยทำน้ำพริกผักจิ้ม หมูแดงแกงจืดเกี๊ยวหมู แถมมีลำใยต้มน้ำตาลเป็นของหวานชะด้วย เป็นที่พอใจไปตามๆ กัน

๒๑ กันยายน ๒๕๐๕

เวลาเช้า ๙.๓๐ น. พาเด็กผู้หญิง ๔ คน คือ ปุ้ม ปุก นารี และศรี ไปที่ Hunter Play House ซึ่งเป็นที่ๆ จะแสดงละครใน N.Y. มิส Bennett ได้นัดช่างภาพหนังสือพิมพ์มาถ่ายรูปเพื่อทำโฆษณา ปุ้มแต่งนางและคนอื่นแต่งชุดฟอนเล็บเป็นภาพกำลังชุลมุนช่วยกันแต่งตัว เพื่อแสดงว่าการแต่งตัวชุดรำไทย หรือ Thai Dance นั้น ต้องมีคนช่วยแต่งจะช่วยกันเย็บชุดนั้นๆ วุ่นวายกันไปหมด จึงจะเรียบร้อยได้ที่

หลังจากนั้นก็กลับโฮเต็ลและพักผ่อนเพื่อเตรียมตัวไป Reception เวลาเย็น ซึ่ง Asia Society จัดขึ้นเป็นการรับรอง หลังจากนี้ทุกคนไปที่สถานทูต ซึ่งคุณสมจัย อนุมานราชธนทูตยูเนสโกสหประชาชาติพร้อมด้วยคุณหญิงและนักเรียนไทยได้กรุณาจัดเลี้ยงพวกเรา ได้อยู่ร่วมสังสรรค์จนถึงสามทุ่มครึ่ง จึงได้ลากลับ นักเรียนไทยที่มีรถยนต์ได้จัดส่งไปจนถึงโฮเต็ลที่พัก

รุ่งขึ้นเป็นวันว่าง (๒๓-๒๔ กันยายน) เรา-พ่อ แม่ ลูก ๓ คน ได้เดินทางไปกรุง Washington D.C. และพักอยู่กับคุณหลวงวิเทศยนตร์กิจ-พี่สมพงษ์ เพื่อไต่ถามหาข้อมูลเรื่องการฝากเรียนต่อของปุ้ม เพราะต้องการตัดสินใจให้แน่นอน แต่หลังจากที่ได้ปรึกษาหารือกันแล้ว ก็ตกลงใจได้ว่า ถ้าในอเมริกาสามารถหาทุนเรียนได้ก็จะอยู่อเมริกา แต่ถ้าไม่ได้ทุนก็จะให้ไปเรียนที่อังกฤษ เพราะค่าใช้จ่ายถูกกว่า และรู้สึกว่าจะเรียบร้อยอบอุ่นกว่า

๒๔ กันยายน ๒๕๐๕

เดินทางกลับ N.Y. โดย Bus และมาถึง N.Y. เวลา ๑๖.๐๐ น. ตอนเย็นวันนี้ฟักขาวได้มาเยี่ยมที่โฮเต็ล ต้อนรับเราที่มาอเมริกา ฟักขาว (พรรณนิณี รุทรวนิช) เป็นหลานจบอักษรศาสตร์จุฬาฯ เคยเล่นละครเวทีกับผกาวลี เป็นนางเอกเรื่อง "เงือกน้อย" ที่ศาลาเฉลิมไทยได้รับความนิยมชมชอบจากแฟนผู้ชมมาก ตอนนี้ฟักขาวได้ทุนฟูลไบรท์มาเรียนต่อที่อเมริกาเพื่อทำด็อกเตอร์ แม้ว่าจะ Busy ในการเรียน แต่ก็ยังอุตส่าห์เจียดเวลามาพบ เลยได้พูดคุยเรื่องเก่าๆ กันอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้มอบของฝากจากเมืองไทยของแม่เฟิม และเงินดอลล์ ๓๐ เหรียญของคุณครูให้ไปเรียบร้อย ฟักขาวมีเพื่อนแหม่มมาด้วยอีกคน เลยชักชวนให้อยู่ทานอาหารไทยด้วยกันเมนูเด่นในวันนี้มีข้าวหน้าไก่และลำใยต้มน้ำตาล เป็นที่ชื่นชอบเอร็ดอร่อยของแม่แหม่มเพื่อนสาวยิ่งนัก นัดกันว่า วันที่ ๑-๒-๓ ตุลาคม ซึ่งจะต้องกลับมาพักที่ N.Y. อีก ฟักขาวจะช่วยเป็นไกด์นำเที่ยวที่สำคัญๆ ให้ด้วย คุยไปทานไปจนถึง ๔ ทุ่ม ฟักขาวกับเพื่อนจึงลากลับ

๒๕ กันยายน ๒๕๐๕

เดินทางไป Philadelphia โดยทางรถไฟถึง Philadelphia เวลาบ่าย ๓ โมง เข้าพักที่โฮเต็ล Adelphia กว่าจะได้ทานอาหารกลางวันก็ปาเข้าไปตั้ง ๔ โมงเย็น และหลังจากนั้นก็พักผ่อนด้วยการจัดเครื่องละครไปด้วย

ตอน ๖ โมงเย็น มีนักเรียนไทยมาเยี่ยม ๓ คน คือ คุณนฤมล โกมุท คุณผาสุกนิตย์ สิทธิสุนทร และคุณบุญธรรม สมบูรณ์สงค์ ทั้งสามคนได้พยายามติดต่อนักเรียนไทย ซึ่งศึกษาอยู่ที่ Temple University ให้ทราบเรื่องเพื่อมาดูละครคืนนี้ เพราะส่วนมากไม่ทราบกันเลย (ไม่ทราบว่าอ่านโฆษณาหรือเปล่า)

คืนนี้ Hall ซึ่งจุคนถึง ๒,๐๐๐ กว่าเกือบเต็มการแสดงได้รับคำชมเชยมากหลังจากแสดงจบมีผู้ชมขึ้นมาขอบใจแสดงความยินดีและขอชมเครื่องดนตรีอย่างใกล้ชิดกันมากมาย คุณนฤมล และคุณผาสุขนิตย์ได้เชิญให้ไปบ้านซึ่งอยู่ใกล้ๆ มหาวิทยาลัยนั่นเอง และต้มข้าวต้มให้ทาน รู้สึกซาบคุณมาก เพราะทุกคนก็เหน็ดเหนื่อยหิวโหยกันทั้งนั้น หลังจากนั้นก็กลับโฮเต็ล

๒๖ กันยายน ๒๕๐๕

วันนี้อาจารย์ของ Temple University ได้จัดรถของมหาวิทยาลัยพาพวกเรา Sight-seeing ประมาณ ๒ ชั่วโมง ก็สนุกสนานเพลิดเพลินเจริญตาดี

เวลา ๑๕.๐๐ น. ออกจาก Hotel ไปสถานีรถไฟเพื่อเดินทางต่อไปยัง Greenshore-N-Carolina เพื่อแสดงที่ Women's College รถไฟออกเวลา ๑๖.๔๕ น. และไปเปลี่ยนรถไฟอีกขบวนที่สถานี Washington D.C. เวลา ๒๐.๐๐ น. การโดยสารรถไฟในเมืองนอกขึ้นนี้ช่างง่ายดายสะดวกสบายเหลือเกิน แล้วรถไฟขบวนใหม่ก็พามาถึง N. Carolina ๒๔.๓๐ น. ออกจากสถานีก็ไปพักที่โฮเต็ล Ohenry พอจัดห้องพักเรียบร้อยทุกคนก็รีบนอนพร้อมๆ กัน เราได้พบเห็นสิ่งที่น่าประทับใจที่โฮเต็ลนี้ คือ มีการ์ดพิมพ์ข้อความต้อนรับพวกเราตามโต๊ะในห้องรับแขก ห้องอาหารทุกแห่งว่า Welcome Phakavali - the honour guests from Thailand"

๒๗ กันยายน ๒๕๐๕

ชาลีพาไปที่ Womens College University of N. Carolina พอถึงมีนิสตชายซึ่งได้รับคำเชิญจากนักศึกษาหญิงให้มาร่วมงาน ๒-๓ คน นอกนั้นเป็นนักศึกษาหญิงทั้งนั้นออกมาต้อนรับแจ๊คกี้หัวหน้านักศึกษาหญิงแนะนำตัว และเข้าช่วยเหลือกุลีกุจอขนของหนักๆ พวกสัมภาระทำให้พวกผู้ชายของเรากระปรี้กระเปร่า มีเรี่ยวแรงขึ้นอีกถนัดใจ ทุกสิ่งทุกอย่างดูมีชีวิตจิตใจขึ้นทันที ผู้หญิงทั้งนั้นไฟ ม่าน ส่วนประกอบ ฉาก เตรียมห้องแต่งตัว งานทั้งหลายแหล่ของเวทีแสดงเต็มไปด้วยผู้หญิงหน้าแฉล้มๆ ทั้งสิ้น น่าชมเชยมากทีเดียวที่เห็นผู้หญิงปีนขึ้นไปแขวนโคมไฟหน้าเวทีซึ่งสูงมาก ขึงม่านหนักๆ และจัดไฟสปอตไลท์แสงสีตามที่เราต้องการ อยากให้ผู้หญิงไทยเราเก่งกาจอย่างนี้บ้างเหลือเกิน

ถึงเวลาแสดง นักศึกษาหญิงบางคนที่สนใจได้มาขอดูการแต่งตัวละคร ซึ่งเราก็อนุญาตเพราะเป็นผู้หญิงด้วยกัน ไฟเขาได้ดูการแต่งตัวละครไทยตามแบบโบราณ ซึ่งต้องเย็บทุกครั้งมันก็น่าประหลาดใจ ทุกคนดูด้วยความสนใจเป็นพิเศษ และออกปากชมเชยว่าเครื่องแต่งตัวชุดละครไทยของเราสวยงามวิจิตรพิสดารมาก ยิ่งเมื่อเข้ากับฉากและแสงสีของไฟในเวทีด้วยแล้วช่างสวยงามแพรวพราวตาจริงๆ

การแสดงคืนนี้จบลงอย่างดี - เรียบร้อยทุกอย่าง พวกนักศึกษาพากันบอกว่า เขาไม่เคยเห็นผู้มาชมมากเท่าคืนนี้เลย นับตั้งแต่มีการแสดงแต่ก่อนมา

๒๘ กันยายน ๒๕๐๕

เดินทางโดยเครื่องบินมา Washington D.C. และลงถึงสนามบินเวลา ๑๑.๓๐ น. คุณประชา โอสถานนท์ เลขาเอกของสถานทูตไทยซึ่งเคยเป็นเพื่อนเก่ากับ อ.ประสิทธิ์ มาคอยรับพร้อมด้วยคุณศิริ คุณศิริเป็นหัวหน้าฝ่าย ประชาสัมพันธ์ มาคอยช่วยอำนวยความสะดวกแก่พวกเราด้วย พวกเราตอนนี้ออกจะแย่ หน้าตาซูบซีดลงมาจากเครื่องบิน เพราะตื่นมาขึ้นเครื่องแต่เช้า และบางคนก็มีอาการเมาเครื่องบินด้วย

ชาลีจัดการเอาเครื่องดนตรี และพาพวกเราไปไว้ที่ Contemporary Arts แต่พอไปถึงปรากฏว่าการแสดงของคนอื่นเขายังดำเนินอยู่ เราเข้าห้องไม่ได้ ชาลีจึงเฝ้าเครื่องดนตรีอยู่คนเดียวและคุณประชากับคุณศิริได้พาเราไปร้านอาหารจีนเพื่อทานอาหารกลางวัน หิวกันจนปวดศีรษะซ้ำต้องคอยอาหารออกจะช้าเหลือเกิน

บ่าย ๒ โมงกว่ากลับมาเอาของเข้าห้องและกลับโฮเต็ล ให้เด็กผู้หญิงไปนอนพักก่อนที่จะมีการแสดงคืนนี้ แต่นอนพักได้สัก ๒ ชั่วโมง ก็ต้องตื่นขึ้นเตรียมไปที่โรงละคร

ปรากฏว่าคืนนี้ได้พบคนไทยเพื่อนเก่หลายคน Television News ของ USIS ได้มาขอถ่ายหนังเรา ซึ่งมีลูกสาวคุณศิริเป็นผู้สัมภาษณ์

คุณภากร ปาจิณพยัคฆ์ ได้มาบันทึกเสียงสำหรับออกวิทยุ V.O.A. ทุกอย่างเป็นไปอย่างรีบร้อนฉุกละหุก แต่ก็ต้องทำให้เรียบร้อยเสร็จสิ้นลงไปทันเวลา

ยิ่งกว่านั้น Television News ของ USIS ได้ขอถ่ายหนังชุดยู่หงิด ปรากฏว่าผู้มาชมบางคนได้มานั่งดูบ้าง เพราะต้องถ่ายที่เวทีและเปิดม่านหน้าเวทีด้วย หลังจากนั้นก็เริ่มการแสดงไปจนครบทุกชุด ได้รับคำชมเชยมาก ผู้มาชมมากหลายต่างขึ้นมาหลังเวที ขอลายเซ็น ดูเครื่องดนตรีเต็มไปหมด ต้องขอให้พวกคนไทยช่วยรับแขกและรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวบรรจุของลงกระเป๋า เพราะหลังจากนี้จะต้องไปที่สถานทูตไทยเพื่อทาน Supper

และกว่าเราจะไปถึงสถานทูตก็เกือบสองยามเข้าไปแล้ว รีบให้เด็กๆ ทานและอยู่สังสรรค์จนถึง ๒๔.๓๐ น. ก็รีบลากลับ เพราะจะต้องเดินทางไป N.Y. แต่เช้ามืด

SAS Photo

In New York . . . Dancers of the Pakhavali Dance Institute of Thailand, accompanied by their musicians pose on the tarmac at New York's Idlewild Airport shortly after their arrival in the United States Thursday. The troupe arrived in New York from performing in Europe. The Pakhavali dancers are the first Thai company to visit the United States. They will be conducted on a transcontinental tour of America arranged by the Asia Society Performing Arts Program, as part of a cultural exchange project.

รู้สึกขอบพระคุณในความกรุณาเอื้อเฟื้อของพวกเราคนไทยในอเมริกาทุกคนที่เตรียมจัดอาหารรสอร่อยให้ทานแล้วยังให้กำลังใจเพื่อทำงานต่อไปอีกด้วย ก่อนกลับพี่สมพงษ์ได้ขอให้อัดเสียงเพลงคำหอม เพลงสารถีไว้ฟังด้วย

๒๙ กันยายน ๒๕๐๕

ตื่นแต่ ๕.๓๐ น. เพื่อเดินทางมา N.Y. โดยเครื่องบิน เวลา ๙.๓๐ น. ก็ถึง กว่าจะนั่งรถไปถึงโฮเต็ลก็ ๑๐.๐๐ น. กว่า รีบให้เด็กผู้หญิงนอนพักเพราะดูอิดโรยมากกำหนดให้ตื่นเวลา ๑๑.๓๐ น. รีบทานกลางวันและไปที่มหาวิทยาลัย Hunter พวกผู้ชายและชาลีไม่ได้พักเลย เพราะต้องเตรียมจัดวางเครื่องดนตรีเช็คไฟ ทุกคนหน้าตาดำคล้ำเหน็ดเหนื่อยกันมาก และวันนี้ก็จะต้องสู้กับงานหนัก คือ แสดงถึง ๒ รอบ ทั้งบ่ายและค่ำ

ฟักขาวได้เอาเครื่องเทปมาอัดเสียงการแสดงทุกชุดเอาไว้เป็น Record เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งการศึกษาและความบันเทิงในยามว่างเมื่อพวกเราได้เดินทางกลับไปแล้ว และยังมีนักเรียนไทยอีกหลายคนทั้งชายหญิงมาช่วยบริการนำคนเข้านั่ง

งานผ่านไปด้วยความเรียบร้อย หลังจากการแสดงรอบบ่ายและค่ำ ผู้เข้าชมได้ขึ้นมาบนเวทีเพื่อขอลายเซ็นชมเครื่องดนตรี เราทุกคนเหน็ดเหนื่อยมาก แต่ก็ต้องพยายามรับแขก เอาใจแฟนอย่างดี ให้สมกับภาระหน้าที่

เวลากลางคืนท่านทูตสมจัยและคุณหญิงได้มาชมการแสดงรอบค่ำด้วย จบแล้วท่านขึ้นมาแสดงความยินดีบนเวทีพร้อมด้วยแขกจนสถานทูตต่างๆ เป็นการให้เกียรติแก่คณะของเราจากเมืองไทยอย่างสูงยิ่ง พวกเราพากันปลื้มหน้าบานกว่าแขกผู้มีเกียรติจะจากไป และเราก็เก็บเครื่องไม้เครื่องมือ เครื่องดนตรีชุดละครเสร็จก็เป็นเวลา ๒๓.๓๐ น. พอดีเรารีบกลับที่พักที่ Schyler Hotel และรีบนอนทันที

๓๐ กันยายน ๒๕๕๖

รุ่งขึ้นเช้า ๘.๐๐ น. รถ Bus มารับที่ Hotel เพื่อเดินทางไป Middlesbury รัฐ Vermont ระหว่างทางผ่านเมืองผ่านสวนและป่า มองเห็นต้นไม้ทั่วไปกำลังเปลี่ยนความเขียวขจีเป็นสีเหลืองปนแดง ดูสวยงามแปลกตามาก จึงนึกขึ้นได้ตามความรู้ว่าขณะนี้บ้านเมืองเขากำลังเปลี่ยนเป็นฤดู Autumn ใบไม้เขียวๆจะค่อยร่วงหล่นไป ทุกหนทุกแห่งสีสันของต้นไม้สวยเหลือเกิน เกินกว่าที่จะบรรยายได้ถูก เรานั่งชมธรรมชาติด้วยความเพลิดเพลินไปตลอดทาง ถึงโฮเต็ลที่พักเวลา ๑๕.๐๐ น.

วันนี้ทานเย็นกันในโฮเต็ล และต่อจากนั้นก็ไปที่ Middlebury College ทางมหาวิทยาลัยได้มาคอยรับ เพื่อจัดสถานที่ เวที และไฟ สำหรับที่นี่ทางเขาได้เตรียมเวทีไว้ให้เรียบร้อยดีมาก ทำให้ไม่ต้องเหนื่อยแรง เด็กผู้หญิงก็เข้าห้องเตรียมแต่งตัวแสดงได้เลย

ปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาแสดง นักศึกษาและผู้มาชมมากันล้นหลาม ต้องเข้ายัดเยียดดูกันอยู่ข้างหลังเวทีเป็นแถว งานได้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อย

๑ ตุลาคม ๒๕๐๕

หมดโปรแกรม วันนี้เราก็เดินทางกลับ N.Y. กว่าจะมาถึงก็ ๑๘.๐๐ น. เรากลับไปโฮเต็ลเก่าคือ Schyler Hotel คราวนี้ได้พักฟรี ๓ วัน ไม่ต้องทำอะไร จนถึงวันที่ ๔ จึงจะเดินทางต่อไป ฟักขาวมาพาไปเที่ยวบ้าง โดยไปดู Radio City ได้เห็นการแสดงแบบอเมริกันแล้วรู้สึกชมในความช่างจัดสรรสถานที่ใหญ่โตสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ด้านดนตรีนั้นคงจะสู้ยุโรปไม่ได้

๔ ตุลาคม ๒๕๐๕

เดินทางด้วยรถไฟ จาก N.Y. เวลา ๑๐.๐๐ น. ถึง Connecticut เวลาเที่ยงเศษๆ อาจารย์ของมหาวิทยาลัย มาคอยรับ ที่นี่เขาจัดรับรองพวกเราโดยแบ่งไปอยู่ตาม Family ต่างๆ แห่งละ ๒ คน เห็นบ้านอเมริกันแล้วอยากมีคร้ ห้องน้ำอย่างนี้บ้าง มันทันสมัยสะดวกสบายจริงๆ ผู้ที่มารับไปพักด้วยทุกบ้านล้วนฐานะดี บ้านช่องใหญ่โต และมีรถใช้ ๒-๓ คัน เขาดูแลเด็กทุกคนอย่างดี

บ่ายวันนี้มี Demonstration เกี่ยวกับนาฏศิลป์ ได้จัดให้มีแบบที่มหาวิทยาลัย Antioche เวลากลางคืนจัดให้มี การแสดงที่ World Affairs Council, Hartford, Connecticut ผู้คนเข้าชมกันล้นหลาม บางคนมาจากที่ไกลๆ แต่ก็ไม่ สามารถเข้าชมได้ เพราะเป็นธรรมเนียมของที่นี่ห้ามเข้ามายืนดูเมื่อเก้าอี้ที่นั่งเต็มก็จะปิดประตูห้ามคนเข้าอีก เขาปฏิบัติ กันเช่นนี้อย่างเคร่งครัดมานานแล้ว ถ้าเป็นในบ้านเราอาจปฏิบัติไปอีกอย่าง!

การแสดงจบลงอย่างดีตามเคย หลังการแสดงมี Reception อยู่สังสรรค์จนถึง ๒๔.๐๐ น. จึงแยกย้ายกันกลับ ที่พัก

๕ ตุลาคม ๒๕๐๕

เช้านี้ ๑๐.๐๐ น. ไปที่สถานีรถไฟเดินทางกลับ N.Y. ฝนตกทำให้ลำบากนิดหน่อย ถึง N.Y. เวลา ๑๔.๐๐ น. กลับ ไปที่โฮเต็ลเก่า วันนี้เป็นวันที่ ๕ ตุลาคม ต้องจัดแยกสัมภาระจัดเข้าของฝากคุณประสิทธิ์-คุณบุญชู ไว้ที่ N.Y. เพราะต่อ ไปนี้จะต้องออกเดินทางแสดงลุยไปถึง ๒ เดือนกว่าจึงจะกลับมา N.Y. อีก เพราะฉะนั้นสิ่งของที่ไม่จำเป็นก็ต้องฝากไว้ ขี้เกียจแบกของหนักไปด้วย

๖ ตุลาคม ๒๕๐๕

เดินทางด้วยเครื่องบินไปลงชิคาโก เพื่อเปลี่ยนเครื่องบินต่อไปยัง Wisconsin Airport เวลาบ่าย ๑๔.๐๐ น. ขึ้น รถไปพักที่โฮเต็ล พบจดหมายจากคุณอุระ แก้วไชโย หัวหน้านักเรียนไทยที่นี่เขียนฝากไว้ บอกโทรศัพท์ให้ติดต่อได้ถ้าเรา ต้องการความช่วยเหลือ เพราะฉะนั้นเวลาเย็นก็เลยโทรศัพท์ติดต่อขอให้พาไปทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีน ซึ่งคุณอุระ ก็มาช่วยเหลือพาไปทานเป็นที่เรียบร้อย ต่อจากนั้นก็กลับที่พัก

๗ ตุลาคม ๒๕๐๕

มีการแสดงเวลาบ่ายที่ Union Theater University of Wisconsin และที่นี่ก็เช่นเดียวกัน ผู้เข้าชมล้นหลามล้น คลับไปเป็นจำนวนร้อย ต่างบ่นเสียดายไปตามๆ กัน เพราะแสดงครั้งเดียวเท่านั้น

หลังจากนั้นมี Reception คุณอุระและพวกนักเรียนไทยหลายคนได้ร่วมใจกันจัดอาหารไทยเลี้ยงหลังจาก Reception มีแกงเผ็ดเนื้อ ต้มผักกาดดองกับหมู ผัดกะหล่ำปลีและไข่เจียว อาหารอร่อยมาก ทุกคนชมเปาะไปตามๆ กัน ได้จดชื่อนักเรียนไทยเท่าที่จำได้อยู่หลังปก เพื่อจะได้พบปะเป็นที่รู้จักกันต่อไป

๘ ตุลาคม ๒๕๐๕

เวลา ๙.๐๐ น. Bus มารับที่โฮเต็ล เพื่อเดินทางต่อไปยัง Platteville Wisconsin เวลา ๑๑.๐๐ น. มาถึง Platteville เข้าพักที่ Motel คืนนี้จะมีการแสดงที่ Wisconsin State College & Institute of Technology

หลังอาหารเย็นแล้วก็ไปที่ College ปรากฏว่าห้องที่จะต้องแสดงเป็นห้องกีฬากว้างขวางใหญ่โตมาก ที่นั่งคนดูถ้าจะเก็บเมื่อใดก็หดตัวกลายเป็นฝาผนัง ทุกอย่างใช้ไฟฟ้าเป็นอัตโนมัติทั้งสิ้น พื้นห้องเป็นไม้สร้างอย่างประณีต ตกลงเลยไม่ต้องจัดไฟแบบละคร ใช้ไฟธรรมดาที่มีอยู่ประจำห้องนั่นเอง เด็กๆ บ่นกันอุบอิบกลัวว่าหน้าตาจะไม่สวย ก็เป็นเรื่องช่วยไม่ได้ เขาจัดมาให้ยังไงก็รับปฏิบัติไปยังงั้น เราทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุดก็แล้วกัน และแล้วการแสดงในคืนนี้ก็เรียบร้อยเป็นที่พอใจไม่มีปัญหา หลังจากนั้นก็เก็บของกลับที่พัก

๙ ตุลาคม ๒๕๐๕

Bus คันเดิมมารับเดินทางต่อไปยัง Beloit Wisconsin เพื่อแสดงที่ Beloit College เดินทางอยู่ ๓ ชั่วโมง จึงถึงและเข้าพักที่ Hotel Hilton

คืนนี้ปรากฏว่าสถานที่แสดงเป็นห้อง Gym เหมือนกัน ใหญ่โต แต่เก่ากว่าที่ Platteville ดีอยู่หน่อยที่มีไฟช่วยทำให้สวยงามกว่าที่ Platteville College คนดูล้นที่นั่งอีกแล้ว เป็นกำลังใจให้การแสดงจบลงด้วยความเรียบร้อย หลังการแสดงมี Reception ซึ่งบรรดาผู้ที่นิยมชมชอบมาคอยพบ ขอลายเซ็นและไต่ถามบางสิ่งบางอย่างที่เขาสนใจและไม่เข้าใจ กว่าจะกลับที่พักก็ร่วม ๒๓.๓๐ น.

๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๕

วันนี้เวลาเช้า ๑๐.๐๐ น. ไปดูนักศึกษาหญิงในชั่วโมง Dance ของเขา เป็น Dance แบบสมัยใหม่ ไม่ใช่ Ballet หลังจากนั้นก็มาทานกลางวันและเตรียมตัวบรรจุของเพื่อเดินทางต่อไปยัง Chicago, Illinois ในเย็นวันนี้โดยทางรถไฟ

มีร้านอาหารจีนอยู่หนึ่งแห่งใกล้ๆ โฮเต็ลเราไปทานอาหารกลางวันกันที่นี่และเย็นนี้เมื่อเราต้องออกเดินทางเวลา ๑๘.๐๐ น. ก็แปลว่าต้องทานอาหารเย็นในรถไฟ จึงต้องสั่งให้ร้านนี้ทำอาหารใส่กล่องเตรียมเอาไปทานในรถไฟเสียด้วยเลย

รถไฟถึง Chicago เวลา ๒๐.๓๕ น. พอลงจากรถไฟปรากฏว่าเกือบมีเรื่องขายหน้า คือ ถุงเสบียงกรัง มีขวดพริกไทย ปลาหมึก มะนาว และอีกหลายอย่างตกกลิ้งกลางชานชลาสถานีเพราะถุงมันแตก ของเลยกระจายเกลื่อน ต้องรีบช่วยกันเก็บแทบตายอายฝรั่ง จะว่าพวกเราเซ่อซ่า

จากนั้นก็ไปพักที่ Hotel Hilton พบจดหมายของ Mrs. Ferusty ฝากไว้ให้แสดงความยินดีที่เรามา และแกเชิญทานอาหารกลางวันในวันรุ่งขึ้นเวลา ๑๒.๓๐ น.

๑๑ ตุลาคม ๒๕๐๕

Charles ได้ขอให้นายไกร โปร่งน้ำใจ ไปแสดงเดี่ยวปี่ที่สถานีวิทยุ เพราะเครื่องดนตรีอื่นติดอยู่ที่สถานีรถไฟยังไม่ได้ขนมา ตกลงต้องให้อ๊อดไปช่วยดูแลในด้านภาษา และให้เบิ้มไปช่วยตีฉิ่ง สถานีวิทยุอัดเสียงปี่ของนายไกรไว้สำหรับออกอากาศในวันรุ่งขึ้น

เสร็จธุรกิจอันนี้แล้ว ได้ไปทานอาหารกลางวันกับ Mrs.Ferusty ที่สโมสรศิลปินซึ่งจัดหรูหรามากอยู่ใกล้ๆ กับโฮเต็ลนั่นเอง ต่อจากนั้นได้พอไปดูสถานที่ที่จัดงาน Chicago Fair ซึ่งมีโรงละครหรูหราใหญ่โตมาก จุคนดูถึง ๔,๐๐๐ กว่าเวทีแสดงก็กว้างใหญ่ มีอุปกรณ์ทันสมัยครบถ้วนทั้งไฟและเสียง มาเห็นของเขาแล้วนึกถึงของเราก็อ่อนใจเหลือเกิน โรงจะเล่นละครแทบไม่มี

ต่อจากนั้นก็มาที่หอศิลปะ ซึ่งมีวัตถุโบราณจากแวร์ซายส์และเมืองต่างๆ มาตั้งแสดงโชว์ มีผู้เข้าชมกันตลอดเวลา เราเดินดูอะไรๆ ได้ตามสบาย ไม่ต้องเร่งร้อน เพราะคืนนี้ไม่มีการแสดงจะได้นอนพักให้เต็มอิ่มสักหน่อย

ที่เราบ่นอย่างน้อยใจว่า ในบ้านเมืองของเรานั้นช่างกระไรเลย หาโรงละครจะเล่นแทบไม่ได้ ใครๆ ก็รู้ว่ามันเรื่องจริง หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง ไม่กี่ปีภาพยนตร์ฝรั่งก็ประเดประดังเข้ามากมาย โรงละครทั้งหลายก็กลับไปฉายหนังกันหมดซึ่งทำกำไรดีกว่าและเหนื่อยน้อยกว่า

เพราะเหตุนี้เอง ละครเวทีจึงไม่มีที่แสดงและต้องค่อยๆ ยุบตัวเองไปทีละคณะ จนในที่สุดก็หมดสิ้น รวมทั้งผกาวลี

แต่ยังโชคดีนักหนาที่เรายุบตัวเองจากละครเวทีใหญ่ ซึ่งต้องพึ่งจมูกคนอื่นหายใจมาสร้างเป็นละครเวทีเล็กๆ จุคนดูเพียง ๑๒๐ ที่นั่ง ในบ้านบาตรของเราเอง พึ่งจมูกตัวเองแสดงโชว์นาฏศิลป์ฟ้อนรำและดนตรีแก่นักท่องเที่ยวในยามราตรีหลังอาหารค่ำ เราจัดทำงานนี้สืบต่อมานับเป็นปีๆ จนผลงานของผกาวลีชุดเล็ก (Pakavali-Thai Classical Dance Show) เป็นที่ประจักษ์ตาแก่ชาวอเมริกัน เราจึงมีโชคดีได้รับการติดต่อให้มาแสดงโชว์ต่อสายตาชาวโลกทั้งในยุโรปและอเมริกาในทริปนี้

๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๕

คืนนี้มีการแสดงที่ University of Chicago มีผู้คนอยากจะเข้าดู เลยปล่อยให้เข้าฟรี มายืนดูกันเต็มไปหมดไม่เหมือนบางแห่ง ซึ่งพอตั๋วหมดก็ปิดประตูไม่ยอมให้เข้ากันอีกเลย มันเป็นการดีอย่างเสียอย่างนั่นเอง

การแสดงคืนนี้เป็นที่เรียบร้อยชื่นชอบของผู้ดูตามเคย และที่นี่มีนักเรียนไทยมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันหลายคน มี คุณเจริญ สกุลทิม ซึ่งเคยเป็นศิษย์ของคุณครูมาแต่ก่อน คุณหมอรุ่งธรรม ลัดพลี เป็นน้องชายของเพื่อนเก่า อำไพ ลัดพลี และสำเนียง นักเรียนเก่าศิลปากรซึ่งภายหลังไปเรียนพยาบาล และตอนนี้ได้มาทำงานอยู่ที่นี่เพราะ make money มากกว่า ท่านหญิงน้อย ฤดีวรรณ ท่านก็เป็นแฟนที่มาร่วมชื่นชมกับคณะของเราอย่างเงียบๆ นอกจากนี้ยังมีนักเรียนไทยคนอื่นๆ อีกหลายคนจนเหลือที่จะจดจำพลอยมาร่วมดีอกดีใจกันใหญ่ที่เราคนไทยได้มีโอกาสมาอวดศิลปะประจำชาติของเรา ซึ่งอยากจะให้เขาเห็นอย่างนี้มานานแล้ว และเผอิญการเผยแพร่ครั้งนี้ก็เป็นผลสำเร็จอย่างดีเสียด้วย ซึ่งบรรดาฝรั่งทั้งหลายติดอกติดใจ แสดงความนิยมชมชื่นให้เห็นประจักษ์ตากันแล้ว

หลังจบการแสดง มีการขอถ่ายรูป ขอลายเซ็นพวกเรากันตามเคย และเมื่อทราบว่าในวันอังคารเราจะกลับมาพักที่ Chicago อีก ๑ คืน คนไทยที่นั่นก็เชิญเลี้ยงอาหารไทยที่บ้านท่านหญิงน้อย และสัญญาว่าจะตำน้ำพริกผักจิ้มให้ทานด้วย

๑๓ ตุลาคม ๒๕๐๕

ต้องตื่นแต่ ๖ โมงเช้า เพราะ Bus มารับเดินทางต่อไป Richmond วันนี้การเดินทางขลุกขลักมาก Charles พูดไม่ค่อยดี คนขับรถเกิดไม่ถูกเส้น เขม่นขี้หน้า งอแงกันตลอดเวลา อ.ประสิทธิ์ ต้องคอยตะล่อมควบคุมสถานการณ์คนขับ รถขับอ้อมไป Indianapolis เพื่อจะเปลี่ยนคนขับ แต่ก็ไม่มีคนเปลี่ยน เสียเวลาอยู่อย่างนี้จนถึง Indianapolis จึงเปลี่ยนคนขับได้ฉะนั้นแทนที่เราจะถึง Richmond ตามเวลากำหนด ๑๕.๐๐ น. จึงมาถึงเอา ๑๘.๐๐ น. รีบตาลีตาเหลือกเก็บกระเป๋าไว้ที่โฮเต็ล และขนเครื่องละครไปที่ Earlham University

ต้องเร่งรีบกันอุตลุด คือ รีบทานอาหารเย็นแล้วรีบกลับมาแต่งตัว เพราะแสดงในเวลา ๒๐.๑๕ น. ที่นี่เราต้องแสดงในห้อง GYM อีกแล้ว จึงจัดที่นั่งดูคนล้อมรอบสามด้าน เรานึกว่าคงไม่มีคนดูสักเท่าไหร่ แต่ที่ไหนได้ ถึงเวลาแสดงทั้ง ๓ ด้านของโรง GYM มีคนเข้ามานั่งกันเต็มไปหมด และยังมีการมายืนออดูที่ประตูอีก เข้าใจว่าทั้งหมดคนดูเห็นจะถึง ๓,๐๐๐ คน เสร็จการแสดงแล้วผู้ที่นิยมชมชอบเข้ามาขอดูเครื่องละครและดนตรีใกล้ๆ พร้อมทั้งขอลายเซ็นเต็มไปหมดจนเราไม่มีเวลาเปลี่ยนเครื่องแต่งตัง ต้องรับแขกอีกประมาณ ๑ ชั่วโมง จึงเปลี่ยนเครื่องและเก็บของลงกระเป๋าได้

๑๔ ตุลาคม ๒๕๐๕

Bus มารับจากโฮเต็ลเวลา ๙.๓๐ น. เดินทางต่อไปยัง Oxford, Ohio เพื่อแสดงที่ Miami University เดินทางอยู่ ๑ ชั่วโมง ถึง Motel ที่พักจัดการเอากระเป๋าส่วนตัวลง แล้วไปทานเข้ากันที่ Coffee shop ใกล้ๆ Motel ขณะที่กำลังทานเห็นมีคนไทย ๓ คน เดินทางเข้ามาหา ปรากฏว่า คือ คุณอุดร คุณณรงค์ และคุณประทีป ซึ่งได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของพวกเราจึงเข้ามาพบปะทักทายเพื่อดูว่าเราจะต้องการให้ช่วยเหลืออะไรบ้าง หลังจากนั้นก็มีการตกลงกันว่าอาหารเย็นวันนี้จะทำอาหารไทยทานกัน

เมื่อปล่อยให้ทุกๆ คนพักแล้ว เรา ศรี และคุณนักเรียนไทย ๒ คน ก็ไปจ่ายตลาด และพากันไปทำอาหารที่บ้านเพื่อนฝรั่งของคุณประทีปเจ้าของบ้านกำลังทำปริญญาโท แต่แหม่มภรรยาทำงานแล้ว นิสัยดีน่ารักทั้งคู่ ได้เข้ามาช่วยดูแลตลอดเวลา เราต้องทานกันประมาณ ๑๗.๐๐ น. เพราะต้องรีบไปแต่งตัวละคร

อาหารวันนี้รสชาติค่อนข้างไปทางเปรี้ยว เค็ม และเผ็ด มีต้มยำไก่ ยำพริกหยวก ยำเนื้อและดับหมูทอด มีนักเรียนไทยมาช่วยทานอีก ๖-๗ คน ยำเนื้อก็ยังไม่ยอมแพ้ ข้าวก็เหลือ คุณอุดรรับอาสาจะนำไปให้ทานกันอีกรอบหลังการแสดง เพราะปรากฏว่าทุกคนจะหิวกันเสมอตอนนั้น ตกลงเราต้องรีบไปดูแลสถานการณ์ทางโรงละครไว้ก่อนซึ่งก็เรียบร้อยดี ได้รับความนิยมตามเคย

หลังการแสดงแล้ว รถพากลับ Motel อีกสักครู่คุณอุดรก็นำข้าวปลาอาหารมาส่งตามสัญญา เด็กผู้หญิงยังติดใจในยำเนื้อจึงทานกันอีกพร้อมด้วยพวกผู้ชาย เจริญอาหารจนของหมด จึงล้างหม้อข้าวหม้อแดงส่งคืนคุณอุดรด้วยความขอบคุณอย่างยิ่ง

๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๕

๗.๓๐ น. Bus มารับเดินทางไป Airport เพื่อไปยัง Michigan และแสดงที่ Ann Arber University

ลงจากเครื่องบินขึ้น Bus ของมหาวิทยาลัยมาพักที่ Bell Town ได้พบคุณอู (ไอยรา) ซึ่งขับรถมาคอยรับอยู่หน้าโฮเต็ลพอดี และมีคุณทวี ตระกูลทอง เพื่อนคุณอูและคนอื่นๆ อีก พอเอาของส่วนตัวเก็บไว้ที่โฮเต็ลแล้วก็ไปทานกลางวันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัย Hall ทีแสดงคืนนี้ดีมาก แต่เวทีไม่ดีเลย เล็กไปหน่อย ทั้งๆ ที่เขาต่อยื่นออกมาเพื่อเป็นที่แสดง แต่จะอย่างไรก็ตามก็ต้องจัดทำกันไปจนได้ และทำให้ดีที่สุดด้วย

ได้พบ Mr.Molm และภรรยา ซึ่งเคยพบกันที่ญี่ปุ่นเมื่อ ๖-๗ ปีก่อนแล้วมาดูงานของเราด้วย เขาบอกว่าไม่รู้เรื่องมาก่อนเลยแต่เดินผ่านมาเห็นว่ามีการแสดงรำไทยในแผ่นประกาศของมหาวิทยาลัยจึงแวะเข้า และพอเห็นสูจิบัตรมีชื่อของเราจึงรู้ว่าเรานำคณะมาจากเมืองไทย มาแสดงที่นี่ จึงต้องแวะเข้ามาเยี่ยมชมด้วยทันที

การแสดงสิ้นสุดลงด้วยความเรียบร้อยตามเคย คนดูก็ต่างชมชอบและชมเชยจนเราปลื้ม พ.ต.ชินวุธ สุนทรสีมะ ซึ่งมาทำปริญญาเอกที่อเมริกานี่ พร้อมด้วยนักเรียนไทยหลายคนได้มารับไปทานโจ๊ก-ข้าวต้ม ห้องที่พักไม่ใหญ่เท่าไหร่แต่ทุกคนก็ไม่ได้รังเกียจ คุยกันไป ทานกันไป โจ๊กอร่อยมาทีเดียว หลังจากนั้นคุณชินวุธและคุณอูก็ขับรถมาส่งที่พัก

๑๖ ตุลาคม ๒๕๐๕

หลังอาหารเช้าแล้ว ไปขึ้นรถไฟเดินทางกลับ Chicago คุณชินวุธ-ภรรยา คุณอู คุณทวี อุตส่าห์มาช่วยดูแลขนของสัมภาระ คุณอูและคุณทวีจะไป Iowa ซึ่งจะต้องผ่าน Chicago จึงช่วยแบ่งเบาภาระบรรทุกกระเป๋าหนักๆ ขึ้นหลังรถจะเอาไปส่งให้ที่ Hotel Groydon Chicago เพื่อไม่ให้เราต้องหิ้วหอบ ซึ่งตามปกติก็ล้นมือที่เดียว หลังจากนั้นก็แยกทางกัน

เรามาถึง Chicago เวลา ๑๗.๐๐ น. กว่าจะถึง Hotel ก็ร่วม ๑๘.๐๐ น. ล้างหน้าล้างตาแล้วคุณเจริญก็ขับรถมารับไปทานอาหารไทยที่บ้านท่านหญิงน้อย ซึ่งมีคุณสำเนียงเป็นแม่ครัวใหญ่ อาหารมีแกงเผ็ดไก่ แกงวุ้นเส้น ผัดฟักทองและน้ำพริกแมงดา ทุกคนฉลองศรัทธากันเต็มที่ คุณอูและพรรคพวกตามมาสมทบอีก เล่นเอาข้าวหมดต้องออกไปซื้อใหม่ ทุกคนชมเปาะในรสชาติอาหารไทย ทานกันอิ่มแปร้ไปตามๆ กัน

๑๗ ตุลาคม ๒๕๐๕

ขึ้นรถไฟเดินทางต่อไปยัง St.Louis และถึงสถานีรถไฟ St.Louis เวลา ๑๗.๓๐ น. มีเจ้าหน้าที่ของ University มาคอยรับพร้อมด้วยนักเรียนไทย ๓ คน คือ หมอปัญจะ กุลพงษ์ แต่อีกสองคนจำชื่อไม่ได้ ได้ขึ้นรถไปที่พัก ปรากฏว่าคืนนี้ต้องแยกกันพักชายกับหญิง ผู้ชาย ๖ คนพักที่ Dorm ผู้ชายของมหาวิทยาลัยผู้หญิง ๗ และ อ.ประสิทธิ์พักที่ Forest Park Hotel ซึ่งแพงมาก คนหนึ่งคิดค่าที่พักเป็นเงิน ๗ ดอลลาร์ ฉะนั้นเราจึงพักคืนเดียวเท่านั้น ส่วนพวกที่พักที่ Dorm คิดคนละ ๓ เหรียญ

๑๘ ตุลาคม ๒๕๐๕

วันนี้เลวที่สุด บรรยากาศทั่วไปเลวมาก เกือบจะเกิดเป็นปากเสียงกันด้วย ความไม่เข้าใจบางอย่าง ไม่อยากจดจำไว้ให้เปลืองสมองฯ

เวลาบ่ายย้ายพวกที่พัก Hotel มาเข้า Dorm โดยแบ่งกันไปเป็นแขกของนักเรียนหญิงแต่ละคน น้องปุ้มกับฉันแยกกันไปอยู่ ๒ คน นอกนั้นอยู่กับนักศึกษาหญิงแต่ละคนไปเลย ชีวิตนักศึกษาที่นี่ออกจะฟรีมาก ทั้งๆ ที่แยก Dorm กันแต่ก็มาคุยกันจีบกันอย่างเปิดเผย โทรศัพท์ถึงกันและลงไปคุยกันได้ตามสบาย จนถึง ๑๒.๓๐ น. ประตู Dorm จึงปิด ประเพณีผิดกับทางตะวันออกมาก พวกตะวันออกทุกคนมาเห็นแล้วไม่อยากส่งลูกสาว-น้องสาวมาเรียนเลน เขาถือว่าทุกคนรับผิดชอบตัวเองทั้งสิ้น ชาย-หญิงมีสิทธิอิสระเท่าเทียมกัน!

คืนนี้เขาจัดให้มีการสัมภาษณ์พวกเราบางคนทางสถานีวิทยุ ฉะนั้นจึงให้นารี น้องปุ้มและอ๊อดไปกับ Charles การสัมภาษณ์นี้ต้องปราฏตัวต่อสายตาผู้เข้าชมด้วย ผู้หญิงจึงแต่งแบบไทยทั้งสองคนได้รับรายงานว่าเป็นที่เรียบร้อย

๑๙ ตุลาคม ๒๕๐๕

นักศึกษาที่นี่ตื่นแต่ ๖.๐๐ น. เราก็ต้องพลอยตื่นเช้าไปกับเขาด้วย เขาลุกขึ้นแต่งตัววุ่นวายกัน และรีบมาทานอาหารเช้ากัน เพราะที่นี่ห้องอาหารเช้าเปิดตั้งแต่ ๗.๐๐ น. และปิด ๘.๕๐ น. ฉะนั้นถ้าต้องการอาหารเช้าก็ต้องมาทานให้ทันเวลา พวกเราบางคนสละสิทธิ์อาหารเช้า และพร้อมกัน ๑๐.๑๕ น. เพื่อเข้าพบ President ของมหาวิทยาลัย หลังจากโอภาปราศรัยกันเล็กน้อยแล้ว น้องปุ้ม นารี ไกร เบิ้ม และ อ.ประสิทธิ์ไปออกรายการ T.V. พวกที่เหลืออยู่ไปทานกลางวันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัย และเย็นนี้เวลาบ่าย ๓ โมง นักเรียนไทยได้ร่วมกันจัดเลี้ยงอาหารไทยเสร็จแล้วต้องรีบกลับมาเตรียมจัด Demonstration เวลา ๑๙.๓๐ น.

อาหารไทยเย็นนี้คุณสมโภชน์เป็นแม่ครัวใหญ่ มีแกงเผ็ดไก่ เป็ดย่าง ผัดคะน้า ทำได้ดีมากทีเดียว เขาเปิดการเลี้ยงที่สวนสาธารณะ เราทานกันอย่างสนุกสนาน เสียดายอย่างเดียวที่มีเวลาน้อยเหลือเกิน ต้องรีบทานกันอย่างเร็วๆ เพื่อกลับไปทำงานมิฉะนั้นคงได้นั่งปล่อยอารมณ์กันตามสบาย เป็นการพักผ่อนไปในตัวได้บ้าง

๑๗.๓๐ น. ต้องรีบกลับมาที่ Dorm จัดสถานที่สำหรับ Demonstration แล้วแต่งตัวกันอย่างเร็วที่สุด มีนักศึกษาเข้าชมมากเหมือนกัน คืนนี้ Demonstration ได้เรียบร้อยกว่าทุกคราว เสร็จธุรกิจอันนี้แล้วทุกคนกลับไปห้อง หมายจะนอนพักให้หายเหนื่อย ที่ไหนได้ Dorm ผู้หญิงกลับมีเสียงเจี๊ยวจ๊าว เสียงกริ่งโทรศัพท์ระรัวแทบตลอดเวลา เพราะเป็นคืนวันศุกร์ต่างคนจะมี date ออก date กัน โทรศัพท์นัดหมายกันไปเป็นคู่ๆ ทีเดียว ประตู Dorm จะปิดต่อเมื่อถึง ๑.๓๐ น. ฉะนั้นจึงมีเวลาพอที่จะสนุกสนานกันได้เต็มที่ เขาไม่มีระเบียบข้อบังคับห้ามหวงอะไรทั้งสิ้น ทุกคนจะต้องระวังรักษาตัวเองอย่าให้เกิดเสื่อมเสียก็แล้วกัน ถ้าถึงขั้นขนาดหนักแก้ไขอะไรไม่ได้ ก็ต้องแต่งงานเข้าโบสถ์ไปหรือมิฉะนั้นก็ถูกไล่ออกไป ประเพณีเขาผิดกับเรามาก ทุกมหาวิทยาลัยเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น มากหรือน้อยกว่ากันเท่านั้น

การที่เราได้เข้ามาพักคลุกคลีกับเขาเช่นนี้ก็ดีเหมือนกัน ได้รู้เห็นข้อเท็จจริงประสบการณ์จริงด้วยตัวเอง ไม่ต้องไปเรียนรู้หรือหาอ่านจากที่ไหน สรุปรวมความว่าเด็กผู้หญิงทุกคนที่พักอยู่กับนักศึกษา แทบไม่เป็นอันหลับอันนอนจนถึงตี ๓ กันทั้งนั้น

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๕

ทุกคนสละสิทธิ์อาหารเช้า นอกจากเราซึ่งด้วยความเป็นห่วงพวกผู้ชายว่าจะลำบากในการกินก็เลยตื่นแต่เช้า รีบมาที่ห้องอาหาร เผื่อว่าจะมีใครต้องการอะไรบ้าง ปรากฏว่าไม่มีใครตื่นขึ้นมาเลย ตกลงเรากินคนเดียว เรียบร้อยแล้วจนถึง ๙.๓๐ น. ตามเวลานัดว่าจะออกไปดูอะไรเสียหน่อย กว่าจะรวบรวมกันพร้อมหน้าก็อีกครึ่งชั่วโมงต่อมา มีรถนักเรียนไทยมาช่วย ๒ คัน ออกไปดูสวนดอกไม้ ไปพบวิธีจัดโต๊ะ ดอกไม้ ผลไม้ วิธีการเขาแปลกๆ และจัดได้สวยมาก คิดถึงคุณครู ถ้าได้มาเห็นวิธีการแบบนี้คงเอาไปประดิดประดอยทำของอะไรๆ เกี่ยวกับการฝีมือได้อีกเยอะ เลยขอให้เบิ้มช่วยถ่ายรูปเก็บเอาไปให้ดูด้วย เป็นเรื่องที่มีประโยชน์มากทั้งนั้น

หลังจากนี้เด็กผู้หญิงก็เริ่มหิว เพราะไม่ได้ทานอะไรตั้งแต่เช้า จึงตกลงไปทานอาหารจีนกันกว่าจะเรียบร้อยก็ตกเข้าไปบ่าย ๒ โมง ต้องรีบกลับมาเตรียมของใช้ เพราะเวลาบ่าย ๒ โมง ต้องรีบกลับมาเตรียมของใช้ เพราะเวลาบ่าย ๔ โมงมี Demonstration รถไปถึงโฮเต็ลที่ Charles บอกไว้เด็กผู้หญิงเข้าไปเตรียมแต่งตัวอยู่ในห้องแต่งตัวปรากฏว่าไม่ใช่ด้านนี้ แต่เป็นอีกแห่งหนึ่งต้องหอบหิ้วข้าวของพะรุงพะรังไปใหม่ เดินไปอีกไกลจึงถึงอีกมุมหนึ่งของ Chase Hotel เหลือเวลาอีกเพียงครึ่งชั่วโมงเท่านั้น จึงต้องตัดรายการรำวงเชษฐ์ออก และรวบรัดเวลาแสดงให้สั้นเข้าด้วย เพราะเกิดมีรายการแสดงของ India มาแบ่งเวลาไปอีกครึ่งชั่วโมง

ลัดดา ประสิทธิ์ Dr.David Morton ที่ UCLA, U.S.A.

พอหมดเรื่องของเรา ก็รีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว Pack ของ เพราะจะต้องไปงานเลี้ยงซึ่งเขาเชิญทานอาหารเย็น ไว้ เจ้าของร้านที่เชิญเป็นชาวอเมริกันทั้งผัวเมีย แต่จัดร้านเป็นแบบญี่ปุ่น เขาขายตั๋วละครรวมทั้งอาหารไทยและดูละคร ของเราด้วยเป็นมูลค่า ๗.๕๐ ดอลลาร์ ฉะนั้นเขาจึงเชิญเราไปทานอาหารไทย คุณสุพจน์นักเรียนไทยบอกว่าเขากางตำรา ปรุงอาหารที่เขาคิดว่าเป็นแบบไทยและให้คุณสุพจน์ไปช่วยชิมให้ปรากฏว่ามีรสชาติเป็นไทยอยู่ราวๆ ๒๕% แต่ก็อร่อยดี พอใช้ คุณสุพจน์บอกว่าเขาเชิญ ๑๕ คน แต่จะอย่างไรไม่ทราบ พอถึงเวลาเข้าจริงๆ ทั้งฝรั่งทั้งไทย รวมกันถึง ๒๕ คน แบบนี้เจ้าของร้านจะขาดทุนหรือไม่ ไม่ทราบ...

พอถึงเวลา ๖ โมงครึ่ง เราก็ต้องลาเจ้าของร้านกลับและขอบอกขอบใจเป็นอย่างมากที่เขาเลี้ยงอาหารไทยแก่เรา ในวันนี้ พอแท็กซี่มาเป็นคันแรก พวกที่แสดงชุดแรกรวมทั้งเราก็รีบไปก่อน เพื่อจะได้ถึงก่อนและมีเวลาแต่งตัว แต่แท็กซี่ กลับพาวกวนหลงทางต้องเที่ยวหยุดถามตั้งหลายแห่ง จนเหลือเวลาอีกเพียง ๔๕ นาที จะถึงเวลาแสดง จึงพามาส่งถึงที่ ได้ ต้องรีบแต่งตัวเสียย่ำแย่และเปิดการแสดงสายไปถึง ๑๕ นาที พวกนักศึกษาแหม่ม roommate ของเด็กผู้หญิงแต่ละ คนเข้ามาในห้องแต่งตัวเจี๊ยวจ๊าวจุ่นวาย ต้องหาอุบายค่อยๆ กันออกไป เพื่อเราจะได้ทำพิธีบูชาของเราก่อนแสดง

และการแสดงคืนนี้จบลงเรียบร้อยเป็นที่พอใจมาก นักเรียนไทยบางคนที่มาดู เช่นคุณหมอปัญจะ กุลพงศ์ ถึงแก่ น้ำตาไหลเพราะคิดถึงบ้าน หลังจากแสดงแล้วมีแฟนออกันเต็มหน้าห้อง นักเรียนไทยหลายคนช่วยกันยกลังเครื่องดนตรี หนักๆ ไปใส่รถให้และหอบหิ้วช่วยยกของตลอดเวลา ทำให้เรามีโอกาสได้พักไปในตัว ซึ่งรู้สึกขอบคุณเขามาก เพราะพวก เรามาทำงานครั้งนี้ต้องเหน็ดเหนื่อยกันทุกคน คุณหมอปัญจะบอกว่าการแสดงของเราทำให้พวกเขารู้จักเมืองไทยดีขึ้น และแก้ความเข้าใจผิดเพี้ยนจากเรื่องภาพยนตร์ The King and I ลงได้บ้าง และเห็นข้อเท็จจริงแล้วว่าศิลปวัฒนธรรม ของไทยเราที่แท้จริงนั้น ไม่ได้เพี้ยนๆ เปิ่นๆ หรือเหลวเละอย่างหนังเรื่องนั้นแสดงไว้เลย!

๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๕

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ ทุกคนสละสิทธิ์อาหารเช้าตามเคย ตัวเราเองไม่สามารถจะนอนต่อได้ต้องลุกขึ้นมาแต่งตัว และทานเช้าคนเดียวหลังจากนั้นก็มานั่งบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ อยู่จนถึง ๑๑.๐๐ น. ต้องไปปลุก อ.ประสิทธิ์ เสียที เพราะแยกกันพักอยู่คนละ Dorm และ ๑๒.๐๐ น. แม้กกี้เชิญทานกลางวันไว้ แม้กกี้เป็นเพื่อนและเจ้าของห้องที่เราไปพักด้วย เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ เรียนวิศวะปีที่ ๑ อายุเพียง ๑๙ ปีเท่านั้น พ่อแม่มีลูกสาวคนเดียวจึงรักแม้กกี้มาก เขาพาไปทานอาหารจีนที่ร้านซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเขานัก เสร็จแล้วพามาแวะที่บ้านอีกครู่ใหญ่แล้วจึงกลับไปที่ Dorm

คืนนี้แม้กกี้จะไปค้างที่บ้านของเรา จึงต้องเอากระเป๋าออกมาจากห้องเขาเสียเลย เพราะจะต้องเดินทางต่อไปเย็นวันนี้ เวลา ๑๗.๐๐ น. หลังจากลำลากันแล้วแม้กกี้ก็กลับบ้านพร้อมกับพ่อของเธอ

เวลา ๑๗.๐๐ น. เด็กผู้หญิงทุกคนต่างลำลาเพื่อนหญิงเจ้าของห้องของตน บางคนร้องไห้อาลัยอาวรณ์ที่ต้องจากกัน เป๊กกี้เพื่อนของน้องปุ้มได้ตามมาส่งถึง Airport พร้อมด้วยน้องปุ้มและ พร้อมด้วยนักเรียนไทยอีกหลายคนพอได้เวลาเครื่องบินออก ๑๙.๑๕ น. ก็เดินทางต่อไปยัง Dallas, Texas บินไปถึง Dallas เวลา ๒๑.๐๐ น.

พอจัดเรื่องที่พักเรียบร้อยแล้วก็ออกไปโทรศัพท์ติดต่อถึงอี๊ด (มาลินี สาคริก) ที่ University เมือง Austin คุณกรรณิการ์เพื่อนของอี๊ดรับสายและบอกว่าอี๊ดได้เดินทางมา Dallas แล้วเพื่อมาคอยพบพวกเรา ทำให้ต้องนึกชมความสามารถของอี๊ดอย่างมาก ที่เดินทางมาอเมริกาเพื่อทำปริญญาโทสถาปัตย์เพียงเดือนเดียวแต่คล่องแคล่วสามารถติดต่อการงานทั้งด้านการศึกษาและสังคมได้ผลเป็นอย่างดี คุณกรรณิการ์ให้เบอร์โทรศัพท์ที่จะติดต่อกับอี๊ดใน Dallas ด้วย จึงลองโทรไปทันทีก็ไม่พบตัวอีก เข้าใจว่าคงจะออกไปข้างนอก ตกลงต้องติดต่อใหม่ในเวลาเช้า

๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๕

รุ่งขึ้นเช้าวันนี้ รีบโทรศัพท์หาอี๊ดแต่เช้า ๗ โมง เจ้าของบ้านต้องไปปลุกอี๊ดในที่นอน พอรู้ว่าเป็นใครโทรอี๊ดดีใจใหญ่ เลยรีบหอบกระเป๋าข้าวของมาหาทันที บอกว่าจะมานอนค้างอยู่ด้วยเพื่อจะได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่องการเรียนต่อของน้องปุ้มด้วย

แต่ไม่ต้องคุยกันนานก็เป็นที่ตกลงใจได้ว่าจะให้น้องปุ้มพักอาศัยอยู่กับอี๊ดสัก ๓ เดือน หรือตลอดเวลา ๘ เดือน ที่ต้องปรับเรื่องภาษาก่อนจะเข้า Class กับเขาในปีหน้า นัดหมายให้อี๊ดมารับน้องที่ Washington D.C. ในราววันที่ ๒๒ ธันวาคม ซึ่งตอนนั้นน้องปุ้มกับพี่ติ๊กจะไปคอยอยู่ที่บ้านพักคุณจวบที่ Washington D.C. เมื่อวางแผนงานการศึกษาต่อของปุ้มได้เรียบร้อยลงตัวเช่นนี้ค่อยรู้สึกโล่งใจไปได้บ้าง

๒๓-๒๔ ตุลาคม ๒๕๐๕

การแสดงที่ Dallas ๒ คืน ได้ผลดีมากตามเคย Stage ที่นี่ใหญ่โต กว้างจุคนดูเกือบ ๒,๐๐๐ ไฟจัดได้สวยน่าดูมาก ทุกอย่างจึงเรียบร้อย

หลังการแสดงมีชาวอเมริกันที่เคยไปเป็นทหารอยู่หน่วยจัสแม็กเมืองไทยมา ๒ ปี เชิญพวกเราไป Supper มีการแกงส้มให้ทานโดยคนไทย ปลาเค็มทอด ผัดหอม เราขอบคุณมากในการเอื้อเฟื้อครั้งนี้ ทุกคนพอใจที่ได้ทานแกงส้มเป็นครั้งแรกตั้งแต่ออกจากกรุงเทพฯ มา

๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕

ตื่นแต่ ๖.๐๐ น. รีบไปปลุกเด็กผู้หญิงให้แต่งตัว รถจะมารับ เวลา ๘.๐๐ น. เพื่อเดินทางต่อไปยัง San Francisco อี๊ดอุตส่าห์ตามมาส่งที่ Airport พร้อมด้วยคุณกมล เครื่องบินออกเวลา ๙.๑๕ น. เราได้จากกันอีกเป็นเวลาเกือบ ๒ ปี จึงจะพบกันใหม่ อี๊ดบอกว่าไม่ต้องเป็นห่วงน้องจะดูแลให้เรียบร้อย ทำให้วางใจและซาบใจมากที่สุด

วันนี้ถึง San Francisco เวลา ๑๑.๒๐ น. จัดเข้าพักที่โฮเต็ล Munx คุณสิทธิ์โทรศัพท์ไปหา Mr.Pierson เจ้าหน้าที่ของ Asia Foundation จึงได้รู้ว่ามี Group ของศิลปากรอยู่ที่นี่เหมือนกันและจะแสดงที่ College อะไรไม่ทราบนาน ๒ คืน (๒๕-๒๖ ตุลาคม) สำหรับเราจะแสดงที่ Berkley University ในคืนวันที่ ๒๗ ตุลาคม ซึ่งไกลจาก San Francisco ไปอีกราว ๓๐ ไมล์

นักเรียนไทยที่นี่ มีคุณสุธีเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งเราก็สนองตอบเต็มที่โดยการขอให้พาไปทานอาหารเย็นที่ China Town วันนี้ตกลงทานก๋วยเตี๋ยว เนื้อสด เปื่อย ใส่ถั่วงอก ใกล้เคียงกับเมืองไทยมาก หลังจากนี้เดินผ่านโฮเต็ลซึ่ง Dancer ของกรมศิลปากรพักอยู่ หมายจะดูว่าพวกเราบางคนอยู่ห้องอะไรจะได้ไปพบในวันรุ่งขึ้น เพราะขณะนี้พวกกรมศิลปากรทุกคนได้ไปโรงละครที่จะแสดงหมดแล้ว ปรากฏว่าพบนักเรียนไทยคนหนึ่งกลับมาเอาของที่โฮเต็ลพวกเรา ๔ คน เลยขอติดรถไปดูการแสดงของกรมศิลปากรด้วย นอกนั้นกลับที่พัก

ตอนดึกประมาณ ๒๔.๐๐ น. ติ๊กกลับมารายงานว่าเป็นการแสดงที่หย่อนมากทางด้านการจัดรายการแสดงและเครื่องแต่งตัว รวมทั้งความไม่ค่อยเรียบร้อยบางอย่างแม้แต่การจัดไฟก็ไม่มีสรุปง่ายๆ ก็คือ ไม่ค่อยจะ modern และ Inter เท่าไหร่นัก ฟังๆ แล้วเหมือนกับจะไม่ชมเขาเสียเลย แต่เราก็ต้องสนใจในข้อมูลเหล่านี้เพื่อปรับระดับของเราให้ดีขึ้น

๒๖ ตุลาคม ๒๕๐๕

วันนี้ได้พักอีก ๑ วัน คุณสุธีมารับไปจ่ายตลาดที่ China Town เพื่อทำอาหารทานกันทั้งมื้อกลางวันและค่ำ

เวลาบ่ายได้ไปดู Golden Gate คุณสุธีขับรถพาไปรอบๆ ดูวิว ปาร์ค และ Take House ของญี่ปุ่น ซึ่งจัดสวนแบบญี่ปุ่นน่าดูมาก San Francisco เป็นเมืองใหญ่โตมาก เดินทางในเมืองหลงทางกันบ่อยๆ เด็กผู้หญิงขออนุญาตไปดูการแสดงของกรมศิลปากร ซึ่งก็โดยบริการช่วยเหลือของคุณสุธีตามเคยนั่นแหละเราจึงอนุญาตเพราะไม่เห็นว่าจะมีข้อเสียหายถ้ามีใครคิดว่า พวกเราไปแอบดู กว่าพวกเด็กๆ จะกลับมาก็ดึกตั้งสองยามกว่า ด้วยความเป็นห่วงจึงต้องนั่งคอยจนกว่าทุกคนกลับแล้ว เราจึงนอนได้

๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๕

วันนี้เป็นวันแสดงของเราที่ Berkley University หลังอาหารกลางวันนักเรียนไทยบางคน และคุณชัย - คุณน้อย สามีภรรยาซึ่งมาทำงาน Bank อยู่ในอเมริกา ได้กรุณาขับรถมารับถึง ๓ คัน และของคุณสุธีอีกคันเลยรวมเป็น ๔ คัน เวลา ๑๓.๓๐ น. เดินทางจากโฮเต็ลที่พักไป Berkley และมาถึงเป็นเวลา ๑๔.๓๐ น. ไปพักที่บ้านคุณชัยก่อนเพราะเวลายังเหลืออีกมาก จึงขอให้คุณสุธีขับรถพาไปเดินดูของที่ Down Town ฆ่าเวลาจนถึง ๑๗.๓๐ น. จึงกลับมาที่บ้านคุณชัย คุณน้อยได้กรุณาทำอาหารเย็นให้ทานและได้ขอให้เซ็นชื่อในสมุดเยี่ยม ต่อจากนั้นเวลา ๑๘.๓๐ น. ก็รีบกลับไปที่ Hall ของ University เพื่อเตรียมตัวแต่งตัว

คืนนี้มีคนดูมาก ล้นหลามจนขึ้นมาดูบนเวทีทั้งสองข้างด้วยการแสดงของพวกเราก็ดีมาก เพราะตั้งใจกันเป็นพิเศษเพื่อลบล้างความดูถูกของนักเรียนไทยบางคน ผู้เข้าชมปรบมือกราวทุกชุด ได้รับคำชมเชยมาก คุณชัยบอกว่ารู้สึกภาคภูมิใจมากในเกียรติของชาติไทยครั้งนี้ ผู้เข้าชมมาล้อมดูเครื่องดนตรี เครื่องละคร และขอลายเซ็น กว่าจะหลุดออกจากการสังสรรค์ได้ก็เกือบหนึ่งชั่วโมงเต็ม เมื่อเรียบร้อยแล้วก็เดินทางกลับโฮเต็ล Manx ถึงโฮเต็ลเวลา ๑.๐๐ น.

มีเรื่องประหลาดนิดหนึ่ง คือ มีโทรศัพท์จากนักเรียนไทยคนหนึ่งโทรมาหาน้องปุ้ม ชักชวนให้ย่องหนีออกไปเที่ยว ซึ่งน้องปุ้มได้ตอบไปว่าเกิดมายังไม่เคยประพฤติเช่นนั้นเลย! น่าขอบใจที่คนไทยด้วยกันให้เกียรติให้คำแนะนำเช่นนั้น!

จึงต้องขอบันทึกเพื่อความทรงจำเอาไว้

๒๘ ตุลาคม ๒๕๐๕

วิทยุประกาศเปลี่ยนเวลาช้าไปอีก ๑ ชั่วโมงในฤดู Autumn เราก็ไม่รู้ ลุกขึ้นปลุกเด็กผู้หญิงให้เตรียมตัวเดินทางตั้งแต่ ๖.๐๐ น. กลายเป็นเร็วไป ๑ ชั่วโมง คุณสุธีอุตส่าห์เอารถมาช่วยขนของไปสถานีรถไฟ คุณดุ่ยตามมาทีหลัง เป็นการส่งพวกเราออกจาก San Francisco.

เวลา ๘.๑๕ น. รถไฟออกจากสถานี และมาถึง Santa Babara เวลา ๑๕.๓๐ น. เราเข้าพักที่ Hetel Californian เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมาคอยต้อนรับ เมืองนี้เป็นเมืองเล็กและบรรยากาศบ้านเมืองเป็นแบบสเปน

กว่าจะจัดภาระให้เรียบร้อยก็ ๑๖.๓๐ น. อาหารเย็นนี้เลยสั่งให้ทางโฮเต็ลทำข้าวและสตูหอยเพราะเบื่อที่จะเดินออกไปหาอะไรทานข้างนอก ปรากฏว่าคิดผิด เพราะหลังทานอาหารเสร็จออกไปเดินเล่น มีร้านอาหารจีนอยู่ไม่ไกลจากโฮเต็ลเท่าไหร่นัก ดูท่าทางไม่เลวเลย จึงตกลงกันว่าจะมาทานอาหารกลางวันในวันรุ่งขึ้นที่ร้านนี้

๒๙ ตุลาคม ๒๕๐๕

ไปทานอาหารจีนเวลากลางวันตามที่ตั้งใจไว้ เวลา ๑๓.๓๐ น. นักศึกษาของมหาวิทยาลัยขับรถมารับ ๒ คัน ถึงมหาวิทยาลัย เวลา ๑๔.๓๐ น. Charles และพวกผู้ชายจัดเวทีและเช็คไฟเรียบร้อยแล้วก็พักผ่อนคอยเวลาแสดง โรงละครที่นี่ดีมากเพิ่งสร้างใหม่ สภาพทุกอย่างเรียบร้อยสะอาดสวยงาม ตัวอาคารเป็นรูปวงกลม ห้องแต่งตัวพื้นเวทีสร้างอย่างประณีต ตกแต่งสวย เมื่อไหร่หนอผกาวลีจะมี Hall ที่สวยงามทันสมัยอย่างนี้บ้าง เราอดคิดฝันไม่ได้

คืนนี้การแสดงเรียบร้อยตามเคย ผู้นิยมชมชอบการแสดงขึ้นมาเต็มเวทีละครไปหมด ขอชมเครื่องละคร และเครื่องดนตรีไทยของเราตลอดเวลา บรรยากาศคืนนี้เริ่มหนาวเย็นมากขึ้น หมอกลงหนา กว่าผู้คนจะซา และเก็บของเสร็จและกลับมาขึ้นรถกลับที่พักก็เกือบสองยาม

๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๕

รถไฟกำหนดว่าจะออกจาก Santa Babara ๑๑.๓๐ น. กลับล่าช้าไปอีกหนึ่งชั่วโมงเต็ม ฉะนั้น จึงมีเวลาเหลือเดินเที่ยวเล่นและถ่ายรูปอยู่แถวๆ นั้น จนเวลา ๑๒.๔๕ น. รถไฟจึงมาถึงช่วยกันหอบข้าวของสัมภาระขึ้นรถ เดินทางมาจนถึงนคร Los Angelis เวลา ๑๖.๐๐ น. มี Bus ของมหาวิทยาลัยมาคอยรับที่สถานี

เมืองนี้สวยงามสะอาดเรียบร้อยมาก เป็นเมืองผู้ดี เมืองเศรษฐีคนร่ำรวยฐานะดีรวมทั้งพวกดาราหนังชั้นนำของโลกภาพยนตร์มาอยู่กันจำนวนมาก บ้านช่องแต่ละหลังใหญ่โตโอ่โถงสวยงาม มองดูกันเพลินมาตลอดทางจนถึงโฮเต็ลที่พักชื่อ West Wood Plaza เราจะพักอยู่ที่นี่เพียง ๓ วันเท่านั้น แล้วจะย้ายไปพักที่อื่นต่อไป เพราะที่นี่แพงมากสำหรับเรา ได้พบนักเรียนไทยที่น่าสนใจที่นี่คือ คุณอาทิตย์ อุไรรัตน์ คุณมาโนช คุณสาโรจน์ มาที่โฮเต็ล บอกว่าไปรับพวกเราเก้อผิดเวลากันหมด เพราะรถไฟล่าช้ากว่ากำหนด

คุณมาโนช จะนำไปทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีน พอไปถึงร้านปรากฏว่าร้านปิดเลยแวะเข้าทานอาหารแบบฝรั่งใกล้ๆ กันนั้นแทน พอทานเสร็จ David Morton ตามมาพบเลยไปนั่งคุยกันต่อที่ร้านกาแฟจนดึก จึงกลับที่พัก

๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๕

วันนี้ไม่มีการแสดง ว่างตลอดวัน จึงนัดหมายให้คุณอาทิตย์มารับไปทำอาหารไทยทานที่ที่พักของคุณอาทิตย์ทั้งกลางวันและเย็น มีเวลาว่างตอนบ่ายนิดหน่อย คุณอาทิตย์ได้ขับรถพาเที่ยวแถว Hollywood เห็นตามถนนแถวฟุตบาทมีรูปดาวและมีชื่อพวกดาวหนังจารึกลงบนดาวทุกดวงเรียงรายตลอดถนน ดาราเก่าแก่จนถึงปัจจุบัน บางคนเราไม่รู้จักชื่อในเมืองไทยเลยก็เยอะแยะ ที่ Los Angelis นี้มีเสียอยู่อย่าง คือ มีหมอกชนิดหนึ่งปกคลุม ทำให้แสบตา น้ำตาไหล นอกจากคนที่ชินแล้วก็ไม่เป็นไร พวกเรามาถึงใหม่ๆ เลยแย่ไปตามๆ กัน นัยน์ตาแดงๆ กันทุกคน

๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

วันนี้เป็นวันเกิดของเรา ทำอะไรไม่ได้มากนักนอกจากเขียนจดหมายขอให้ทางบ้านส่งเงินไปช่วยทำบุญให้ด้วย เด็กผู้หญิงอุตส่าห์มีของขวัญให้นิดหน่อย ขอบใจมาก

เวลา ๑๑.๓๐ น. รถของมหาวิทยาลัยมารับเพราะเที่ยงมี Reception เด็กผู้หญิงแต่งชุดไทย มีนักเรียนไทยบางคนมาร่วมสังสรรค์อยู่ด้วย หลังจากนั้นไปทานอาหารกลางวันที่ห้องอาหารของมหาวิทยาลัย เย็นนี้ก็ต้องไปทำอาหารไทยทานที่ที่พักของคุณอาทิตย์อีก และเสร็จแล้วก็ไปโรงละครเตรียมแต่งตัว

Royal Hall เก่าแล้ว แต่จุคนดูได้มากถึง ๒,๐๐๐ คน คืนนี้คนดูเต็มโรง มีนักเรียนไทยมาหลายคน ซึ่งได้รับเป็นธุระพากลับที่พัก หลังจากสังสรรค์กับผู้ที่ขึ้นมาบนเวทีมากหน้าหลายตาแล้ว Dr.Hood อาจารย์ของ David Morton เข้ามาจับมือแสดงความยินดี ที่ผลงานสำเร็จเป็นที่พอใจมาก

๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

เวลา ๑๑.๐๐ น. ย้ายจาก Westwood Plaza Hotel ไปพักยัง Ilaine Apartment มีตลาดใหญ่อยู่ตรงกับข้ามถนน เปิดบริการตลอด ๒๔ ชม. และมีของขายทุกอย่าง ในห้องพักก็มีครัวทำอาหารไทยกันสบายแฮไปเลย มิหนำซ้ำคุณอาทิตย์ยังพาไป China Town จ่ายอาหารจีน (วัตถุดิบ) มาทำอาหารไทยพอได้ เลยจ่ายเสียยกใหญ่ตุนเอาไว้เพราะจะต้องพักอยู่ที่นี่ถึง ๑๐ กว่าวัน ตอนเย็นวันนี้เลยทำสุกี้ยากี้ทานกันอร่อยไปเลย

๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

จากวันนี้ไปอีกหลายวัน เป็นระยะพัก ไม่มีการแสดง พวกเราจึงพัก ไม่ได้ทำอะไรมากนอกจากกิน...นอน...แล้วก็พักผ่อน

๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

วันนี้คุณอาทิตย์จัดการขอแรงนักเรียนไทยเอารถมาอีก ๒ คัน รวมเป็น ๓ คัน นำไปเที่ยว Disneyland เป็นเมืองย่อมๆ ของตุ๊กตา และเครื่องเล่นต่างๆ มากมาย น่าชมในความคิดช่างจัดทำของ Waltz Disney มาก ที่ดีที่สุดคือลงเรือดำน้ำดูใต้ท้องทะเลซึ่งจัดให้ดูสัตว์น้ำพันธุ์ปลาและหินปะการังแปลกๆ สวยงามน่าชมมาก พวกเราสนุกสนานเพลิดเพลินอยู่จนถึง ๑๗.๐๐ น. จึงเดินทางกลับ

๕-๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ช่วงนี้เป็นระยะพัก ก็ได้พักฟื้นกันจริงๆ ทำอาหารไทยทานกันทุกวัน ทุกคนเจริญอาหารดีมีความสุขกันเต็มที่พร้อมลุยงานกันต่อไป

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ออกเดินทางต่อไป Florida โดยทางเครื่องบิน เวลา ๑๒.๓๐ น. Bus มารับเดินทางไปสนามบิน เครื่องบินออก ๑๔.๐๕ น. และบินไปถึง Florida Airport เวลา ๒๑.๐๐ น. ของ Florida ซึ่งเร็วกว่า Los Angelis ถึง ๓ ชั่วโมง ฉะนั้นเมื่อเข้าถึงที่พักจึงยังไม่ง่วงเลย เราเข้าพักที่ Motel Campus ซึ่งเป็นแห่งเดียวที่อยู่ใกล้มหาวิทยาลัยที่จะแสดงมากที่สุด (University of South Florida)

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ต้องตื่นแต่ ๗.๐๐ น. เพื่อไปทานอาหารเช้าที่มหาวิทยาลัย เพราะไม่มีที่อื่นเลย เราต้องตื่นเช้าเช่นนี้ทำให้ประสาทไม่ค่อยดีไปตามๆ กัน เพราะทุกคนไม่ต้องการปฏิบัติเช่นนี้เลยถ้าไม่จำเป็นพูดกันจริงๆ แล้วอาหารยังไม่จำเป็นเท่าการนอนสำหรับพวกเรา หลังอาหารเช้าก็แวะดู Dorm ซึ่งพวกเราก็รู้จักสภาพกันดีทุกคนแล้วก็กลับไปนั่งดู T.V. เพื่อคอยเวลาอาหารกลางวันต่อไปหลังจากนี้ก็กลับที่พัก

เย็นวันนี้รถมารับเวลา ๑๗.๓๐ น. เพื่อไปทานเย็นโดยทางมหาวิทยาลัยจัดเลี้ยง Dean ของมหาวิทยาลัยและภรรยามาร่วมรับประทานด้วยและ Dr.Havonket ซึ่งเคยไปสอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒ ปี พูดไทยได้เล็กน้อยกล่าวคำต้อนรับคณะเรา

เสร็จอาหารแล้ว เขาพาไปห้อง Dance แบบอเมริกัน มีนักศึกษาหญิงชายกำลังหัด Dance แบบอเมริกัน เขามาขอให้เด็กของเราออกไปเต้นรำแบบของเขา เราเลยเปลี่ยนให้เด็กของเราสอนรำวง แต่ตอนหลังเปลี่ยนเป็นแบบอเมริกันอีก เลยเสพาเด็กกลับ เพราะไม่ชอบที่จะเห็นเด็กผู้หญิงคลุกคลีกับนักศึกษาชายเช่นนั้น ธรรมเนียมไทยของเราไม่ต้องการเช่นนั้น

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

รถมารับเวลา ๑๑.๐๐ น. ทานกลางวันแล้วจะต้องแต่งตัวเตรียม Demonstration เวลา ๑๓.๒๕ น. การแสดงผ่านไปโดยเรียบร้อย และด้วยความชื่นชมของผู้ดู หลังการแสดงมี Reception และต่อจากนั้นก็พากลับที่พัก และกำหนดให้มารับตอนเย็นเวลา ๑๘.๐๐ น. เพื่อไปทานอาหารเย็นและแสดงรอบค่ำในเวลา ๒๐.๓๐ น. อีกครั้งหนึ่ง คืนนี้ผู้มาชมเดินทางมาด้วยระยะไกลๆ ก็มี

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

เวลา ๘.๓๐ น. Bus มารับจาก Campus Motel เดินทางต่อไปยังมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใน Florida เหมือนกัน คือ Central Florida Museum ระหว่างทางหยุด พักทานเช้าที่ Coffee Shop และเดินทางต่อไปจนถึงเวลา ๑๒.๓๐ น. จึงถึงที่หมาย Mr.Fred Sleige และมาดามมาคอยรับรอง Mr.Fred เป็น Director ของ Museum ที่นี่ มีความกรุณาต่อคณะเราเป็นพิเศษและให้เกียรติมาก ได้จัดที่พักให้และมีครัวให้ทำอาหารทานกันเองโดยไม่คิดอะไรเลย

วันนี้มี Demonstration ในสวนเล็กๆ บริเวณที่พักของเรา พอถึงเวลาใกล้แสดงก็จัดเครื่องดนตรีออกมาวางปรากฏว่าผืนระนาดลืมไว้ที่มหาวิทยาลัย South of Florida Charles ตาเหลือกรีบไปจัดการติดต่อโดยด่วนให้จัดการส่งมาโดย Bus ทันที เลยบ่ายวันนี้ต้องขายผ้าเอาหน้ารอดไปครั้งหนึ่งก่อนทำยังไงได้

ที่นี่ได้มีการจัดห้องแบบไทย มีภาพไทยโบราณ พระพุทธรูป เรือหงส์ และไหมไทย บรรยากาศแบบไทยๆ นี้เองทำให้พวกที่มาชม Demonstration สนใจกันมาก และบอกว่าจะไปชมการแสดงของเราในคืนวันรุ่งขึ้นที่ Rollim Hall กันแทบทุกคน หลังจากนั้นมีการเลี้ยงน้ำชา

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

วันนี้ตื่นนอนสายกันตามสบาย เพื่อพักผ่อนออมแรงไว้สู้งานตอนกลางคืน การแสดงในคืนนี้ทางเจ้าภาพให้เกียรติแต่งตัวสวยงามเต็มที่ ผู้คนเข้าชมการแสดงล้นหลาม ทั้งๆ ที่เสริมเก้าอี้แล้วยังไม่พอ ยังต้องเข้ามานั่งหลังเวทีกันเป็นแถว การแสดงจบลงอย่างเรียบร้อย เป็นที่ชื่นชอบของคนดูอย่างยิ่ง

ภายหลังการแสดงแล้วมี Reception ที่บ้านเศรษฐีท่านหนึ่ง ซึ่งมีบ้านช่องใหญ่โตโอ่โถงน่าสุขสบายมากอยู่ใกล้ๆ มหาวิทยาลัยนั่นเอง ให้เกียรติพวกเราเป็นอย่างมาก แถมท้ายด้วย Supper มีข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยวผัดแบบจีน พร้อมด้วย ขนมหวานและผลไม้ มีผู้มาร่วมสังสรรค์ด้วยอีกประมาณ ๓๐ คน ซึ่งล้วนเป็นคนมีชื่อเสียงของเมืองนี้และสนใจในศิลปะ และดนตรีทั้งสิ้นกว่าจะเสร็จงานและได้กลับที่พักก็เกือบ ๑.๐๐ น.

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

นักศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นเจ้าภาพคนต่อไปส่งรถมารับเวลา ๑๐.๐๐ น. เขาจัดที่พักแยกย้ายกันไปอยู่ตาม Dorm หญิงและชายมหาวิทยาลัยนี้มีความดีเป็นพิเศษคือไม่คิดค่าที่พักและอาหารเป็นการรับรองแขกผู้มีเกียรติแบบฟรีๆ มีนักศึกษาคอยดูแลพวกเราอยู่ตลอดเวลา คืนนี้เป็นการแสดง Demonstration เหมือนกับแสดงที่มหาวิทยาลัย South of Florida ผู้เข้าชมมีมากตามเคย Mr.Sleight และมาดามพา Susan บุตรสาวมาชมด้วย เพราะไม่ได้ดูการแสดงของเราเมื่อคืนวันที่ ๑๗ เนื่องจากติดงานโรงเรียนและต่อจากนั้น Mr.Sleight ก็ได้ตกลงให้เรากลับไปพักที่ Museum ต่อไปอีก ๕ วัน แทนที่จะเดินทางไปพักที่ Atlanta เฉยๆ โดยไม่มีการแสดงอะไรเลย รู้สึกซาบซึ้งใจในความอารีของ Mr.Sleight เป็นที่สุด เพราะที่นี่บรรยากาศเหมือนบ้านเราสามารถทำอาหารทานกันได้ตามใจชอบ มาดาม Sleight ได้กรุณาขับรถพาไปจ่ายอาหารเราได้ทำอาหาร และเชิญให้เขาลองชิมดู เขาชอบใจมาก เลยดำริจัดปาร์ตี้ เชิญแขกที่คุ้นเคยบางคนมาลองชิมอาหารไทย

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ฉะนั้น ในวันรุ่งขึ้นฉันก็เลยต้องวุ่นวาย ช่วยกันจัดปรุงอาหารไทย มีต้มยำกุ้ง กระหรี่ไก่ ทำอย่างแห้ง และผัดวุ้นเส้น และมีของหวานคือข้าวโพดเปียกปรากฏว่าเป็นที่ชอบใจกันมาก อาหารเกือบล่ม พวกเราเองต้องอดออมหน่อย เพราะแขกมามากกว่าจำนวนที่ Mr.Sleight บอกไว้คือแกบอกว่าเชิญ ๑๕ คน แต่พอมาจริงๆ เพิ่มเป็น ๒๐ กว่า (ใครๆ ก็อยากลิ้มลองอาหารไทย) แต่ก็เป็นการผูกมิตรอย่างดี

หลังอาหาร มีดนตรีไทยบรรเลงและร้องส่งบ้าง จนเวลา ๒๒.๓๐ น. แขกบริโภคจึงกลับ

๒๐-๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

๕ วันนี้พักผ่อนตามสบาย ไม่มีการแสดงเราได้สอนให้มาดาม Sleight ทำอาหารไทยอีก ๔-๕ อย่าง ซึ่งเขาจะมี Party ใหญ่ในอีกสองเดือนข้างหน้า โดยเชิญแขกถึง ๘๐๐ คน President จึงขอให้มาดามเรียนรู้เรื่องอาหารไทยไว้บ้าง เพราะฉะนั้นเวลาทำอาหารมาดามจึงมาอยู่ด้วยแทบตลอดเวลา เราเองก็มีความรู้เรื่องกับข้าวแบบงูๆ ปลาๆ ก็ต้องพยายามช่วยเท่าที่จะสามารถช่วยได้ ซึ่งก็เป็นผลดีทางด้านน้ำใจอย่างที่สุด มาดามแกเกิดซึ้งในน้ำใจ ในคืนวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน เมื่อถึงเวลาจากกัน มาดามแกน้ำตาไหลด้วยความอาลัย เช่นเดียวกับเรา

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ตื่นตั้งแต่ตีสอง เตรียมตัวขนของขึ้นรถ Bus ซึ่งมารับเวลาตีสาม นั่งหลับๆ ตื่นๆ ไปในรถถึงสถานีรถไฟที่ Jacksonville เวลา ๖.๐๐ น. ก็ขนของลง ต้องคอยรถไฟอีก ๒ ชั่วโมง เลยพาทุกคนไปทานข้าวเสียก่อน

เวลา ๘.๐๐ น. รถไฟออก นั่งหลับมาเรื่อยๆ พอถึงเวลาบ่าย ๑๔.๐๐ น. รู้สึกว่ารถไฟกระชากหยุดพิกลอยู่ ปรากฏว่าเป็น Accident รถไฟชนรถยนต์ และทับผู้หญิงท้อง ๔ เดือน ขาดกลางลำตัว รถไฟต้องหยุดและเจ้าหน้าที่ลงไปจัดการรถคันที่เรามาเป็นโบกี้สุดท้าย จึงเห็นรถที่ชนและศพผู้หญิง น่าเวทนามาก ทุกคนสลดใจจนเงียบกริบไม่อยากทานอะไรกันเลย

รถไฟมาถึง Atlanta เวลา ๑๗.๓๐ น. เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมาคอยรับกลายเป็นมหาวิทยาลัยของคนดำไปอีก เขาพามาพักก็เป็น Dorm ของคนดำ ครั้นเอาข้าวของเก็บและออกไปหาอะไรทานเย็น ก็เป็นร้านของคนดำอีก บรรยากาศเลยทึมๆ เงียบเหงาไม่ค่อยน่าอยู่ใน Dorm ก็มีกลิ่นคนดำพิกลๆ จะเป็นเพราะอุปาทานหรือเปล่าไม่ทราบ แต่ก็ชั่วระยะเวลา ๒ วันเท่านั้นที่เราต้องการอดทน

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

มีการออก T.V. เวลา ๙.๐๐ น. ให้ปลุกน้องปุ้ม แต่งไทย และไกร กับเบิ้ม รวม ๔ คนไปออกรายการ นอกนั้นอยู่ที่ที่พัก

พอ ๑๗.๐๐ น. ทานอาหารเย็นแล้ว ก็ไปสถานที่ที่จะแสดง ที่นี่ต้องแสดงในห้องกีฬาแต่เขาจัดแบ๊กกราวด์น่าดูพอสมควร คืนนี้แน่นอน คนดูเป็นคนดำทั้งนั้น จะมีคนขาวหรือฝรั่ง แซมเข้ามาก็คงราวๆ ๕% เห็นจะได้ แต่อย่างไรก็ตามทุกอย่างก็จบลงอย่างเรียบร้อยตามเคย ในความชื่นชอบของผู้คนดำเสียด้วย!

๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ตื่นตั้งแต่ตี ๕ อากาศหนาวขึ้น พวกเรารีบแต่งตัวออกมาสมทบกัน รถมารับ ๖.๓๐ น. ไป Airport เพื่อเดินทางไป N.Carolina เครื่องบินออกเวลา ๘.๐๕ และไปถึง North Carolina Airport เวลา ๙.๓๐ น.

เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย Duke University และนักศึกษามาคอยรับ พอขนของขึ้นรถปรากฏกระเป๋าของเราหายไป ๑ ใบ ต้องเช็คกันวุ่นวาย Charles รีบไปตามหาได้ความว่าหลงอยู่ที่ Office นั้นเอง เป็นความผิดของ Charles เองที่ไม่ตรวจบัตรรับของให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงพากันเสีย mood

หลังจากนั้นก็ขึ้นรถมาพักที่ Motel รู้สึกว่าเป็น Motel ที่แพงที่สุดทั้งค่ากิน-อยู่ งบประมาณวันนี้เลยเกินตัวเข้าไปมิใช่น้อย ที่นี่อากาศหนาวขึ้นอีกต้องใช้ Coat กันตลอดเวลา Hall ที่นี่จุคนประมาณพันกว่าคน เวทีเก่าหน่อยแต่อุปกรณ์ครบถ้วน

หลังการแสดงแล้วมี Reception มีผู้ที่ชื่นชมมาคอยพบมากมาย พบมาดามคนหนึ่งแกบอกว่าเคยไปดูเราที่เมืองไทยมาแล้วหลายครั้งที่โรงละครบ้านบาตร์ แกกลับมาอเมริกาคราวนี้เผอิญแกจะไป Florida ผ่านมาเห็นโฆษณา "ผกาวลี" เลยอยู่ดูเสียอีก ๑ คืน แกบอกว่าแกชอบการแสดงของเรามาก และดีใจเหลือเกินที่ได้พบกับเราอีก ในบ้านเมืองของแก! เราก็เป็นปลื้ม

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ออกเดินทางจาก Duke University มาที่ University of N. Carolina ซึ่งอยู่ห่างกันเพียง ๑๒ ไมล์ เดินทางเพียงครึ่งชั่วโมงกว่าก็ถึงอากาศหนาวเย็นมากขึ้นอีก และมีฝนตกเล็กน้อยหลังจากเอาของเก็บที่โรงละคร และของใช้ส่วนตัวเก็บที่ Dorm สำหรับพักแล้วก็เดินท้าฝ่าความหนาวเย็นไปทานกลางวันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัยต้องโพกผมสวมถุงมือ แถมบางคนเดินตัวสั่นเพราะความหนาว Charles แกติดต่อยังไงไม่ทราบ ยังไม่พบเจ้าหน้าที่ผู้ต้อนรับเลย เลยต้องเดินไปทานกันไกลมิใช่น้อย ครั้นจะไม่ไปก็ไม่ไหว เพราะทุกคนหิว ต้องทานเช้ารวมกับกลางวันไปเลย เมื่อทานเสร็จแล้วก็รีบกลับมาพักผ่อนที่ Dorm

แต่เย็นนี้ Charles ไปพบผู้ต้อนรับมาแล้ว จึงไม่มีปัญหาให้วุ่นวายลำบากเหมือนตอนกลางวัน เขาจะอารถรับไปทานเย็นให้สมกับเป็นแขกผู้มีเกียรติจากเมืองไทยสักหน่อย กำหนดเวลา ๑๖.๔๕ น. รถมารับ และต่อจากนั้นก็ไปโรงละครเลย

การแสดงคืนนี้ผู้ชมพอใจ ปรบมือกันหนักแน่นดีมาก มีนักเรียนไทยอยู่ที่นี่สองคนขึ้นมาบอกว่าการแสดงของผมวลีดีมาก ดีกว่าที่เขาเคยดูเคยเห็นรำไทยมาในเมืองไทยก่อนด้วยซ้ำ หลังการแสดงมี Reception ผู้คอยพบขึ้นมาบนเวทีมากมาย กว่าจะปลีกตัวกลับได้ก็แทบแย่

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ตื่น ๗.๓๐ น. Bus มารับเดินทางไปเมือง Atlanta รัฐ Georgia และเข้าพักที่ Verginina Hotel อากาศอุ่นขึ้นเล็กน้อย ไม่ต้องสวม Coat

คืนนี้แสดงที่ Globe University เป็นมหาวิทยาลัยผู้หญิงล้วน ช่างไฟ จัดเวที ทุกอย่างผู้หญิงทั้งนั้น แบบเดียวกับมหาวิทยาลัยหญิงที่ North Corolina ฉะนั้นผู้ชายของเราก็เลยดูคึกคักมีชีวิตชีวาขึ้นมาทันที หลังการแสดงแล้วมหาวิทยาลัยมี Reception

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ยังคงพักที่ Verginian Hotel แต่เปลี่ยนมาแสดงที่ Randalph Malom เวลา ๑๒.๐๐ น. ไปทานกลางวันรวมกับคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักเรียนที่ห้องอาหารของมหาวิทยาลัย มีการสังสรรค์และไต่ถามเรื่องเมืองไทยตามที่เขาต้องการจะทราบ หลังจากนั้นให้เขาส่งกลับมาพักที่โฮเต็ล และเวลาเย็นก็ส่งรถมารับไปทานเย็นอีกเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปเตรียมการแสดงเลย ที่นี่เป็นมหาวิทยาลัยหญิงล้วนเช่นเดียวกัน ดังนั้นบรรยากาศในกรุ๊ปของเราก็เลยคึกคักกันอย่างมหาวิทยาลัยหญิงล้วนแห่งแรก ก็เป็นเรื่องประหลาดดี การแสดงเสร็จสิ้นแล้วก็มี Reception

๑ ธันวาคม ๒๕๐๕

Bus มารับเวลา ๙.๐๐ น. เดินทางไป Washington D.C. พักที่ Hotel Harrington เย็นนี้ก็มีรายการไปทานข้าวไทยที่บ้านคุณหลวงวิเทศฯ ที่สมพงษ์มีของพิเศษ คือ น้ำพริกถั่วงอกดองอร่อยมาก เราเจริญอาหารไทยกันมาก เพราะคืนนี้ไม่มีการแสดง

๒ ธันวาคม ๒๕๐๕

Bus มารับ ๘.๐๐ น. เดินทางจาก Washington D.C. ไป Springfield Massachusett กว่าจะถึงก็ตกค่ำ ๑๘.๐๐ น. เพราะเป็นฤดูหนาวอากาศจะมืดและค่ำเร็วตั้งแต่ ๑๗.๐๐ น. พวกเราเข้าพักที่ College Inn คืนนี้ไม่มีการแสดง อากาศหนาวเย็นลงอีกกว่าเมืองที่ผ่านมาแล้ว

๓ ธันวาคม ๒๕๐๕

ตื่นเช้า มองดูทางหน้าต่างเห็นหมอกลงจัดมาก ดูทึบขาวไปหมด พอสายหน่อยจึงค่อยจางลงบ้าง ช่วงกลางวันไปทานลันช์กันแล้วก็กลับมาพักผ่อนต่อ เวลาเย็นจึงทานกันพอแก้หิว และไปแสดงละครเลย เพราะคืนนี้เจ้าภาพบอกว่าจะมี Reception และมีอาหารร้อนๆ ให้ด้วย แต่เมื่อแสดงเสร็จแล้วปรากฏว่าเป็นอาหารจานเย็นแบบฝรั่งแทน เลยทานกันได้คนละเล็กละน้อย หรือจะเป็นเพราะหนาวด้วยก็เป็นได้ ทานกันเสร็จเรียบร้อยก็เก็บข้าวของกลับที่พัก ในตอนกลางคืนนี้หมอกลงหนามาก เดินกลับที่พักพวกเราหนาวตัวสั่นไปตามๆ กัน

๔ ธันวาคม ๒๕๐๕

Bus มารับสายถึง ๑๐.๓๐ น. เดินทางไป Massachusett เพื่อแสดงที่ Wellesley College เดินทางประมาณ ๑ ชั่วโมงก็ถึง

ที่นี่ก็มี Demonstration เวลาบ่าย ๑๖.๐๐ น. กลางคืนมีการแสดงเวลา ๒๐.๐๐ น. นักศึกษาทั้งหญิงชายช่วยกันจัดไฟ หลังการแสดงแล้ว Bus มารับเดินทางไป Boston

๕ ธันวาคม ๒๕๐๕

เรานอนพักที่ Boston พอรุ่งเช้า วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาขององค์ในหลวงท่าน พวกเราตื่นนอนกันขึ้นมาด้วยความรู้สึกสดชื่นอย่างประหลาด อธิบายไม่ถูก เช้าวันนี้นอกจากเราจะนอนพักที่เมืองบอสตันแล้วยังได้ผ่านโรงพยาบาลที่ทรงพระประสูติแห่งนั้นด้วยตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาพอดิบพอดี ทุกคนรู้สึกเป็นนิมิตแปลกประหลาดมหัศจรรย์ที่บังเอิญเหตุการณ์มาประจวบเหมาะเข้าพอดีในครั้งหนึ่งของชีวิต!

คืนนี้มหาวิทยาลัยเยลเป็นเจ้าภาพหลังการแสดง แล้วมี Reception จัดเป็นพิธีเลี้ยงใหญ่ดื่มถวายพระพรในหลวงและเลี้ยงอาหารไทย รู้สึกว่าเขาให้เกียรติมาก เหตุการณ์เป็นไปอย่างเรียบร้อยจนถึง ๒๔.๐๐ น. จึงกลับที่พัก

๖ ธันวาคม ๒๕๐๕

เดินทางไป Rhode Island แสดงที่ มหาวิทยาลัย University of Rhode Island

๗ ธันวาคม ๒๕๐๕

เดินทางด้วย Bus ไปวอชิงตัน D.C.

๘ ธันวาคม ๒๕๐๕

แสดงในวัน Sister Cities ที่วอชิงตัน D.C. ๒ รอบ คือ บ่ายและค่ำ WASHINGTON BANGKOK FRIEND SHIP COUNCIL, Washington, D.C.

๙ ธันวาคม ๒๕๐๕

เดินทางไป New York เตรียมการแสดงส่งท้ายที่สหประชาชาติ

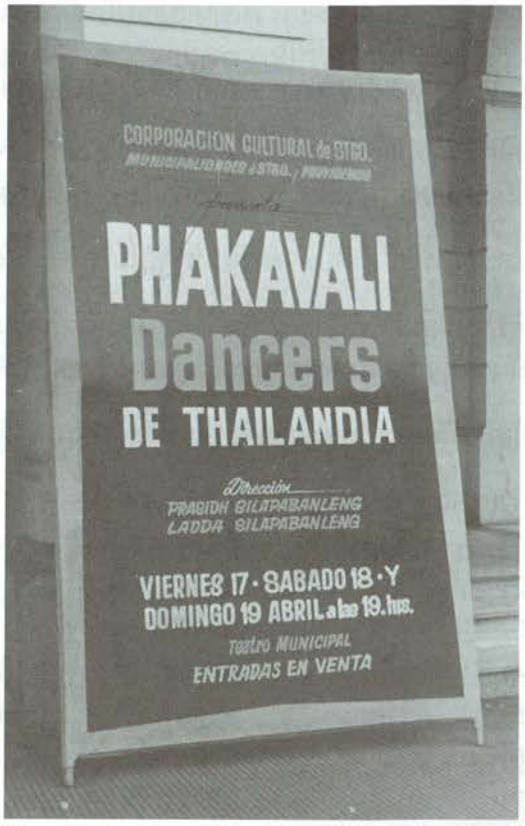
๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๕

แสดงในโปรแกรมพิเศษส่งท้ายที่สหประชาชาติในวัน Human Rights Day มีผู้แทนนานาชาติ ผู้คนชมมากมาย จนเต็มหอประชุมและปรบมือให้เกียรติอย่างพึงพอใจหลังการแสดง ฯพณฯ อูถั่น เลขาธิการองค์การสหประชาชาติจัด Reception รับรองเป็นการให้เกียรติแก่คณะเราคนไทยอย่างสูงยิ่ง และเราทุกคนก็จะไม่ลืมเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ในระดับสากลโลกในชีวิตนี้เลย

สัดดา ประสิทธิ์ และคณะนาฏศิลป์ และคณะนักดนตรีไทย แสดงที่ตึกสหประชาชาติ ในวัน Human Rights Day ถ่ายภาพร่วมกับ พณฯ อูถั่น เลขาธิการสหประชาชาติ (ขณะนั้น)

๑๑-๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๕

เป็นวันพักผ่อน ภายหลังเสร็จสิ้นงานสำคัญเราทำตัวสบายๆ ออกเที่ยว Sight-Seeing และ Shopping หาซื้อของฝาก เตรียมเดินทางกลับประเทศไทย

๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๕

ถ่ายบันทึกเทปการแสดง ให้สถานีโทรทัศน์ C.B.S.

๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๕

จัดแพ็คข้าวของสัมภาระทุกอย่าง

๑๖ ธันวาคม ๒๕๐๕

วันอำลาสหรัฐอเมริกา เวลา ๑๑.๐๐ น. ไปส่งลูกปุ้มขึ้น Bus กับติ๊ก เดินทางไปวอชิงตัน D.C. เราและคณะออกจาก Hotel เวลา ๑๖.๐๐ น. เดินทางไป Airport พร้อมด้วย Charles และ Miss Bennett

เครื่องบินออกจาก Airport เวลาสองทุ่ม เหิรฟ้าเดินทางกลับสู่ประเทศไทย

สวัสดี... อเมริกา

บทสรุป

๘ ปี หลังจากนั้น (พ.ศ.๒๕๑๓ หรือ ค.ศ. ๑๙๗๐)

คณะนาฏศิลป์ไทยผกาวลี ภายใต้การนำของอาจารย์ประสิทธิ์และอาจารย์ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ก็ได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยียน "สวัสดี" กับอเมริกาอีกครั้งหนึ่ง เสมือนฝันที่เป็นจริง!

และในครั้งนี้ได้เดินทางผ่านสหรัฐอเมริกา ไปแสดงนาฏศิลป์ไทยเกือบทั่วทวีปอเมริกาใต้เลยทีเดียว

ที่ว่าเหมือนฝันที่เป็นจริงนั้นก็คือ ใครผู้ใดก็ตามที่ได้ "ไปเมืองนอก" หรือไปต่างประเทศกันหนหนึ่งครั้งหนึ่งในชีวิตแล้วนั้น มักจะใฝ่ฝันตั้งความหวังอยู่เสมอว่าขอให้ได้ไปอีกเป็นครั้งที่สอง ครั้งที่สามเถิด เจ้าพระคุณ!

ศิลปินนักดนตรีและนาฏศิลป์ในครั้งนี้ประกอบด้วย

ฝ่ายชาย

(1)	ขวัญชัย	ศิลปะบรรเลง	(เถ่)
(2)	อุทัย	แก้วละเอียด	
(3)	สมัคร	แก้วละเอียด	
(4)	นิคม	สาคริก	(ติ๊ก)
(5)	ศิริวัฒน์	ศิริสัมพันธ์	(แด๊ก)
(6)	ดวง	นักดนตรี	
(7)	อนงค์	แสงทับทิม	(ปี่)
(8)	สมบูรณ์		(หมู)

ฝ่ายหญิง

(1)	อินทิรา	ศิลปบรรเลง	(ตุ่ม)
(2)	ศรีกัญญา	สารตายน	(ศรี)
(3)	ดลฤทัย	ปิณฑดิษฐ์	(แว่น)
(4)	เกษแก้ว	มาศะวิสุทธิ์	(เกษ)
(5)	สัจจา	ว่านม่วง	(จาก)
(6)	อุดม	พิจิตรคุรุการ	
(7)	นงลักษณ์	ศรโชติ	
(8)	แน่งน้อย	กลันเจริญ	
(9)	ปานจิต	สนพิบูลย์	
(10)	จุไรรัตน์	ดิษฐปัญญา	(แอ๊ด)
(11)	อารีวรรณ		
(12)	ระวิวรรณ	สถิรนาถ	(แต๋ว)

ภาพนี้ เมื่อคณะผกาวลี แสดงอยู่ในยุโรป (ปี ๒๕๐๕)

อาจารย์ลัดดา ได้จัดนาฏศิลป์เพิ่มขึ้นอีกหลายชุด เช่น ระบำพัด มโนห์รา และชุดเปิงมางอาจารย์ประสิทธิ์ก็เพิ่มชุดการแสดงเกี่ยวดนตรีไทยอันไพเราะและพิศดาร เช่น เดี่ยวระนาด ๒ ราง เป็นต้น ทำให้ชุดการแสดงต่างๆ มีความงดงามหลากหลาย ไพเราะเพราะพริ้ง จนเป็นที่นิยมชมชื่นในบรรดาผู้ชมชาวต่างชาติอย่างกมามายเป็นประวัติการณ์

การเดินทางเข้าทวีปอเมริกาใต้ เริ่มตั้งแต่บราซิล ริโอเดอจาไนโร เซาเปาโล ชิลี อาร์เจนตินา เปรู ซานติอาโก อุรุกวัย ลิมา และไปจบลงที่โรงโอเปร่าในคาราคัลป์ เป็นที่สุดท้าย

ส่วนรายละเอียดของโปรแกรมการแสดงในชุดต่างๆ ก็คงจะดำเนินไปในแบบเดียวกับที่อาจารย์ลัดดาได้เขียนบันทึกไว้ในการเดินทางครั้งแรกที่ยุโรปและสหรัฐอเมริกาเมื่อ ๘ ปี ที่แล้วนั้นแบจะไม่ผิดเพี้ยน

และเนื่องจากมีประสบการณ์ในการเดินทางและจัดแสดงนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศมาแล้ว จึงไม่มีอุปสรรคความยากลำบากใดๆ ในการเดินทางแสดงในทริปนี้เลย ประกอบทั้งได้รับความอนุเคราะห์ประสานงานอย่างดียิ่งจากทางสถานทูต ดร.ชำนาญ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงบูเอโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา รวมทั้งคุณหญิงของท่านด้วย การดำเนินงานทั้งหลายจึงเป็นเรื่องง่าย แทบไม่มีอุปสรรคใดๆ เลย ตลอดระยะเวลาช่วง ๓ เดือนเศษ จากสิงหาคม-พฤศจิกายน ๒๕๑๓

เป็นประวัติศาสตร์ทางศิลปะที่ควรจารึกไว้ คณะนาฏศิลป์ผกาวลีจากประเทศไทย (Phakavali Thai Classical Dance Troupe) ได้นำการแสดงศิลปวัฒนธรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์ของไทยไปเผยแพร่ความนิยมสู่สายตาและความทรงจำแก่ชาวต่างชาติในหลายประเทศเกือบทั่วโลก ถึงสองครั้งสองครา นับเป็นความสำเร็จของผลงานอันยิ่งใหญ่ที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

กาลเวลาล่วงผ่านไป ... อีก ๒๘ ปี ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๑ อาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลงได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ เป็นศิลปินแห่งชาติในสาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลง)

แต่เป็นที่น่าเสียดายเหลือเกินที่อาจารย์ประสิทธิ์ได้ดำรงตำแหน่งศิลปินแห่งชาติอันมีเกียรติและเหมาะสมยิ่งนี้อยู่เพียงปีเดียวเท่านั้นท่านก็ถึงแก่กรรม จากไปในปีถัดมาสิริอายุรวม ๘๗ ปีเศษ

จึงเป็นวาระอันเหมาะสมแล้วที่อาจารย์ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ได้นำสมุดบันทึกความทรงจำเล่าเก่าแก่ซึ่งได้เก็บงำไว้นาน ไม่เคยเปิดเผย ณ ที่ใดเลย มาเปิดเผยเสียในวันนี้ ในวาระที่ท่านมีอายุครบ ๘๑ ปี

เพื่อเป็นประวัติชีวิตอันงดงามส่วนหนึ่งของท่านเพื่อเป็นประวัติการทำงานดีเด่น ของคู่ศิลปินไทย ผู้รักศิลปะ รักชาติบ้านเมืองคู่ศิลปิน ผู้สามารถสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส!

สร้างคณะละคร "ผกาวลี" เพื่อให้ความบันเทิงแก่สังคม ยามทุกข์ยากขาดแคลนในสมัยปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒

สร้างงานศิลปะบันเทิงบนเวทีละคร ศาลาเฉลิมไทย เฉลิมนคร ไว้มากมายหลายเรื่อง เมื่อยุคละครเวทีร่วงโรย ไม่มีเวทีแสดงก็ปรับตัวเป็นผกาวลี นาฏศิลป์ ชุดเล็ก จัดสร้างเวทีเล็ก แสดงศิลปะการละคร ฟ้อนรำ โชว์แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

และในที่สุดก็นำคณะ "ผกาวลี" ชุดเล็กนี้เดินทางไปแสดงโชว์ศิลปะการฟ้อนรำและดนตรีไทยในหลายประเทศเกือบทั่วโลก!

เป็นการสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส ตามหลักพุทธธรรม ประสบผลดีมาตลอด ในช่วงอดีตที่ผ่านมาหลายสิบปีแล้วนั้น! ไม่บอกกล่า เล่าขาน กันเอาไว้ อาจจักไม่มีใคร รำลึกถึงงานยิ่งใหญ่ ในชีวิต คิดคำนึง ศิลปินใหญ่ใจถึง ของเมืองไทย

ขอกราบสักการบูชาพระคุณ... ท่านครูบาอาจารย์ บรรพบุรุษ ผู้ประสิทธิ์ ประสาทสั่งสอนศิลปะวิทยาการด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทยอันยิ่งใหญ่สืบทอด คงอยู่ จรรโลงโลกมาถึงทุกวันนี้....ขอให้คงอยู่ คู่เมืองไทย ไปตลอดกาล

บทส่งท้าย

แม้นไม่มี..... คงไม่มี.....
ไม่มีกรมศิลปกร ไม่มีคุณหลวงวิจิตรฯ
ไม่มีประสิทธิ์ ไม่มีลัดดา
ไม่มี..... ผกาวลี

วารสารโฆษณาการ

ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ยืน เทียร์เนย์ ของไทย เจ้าแห่งบทบาทผู้สามารถเรียกได้ทั้งน้ำตาและความชิงชัง

ในทุกวันนี้ นาม ลัดดา สารตายน ย่อมเป็นนามที่ติดอยู่บนริมฝีปากของแฟนละครทั่วไป ในฐานะที่เธอเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงเด่นที่สุดคนหนึ่งในโลกละครของเมืองไทย ลัดดาเป็นศิลปินชั้นครู เธอเป็นเจ้าแห่งบทบาทผู้สามารถเรียกได้ทั้งน้ำตาและความชิงชังจากผู้ดูอย่างลืมตัว จริงอยู่แม้ว่าในระยะเวลาภายหลังสงครามที่ผ่านมานี้ เธอจะได้ปรากฏกายบนเวทีน้อยครั้งก็ตาม แต่ทว่าการแสดงของเธอทุกครั้งย่อมจะติดตาตรึงใจผู้ดูไปนานแสนนาทีเดียว บทบาทที่ลัดดาแสดงได้ดีอย่างยอดเยี่ยมก็คือบทบาทหนักๆ แสดงเป็นหญิงเจ้าอารมณ์ มากด้วยความรักโลภหลงและความพยาบาทอย่างแรงกล้า มากด้วยความกราดเกรี้ยว, โหดเหี้ยมและตามใจตัวเอง อาทิ เช่น เมื่อแสดงเป็นตัว “เลดี้แมคเบธ” ในเรื่อง “แมคเบธ” เป็นต้น การแสดงบทบาทหนักๆ เช่นนี้ไม่แต่เพียงแสดงบนเวทีเท่านั้นที่เธอทำได้ดี แม้แต่ทางวิทยุฯ ซึ่งผู้ฟังได้ยินแต่เสียง เธอก็สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์และนึกวาดภาพใบหน้าและลักษณะท่าทางของตัวละครในเวลานั้นได้เช่นเดียวกัน ความจริงในเรื่องนี้ ย่อมจะได้รับการยืนยันจาก “แฟน” ของละครวิทยุฯ บริษัทกุมุท จำกัด โดยทั่วกัน

ลัดดาสนใจในศิลปะการแสดงละครและการร้องเพลงมาตั้งแต่เยาว์วัย เธอเป็นบุตรของหลวงธนการพิทักษ์ กับนางเยื้อน ธนการพิทักษ์ เกิดที่บ้านตำบลสวนมะลิ จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๖๓ การศึกษาภายหลังที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมปีที่สี่จากโรงเรียนเบญจมราชาลัยแล้ว เธอก็ลาออกมาเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ห้าโรงเรียนกมศิลปากร เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ ซึ่งนับว่าเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนนี้ การที่เธอสมัครมาเข้าเรียนในโรงเรียนกรมศิลปากรนั้นก็เพราะสนใจในวิชาการดนตรีเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยมารดาของเธอ ได้เคยจ้างครูไปสอนขิมให้ที่บ้านและเมื่อโรงเรียนเบญจมราชาลัยเปิดแผนกดนตรีขึ้น ก็ศึกษาวิชานี้จากคุณครูชิ้น ศิลปะบรรเลง ซึ่งไปสอนเป็นพิเศษสำหรับคุณครูผู้นี้ลัดดาได้มีความสนิท สนมด้วยเป็นอย่างมาก ครั้นทราบว่าได้มีการจัดตั้งโรงเรียนศิลปากรขึ้นและคุณครูชิ้นจะไปเป็นครูประจำที่โรงเรียนนี้ ด้วยความรักความอาลัย ประกอบกับความสนใจในวิชาการดนตรีอยู่แล้ว ลัดดาจึงลาออกจากโรงเรียนเบญจมราชาลัย มาเข้าโรงเรียนศิลปากร แต่เป็นนักเรียนในแผนกดุริยางคศิลป์ ไม่ได้เรียนในทางนาฏศิลป์

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ลัดดาได้เป็นศิลปินเอกทางแสดงละครในกาลต่อมาก็คือ ในสมัยนั้นคุณหลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดีกรมศิลปากรท่านผู้นี้มีความตั้งใจอยู่แล้วว่าจะจัดให้มีการแสดงละครของกรมศิลปากรขึ้น โดยให้นักเรียนศิลปากรนั้นเองเป็นผู้แสดง ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของไทย และส่งเสริมให้กิจการละครได้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ฉะนั้นในคราวจัดงานวันเกิดของท่านครั้งหนึ่ง คุณหลวงวิจิตรฯ จึงจัดให้มีการแสดงละครขึ้นเป็นการรื่นเริงภายในโรงละครกรมศิลปากร และถือโอกาสคัดเลือกตัวละครไปด้วยในตัว เรื่องที่ใช้แสดงในวันนั้นคือเรื่อง “เวนิสวานิช” บังเอิญยังขาดตัวละครอยู่ตัวหนึ่ง คือ ตัวพ่อเมือง ไม่มีใครสามารถเล่นได้ถึงบทเพราะเป็นตัวผู้ชายที่ต้องมีลักษณะท่าทางและวาจาเข้มแข็ง ลัดดาได้ถูกจับตัวเข้าแสดงในบทนี้ อาศัยที่เธอมีปฏิภาณดี สมองไว จำบทได้เร็ว ประกอบดับทุ่มเทอารมณ์ลงไปในเวลาเล่นโดยไม่รู้สึกตัว การแสดงของเธอจึงเป็นที่พอใจของคุณหลวงวิจิตรฯ เป็นอย่างมาก ดังนั้น เมื่อคุณหลวงวิจิตร ได้เริ่มการแสดงละครด้วยเรื่อง “เลือดสุพรรณ” เป็นเรื่องแรก ลัดดาจึงได้รับเลือกให้แสดงในบท มังมหาสุรนาท แม่ทัพพะม่า แล้วก็ได้แสดงในเรื่องต่อๆ มาอีกหลายเรื่อง เช่น เป็นพระเจ้ากรุงธน ในเรื่อง “พระ เจ้ากรุงธน” เป็นเจ้าหญิงแสนหวี ในเรื่อง “แสนหวี” เป็นพระชัยราชาในเรื่อง “มหาเทวี” เป็นเจ้าหญิงยุพดี ในเรื่อง “เบญจเพศ” เป็นพวงเงิน ในเรื่อง “อนุสาวรีย์ไทย” และเป็นพ่อขุนผาเมือง ในเรื่อง “พ่อขุนผาเมือง” เป็นต้นจะสังเกตเห็นได้ว่าการแสดงละครของกรมศิลปากรส่วนมาก ลัดดาได้รับบทบาทเป็นตัวฝ่ายชาย ที่แสดงเป็นนางเอกมีอยู่ 2 ครั้ง คือแสดงเป็นตัวเจ้าหญิงแสนหวีครั้งหนึ่ง กับแสดงเป็นเจ้าหญิงยุพดีอีกครั้งหนึ่ง แต่บทบาทที่สร้างชื่อเสียงให้ลัดดาอย่างสูงสุดในเวลานั้นก็ได้แก่การแสดงเป็นตัวเจ้าหญิงแสนหวี นั่นเอง ในฐานะที่เธอเป็นนักเรียนทางแผนกดุริยางค์ แต่สามารถแสดงละครได้เป็นอย่างดีนั้น ลัดดากล่าวว่า เพราะได้รับการอบรมวิชานาฏศิลป์ จากคุณหลวงวิจิตรวาทการ กับคุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ โดยตรงครูที่อบรมวิชานาฏศิลป์ให้ลัดดานอกจากท่าสองดังกล่าวแล้ว ก็มีหม่อมครูสองดังกล่าวแล้ว ก็มีหม่อมครู (นางต่วน ภัทรนาวิก) ครูลมุล ยมะคุปต์ ครูมัลลี คงประภัสสร (ครูหมัน) ซึ่งเวลานี้ยังรับราชการอยู่ในกรมศิลปากร เป็นต้น

ในระหว่างที่เรียนในโรงเรียนศิลปากร ลัดดาได้มีโอกาสเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น โดยทางโรงเรียนศิลปากร จัดส่งไปแสดงวัฒนธรรมไทยเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ เมื่อกลับมาก็ได้ศึกษาต่อจนจบการศึกษา (มัธยม ๘) เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๑ ภายหลังที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ก็ได้รับราชการเป็นครูที่โรงเรียนศิลปากรพักหนึ่งจึงได้ลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๖

เมื่อการละครของเมืองไทยเริ่มเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่งในระยะเวลาภายหลังสงคราม ลัดดาจึงได้จัดตั้งคณะละครของเธอเองขึ้นแสดงบ้าง ทีแรกก็มีความตั้งใจที่จะเล่นกันอย่างสนุกๆ เพราะความรักในศิลปมากกว่าที่ยึดถือเป็นอาชีพยั่งยืนและเห็นว่าบรรดาญาติๆ ทางฝ่ายสามีของเธอ (คุณประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง) ก็เป็นผู้ที่ผ่านงานละครมาแล้วเป็นส่วนมาก คุณประสิทธิ์เองก็เป็นนักดนตรีมีชื่อ ฉะนั้นจึงเห็นควรที่จะให้แสดงความสามารถกันบ้าง คณะละครของลัดดานั้นใช้ชื่อว่าคณะศิษย์เก่าศิลปากร แต่ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นคณะผกาวลีตามความนิยมของผู้เรียกเรื่องแรกของคณะนี้ คือเรื่อง “ผกาวลี” ของ “แสงทอง” เรื่องที่สองคือ “เกียรติศักดิ์รักของข้า” ของเรียมเอง และได้แสดงต่อมาอีกหลายเรื่อง เรื่องเด่นๆ ของคณะผกาวลี ก็คือเรื่อง “เวียงฟ้า” “มนต์นาคราช” “ความพยาบาท” และ “ขบวนเสรีจีน” เป็นต้น ในระยะต่อมาเมื่อเห็นว่ากิจการละครเท่าที่ทำอยู่มีความเจริญดี จึงจัดตั้งเป็นบริษัทขึ้น ชื่อว่าบริษัทนาฏยากรจำกัด มีคณะอยู่ในสังกัด ๒ คณะคือ คณะผกาวลี และคณะลีลาศาสตรสุนทร ผู้ที่ให้ความร่วมมือด้วยอย่างเข้มแข็งและใกล้ชิดก็มี กุมุท

จันทร์เรือง แต่ในปัจจุบันนี้ คณะผกาวลีและคณะลีลาศาสตรสุนทรได้หยุดพักการแสดงเสียแล้ว ซึ่งลัดดาได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะได้รับความกระทบกระเทือนจากอุปสรรคหลายด้าน ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องยุ่งยากใจ จึงตัดสินใจหยุดพักชั่วคราว

การแสดงละครของลัดดาในระยะหลังๆ นี้เธอได้เลือกแสดงในบทบาทหนักๆ เป็นสำคัญทั้งนี้ก็เพราะต้องรับงานกำกับการแสดงอยู่ด้วยหลายเรื่องด้วยกัน เธอได้แสดงละครเพียง ๓ เรื่องเท่านั้นคือ แสดงเป็นพระนางสีเฟ ในเรื่อง "เกียรติศักดิ์-รักของข้า" เป็นเจ้าหญิงเวียงฟ้า ในเรื่อง "เวียงฟ้า" และเป็นเลดีแมคเบธในเรื่อง "แมคเบธ" อย่างไรก็ตามผู้ที่ไปชมการแสดงของลัดดาในระยะหลังๆ นี้ คงจะเห็นว่า ลัดดาได้เปลี่ยนแบบแผนการแสดงในสมัยก่อนๆ เสียเกือบทั้งสิ้น โดยได้แสดงของเธอจึงเต็มไปด้วยชีวิตจิตใจ ชวนให้ผู้ดูสำคัญผิดไปว่า นอกเวทีละคร ชีวิติจิตใจของเธอคงเหมือนกับตัวละครในเรื่องนั้น จริงๆ เท่าที่ทำงานละครมาแล้ว ลัดดารู้สึกว่าละครที่เธอชอบมากที่สุด คือ เรื่อง "ความพยาบาท" "ขบวนเสรีจีน" และ "ซีสก้า" และแม้ว่าปัจจุบันนี้ลัดดาจะได้หยุดพักการแสดงละครเวทีแล้วก็ตาม บรรดาศิลปินที่มีเชื่อเสียงเพราะได้รับการอบรมส่งเสริมจากเธอก็ยังก้าวหน้าอยู่ในโลกละครเวลานี้อีกหลายคน เช่น ส.อาสนจินดา สวลี ผกาพันธุ์ อุโฆษ จันทร์เรือง วลิต สนธิรัตน์ และอดิศักดิ์ เศวตนันทน์ เป็นต้น

ในด้านการแสดงละครทางวิทยุฯ ลัดดาก็ยังคงแสดงอยู่ในคณะบริษัทกุมุท จำกัด ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และในคณะของเธอเอง คือคณะ "ศิลปสมิต" ซึ่งแสดงอยู่ทางสถานีวิทยุทดลอง ๑ ป.ณ. ลัดดาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความแตกต่างในการแสดงละครเวทีกับละครวิทยุฯ ว่า แสดงละครบนเวทีนั้น ต้องทุ่มเทความรู้สึกออกทางเสียงทางเดียว ซึ่งนับว่าเป็นการยากกว่าการแสดงบนเวทีที่จะทำให้คนฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามไปเหมือนกับเห็นตัวผู้แสดงจริงๆ แต่อย่างไรก็ดี ลัดดากล่าวว่า การแสดงละครทั้งสองประเภทนี้ เธอแสดงอย่างทุ่มเทความรู้สึกทั้งหมดลงไปในตัวละครทุกเรื่อง นี่เป็นวิธีเดียวที่จะทำให้แสดงได้เป็นอย่างดี

ในวัน ๓๐ ปี ลัดดาผู้มีร่างท้วมผิวขาวยังคงสดสวยอยู่เช่นเคย แม้ว่าเธอจะเป็นผู้ที่ผ่านชีวิตสมรสแล้วเป็นเวลาถึง ๘ ปีก็ตาม ลัดดาสมรสกับประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง นักดนตรีและนักแต่งเพลงคลาสสิกมีชื่อคนหนึ่ง ของเมืองไทยเมื่อพ.ศ.๒๔๗๕ ปัจจุบันนี้มีบุตรด้วยกัน ๒ คน บุตรคนโตเป็นชายอายุ ๗ ขวบ คนเล็กเป็นหญิงอายุย่าง ๖ ขวบ สำหรับบุตรคนเล็กมีแววว่าจะชอบในทางร้องรำทำเพลง แต่ลัดดามีความตั้งใจว่าจะไม่ยอมให้บุตรของเธอเจริญรอยตามเธอเป็นอันขาด นอกจากจะอบรมให้บ้างเป็นวิชาพิเศษ เมื่อข้าพเจ้าได้มีโอกาสสนทนากับเธอ รู้สึกว่าลัดดาเป็นศิลปินที่มีมรรยาทอันงดงามอ่อนหวานและไม่ถือเนื้อถือตัวเลย เธอเป็นผู้ที่มีความแจ่มใสอยู่บนใบหน้าเสมอ ชีวิตภายในบ้านของเธอเวลานี้ นอกจากกิจธุระที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลบ้านและอบรมบุตรแล้ว สิ่งที่เธอชอบทำในยามว่างก็คือ แต่เนื้อเพลงตามทำนองของคุณประสิทธิ์ สามี หรือไม่ก็เย็บปักถักร้อย หนังสือกับภาพยนตร์ชอบเรื่องชีวิตหนักๆ แต่ภาพยนตร์เพลง-ระบำก็ดูเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการทำบทเพลงให้ละคร ลีลาศเป็นพอเข้าสังคมได้ แต่มิได้สนใจนัก การกีฬาชอบแบตมินตัน ชอบการท่องเที่ยวแต่ไม่ค่อยมีโอกาสได้ไป ภาคเหนือของประเทศ เคยไปถึงลำปาง-เชียงใหม่-เชียงราย สีประจำใจมีสีชมพู-ฟ้า-เขียวชอบสีอ่อนๆ ดอกไม้ที่เธอรักมีดอกลัดดาและกุหลาบ เพลงที่ชอบร้องมีเพลง "ความรักร้องเรียก" ซึ่งเธอแต่งเนื้อเอง กับเพลง "ลมหนาว" อุดมคติ "ต้องการเห็นคนทุกคนช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่ต้องการเป็นศัตรูกับใครเลย" กับ "อยากให้ชีวิตศิลปินรุ่งโรจน์เท่าเทียมศิลปินในต่างประเทศ"

ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง
๑๓๕ ถนนบริพัตร

"ธาตรี"

วารสารโฆษณาการ

ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ยีน เทียร์เนย์ ของไทย เจ้าแห่งบทบาทผู้สามารถเรียกได้ทั้งน้ำตาและความชิงชัง

ในทุกวันนี้ นาม ลัดดา สารตายน ย่อมเป็นนามที่ติดอยู่บนริมฝีปากของแฟนละครทั่วไป ในฐานะที่เธอเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงเด่นที่สุดคนหนึ่งในโลกละครของเมืองไทย ลัดดาเป็นศิลปินชั้นครู เธอเป็นเจ้าแห่งบทบาทผู้สามารถเรียกได้ทั้งน้ำตาและความชิงชังจากผู้ดูอย่างลืมตัว จริงอยู่แม้ว่าในระยะเวลาภายหลังสงครามที่ผ่านมานี้ เธอจะได้ปรากฏกายบนเวทีน้อยครั้งก็ตาม แต่ทว่าการแสดงของเธอทุกครั้งย่อมจะติดตาตรึงใจผู้ดูไปนานแสนนาทีเดียว บทบาทที่ลัดดาแสดงได้ดีอย่างยอดเยี่ยมก็คือบทบาทหนักๆ แสดงเป็นหญิงเจ้าอารมณ์ มากด้วยความรักโลภหลงและความพยาบาทอย่างแรงกล้า มากด้วยความกราดเกรี้ยว, โหดเหี้ยมและตามใจตัวเอง อาทิ เช่น เมื่อแสดงเป็นตัว “เลดี้แมคเบธ” ในเรื่อง “แมคเบธ” เป็นต้น การแสดงบทบาทหนักๆ เช่นนี้ไม่แต่เพียงแสดงบนเวทีเท่านั้นที่เธอทำได้ดี แม้แต่ทางวิทยุฯ ซึ่งผู้ฟังได้ยินแต่เสียง เธอก็สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์และนึกวาดภาพใบหน้าและลักษณะท่าทางของตัวละครในเวลานั้นได้เช่นเดียวกัน ความจริงในเรื่องนี้ ย่อมจะได้รับการยืนยันจาก “แฟน” ของละครวิทยุฯ บริษัทกุมุท จำกัด โดยทั่วกัน

ลัดดาสนใจในศิลปะการแสดงละครและการร้องเพลงมาตั้งแต่เยาว์วัย เธอเป็นบุตรของหลวงธนการพิทักษ์ กับนางเยื้อน ธนการพิทักษ์ เกิดที่บ้านตำบลสวนมะลิ จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๖๓ การศึกษาภายหลังที่เรียนสำเร็จชั้นมัธยมปีที่สี่จากโรงเรียนเบญจมราชาลัยแล้ว เธอก็ลาออกมาเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ห้าโรงเรียนกมศิลปากร เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ ซึ่งนับว่าเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนนี้ การที่เธอสมัครมาเข้าเรียนในโรงเรียนกรมศิลปากรนั้นก็เพราะสนใจในวิชาการดนตรีเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยมารดาของเธอ ได้เคยจ้างครูไปสอนขิมให้ที่บ้านและเมื่อโรงเรียนเบญจมราชาลัยเปิดแผนกดนตรีขึ้น ก็ศึกษาวิชานี้จากคุณครูชิ้น ศิลปะบรรเลง ซึ่งไปสอนเป็นพิเศษสำหรับคุณครูผู้นี้ลัดดาได้มีความสนิท สนมด้วยเป็นอย่างมาก ครั้นทราบว่าได้มีการจัดตั้งโรงเรียนศิลปากรขึ้นและคุณครูชิ้นจะไปเป็นครูประจำที่โรงเรียนนี้ ด้วยความรักความอาลัย ประกอบกับความสนใจในวิชาการดนตรีอยู่แล้ว ลัดดาจึงลาออกจากโรงเรียนเบญจมราชาลัย มาเข้าโรงเรียนศิลปากร แต่เป็นนักเรียนในแผนกดุริยางคศิลป์ ไม่ได้เรียนในทางนาฏศิลป์

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ลัดดาได้เป็นศิลปินเอกทางแสดงละครในกาลต่อมาก็คือ ในสมัยนั้นคุณหลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดีกรมศิลปากรท่านผู้นี้มีความตั้งใจอยู่แล้วว่าจะจัดให้มีการแสดงละครของกรมศิลปากรขึ้น โดยให้นักเรียนศิลปากรนั้นเองเป็นผู้แสดง ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของไทย และส่งเสริมให้กิจการละครได้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ฉะนั้นในคราวจัดงานวันเกิดของท่านครั้งหนึ่ง คุณหลวงวิจิตรฯ จึงจัดให้มีการแสดงละครขึ้นเป็นการรื่นเริงภายในโรงละครกรมศิลปากร และถือโอกาสคัดเลือกตัวละครไปด้วยในตัว เรื่องที่ใช้แสดงในวันนั้นคือเรื่อง “เวนิสวานิช” บังเอิญยังขาดตัวละครอยู่ตัวหนึ่ง คือ ตัวพ่อเมือง ไม่มีใครสามารถเล่นได้ถึงบทเพราะเป็นตัวผู้ชายที่ต้องมีลักษณะท่าทางและวาจาเข้มแข็ง ลัดดาได้ถูกจับตัวเข้าแสดงในบทนี้ อาศัยที่เธอมีปฏิภาณดี สมองไว้ จำบทได้เร็ว ประกอบดับทุ่มเทอารมณ์ลงไปในเวลาเล่นโดยไม่รู้สึกตัว การแสดงของเธอจึงเป็นที่พอใจของคุณหลวงวิจิตรฯ เป็นอย่างมาก ดังนั้น เมื่อคุณหลวงวิจิตร ได้เริ่มการแสดงละครด้วยเรื่อง “เลือดสุพรรณ” เป็นเรื่องแรก ลัดดาจึงได้รับเลือกให้แสดงในบท มังมหาสุรนาท แม่ทัพพะม่า แล้วก็ได้แสดงในเรื่องต่อๆ มาอีกหลายเรื่อง เช่น เป็นพระเจ้ากรุงธน ในเรื่อง “พระ เจ้ากรุงธน” เป็นเจ้าหญิงแสนหวี ในเรื่อง “แสนหวี” เป็นพระชัยราชาในเรื่อง “มหาเทวี” เป็นเจ้าหญิงยุพดี ในเรื่อง “เบญจเพศ” เป็นพวงเงิน ในเรื่อง “อนุสาวรีย์ไทย” และเป็นพ่อขุนผาเมือง ในเรื่อง “พ่อขุนผาเมือง” เป็นต้นจะสังเกตเห็นได้ว่าการแสดงละครของกรมศิลปากรส่วนมาก ลัดดาได้รับบทบาทเป็นตัวฝ่ายชาย ที่แสดงเป็นนางเอกมีอยู่ 2 ครั้ง คือแสดงเป็นตัวเจ้าหญิงแสนหวีครั้งหนึ่ง กับแสดงเป็นเจ้าหญิงยุพดีอีกครั้งหนึ่ง แต่บทบาทที่สร้างชื่อเสียงให้ลัดดาอย่างสูงสุดในเวลานั้นก็ได้แก่การแสดงเป็นตัวเจ้าหญิงแสนหวี นั่นเอง ในฐานะที่เธอเป็นนักเรียนทางแผนกดุริยางค์ แต่สามารถแสดงละครได้เป็นอย่างดีนั้น ลัดดากล่าวว่า เพราะได้รับการอบรมวิชานาฏศิลป์ จากคุณหลวงวิจิตรวาทการ กับคุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ โดยตรงครูที่อบรมวิชานาฏศิลป์ให้ลัดดานอกจากท่าสองดังกล่าวแล้ว ก็มีหม่อมครูสองดังกล่าวแล้ว ก็มีหม่อมครู (นางต่วน ภัทรนาวิก) ครูลมุล ยมะคุปต์ ครูมัลลี คงประภัสสร (ครูหมัน) ซึ่งเวลานี้ยังรับราชการอยู่ในกรมศิลปากร เป็นต้น

ในระหว่างที่เรียนในโรงเรียนศิลปากร ลัดดาได้มีโอกาสเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น โดยทางโรงเรียนศิลปากร จัดส่งไปแสดงวัฒนธรรมไทยเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ เมื่อกลับมาก็ได้ศึกษาต่อจนจบการศึกษา (มัธยม ๘) เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๑ ภายหลังที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ก็ได้รับราชการเป็นครูที่โรงเรียนศิลปากรพักหนึ่งจึงได้ลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๖

เมื่อการละครของเมืองไทยเริ่มเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่งในระยะเวลาภายหลังสงคราม ลัดดาจึงได้จัดตั้งคณะละครของเธอเองขึ้นแสดงบ้าง ทีแรกก็มีความตั้งใจที่จะเล่นกันอย่างสนุกๆ เพราะความรักในศิลปมากกว่าที่ยึดถือเป็นอาชีพยั่งยืนและเห็นว่าบรรดาญาติๆ ทางฝ่ายสามีของเธอ (คุณประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง) ก็เป็นผู้ที่ผ่านงานละครมาแล้วเป็นส่วนมาก คุณประสิทธิ์เองก็เป็นนักดนตรีมีชื่อ ฉะนั้นจึงเห็นควรที่จะให้แสดงความสามารถกันบ้าง คณะละครของลัดดานั้นให้ชื่อว่าคณะศิษย์เก่าศิลปากร แต่ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นคณะผกาวลีตามความนิยมของผู้เรียกเรื่องแรกของคณะนี้ คือเรื่อง “ผกาวลี” ของ “แสงทอง” เรื่องที่สองคือ “เกียรติศักดิ์รักของข้า” ของเรียมเอง และได้แสดงต่อมาอีกหลายเรื่อง เรื่องเด่นๆ ของคณะผกาวลี ก็คือเรื่อง “เวียงฟ้า” “มนต์นาคราช” “ความพยาบาท” และ “ขบวนเสรีจีน” เป็นต้น ในระยะต่อมาเมื่อเห็นว่ากิจการละครเท่าที่ทำอยู่มีความเจริญดี จึงจัดตั้งเป็นบริษัทขึ้น ชื่อว่าบริษัทนาฏยากรจำกัด มีคณะอยู่ในสังกัด ๒ คณะคือ คณะผกาวลี และคณะลีลาศาสตรสุนทร ผู้ที่ให้ความร่วมมือด้วยอย่างเข้มแข็งและใกล้ชิดก็มี กุมุท

จันทร์เรือง แต่ในปัจจุบันนี้ คณะผกาวลีและคณะลีลาศาสตรสุนทรได้หยุดพักการแสดงเสียแล้ว ซึ่งลัดดาได้ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะได้รับความกระทบกระเทือนจากอุปสรรคหลายด้าน ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องยุ่งยากใจ จึงตัดสินใจหยุดพักชั่วคราว

การแสดงละครของลัดดาในระยะหลังๆ นี้เธอได้เลือกแสดงในบทบาทหนักๆ เป็นสำคัญทั้งนี้ก็เพราะต้องรับงานกำกับการแสดงอยู่ด้วยหลายเรื่องด้วยกัน เธอได้แสดงละครเพียง ๓ เรื่องเท่านั้นคือ แสดงเป็นพระนางสีเฟ ในเรื่อง "เกียรติศักดิ์-รักของข้า" เป็นเจ้าหญิงเวียงฟ้า ในเรื่อง "เวียงฟ้า" และเป็นเลดีแมคเบธในเรื่อง "แมคเบธ" อย่างไรก็ตามผู้ที่ไปชมการแสดงของลัดดาในระยะหลังๆ นี้ คงจะเห็นว่า ลัดดาได้เปลี่ยนแบบแผนการแสดงในสมัยก่อนๆ เสียเกือบทั้งสิ้น โดยได้แสดงของเธอจึงเต็มไปด้วยชีวิตจิตใจ ชวนให้ผู้ดูสำคัญผิดไปว่า นอกเวทีละคร ชีวิติจิตใจของเธอคงเหมือนกับตัวละครในเรื่องนั้น จริงๆ เท่าที่ทำงานละครมาแล้ว ลัดดารู้สึกว่าละครที่เธอชอบมากที่สุด คือ เรื่อง "ความพยาบาท" "ขบวนเสรีจีน" และ "ซีสก้า" และแม้ว่าปัจจุบันนี้ลัดดาจะได้หยุดพักการแสดงละครเวทีแล้วก็ตาม บรรดาศิลปินที่มีเชื่อเสียงเพราะได้รับการอบรมส่งเสริมจากเธอก็ยังก้าวหน้าอยู่ในโลกละครเวลานี้อีกหลายคน เช่น ส.อาสนจินดา สวลี ผกาพันธุ์ อุโฆษ จันทร์เรือง วลิต สนธิรัตน์ และอดิศักดิ์ เศวตนันทน์ เป็นต้น

ในด้านการแสดงละครทางวิทยุฯ ลัดดาก็ยังคงแสดงอยู่ในคณะบริษัทกุมุท จำกัด ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และในคณะของเธอเอง คือคณะ "ศิลปสมิต" ซึ่งแสดงอยู่ทางสถานีวิทยุทดลอง ๑ ป.ณ. ลัดดาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความแตกต่างในการแสดงละครเวทีกับละครวิทยุฯ ว่า แสดงละครบนเวทีนั้น ต้องทุ่มเทความรู้สึกออกทางเสียงทางเดียว ซึ่งนับว่าเป็นการยากกว่าการแสดงบนเวทีที่จะทำให้คนฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามไปเหมือนกับเห็นตัวผู้แสดงจริงๆ แต่อย่างไรก็ดี ลัดดากล่าวว่า การแสดงละครทั้งสองประเภทนี้ เธอแสดงอย่างทุ่มเทความรู้สึกทั้งหมดลงไปในตัวละครทุกเรื่อง นี่เป็นวิธีเดียวที่จะทำให้แสดงได้เป็นอย่างดี

ในวัน ๓๐ ปี ลัดดาผู้มีร่างท้วมผิวขาวยังคงสดสวยอยู่เช่นเคย แม้ว่าเธอจะเป็นผู้ที่ผ่านชีวิตสมรสแล้วเป็นเวลาถึง ๘ ปีก็ตาม ลัดดาสมรสกับประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง นักดนตรีและนักแต่งเพลงคลาสสิกมีชื่อคนหนึ่ง ของเมืองไทยเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๕ ปัจจุบันนี้มีบุตรด้วยกัน ๒ คน บุตรคนโตเป็นชายอายุ ๗ ขวบ คนเล็กเป็นหญิงอายุย่าง ๖ ขวบ สำหรับบุตรคนเล็กมีแววว่าจะชอบในทางร้องรำทำเพลง แต่ลัดดามีความตั้งใจว่าจะไม่ยอมให้บุตรของเธอเจริญรอยตามเธอเป็นอันขาด นอกจากจะอบรมให้บ้างเป็นวิชาพิเศษ เมื่อข้าพเจ้าได้มีโอกาสสนทนากับเธอ รู้สึกว่าลัดดาเป็นศิลปินที่มีมรรยาทอันงดงามอ่อนหวานและไม่ถือเนื้อถือตัวเลย เธอเป็นผู้ที่มีความแจ่มใสอยู่บนใบหน้าเสมอ ชีวิตภายในบ้านของเธอเวลานี้ นอกจากกิจธุระที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลบ้านและอบรมบุตรแล้ว สิ่งที่เธอชอบทำในยามว่างก็คือ แต่เนื้อเพลงตามทำนองของคุณประสิทธิ์ สามี หรือไม่ก็เย็บปักถักร้อย หนังสือกับภาพยนตร์ชอบเรื่องชีวิตหนักๆ แต่ภาพยนตร์เพลง-ระบำก็ดูเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการทำบทเพลงให้ละคร ลีลาศเป็นพอเข้าสังคมได้ แต่มิได้สนใจนัก การกีฬาชอบแบตมินตัน ชอบการท่องเที่ยวแต่ไม่ค่อยมีโอกาสได้ไป ภาคเหนือของประเทศ เคยไปถึงลำปาง-เชียงใหม่-เชียงราย สีประจำใจมีสีชมพู-ฟ้า-เขียวชอบสีอ่อนๆ ดอกไม้ที่เธอรักมีดอกลัดดาและกุหลาบ เพลงที่ชอบร้องมีเพลง "ความรักร้องเรียก" ซึ่งเธอแต่งเนื้อเอง กับเพลง "ลมหนาว" อุดมคติ "ต้องการเห็นคนทุกคนช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่ต้องการเป็นศัตรูกับใครเลย" กับ "อยากให้ชีวิตศิลปินรุ่งโรจน์เท่าเทียมศิลปินในต่างประเทศ"

ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง
๑๓๕ ถนนบริพัตร

"ธาตรี"

หนังสือพิมพ์บ้านเมือง

ส่วนที่ ๒ วันพฤหัสบดีที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๒
โลกใบใหญ่ : ของสิ่งมีชีวิต-ไม่มีชีวิต
วันวานของผู้หญิงชื่อ... "ลัดดา สารตายน"

วันเวลาแห่งอดีตของใครบางคน ทำให้ผู้คนในปัจจุบันได้ย้อนกลับมาดูตัวเองกันเสมอๆ หากอดีตเหล่านั้นได้ถูกบอกเล่า ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นปัจจุบันได้รับรู้และทำความเข้าใจ อดีตซึ่งติดปีกไปกับกาลเวลา ก็จะถูกจดจำด้วยความรู้สึกอันมีคุณค่าต่อไป มันดีกว่าจะให้ทุกอย่างถูกลืมไปด้วยคำว่า...ช่องว่างระหว่างคนยุคอดีตกับคนยุคปัจจุบันมิใช่หรือ???

ด้วยวัย ๗๘ ปี ของสุภาพสตรีอันมีแต่ความสุภาพอย่าง "คุณลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง" ทำให้ได้เรียนรู้ว่า...คนยุคอดีตกับปัจจุบันไม่มีช่องว่างระหว่างกัน หากรู้จัดพูดคุยทำความเข้าใจ ตลอดถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กันฟัง เหตุที่สามารถพูดเช่นนี้ได้ก็เพราะ มีโอกาสเหมาะและนับว่า "โชคดี" ที่ได้รู้จักกับสตรีผู้นี้ ฟังเธอย้อนรำลึกเหตุการณ์อันน้อยคนในยุคนี้จะได้ฟัง สัมผัสกับบทเพลงเมื่อครั้งที่เธอมีบทบาทเป็นผู้กำกับละครเวที ตลอดถึงเป็นนักแสดงกับบทตัวละครสำคัญๆ ความสามารถของเธอมิใช่จะมีเพียงแค่นั้น แม้แต่การใช้เสียงของเธอ ในละครวิทยุเรื่องแล้วเรื่องเล่า เธอทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์นึกภาพใบหน้าและลักษณะท่าทางของตัวละครได้ทุกๆ ครั้ง แฟนละครวิทยุบริษัท กุมุท จำกัด สมัยนั้นชื่นชอบในความสามารถทางด้านเสียงของเธอกันอย่างมาก

เสียงพูดคุยของคนต่างวัยดำเนินต่อไป ท่ามกลางความรู้สึกดีๆ ซึ่งมีให้กัน ทำให้เวลา ๓ ชั่วโมงผ่านไปอย่างรวดเร็วมาก น้ำเสียงที่บอกถึงการเป็นผู้ใหญ่ใจดี บอกผ่านมาทางคำพูด โดยมีคู่ชีวิตที่มากด้วยความสามารถในด้านดนตรีนั่งอยู่ใกล้ๆ สุภาพบุรุษผู้นั้นคือ คุณประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลง)

ด้วยความสนใจและรักในศิลปะการแสดงละคร รวมไปถึงการร้องเพลงตั้งแต่ในวัยเยาว์ ทำให้เธอต้องเปลี่ยนเส้นทางชีวิต ในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ของโรงเรียนเบญจมราชาลัย มาเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ในโรงเรียนของกรมศิลปากร ถือเป็นนักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนสมัยนั้น

"ความที่ชอบดนตรี รักในศิลปะ ทำให้คุณแม่จ้างครูให้มาสอนตีขิมที่บ้าน สมัยยังเรียนอยู่ที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย มีโอกาสเรียนวิชาดนตรีกับคุณครูชิ้น ศิลปบรรเลง พี่สาวของ คุณประสิทธิ์ (พูดถึงพี่สาวของสามีซึ่งมีความรักและผูกพันกับคุณครูชิ้นมาก)" นับเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ คุณลัดดาตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนเดิม มาสมัครเข้าเรียนที่โรงเรียนศิลปากร เพราะว่า...คุณครูชิ้นจะไปเป็นครูประจำชั้นที่โรงเรียนศิลปากรนั่นเอง เธอได้เรียนแผนกดุริยางคศิลป์

แล้วผู้คนสมัยนั้นโดยเฉพาะคนมีเงินหรือลูกเจ้านายส่วนใหญ่ จะได้เรียนวิชาการทางด้านดนตรีโดยมีครูมาสอนที่บ้าน เรื่องนี้เธอบอกว่า...ไม่ได้เกิดขึ้นทุกบ้านหรือทุกครอบครัว แต่เป็นเพราะคุณแม่เห็นแววหรืออย่างไร? ก็ไม่ทราบ รอยยิ้มยังปนมากับเสียงหัวเราะบอกให้รู้ว่า ผู้พูดนั้นถ่อมตัวอย่างมากขณะพูดคุยกัน

มาเรียนที่โรงเรียนนาฏดุริยางค์กรมศิลปากรมีหลักสูตรที่เรียนจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๘ หรือ ม.๘ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ การที่โรงเรียนมีหลักสูตรทางด้านวิชาการควบคู่ไปกับการเรียนนาฏศิลป์และดนตรีนั้น ทำให้เสียงวิจารณ์เกี่ยวกับการเรียนเพื่อเป็นนักร้องและนักแสดงว่า "เต้นกินรำกิน" เบาบางลงได้บ้าง หากทว่า...ความรู้สึกทางด้านลบเกี่ยวกับอาชีพนักดนตรีนักแสดงก็ยังไม่หมดลง

แววตายังคงสดใสย้อนเล่าเรื่องราวแห่งอดีตให้ฟังต่อ... "ใช่ค่ะ, สมัยที่ดิฉันเริ่มเข้าเรียนโรงเรียนศิลปากร ยุคนั้นคำว่าเต้นกินรำกินยังมีอยู่ คนรังเกียจนะคะ ลูกหลานใครจะเข้าเรียนโรงเรียนศิลปากรจะถูกทัดทาน เพราะคนภายนอกมักมองว่า เรียนวิชาเต้นกินรำกิน แม้ คุณหลวงวิจิตรวาทการ (อธิบดีกรมศิลปากรสมัยนั้น) จะปรับวิชาเรียนให้เหมือนโรงเรียนอื่นๆ แล้วก็ตาม"

คำพูดทุกคำแสนนุภาพและน่าฟัง... "ดิฉันรักในวิชาความรู้เหล่านั้นจึงไม่สนใจคำวิจารณ์ต่างๆ มุ่งมั่นทำในสิ่งที่รักและชอบ" ช่างเป็นประโยคที่บอกให้รู้ถึงความเด็ดเดี่ยวเสมือนบอกให้รู้ว่า... หากตั้งใจมุ่งมั่นกับความฝันอันดีงามและถูกต้องไม่ยากกับความสำเร็จที่จะเกิดตามมา

จุดเริ่มงานแสดงของเธอนั้น คงเริ่มมาจากการเป็นนักเรียนของโรงเรียนศิลปากร คุณหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้จัดส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยขึ้น พร้อมกันนั้นต้องการให้กิจการละครเจริญและเป็นที่ยอมรับ ฉะนั้น ในคราวที่ท่านจัดงานวัดเกิดก็ได้จัดให้มีการแสดงละครขึ้นเป็นการสร้างความบันเทิงให้เกิดขึ้นภายในโรงละครของกรมศิลปากร ส่วนนักแสดงนั้นท่านได้เลือกนักเรียนจากโรงเรียนศิลปากร-หนึ่งในนั้นมีคุณลัดดาด้วย

"เรื่องที่ใช้แสดงคือเรื่องเวนิสวานิช ดิฉันได้แสดงเป็นพ่อเมือง ได้แสดงเพราะความบังเอิญอีก นั่นคือตัวละครพ่อเมืองขาดและดิฉันเพียงแต่ไปยืนดูเขาฝึกซ้อมกัน ตัวพ่อเมืองไม่ต้องพูดเพราะไม่มีบทพูด แต่ตอนตัวผู้ร้ายในเรื่องจะลงมือฆ่าพระเอก ดิฉันร้องขึ้นอย่างไม่รู้ตัวว่า... หยุด ใครต่อใครหันมามองดิฉันว่า ทำไมถึงพูดคำๆ นั้น แต่การแสดงก็ยังดำเนินต่อไปจนจบ" ทั้งน้ำเสียงรวมไปถึงอากัปกริยาท่วงท่าของการพูดคุย บอกให้รู้ว่าเธอมีความสุขที่มีคนมานั่งฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการแสดงของเธอ

"จากนั้นเป็นต้นมา จึงได้แสดงละครอย่างเต็มตัว เพราะคุณหลวงวิจิตรท่านจะทำละครเรื่องเลือดสุพรรณดิฉันได้รับคัดเลือกให้แสดงเป็นมังมหาสุรนาถ แม่ทัพพม่าแล้วได้แสดงอีกหลายเรื่อง..."

ในส่วนของละคร ซึ่งเธอได้แสดงเมื่อครั้งเป็นนักเรียนนั้น มีเรื่องพระเจ้ากรุงธน รับบทเป็น "พระเจ้ากรุงธน" เรื่องเจ้าหญิงแสนหวี รับเป็น "เจ้าหญิงแสนหวี" เรื่องมหาเทวี รับบทเป็น "พระชัยราชา" เรื่องเบญจเพส รับบทเป็น "เจ้าหญิงยุพดี" เรื่องอนุสาวรีย์ไทยรับบทเป็น "พวงเงิน" เรื่องพ่อขุนผาเมือง รับบทเป็น "พ่อขุนผาเมือง" จะเห็นว่าบทบาทของตัวละครที่เธอได้รับนั้น จะเป็นผู้ชายเสียส่วนใหญ่ ได้แสดงเป็นผู้หญิงเพียง ๒ ครั้งเท่านั้น ไม่ว่าจะแสดงเป็นเจ้าหญิงแสนหวี หรือเจ้าหญิงยุพดี แต่บทบาทซึ่งสร้างชื่อเสียงให้กับเธอมากที่สุดในเวลานั้นคือ บทของ "เจ้าหญิงแสนหวี"

ความพยายามตั้งใจจริงของเธอที่ให้ประสบความสำเร็จ แม้จะไม่ใช่นักเรียนในแผนกวิชานาฏศิลป์ก็ตาม แต่ด้วยใจรัก รวมทั้งได้รับการอบรมแนะนำวิชานาฏศิลป์จาก คุณหลวงวิจิตรวาทการ และ คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ (ภริยาของคุณหลวงวิจิตร) โดยตรง ทำให้ความรู้ในด้านนาฏศิลป์มีเพิ่มขึ้นทัดเทียมหรือมากกว่าเพื่อนๆ ซึ่งมีโอกาสเรียนในแผนกวิชานาฏศิลป์เสียอีก

เพราะอะไรได้รับบทให้แสดงเป็นผู้ชายมากกว่าจะได้รับบทเป็นผู้หญิง??? ความอยากรู้จึงเริ่มซักต่อ

ยิ้มในดวงหน้า... "ไม่ทราบนะคะขึ้นอยู่กับคุณหลวงวิจิตรวาทการ จะเป็นผู้คัดเลือก สิ่งที่รู้ก็คือ ได้รับบทหรือหน้าที่อะไรต้องพยายามทำให้เต็มที่เต็มความสามารถ ดิฉันทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับการแสดงทุกครั้ง" น้ำเสียงหนักแน่น

สมัยยังเรียนอยู่ในโรงเรียนศิลปากร นอกจากจะได้แสดงละครแล้ว เธอยังมีโอกาสเดินทางไปประเทศญี่ปุ่น โดยทางโรงเรียนจัดส่งไปแสดงวัฒนธรรมไทย ราว พ.ศ.๒๔๗๗ เมื่อกลับมาก็ศึกษาต่อจนจบมัธยมศึกษาปีที่ ๘ หลังจากสำเร็จการศึกษาก็เข้ารับราชการเป็นครู ที่โรงเรียนศิลปากรอยู่ระยะหนึ่ง จากนั้นก็ได้ลาออกจากราชการ

"ลาออกจากราชการก็มาแต่งงานกับคุณประสิทธิ์ (เธอพูดถึงสามีที่ยังนั่งอยู่ใกล้ๆ เธอ) ดิฉันรักและเคารพพี่สาวของคุณประสิทธิ์ มาก ด้วยเหตุนี้กระมังจึงเลยมาถึง คุณประสิทธิ์ ด้วย" พูดไปหัวเราะไปอย่างมีความสุข

เรื่องราวของการพูดคุยดำเนินต่อไปมาถึงตอนที่เริ่มจัดตั้งคณะละครของตัวเอง เมื่อการละครของเมืองไทยเริ่มเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คุณลัดดา จึงได้จัดตั้งคระละครขึ้นแสดงบ้างครั้งแรกนั้นมีความตั้งใจจะเล่นกันสนุกๆ เพียงเพราะความรู้ในศิลปะมากกว่าจะยึดเป็นอาชีพยั่งยืน แต่เมื่อได้แสดงและพบว่าบรรดาญาติๆ ทางฝ่ายสามีของเธอ เป็นผู้เคยผ่านงานละครมาแล้วเป็นส่วนมาก คุณประสิทธิ์ก็เป็นนักดนตรีจึงได้คิดว่า ควรจะได้แสดงความสามารถกันให้เต็มที่ จึงตัดสินใจตั้งคณะละคร โดยใช้ชื่อว่า "คณะศิษย์เก่าศิลปากร"

"ชื่อคณะไม่ค่อยมีใครสนใจ เพราะคนส่วนใหญ่จะรู้จักแต่ชื่อคณะ ผกาวลี เป็นความนิยมของคนดูเพราะละครเรื่องแรกนั้นได้แสดงเรื่องผกาวลีคนดูจึงเรียกตามชื่อละคร"

หน้าที่ของเธอเป็นผู้กำกับ คุณประสิทธิ์ ทำเพลงประกอบละครทุกเรื่อง คุณหญิงชิ้นหรือคุณครูชิ้นเมื่อสมัยเธอเป็นนักเรียนดูแลเรื่องเครื่องแต่งกาย ส่วนเพื่อนฝูงที่เขียนบทละครให้มีคุณกุมุท จันทร์เรือง, คุณสด กูรมะโรหิต และจรีนมานิตย์นเรศร์

ความอยากรู้เกิดขึ้นอีกครั้ง เพราะอะไร??? ผู้คนจึงติดใจละครเรื่องแรก จนถึงกับต้องเรียกชื่อคณะเป็นชื่อของละคร

"คนชอบละครเรื่องผกาวลี เนื่องจากติดใจในเพลงประกอบละครคือเพลงลมหนาว เพลงอื่นก็มีแต่คนติดใจและชอบเพลงลมหนาวมากกว่า ส่วนคำว่า ผกาวลีนั้นเป็นชื่อของนางเอกในเรื่องสมัยนั้นประชาชนตอบรับมาก"

คนดูติดใจขนาดที่ดูละครไปรอบหนึ่งแล้วอยากฟังเพลงลมหนาวอีก จะมายืนอยู่ใต้ต้นมะขาม ใกล้ๆ โรงละคร ซึ่งตอนนั้นเป็นโรงละครเฉลิมไทยและเฉลิมนคร พวกเขาจะมาคอยฟังเพลงลมหนาวซึ่งจะร้องให้คนดูได้ฟังกันในรอบต่อไป ละครเรื่องหนึ่งๆ จะมีเพลงประกอบ ๑-๒ เรื่อง "เหมือนกับภาพยนตร์หรือละครโทรทัศน์บางตอนต้องมีเพลงประกอบเพื่อสื่อหรือแสดงความรู้สึกของตัวละครออกไปให้คนดูได้เข้าใจ" เธออธิบายอีก

บทเพลงประกอบละครจะทำให้รู้ว่าเนื้อเรื่องช่วงนั้นๆ เป็นอย่างไร อย่างเช่นเวลาเศร้าต้องทำเพลงโศก ช่วงตื่นเต้นก็ทำเพลงท่วงทำนองตื่นเต้นๆ เสียงขยายความให้ฟังเกี่ยวกับการทำเพลงประกอบละคร

จากเรื่องผกาวลี ตามติดด้วย เกียติศักดิ์รักของข้า ซึ่งเธอแสดงด้วย โดยรับบทเป็นพระนางสีเฟ ยังมีเรื่องเวียงฟ้า เธอรับบทเป็นเจ้าหญิงเวียงฟ้า และเรื่องแมคเบธ รับบทเป็นเลดี้เมคเบธ

คณะละครของเธอทำละครอีกหลายเรื่องแต่เรื่องเด่นๆ นั้นได้แก่เรื่อง "เวียงฟ้า" "มนต์นาคราช" "ความพยาบาท" และ "ขบวนเสรีจีน"

เท่าที่ได้พูดคุยกับเธอนั้น ทำให้รู้ว่าสุภาสตรีผู้นี้ชอบการแสดงซึ่งต้องรับบทหนักๆ แม้ว่าภาระงานของเธอต้องกำกับการแสดงอยู่แล้วก็ตาม หากมีบทไหน ซึ่งเธอคิดว่าหาตัวผู้แสดงไม่ได้ เธอจะแสดงเองแต่ก็แสดงน้อยมาก ทำละครอยู่ ๓ ปี เธอแสดงเองเพียง ๔ เรื่องเท่านั้น คือ "เกียรติศักดิ์รักของข้า" "เวียงฟ้า" "แมคเบธ" และ "ความพยาบาท"

การแสดงของคณะผกาวลีมีรูปแบบเปลี่ยนแปลงจากการแสดงแบบเดิมมาสู่บทบาทตามหลักของการแสดงละครสากล การแสดงของนักแสดงในคณะละครของเธอต้องเล่นกันด้วยวิญญาณ มีชีวิตจิตใจเหมือนกับเป็นตัวละครตัวนั้นจริงๆ เมื่อยู่บนเวทีการแสดง

ในช่วงเวลาที่เธอทำละครอยู่นั้นเธอมีอายุประมาณ ๒๕ ปีเท่านั้น หากแต่เรื่องทุ่มเทกำลังกายกำลังสมองเพื่องานแล้วเธอทำไม่แพ้บุคคลที่มีอายุมากกว่าเธอเลย

"หน้าที่ของผู้กำกับต้องฝึกซ้อมตัวละครทุกตัว นอกจากนั้นยังทำหน้าที่คัดเลือกตัวละครด้วย วิธีทำงานนั้นยังทำหน้าที่คัดเลือกตัวละครด้วย วิธีทำงานนั้นต้องซ้อมคนที่ไม่เคยลงเวทีให้ชินกับเวทีก่อนจากนั้นถึงจะซ้อมร่วมกับคนอื่นๆ ซึ่งเคยเล่นอยู่แล้ว การเป็นผู้กำกับนั้นต้องดูว่าผู้แสดงเล่นได้ตามบท ได้ตามอารมณ์หรือเปล่า นี่คือส่วนสำคัญ การแสดงละครไม่ใช่สักแต่พูดไปตามบทเท่านั้น ถ้าบทโรแมนติก ต้องให้ได้ความหวาน มีจังหวะในการแสดง"

อุปสรรคการทำละครสมัยนั้น คุณลัดดา ยังบอกว่า..มันอาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด ซึ่งต้องแก้ปัญหากันแบบเฉพาะหน้า การแสดงหยุดไม่ได้ถ้าละครเริ่มขึ้นแล้ว

ละครผกาวลีให้ความสำราญกับผู้ชมอยู่ได้ประมาณ ๓ ปี จึงถึงเวลาเลิกราผู้ชม เหตุผลอะไร? มาฟังเธอบอก... "ยุคนั้นเวลานั้น ที่คณะเราจะเข้าแสดงไม่ว่าจะเป็นโรงละครเฉลิมนครหรือเฉลิมไทยก็ตาม ทางโรงละครให้เราทำสัญญากับผู้จัดการโรงละคร เรื่องหนึ่งๆ มีเวลาแสดง ๒ สัปดาห์ ทั้งยังมีละครคณะอื่นมาต่อคิวอยู่แล้ว บางเรื่องทำเงินให้กับคณะผกาวลีมาก ผู้ชมอยากดูกันอีก แต่ติดอยู่ที่สัญญาซึ่งได้ทำกับทางโรงละครไว้มีจำกัด ทำให้ไม่สามารถแสดงต่อไปได้ สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญ" พูดพร้อมพยักหน้า

อย่างเรื่อง "ความพยาบาท" กับ "เงือกน้อย" ยิ่งแสดงคนยิ่งติด คนแน่นทุกรอบ ขี่คอกันดูก็มีแย่งกันซื้อตั๋ว "ถ้าทางโรงละครให้โอกาสคณะผกาวลีแสดงต่อในช่วงซึ่งละครบางเรื่องเป็นที่นิยมของคนดู กำไรจากเรื่องที่คนชอบจะมาชดเชยเรื่องที่ทำขึ้นแล้วคนไม่ใคร่นิยมได้ ถ้าเป็นเช่นนี้เราถึงอยู่ได้"

แสดงว่าละครที่ทำบางเรื่องก็เกิดภาวะขาดทุน???
"มีคะ" เสียงตอบราบเรียบสุภาพทั้งยังน่าฟัง
"อย่างเรื่องชายชาติชั่วเรื่องนี้ไม่ประสบความสำเร็จ คนดูน้อยถ้าเป็นอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าเราขาดทุน"
เพลินทีเดียวกับการฟังเรื่องราวแห่งอดีตอันทรงคุณค่าของเธอ

ในระยะ ๓ ปี นอกจากคุณลัดดา ทำละครเวทีแล้ว ยังทำละครวิทยุด้วย แสดงอยู่ในคณะบริษัทกุมุท จำกัด ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยและในคณะของเธอเอง "ศิลปสมิต" แสดงอยู่ทางสถานีวิทยุทดลอง ๑ ป.ณ. เธอให้ความเห็นถึงความแตกต่างของการแสดงละครเวทีกับละครวิทยุว่า...

"ละครวิทยุไม่ยุ่งยากเท่ากับละครเวที ละครวิทยุมันขึ้นอยู่ที่ตัวคนแสดงเพียงไม่กี่คน ถึงจะยุ่งก็ไม่เท่ากับละครเวที ละครวิทยุไม่ได้เป็นการแสดงออกมาโดยภาพ แต่เป็นการแสดงโดยใช้เสียงส่วนละครเวทีลักษณะท่าทาง สีหน้าแววตาต้องแสดงความรู้สึกออกมาได้ตามบทที่ได้รับ"

"ไม่ว่าจะเป็นการแสดงละครเวทีหรือละครวิทยุ จะทุ่มเทความรู้สึกทั้งหมดไปในตัวละครทุกๆ เรื่อง" คำพูดตรงนี้บอกให้รู้ว่า มันส่งผลให้การแสดงของเธอได้รับการยอมรับจากผู้ชมและผู้ฟังตลอดเวลา ที่ได้อยู่ตรงนั้น

เธอมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ทั้งยังมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้ว หลายคนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนในสังคมก็เพราะครูอย่างเธอ อาทิ ส.อาสนจินดา, สวลี ผกาพันธุ์, อุโฆษ จันทร์เรือง, วลิต สนธิรัตน์ และอดิศักดิ์ เศวตนันทน์

การทำงานทางด้านศิลปะและการแสดงนั้นเธอจะใช้ “ลัดดา สารตายน” เสมอ หากใช้ชื่อ “ลัดดา ศิลปบรรเลง” ไม่มีใครค่อยรู้จักสักเท่าไหร่

นอกจากจะเป็นผู้กำกับละครเวทีแล้ว ความสามารถของเธอยังฝากไว้กับภาพยนตร์ไทย ๒ เรื่อง นั่นคือ “ไฟชีวิต” และ “ขบวนเสรีจีน” เป็นบทภาพยนตร์ของคุณสด กูรมะโรหิต ทั้ง ๒ เรื่อง

“เรื่องไฟชีวิตไปถ่ายทำกันที่ฮ่องกง สวลี ผกาพันธุ์ เป็นลูกศิษย์ดิฉัน และได้แสดงหนังในเรื่องนี้ด้วย” (ชี้รูปที่คุณสวลี อยู่ในชุดแต่งกายแบบจีนสวมชุดกี่เพ้าให้ได้ดูกัน)

“ความแตกต่างระหว่างกำกับละครเวทีและภาพยนตร์แตกต่างกันค่ะ ภาพยนตร์ต้องกำกับให้เป็นธรรมชาติที่สุด ส่วนละครเวทีนั้นต้องกำกับให้โอเวอร์นิดหน่อย เพราะผู้ชมๆ กันสดๆ ภาพยนตร์จะแสดงแบบละครเวทีไม่ได้ มันคนละแบบกัน”

เรื่องราวแห่งอดีตบางส่วน ถูกบอกเล่าเพื่อให้รู้จักผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในแวดวงการแสดงของเมืองไทย เธออาจจะไม่ใช่บุคคลสำคัญหรือเป็นที่รู้จักของคนยุคนี้ หากแต่...จะปล่อยให้คนของวันวาน “ลัดดา สารตายน” เลือนหายไปกับกาลเวลาเช่นนั้นหรือ???

หนังสือพิมพ์บ้านเมือง

ส่วนที่ ๒ วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๓
โลกใบใหญ่ : ของสิ่งมีชีวิต-ไม่มีชีวิต
จากรุ่นสาวมาจนถึงวัย ๘๐ ปี ใครต่อใครคงลืม "ลัดดา สารตายน" ไปแล้ว
สตรีผู้บุกเบิกงาน : ทั้งบนเวที-หน้าพระที่นั่ง และต่างแดน

โลกใบใหญ่
สตรีผู้บุกเบิกงาน ศิลปการแสดง
ทั้งบนเวที-หน้าพระที่นั่ง และต่างแดน

แสงไฟสว่างวาบขึ้นเมื่อผู้เขียนย่างเท้าเข้าไปในห้องเล็กกะทัดรัด ตรงกลางห้องโต๊ะทำงานขนาดพอเหมาะเก้าอี้นั่ง ๔ ตัว พอรองรับแขกกันเองที่เจาะจงมากราบเยี่ยมเจ้าของบ้านอาวุโส

อาจารย์ลัดดา ศิลปบรรเลง หรือที่รู้จักกันอีกในนามของครูลัดดา สารตายน ยิ้มระรื่นต้อนรับและรับไหว้ ใบหน้าอวบอูมนั้นแม้จะยิ้มหวานยังแฝงความสงบนิ่ง เมื่อผู้เขียนพนมมือไหว้ภาพถ่ายที่ยืนอยู่ตรงหน้า แสงไฟนวลส่องตรงเฉพาะภาพชายสูงสง่าในชุดแต่งกายสุภาพเรียบร้อย กางเกงสีเข้มเสื้อสีขาวแขนยาว ในมือท่านมีกระดาษหลายแผ่น สายตาอ่อนโยนของผู้อาวุโส ทอดมองมาเหมือนยังมีชีวิตอยู่ เหมือนอากัปกิริยาเชิงต้อนรับด้วยไมตรี เฉกกันเมื่อครั้งมีผู้มาเยือนรอยยิ้มนั้นไม่ได้จางไปจากใบหน้าของผู้อาวุโสนั้นแม้แต่น้อย เป็นภาพถ่ายของ อาจารย์ประสิทธิ ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลง)

ใช่แค่สงบนิ่งพนมมืออยู่ตรงนั้นนานหลายอึดใจ เหมือนจะได้ยินเสียงแว่ว แผ่ว ของดนตรี บางเพลงในอดีต เพลงไทยเดิมที่มีชื่อว่า "เสี่ยงเทียน" ที่กำลังได้รับการยกย่องว่านี่คือเพลงไทยแท้ที่แสนไพเราะและแฝงด้วยความหมายของความเป็นไทย เมื่อนักดนตรีชื่อดังชาวต่างประเทศจำมาบรรเลงแบบสากลครบวงจร ซิมโฟนี่แสงเทียน ด้วยฝีมือการประพันธ์ของคนไทยที่ชื่อ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ชายที่ยืนสงบบนภาพถ่ายขนาดใหญ่ ยืนสง่าเป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังระลึกถึงอยู่ที่มุมห้องนั้น

"พี่กำลังจะเปิดเพลงซิมโฟนี่เสี่ยงเทียนให้เธอฟังอยู่เชียวค่ะ"

เสียงของท่านสั่นเครือเล็กน้อย แต่ใบหน้ามีรอยยิ้มกลบเกลื่อนไว้ ก่อนที่จะเอื้อมมือไปกดปุ่มเทปจากเครื่องอัดเสียงที่อยู่เบื้องหน้าของภาพใหญ่นั้น

ทั้งแขกและผู้มากราบเยี่ยมเยียนต่างอยู่อาการเดียวกัน ฟังอย่างสงบ อย่างมีสมาธิ แม้แต่น้ำตาที่รินรดแก้มก็ยังไม่มีเสียง อาจารย์ลัดดา การที่รู้จักมักคุ้นจะจำเสียงนี้ได้ไม่ลืม

เมื่อทราบวัตถุประสงค์แห่งการมาเยือนครั้งนี้ อาจารย์ลัดดายิ้มปนเสียงหัวเราะ ดูเหมือนอารมณ์แจ่มใส นัยน์ตาเป็นประกายเมื่อย้อนถึงในเรื่องราวในอดีต แม้จะผ่านไปนานแสนนาน ๔๐-๕๐ ปี ภาพซ้อนให้กลับมาชัดเจนเป็นระยะๆ เหมือนเพิ่งผ่านไปเมื่อไม่นาน เล่าไปก็ชำเลืองภาพเก่าในอดีตที่วางเรียงรายตามนั้น ตามมุมห้องทั้งภาพเล็กภาพใหญ่ เป็นภาพเดี่ยว ภาพคู่ หรือภาพถ่ายหมู่ตามโอกาสสำคัญต่างเวลาต่างวาระ

เล่าไปมีเสียงหัวเราะ มีรอยยิ้มเป็นระยะประกอบเบื้องหลังภาพ เสียงที่เล่าก็ช่างสดใสแหลม แกร่งปานฉะนั้น ความหลังดูสดใสเต็มไปด้วยความภาคภูมิใจ

"การที่มีเสียงแหลม แกร่งๆ แบบนี้แหละกระมังจึงถูกเลือกให้เล่นบทละครเป็นตัวพระอยู่เรื่อยแทนที่จะได้เป็นบทนางเอก อย่าได้ให้พี่พูดยาวๆ ในอดีตเพราะบางทีก็ลืมไปแล้วนะคะ ก็คนแก่ความจำเลอะเลือนไปแล้วค่ะ พี่ขอเล่าสั้นๆ ก็แล้วกันนะคะ"

"เปลี่ยนจากโรงเรียนเบญจมราชาลัย ไปเรียนที่โรงเรียนนาฏ-ดุริยางค์ กรมศิลปากร โดยการชักชวนของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เพราะใจรักชอบอยู่เป็นทุนเดิมก็เรียนด้านดนตรี ร้องรำมาเรื่อยๆ เป็นวิชานาฏศิลป์หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพียงแต่เพิ่มวิชานาฏศิลป์เข้าไปด้วย

"จบการศึกษาจากโรงเรียนนาฏศิลป์ ได้ก้าวขึ้นสู่การแสดงบทเวที ช่วงนั้นทุกเรื่องจะมีทั้งการร้องการรำประกอบการแสดง ท่านหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากรในยุคนั้นได้กรุณาสั่งสอนให้ตลอดเวลาและเห็นแววเป็นศิลปินในการแสดงของพี่กระมัง ละครเรื่องแรก แสดงเป็นมังมหาสุรนาท แม่ทัพพม่า เห็นมั้ยค่ะ เรื่องแรกก็เริ่มจากบทพระที่ต้องแข็งแกร่งขนาดนั้นเรื่องนี้ก็มีเบื้องหลัง เป็นเรื่องบังเอิญค่ะ ท่านหลวงวิจิตร คงเห็นว่า พี่เป็นผู้ที่ทำงานรับผิดชอบรับงานได้หลายหน้าที่ ทำงานอะไรก็มีความเด็ดขาด มอบหมายงานอะไรก็รับหมดไม่เกี่ยงงอนจะคิดว่าตัวเองเหมือนหนุมานอาสางานอาสาเลยมาทุกเรื่อง"

เสียงหัวเราะสดใสเมื่อเล่าถึงตอนนี้ในอดีต

"ต่อมาเรื่องที่ ก็บังเอิญเหมือนกัน เล่นบทพระเจ้ากรุงธนบุรี หาตัวแสดงไม่ได้ ตอนที่พระองค์ท่านมีพระสติฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ในบทต้องแสดงเป็นคนเอะอะเสียงดัง อะไรทำนองนั้น มาเรื่องที่ ๓ ก็เล่นบทพระชัยราชา ต่อมาเรื่องมหาเทวี เป็นพระเจ้าแผ่นดินอีกแล้วเห็นแววมั้ยคะ มาตกที่นั่งเป็นคนสั่งการ ตวาด เป็นใหญ่เป็นโต มีคนเคารพนบนอบ เชื่อฟัง มันมาเสริมบทความเป็นผู้กำกับการแสดงของพี่ในตอนหลัง มันเหมือนเป็นคนดุเคร่งครัดกับงาน ที่จริงก็คือหน้าที่ของความรับผิดชอบนั่นเองค่ะ เราต้องกำกับ ต้องให้คนเล่นเข้าถึงบท ต้องแสดงให้ดูทั้งบทเล่น ทั้งคำพูด ท่าทาง น้ำเสียงเฉียบขาด บทเสียงดัง ต้องแฝงอำนาจในเสียง แหม มันก็คือบทความเป็นเอกที่ต้องสมบทดูเคร่งครัด แต่หลังบทเป็นอ่อนหวานนะคะ"

เราส่งเสียงเฮพร้อมกัน ไม่ได้นัดหมาย

เรื่องต่อมา ได้เล่นบทนางแล้วค่ะ ในละครร้องของท่านหลวงวิจิตรวาทการ เรื่องเจ้าหญิงแสนหวี ท่านก็มีตัวแสดงอยู่ในใจแล้ว พี่ก็ได้บทเจ้าหญิงแสนหวี เป็นครั้งแรกของบทนาง ต้องเป็นเจ้าหญิงที่ประกอบด้วย เพทุบาย เมื่อเจ้าชายเขมรัฐ จากแคว้นอื่นพลัดมาเขตแคว้นแสนหวี ต้องจัดขบวนการต้อนรับ ทำศัตรูให้เป็นมิตร เจ้าชายเขมรัฐก็หลงกลรักเจ้าหญิงแสนหวีไปเลย"

อีกเรื่องหนึ่งในเรือน่านเจ้า ของท่านหลวงวิจิตรอีกเหมือนกัน มองหาใครเป็นพระเจ้าแผ่นดิน "ลัดดานั่นแหละเคยแสดงแล้วนี่ไม่ยากอะไร ไม่ต้องไปหัดคนอื่นให้ยุ่งยาก" หนุมานอาสาก็ทำได้รับไปเป็นบทพระเจ้าแผ่นดินอีกเรื่องนึง"

พอมีละครเรื่องเบญจเพส ตามมาในเวลาติดๆ กัน พี่ก็ได้บทเจ้าหญิงยุพดี ละครเพลงนี้ทั้งสนุก เพลงก็ไพเราะมาก ยังมีคนเก่าๆ จำเพลงนี้และนำมาร้องกันในปัจจุบันเวลามีงานวันเกิดหรืองานบันเทิง เพราะมีเนื้อร้องที่เป็นคำกล่าวอวยพรตอนหนึ่งว่า

"ให้สุขใจเยือกเย็น เหมือนน้ำในคงคา ให้สุขกายสุขตา เหมือนดังพระจันทร์วันเพ็ญ"

ให้สดชื่นดังดอกไม้เมื่อยามน้ำค้างพร่างพรม ให้ทรัพย์สินอุดม และได้รับแต่ความรื่นรม"

"เรื่องสุดท้ายที่แสดงงานบทเวที จำได้ว่าคือเรื่อง พ่อขุนผาเมือง คงไม่ต้องเดานะคะ ในสูจิบัตรระบุชัด พ่อขุนผาเมือง แสดงโดย ลัดดา สารตายน

พอจบละครเรื่อง "พ่อขุนผาเมือง หลวงวิจิตร วาทการ ได้กรุณาเป็นเจ้าภาพประกอบพิธีแต่งงานระหว่าง ลัดดา สารตายน กับ ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง จากนั้นชีวิตก็เข้ามาสู่งานแสดง งานกำกับการแสดงอย่างเต็มที่ ท่ามกลางอุปสรรคนานาประการทีเดียวค่ะ"

ตั้งอกตั้งใจฟัง ลัดดา สารตายน เล่าเรื่องการเป็นผู้กำกับการแสดงละคร ไม่ใช่ละครพูดธรรมดา แต่เป็นละครเพลง ละครร้อง ร้องในเรื่อง ร้องประกอบฉาก ร้องหน้าม่านให้เข้ากับการแสดงในเรื่อง กำกับระบำเพลง ออกแบบเครื่องแต่งตัวละคร ออกแบบการแสดงท่า ลีลา ทั้งบทพระนางเสียงร้อง อารมณ์เพลง ภาพในอดีตออกมาชัดเจน คุณพี่ลัดดาลืมอายุไปชั่วระยะ เดินไปเดินมาชี้ให้ดูภาพถ่ายเมื่อครั้งอดีต นี่ไงภาพคณะละคร ผกาวลี ได้รับเกียรติให้เดินทางไปแสดงนาฏศิลป์ไทยในหลายๆ ประเทศ ในฐานะทูตสันถวไมตรีบ้าง แสดงหน้าพระที่นั่งบ้าง ก็ได้รับคำชมเชยมากมายทีเดียว เป็นที่ภาคภูมิใจของชาวคณะ"

"เรื่องงานนี่ หากจะให้เกิดความสำเร็จ คงบอกได้นะคะ ไม่ว่ายุคไหนสมัยใด คนที่นั่งเป็นผู้กำกับผู้บริหาร ผู้ควบคุมงาน คงจะต้องใส่ความรับผิดชอบไว้อย่างเต็มที่ ต้องรับผิดชอบทุกเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องการแสดง คำว่าผู้กำกับนี่ รับผิดชอบทุกเรื่องตั้งแต่ภารโรง คนออกแบบฉาก เครื่องแต่งกาย ตัวละครนักร้อง กว่าจะฝึกให้ได้ผลและถึงบทนี่ คุณลองคิดดูซิว่าผู้กำกับ หนุมาน อย่างพี่นี่ จะต้องลงแรงขนาดไหนใครที่นินทาลับหลัง หรือฝากมาถามในตอนนี้ก็ขอเรียนตรงๆ ว่า คำว่าครูลัดดานี่ดุ น่าจะจริงครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งก็คือความรับผิดชอบนั่นเองค่ะ"

"กว่าจะฝึก เชอรี่ ฮอฟแมน ให้เป็น สวลี ผกาพันธ์ จนทุกวันนี้ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เล่าให้เป็นตัวอย่างที่ดีเสมอว่า "ได้ดั่งใจ" จริงๆ ค่ะ เธอมีความน่ารักว่านอนสอนง่าย มีเสน่ห์ตรงเสียงใสหวาน อารมณ์เพลงสอนทีเดียวได้เลย ปรับแอ็กเซนท์ภาษาอังกฤษของเชอรี่ให้เป็นเพลงไทยสากลที่ไพเราะเชอรี่ทำได้ดีมาก สอนทีเดียวจำ ขึ้นเวทีได้เลย ต้องขอเล่าว่า จากเชอรี่ ฮอฟแมน มาเป็น สวลี ผกาพันธ์ นี่เล่าไม่เบื่อ พี่ภาคภูมิใจมาก วันนั้น เชอรี่จะต้องออกมาร้องเพลงหน้าม่านเป็นเพลงภาษาไทยเวทีพร้อม ม่านพร้อมจะเปิด ยังหาชื่อใหม่ให้ไม่ทัน จะประกาศได้ยังไงว่า นักร้องชื่อ เชอรี่ ฮอฟแมน ต้องหาชื่อใหม่ให้เธอเดี๋ยวนั้นนาทีเดียว ก็แวบขึ้นมาในใจ เธอเกิดจากคณะละคร ผกาวลี ต้องใช้ชื่อที่เกี่ยวข้อง "สวลี ผกาพันธุ์"

เสียงตบมือกราวใหญ่ เมื่อสาวน้อย ขาวสวย เสียงใส ออกมาร้องเพลงไทยชื่อ "หวานชื่น" ของประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง และลัดดา ศิลปบรรเลง เป็นผู้ฝึกสอนการร้อง จากนั้น สวลี ผกาพันธ์ ก็เกิดอย่างสง่าผ่าเผย เป็นศิลปินทั้งการร้อง การละคร เป็นดาวค้างฟ้าเมืองไทยจนทุกวันนี้

"มีผู้คนสมัยนี้ หรือสมัยโน้นจะถามเสมอว่า การกำกับการแสดง ยุคนั้นยากเพียงไหน จะแตกต่างกับสมัยนี้อย่างไร พี่คงตอบยากสำหรับคนอื่น หรือจะให้มองถึงยุคนี้ เราคงตอบแทนเขาไม่ได้แต่สมัยของพี่เป็นผู้กำกับการแสดง บอกได้ว่า "ทุ่มสุดตัว หมดตัวเลย" อาศัยความเอาใจใส่ รับผิดชอบเด็ดขาด กล้าดุกล้าออกเสียงดังในทางที่ถูก เสร็จงานแล้วเหมือนญาติสนิท ดูแลทุกข์สุขของเพื่อนร่วมงานเหมือนคนในบ้านเดียวกัน กินด้วยกันอดด้วยกัน มีปัญหาสู้ด้วยกัน

"ถึงยุคที่ละครเวทีไปไม่รอด เพราะไม่มีโรงละครจะให้แสดงอีกแล้ว ภาพยนตร์ฝรั่ง การแสดงตามยุคสมัยมาแทนที่ ลูกศิษย์ก็แยกย้ายกันไป เรา ๓ คน ในตระกูล ศิลปบรรเลง ก็มีคุณหญิงชิ้น คุณประสิทธิ์ และพี่ ๓ คน ยังยืนหยัดจะรักษาศิลปะเพลงไทยไว้ให้ได้ รวมทุนร่วมแรงและรวมใจกันเปิดโรงเรียนเล็ก ในบริเวณบ้าน สร้างโรงละครเล็กๆ จุคนได้ประมาณ ๑๓๐ คน แสดงให้ชาวต่างประเทศชมทุกคืน ร้องเพลง แสดงนาฏศิลป์ ฟันดาบ การละเล่นแบบไทยๆ จากความพยายามที่ไม่ลดละของเราทั้ง ๓ ทั้งยังนำเอาเพลงไทยอันไพเราะของคุณพ่อ คุณครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะไปเผยแพร่ในต่างประเทศ ตามที่คณะของเราได้รับเชิญให้ไปแสดงเราใช้ชื่อว่า "คณะผกาวลีนาฏศิลป์ เดินทางไปแสดงต่างประเทศถึง ๔๐ รัฐด้วยกัน"

"สิ่งที่ภาคภูมิใจ หายเหนื่อย ก็คือเสียงปรบมือของคนชม เสียงเยินยอถึงความเป็นเพลงไทยที่ยังทรงคุณค่าอยู่ ไม่ว่าบรรเลงที่ไหน เพลงไทย" เสี่ยงเทียน "และอีกหลายๆ เพลงได้รับการยกย่องให้เป็นเพลงไทยแท้ ได้มีโอกาสถวายให้สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฟัง ก็คือ เมื่อคุณประสิทธิ์ ได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลง) ประจำปี ๒๕๔ ๑ มีการมอบเกียรติครั้งนี้ให้แก่ท่านก่อนจะเสียชีวิตเพียงไม่กี่เดือน"

"แต่ก็เชื่อว่า วันนี้คุณประสิทธิ์ ยังอยู่กับพี่อยู่กับลูกศิษย์ลูกหา กับคนไทยที่รู้จักผลงานของท่าน อีกไม่นานเราคงได้ยินเสียงเพลง "เสี่ยงเทียนในแบบซิมโฟนี่ ดังกระหึ่มทั่วไป ใครๆ ที่เป็นคนไทยคงชื่นอกชื่นใจ รวมทั้งพี่ และลูกๆ ลูกศิษย์ของท่าน

ลาจากอาจารย์ลัดดา เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านได้พักผ่อน ด้วยอายุที่ล่วงเลยมาเกือบ ๘๐ ปี เดินออกจากห้องเล็กกะทัดรัดนั้นแล้ว เหมือนหูยังแว่วเพลง "เสี่ยงเทียนดังแผ่วๆ อาจารย์ลัดดาเดินออกมาส่งจนพ้นห้องกับเสียงดังแหลมๆ" "แล้วมาอีกนะคะ"

"ดวงดารารายพร่างพรายวับวาวพราวตา
แสงเดือนนวลผ่องส่องสว่างอยู่กลางนภา
ชวนให้ใจเราสร่างเศร้าระกำวิญญาณ์
พระพายพัดดากลิ่นผกามาตามสายลม

หอมหวนยวนใจผ่อนให้ใจหายตรอมตรม
โอเวรหนใดหรือมาดลให้ได้ความระทม
ดุจตัวข้าไซร้เหมือนดังกระต่ายหมายนิยม
โอ้เดือนสูงลอยเหนือบุญข้าน้อยจักสอยมาชม

โฉมงามยามนี้จะเป็นฉันใด
น้องคงหวนให้ฤทัยระทม
โอ้กรรมเราสร้างต้องร้างภิรมย์
แคล้วคลาดคู่เชยร้างเลยคู่ชม

คิดไปไม่สมฤทัยสุดอาลัยเศร้า
โอ้เวรของเรา เอ๋ยชวดเชยดอกฟ้าดอมดม
เปรียบตัวข้าไซร้เหมือนดังกระต่ายหมายนิยม
โอ้เดือนสูงลอยเหนือบุญข้าน้อย จักสอยมาชม

ไม่มีเสียงปรบมือเมื่อเพลง “เสี่ยงเทียน” ลดเสียงและจบลง มีออวบอูมของอาจารย์ลัดดา เอื้อมไปกดปุ่มแล้วหันมายิ้มรับคำชมที่เอ่ยพร้อมๆ กัน

“เพราะเหลือเกินค่ะ เสี่ยงเทียนออกมาในลักษณะของ ซิมโฟนี่วงใหญ่ขนาดนี้ “เสียดาย...” ลดเสียงลงเมื่อคิดว่าประโยคต่อไปนี้คนฟังจะสะเทือนใจ

“อ๋อ ท่านฟังแล้วค่ะ เพลงของท่านที่แต่งเสร็จแล้วตั้งนาน แต่เพิ่งจะมีคนสนใจหยิบขึ้นมาบรรเลงในระยะหลังไม่กี่เดือนก่อนท่านสิ้น ตอนนี้พี่เองนึกถึงท่านที่ไรก็ยังมาเปิดฟังที่ตรงนี้ ตรงหน้าภาพท่านนี่แหละค่ะ ทุกอย่างในห้องนี่เป็นห้องทำงานของท่านก็รักษาคงที่ไว้ด้านขวามือนี่ก็ เปียโนที่ท่านใช้เล่นเป็นประจำ โต๊ะตรงกลางนี่เป็นโต๊ะทำงานอเนกประสงค์ รับรองแขก รับประทานอาหาร นั่งเขียนเพลง พักผ่อนก็ตรงนี้แหละค่ะ ไม่ได้เปลี่ยนแปลง พี่เองก็มาใช้ห้องนี้เวลาทำงานหรือรับประทานอาหารรับรองพวกคุณนี่ไงค่ะ แรกๆ ก็ทำใจไม่ค่อยได้ เดี๋ยวนี้ดีขึ้นแล้วค่ะ คิดว่าท่านไปดีไปสบายแล้ว” เสียงหัวเราะ ใสๆ เสียงแกร่งแหมแม้วัยจะล่วงเฉียด ๘๐ ปี

ลัดดา และคู่ชีวิต ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ที่บ้านพร้อมพงษ์

สวดพระอภิธรรมศพ คุณแม่ลัดดา ศิลปบรรเลง
๓๐ เมษายน - ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖
ณ เทพศิรินทราวาส

๓๐ เมษายน ๒๕๕๖	บุตร – ธิดา และหลาน
๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖	ศิษย์ผกาวลี – สกุลสาคริก
๒ พฤษภาคม ๒๕๕๖	ครอบครัวคุณไทย สุพานิชวรภาชน์, สถาบันวิจัยพลังงาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๓ พฤษภาคม ๒๕๕๖	คุณหญิง ทัศนีย์ อัมพรพิสิฏฐ์, มูลนิธิสด – เนียน กูรมะโรหิต
๔ พฤษภาคม ๒๕๕๖	บริษัท IMG ASIA, บริษัท NBV, บริษัท HOVE D.K., บริษัท SCANDINAVIAN LIVING, ครอบครัวคงศักดิ์, ครอบครัววิโรจน์เพชร
๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖	หลานๆ, ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖	นักเรียนเตรียมนายร้อย รุ่น ๑๗

รายนามผู้นำพวงหรีดเคารพศพ
นางลัดดา ศิลปบรรเลง
วันที่ ๓๐ เมษายน ถึง ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖

พ.อ.กิตติพงศ์ - คุณแววพรรณ วงศ์ข้าหลวง
ดร.กุลธร - คุณยาหยีศรีเฉลิม - คุณอรปรียา - คุณยศธร - คุณทิศารีย์ - เหลนแฝด
ข้าราชการ ศูนย์ภาษา ยศ.ทบ.
ครอบครัว คงศักดิ์
ดร.ครรชิต กูรมะโรหิต
คล้าสเช่ - คุณศุขวรรณ - คุณลลิดา
คุณจีรวุฒิ กาญจนะผลิน และครอบครัว
คุณจักก์ชัย - คุณเพียงเพ็ญ พานิชพัฒน์
ชมรมจตุรมิตรมงคล
ดร.เฉลิมชัย - ดร.มาลดี วสีนนท์
พล.อ.ชัยณรงค์ หนุนภักดี
พล.ท.ชาญ - คุณระเบียบ สายะนันท์
คุณชาลี - คุณศกุนตลา พิชัยศรแผลง
พล.อ.อ.ชลิต - ผศ.ดร.พรทิพย์ พุกผาสุก
บมจ.เชอร์วู้ด เคมิคอล
พล.อ.โชคชัย - คุณวัลย์ลดา หงส์ทอง
ผศ.ทพ.โชติรส คูผาสุก
ผศ.ดร.ตุลย์ มณีวัฒนา
คุณทนง -คุณสุดัชนี บุญยขจร และครอบครัว
ทันตฯ มหิดล รุ่น 8
ท่านพระมหาราชครูพิธีฯ และภรรยา
พล.อ.ธรรมรักษ์ - คุณวนิดา อิศรางกูร ณ อยุธยา
หม่อมหลวง ธรีธวัช ศีรธวัช
พล.อ.นพคุณ - คุณวรรณงาม ขันทะทิม
นักเรียนเตรียมนายร้อยรุ่น 17
ศ.คลินิก นิติพันธ์ จีระแพทย์
พล.ท.นรินทร์ ลักขณา
ชมรมสายสกุล บุนนาค
คุณเบญจวรรณ - คุณธนพันธุ์ โชคพิพัฒนผล
มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

พล.อ.ประวิชช์ - พญ.กรรณิการ์ ตันประเสริฐ
พล.ร.อ.ประเสริฐ - คุณหญิง เอื้อทิพย์ บุญทรง
คุณประโยชน์ สวนสมบูรณ์
คุณปรียาวรรณ บุนนาค
ศิษย์ผกาวลี
ม.ร.ว.พฤทธิสาณ ชุมพล และครอบครัว
สถาบันวิจัยพลังงาน จุฬาฯ
คุณพิเชษฐ์ ศรีวรกุล
ลูกหลานท่านเจ้าพระยาพิชัยญาติ
คณะกรรมการบริษัท พรีซิพาร์ท จำกัด
พล.อ.ไพชยนต์ - คุณจุฬาลักษณ์ ค้าทันเจริญ
พล.ท.ไพรัช - คุณพัชรีย์ โพธิ์อุบล
เพื่อน ๆ PHOTO 18
พล.อ.มงคล - คุณหญิงทัศนีย์ อัมพรพิสิฏฐ์
คุณมนูญ - คุณวิชุลดา บุญญกริยากร
บจก. ยัลเลยาร่า เอเชีย
พล.อ.รัตนะ - คุณวิณี เฉลิมแสนยากร
ดร.เริงเดชา - คุณทัศนา - คุณโรส รัชตโพธิ์
คุณลัดดา แสวงพรรค์ และครอบครัว
อาจารย์ ลิขิต จินดารัตน์
ครอบครัว คุณวงศ์ - คุณช้องมาศ บุนนาค
ครอบครัวเวชพฤติ
ร้านขนมไทย วัลภา
ดร.วิชชากร จารุศิริ
ผศ.ทญ.วิชราภรณ์ คูผาสุก
พล.อ.วิจารณ์ - รศ.สุภา ปานเจริญ
พล.อ.วิโรจน์ - คุณหญิง ลักขณา แสงสนิท
พล.อ.วินัย - คุณศิศณี ภัททิยะกุล
คณะวิศวกรรมศาตร์ จุฬาฯ
ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล จุฬาฯ
ญาติสาย วิโรจน์เพ็ชร
ครอบครัว วิสุทธกุล
ครอบครัว วิจิตรวาทการ
ครอบครัว ว่านม่วง
พล.ต.อ.วีระ - คุณมธุรส วิสุทธกุล
พล.อ.อ. วีรวิท - พญ.จันทิรา คงศักดิ์
รศ.ดร.วีณา เชิดบุญชาติ
พล.อ.วุฒินันท์ - คุณชาริตา ลีลายุทธ
คุณศุภรัตน์ เบญจรงคกุล
มูลนิธิ สด-เนียน กูรมะโรหิต
คุณสวลี ผกาพันธุ์ และครอบครัว
เพื่อน ๆ สาธิตสวนสุนันทา

นพ.สมพร - ทญ.สุมิตรา จามิกรณ์
บ้านสาคริก
น้อง ๆ สารตายน
พล.ท.สิบทิศ อักษรานุเคราะห์
คุณสิทธิศักดิ์ - คุณนพวรรณ เหลืองอมรเลิศ
พล.อ.เสถียร - ดร.ณัฐณิชาช์ เพิ่มทองอินทร์
พล.อ.อ.เสริมยุทธ - คุณนวลฉวี บุญศิริยะ
พล.อ.สุจินดา - คุณหญิงวรรณี คราประยูร
พล.อ.สุรพล - คุณเบญจมาศ ชินะจิตร
พล.ท.สุภกิจ - พ.อ.หญิง บุษบง นุตสถิตย์
ครอบครัว สุพานิชวรภาชน์
ร.ต.สุเทพ - ส.ก.ผุสดี วงศ์กำแหง
คุณสุพัตรา โรจนเสน
ครอบครัว หงส์ทอง
หอภาพยนตร์แห่งชาติ
นพ.อมฤต - คุณอัปษร - คุณรวิ
พล.อ.อ.อมร - คุณหญิง วาสนา แนวมาลี
พล.ท.อักษรา - คุณสุชาดา เกิดผล
พล.ต.อัศวิน - พ.อ.หญิง วัชราภรณ์ แจ่มสุวรรณ
ครอบครัวอักษรานุเคราะห์
คุณแอ้ - คุณจอย - คุณแอม
บริษัท เอ็น ทู เอส โซลูชั่น
พล.ร.อ.อนุชิต เภกะนันทน์
CO-NECTION
EIAT-THIEN-JOGH
HOVE D.K. CO.,LTD.
IMG ASIA CO.,LTD.
NBV CO.,LTD.
SCANDINAVIAN LIVING CO.,LTD.
TAO HONG TAI CERAMICS

รายนามผู้ร่วมทำบุญในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ
นางลัดดา ศิลปบรรเลง
วันที่ ๓๐ เมษายน ถึง ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖

คุณกกสินธ์ เย็นบุตร
พลโท กนกรส - คุณบุญเสี่ยง หงส์ทอง
นายแพทย์ กมล - คุณอรพินธ์ อิงคกุล
มล.กรรณิการ์ ทวีวงศ์
คุณกัมพล เพชรแก้ว
คุณกำธร เติมพงศ์นุรักษ์
คุณกาญจนา ศุภวิริยะกุล
พ.อ.กิตติพงศ์ - คุณแววพรรณ วงศ์ข้าหลวง
พล.ท.กิติเดช - คุณยุพิน บัวบางพูล
พ.อ.เกลี้ยง - คุณสุรีย์ สนสูงเนิน
คุณเกษแก้ว มาศะวิสุทธิ์
ครอบครัว เกตุปมา
รศ.ดร.แก้ว - คุณอังคณา นวลฉวี
ครอบครัว ก้องพลานนท์
คุณโกวิท ตันติวงศ์
คุณโกวิท ชัยเลิศ
ศ.นพ.ไกรสิทธิ์ - รศ.พญ.อรทัย ตันติศิรินทร์
คุณกฤษฎา - คุณยุพา ห้าวเจริญ
ดร.ครรชิต กูรมะโรหิต
คณะแชร์ ครูลัดดา ศิลปบรรเลง
คุณคมกาจ ประกอบผล
คุณหญิงจวบ จิรโรจน์
คุณจักก์ชัย - คุณเพียงเพ็ญ พาณิชพัฒน์
พล.ท.จาตุรนต์ - คุณศรีประดับ นิลประดับ
พล.ท.จำลอง แก้วผลึก
คุณจ๋า (ABAC)
คุณจินดารมย์ ชวเจริญพันธ์
คุณจินตนา ปานพิพัฒน์
พี่จุ๊บ แป๊ะ เอ๋
พล.ร.ท.จุมพล - คุณกัลยา หงส์ทอง

คุณเจริญศรี ชุ่มคำ
คุณโฉมคุณ วานิชชัย - คุณศรีอุไร วาสนะสมสิทธิ์
คุณชมศักดิ์ - คุณสายชล ศรทัตต์
คุณช่อฟ้า
คุณชัยณรงค์ เตชศิริถาวร
คุณชัยวัฒน์ - คุณเสาวรี บุนนาค
พล.ต.ท.ชาญ - คุณอัญชลี นุตคำแหง
คุณชาลี พิชัยศรแผลง และครอบครัว
ครอบครัว พล.ท.เชฏฐ์ - คุณหญิง องุ่น คงศักดิ์
พล.อ.เชษฐา - คุณหญิง อรวรรณ ฐานะจาโร
นพ.ชุมสาย - คุณตรีทิพย์ - คุณเสลารัศมิ์ บุนนาค
คุณชุลีรัตน์ บรรจงลิขิตกุล
รศ.ชอุ่ม - รศ.ดำรงศักดิ์ มลิลา
พล.อ.ท.ชูศักดิ์ - คุณส่องสี ชุติวงศ์
คุณเชิดเกียรติ์ - คุณเพลินพจน์ อัตถากร
ดร.โชคชัย - คุณเสาวรส อักษรนันท์
คุณโชติรัตน์ คงศักดิ์ และครอบครัว
คุณไชยยุทธ กลิ่นสุคนธ์
เซ็นต์คาเบรียล รุ่น 01
คุณณพร ไข่นาค
คุณดารณี ประภาสะโนบล
คุณดำรง เจริญมาก
คุณดิเรก - คุณรัชนี รอดสวาสดิ์
คุณเดชา - คุณผกาวลี หงส์ทอง
คุณตวงพร สุพรรณโรจน์
ผศ.ดร.ตุลย์ มณีวัฒนา
คุณตุ้ย - คุณน้อย - คุณตั้งเต - คุณเปตอง - คุณต้องตา
คุณตู๋ - คุณโต๋
คุณเตย - คุณหมิว
พี่เต่า และครอบครัว
พล.ร.ท.ทะเล - นอ.หญิง ครองสุข เปรุนาวิน
คุณหญิง ทัศนีย์ อัมพรพิสิฎฐ์ และคณะที่ปรึกษา
คุณทัศนีย์ ธนนันทกุล
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ พลโทหญิง ทิพย์ ศรีไพศาล
พล.ท.ทวีป แสงกล้า
พล.ร.ท.เทพรังสรรค์ - คุณพัชรา ศิลปบรรเลง
คุณไทย - คุณเฉลิมศรี สุพานิชวรภาชน์
คุณธงชัย สิงห์สังวรณ์
คุณธราพร บุนนาค และครอบครัว
พ.ต.ท.ธวัชชัย ศรีวรกุล
พล.ต.ธานี - คุณอินทิรา บุนนาค
คุณธารีพร สังฆบรรธร

พล.ต.ธีรวุธ พุ่งศฤงฆาร
นักเรียนเตรียมนายร้อย รุ่น 17
พล.อ.นพคุณ - คุณวรรณงาม ขันทะทิม
พ.อ.หญิง นพคุณ จาวยนต์
คุณนภดล ยุวนากร
คุณนพพร - คุณเดโช ศรีวิจิตร
คุณนฤมล รื่นไวย์
คุณนันทาวดี พิบูลรัชต์
คุณนารินาถ สัตยประกอบ
พล.ร.อ.นิตย์ - คุณสุมนจิต ศรีสมวงษ์
MR.NILS GUNNAR HJE LLEGJERDE & FAMILY
คุณน้ำฝน - คุณพิณ
คุณนรินทร์ ศรีวนาสณฑ์ และครอบครัว
คุณนลินา - คุณปิยะนาถ - คุณมณฑา
ครอบครัวครูเนรมิต
คุณน้าทั้งสอง
คุณ BOND & เท็นยู
คุณเบนียา - คุณสวรรยา รัตนพันธ์
คุณโบว์ (PANNITA)
พล.ร.อ.ประจวบ - คุณพูนสุข ชัยประสาธน์
คุณประดิษฐ์ ประสาททอง
ดร.ปราโมช เดชะอำไพ
คุณปิ่ม - คุณพิณ - คุณจนารถ - คุณกบ - คุณโกะ
คุณปพิชญา บุญดำเนิน
พ.อ.ปราโมทย์ - พ.อ.หญิง ยุพเยาว์ เลิศสุคนธ์
คุณปิยชนก ศิริมัลคละ
คุณปริญญา - คุณสีดา โชติคุณ
คุณปรียา ชาญเชิงรบ
คุณปรียา รัศมิทัต - คุณศรีสอาด ตั้งประเสริฐ
คุณผกาพรรณ – คุณเกียรติศักดิ์ มี้เจริญ
ศิษย์ผกาวลี
พล.ต.อ.พงษ์ศักดิ์ โรหิโตปการ
พล.อ.พบสุข สุธรานันท์
คุณพยนต์ - คุณนิ่มนวล เทียนประเสริฐ
คุณพยนต์ ทิมบุญธรรม
คุณพรรณิการ์ ชาญนำสิน และครอบครัว
ทพ.พลพิทยา - คุณดวงตา วรชาติ
คุณพเยาว์ รอดโพธิ์ทอง
อ.พราวพรรณ พันธุ์สมบุญ
ม.ร.ว.พฤธิสาณ ชุมพล และครอบครัว
คุณพัชรีพรรณ ชัยชนะวงศ์
คุณพัชรินทร์ - คุณณัฏฐยุทธ์

คุณพัชรีปาน อิศรภักดี
พล.อ.พัฒนา - ทพ.หญิง ประทุม ขำสุนทร
คุณพันธ์ทิพย์ เนียมทันต์
คุณพนัส - คุณศิริพรรณ บูรณะศิลปิน
คุณพัชร์ดนัย
คุณพิชัย ชัยชนะวิชชกิจ
คุณพิชญา นรนิติผดุงการ
ดร.พิชนี โพธารามิก
คุณพิพัฒน์ - คุณผุสดี บูรณะนนท์
พล.ต.หญิง พิมพ์นิภา ศุภประเสริฐ
คุณพิศาล - คุณประสาน สร้อยธุหร่ำ
คุณพีรพันธุ์ - คุณหยาดทิพย์ สุนทรสารทูล
บริษัท พรีซิพาร์ท จำกัด
คุณพูลวิทย์ - คุณมาลี ธนทรัพย์สมบุญ
พล.ท.ไพรัช - คุณวัชรีย์ โพธิ์อุบล
รศ.ไพลิน ผ่องใส
พล.อ.ไพโรจน์ เกษร์มณี
คุณฟ้าใส วิเศษกุล และ คุณญานันต์ พันธุมสินชัย
พล.อ.ท.ภัทรรุตม์ - คุณกรองทอง เนียมทันต์
คุณภรณี – คุณภัทราภา ศิลปบรรเลง
พล.ต.ต.ภุชงค์ จุณณวัตต์ และภริยา
พล.อ.มงคล อัมพรพิสิฎฐ์
คุณมัณฑนา ลดาลลิตสกุล
ทันตแพทย์ มหิดล รุ่น 8
คุณมณีรัตน์ รัตนสังข์
คุณมุก (สาธิตประสานมิตร)
คุณยุพิน ศรีเพ็ชร
คุณยุวนุช หล่อตระกูล
คุณรชา - คุณกัลยลักษณ์ อุทัยจันทร์
คุณรัชฎา - คุณพิมพ์ฉวี บุนนาค
คุณรัตนา ศุภพงศ์
คุณเริงเดชา - คุณทัศนา - คุณโรส รัชตโพธิ์
ทพ.ญ.ลัคนา สุวัฒนางกูร
คุณลัดดาวัลย์ สัมมาทัต
พล.ท.เลิศฤทธิ์ - คุณเพ็ญจันทร์ สมรรคเสวี
ดร.วรพัฒน์ อรรถยุกติ
คุณวรภา อุตบุรี
คุณวรรณา โฆวินทะ
คุณน้ำ วรรณา
คุณวัฒนา - คุณจุไรวรรณ แก้วกำเนิด
คุณวัณณานา บุนนาค
คุณวัลยา เรียงสุนทร

นพ.วราวุธ สุมาวงศ์
พล.อ.วิจารณ์ - รศ.สุภา ปานเจริญ
อาจารย์วิชชากร - คุณนพรัตน์ จารุศิริ
คุณวิชชุดา รัตนสิงห์
คุณวนิดา พยัคฆพันธ์
คุณวิมลศรี พานิชยานนท์
คุณวิเชียร - คุณอุษณีย์ วิรัตยาภรณ์
ดร.วิชา - คุณกล่อมจิต จิวาลัย
ท.พ.วิชิต และคุณปู
พล.ท.วิทยา - คุณเสมอใจ เชื้อสุจริต
พล.ท.วินัย - คุณกันยารัตน์ ประสมทอง
ครอบครัว วิสุทธกุล
พล.อ.วินัย - คุณศศิณี ภัททิยะกุล
ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล จุฬาฯ
พล.อ.วิเศษ ศิริวัฒนกุล
ดร.วีณา เชิดบุญชาติ
พล.อ.อ.วีรวิท คงศักดิ์
พล.ต.อ.วีระ - คุณมธุรส วิสุทธกุล
คุณวีระ เลิศอัคฆากร
ครอบครัว เวชพฤติ
คุณวไลรัตน์ สุชาติ
คุณศุขวรรณ - คุณลลิดา วิจิตรสมบัติ
คุณศุภรัตน์ เบญจรงคกุล
พล.อ.ต.สงวน พูลเจริญศิลป์
พล.อ.ต.สมชาย เมืองมณี
มูลนิธิ สด - เนียน กูรมะโรหิต
คุณสรวงสุดา สิงหะเนติ
ครอบครัว สรสุชาติ
คุณสวลี ผกาพันธุ์
พล.อ.สมหมาย - คุณหญิง จันทนา วิชาวรณ์
คุณสมศรี สนธิรัตน์
คุณสมเกียรติ สายวงศ์
นาวาโท สว่าง - คุณโพยมฉวี เจริญผล
คุณสมโภชน์ - คุณพิศพรรณ อินทรานุกูล
คุณสมโภชน์ - คุณนิธิมา จูฑะโยธิน
ดร.สัจจา บุญยฉัตร
คุณสันติเทพ - คุณพิมลสิริ ศิลปบรรเลง
ครอบครัว คุณสนั่น ศิลปบรรเลง
หลาน ๆ สกุล สาคริก
พล.อ.สายมิตร กัลยาณมิตร
คุณสายวรุณ - คุณวสุ กล่อมใจ
พล.ต.สำเนา ขจายแสง

คุณสิทธิศักดิ์ - คุณนพวรรณ เหลืองอมรเลิศ
พล.ท.สิบทิศ อักษรานุเคราะห์
พล.ท.สุคนธ์ - คุณสุภัทรา เนื่องกันทา
คุณสุชาดา อุตสาหกิจอำนวย
คุณสุณี สิงหะเนติ - คุณนภดล จัตตารีส์
คุณสุทัศน์ - ทพ.หญิง สุนิสา สุตันไชยนนท์
คุณสุทิน ตัณฑไพบูลย์
คุณสุธัญญา วิมลสุต
พล.ต.อ.สุนทร - คุณสุธิมานส์ ช้ายขวัญ
คุณสุธิดา เหมาะประไพพันธ์
คุณสุพรรณี อังอติชาติ
คุณสุภาพ อัจฉริยศรีพงศ์
คุณสุภัตรา - คุณเทียนชัย ประดิสถายน
คุณสุวัตน์ - คุณนิรมล เรียบร้อยเจริญ
คุณสุวารี สัจจะไทย
คุณสุเมธ - คุณสุรีย์รัตน์ ตันธุวนิตย์
คุณสุเพ็ญ มนตรีสวัสดิ์
ทพ.หญิง สุนีย์ สุตันไชยนนท์
พล.ท.สุภกิจ - พ.อ.หญิง บุษบง นุตสถิตย์
พล.อ.อ.เสริมยุทธ - คุณนวลฉวี บุญศิริยะ
พล.อ.ท.สุรวุฒิ - พล.ท.หญิง วิภาสิริ จินตสุวรรณ
คุณเสริมศรี คงศักดิ์ - คุณจิตรา โอภาสกุล
คุณเสริม (ABAC)
สถาบันวิจัยพลังงาน จุฬาฯ
คุณหาญ - คุณรุจิราภรณ์ เชี่ยวชาญ
คุณหมู (ABAC)
คุณเหรียญ - คุณจารุณี พรรัตนวิสัย
คุณอนงค์ นาคสวัสดิ์
คุณอนันต์ วิเศษวงศ์
ทพ.หญิง อัครสุดา แย้มสอน
พล.อ.อังกูร - คุณพรรณี รอดสวัสดิ์
คุณอัปสร กูรมะโรหิต
คุณอัมรินทร์ - คุณเดือนฉาย คอมันตร์
คุณอาภารัตน์ มหาขันธ์
คุณอารีย์ นักดนตรี
คุณอาภาวดี มีคุณเอี่ยม
พล.อ.อำนวย - พล.ท.หญิง กมลพร สวนสมจิตร
พล.ท.อำนาจ - คุณวัฒนพร ชยสมานนท์
พล.ท.อำพน - คุณประมวล แสงจันทร์
คุณอำไพ ภูศรีพงศ์ และ วศ.04
พล.ท.อิสสระ - คุณบุญญารัตน์ วิเศษสิงห์
ทพ.อินทรผล - คุณอรวดี หอวิจิตร

พล.ต.อภิชัย หงษ์ทอง
คุณอริยา คีมทอง
ดร.อิศรา - ดร.จารุณี วงศ์ข้าหลวง
คุณอิ๊ด - คุณสมชาย
คุณอุไร - คุณพจนารถ สาคริก
พล.อ.อนุสรณ์ - พล.ท.หญิง นภมณี กฤษณะเศรณี
พล.อ.ต.เอกราช - คุณจารุณี อยู่คง
คุณเอมอร ศรีวนาสณฑ์
บริษัท เอ็น บี วี จำกัด
บริษัท เอ็น ทู เอส โซลูชั่น จำกัด
บริษัท ไอ เอ็ม จี เอเชีย จำกัด
บริษัท โฮฟ ดี เค จำกัด
คุณเฉลิม เหลื่อมเจริญ
ดร.อภิญญา เฟื่องฟูสกุล
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม ๔ ท่าน

ขอกราบขอบพระคุณ

Mother of mine

บุตร ธิดา ทายาทของ นางลัดดา ศิลปบรรเลง ขอกราบขอบพระคุณญาติ มิตรสหาย และผู้ที่เคารพนับถือ ที่ได้กรุณาแสดงเมตตาจิต สละเวลามาร่วมงานตั้งแต่รดน้ำศพ การบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม จนกระทั่งการพระราชทานเพลิงศพเป็นที่สุด

กราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้เกียรติส่งบทความไว้อาลัยในการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

กราบขอบพระคุณ พลเอกนายแพทย์ประวิชช์ ตันประเสริฐ โรงพยาบาลพระรามเก้า นายแพทย์พิเชษฐ์ เจริญศิริวัฒน์และคณะ โรงพยาบาลสมิติเวช แพทย์หญิงสุจิรัตน์ จูฑะพุทธิ โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (สาขาพร้อมมิตร) และคณะพยาบาลผู้ให้การรักษาพยาบาลมา ณ ที่นี้

หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องที่เจ้าภาพให้การดูแลและแสดงความขอบคุณไม่ทั่วถึง เจ้าภาพกราบขออภัยมา ณ ที่นี้

รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธร – ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ ยาหยีศรีเฉลิม ศิลปบรรเลง
พลเอกโชคชัย – วัลย์ลดา หงส์ทอง

ภาพถ่ายสุดท้าย รอยยิ้มของคุณย่า โดย หลานลูกโป่ง อรปรียา ศิลปบรรเลง, ๒๕ เมษายน ๒๕๕๖

ฝ่ายผลิต บรรณาธิการ

อำนวยการผลิต	มาลินี สาคริก
	ศรีกัญญา สารตายน
	ผศ.เพียงเพ็ญ พานิชพัฒน์
	รศ.มธุรส วิสุทธิกุล
	รศ.ดร.กุลธร ศิลปบรรเลง
	วัลย์ลดา หงส์ทอง
กองบรรณาธิการ	อานันท์ นาคคง
	อัษฎาวุธ สาคริก
	นันทิภา ชั้นบุญ
ออกแบบ	ภูมิพงศ์ คุ้มวงษ์
	ภาณุวัฒน์ รอดสุพรรณ

พิมพ์ที่
ที่อยู่
โทร

ถาม ขอทราบประวัติส่วนตัว การศึกษา การทำงานด้วยค่ะ

ตอบ

ตอบ เมื่อ พ.ศ. 2497 ๑.๑. หลวงดุริยนงค์ ได้ก่อตั้งขึ้นโดยพณหาม หลวงวิจิตรวาทการ

และคุณหลวงประพันธ์ไพเราะ ดิฉันจึงเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยดนตรี

หลักสูตรการศึกษาสอนทั้งวิชาสามัญ ดนตรีไทย ดนตรีสากล และการขับร้อง นับได้ว่า

เป็น ๑.๑. แห่งแรกของเมืองไทยที่สอนแบบนี้ คุณหลวงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นผู้ริเริ่มงาน

สำคัญ ท่านเป็นอาจารย์ และเป็นผู้จัดหาอาจารย์ทั้งทางดนตรีไทย-ดนตรีสากล

ตลอดจนได้ซื้อเครื่องดนตรีไทยมาก่อนด้วย เมื่อการแสดงละครของหลวง ๑.๑. ทุกเรื่อง

คุณหลวงชิ้นก็ได้เป็นผู้จัดซื้อเครื่องดนตรี ออกแบบเครื่องละคร ตลอดจนการสร้างเครื่องทุกอย่าง

แบบสำเร็จด้วยความคิดของท่าน ทั้งท่านเป็นผู้ควบคุมแต่ผู้เดียว

ถาม อาจารย์เข้าศึกษาในวิทยาลัยนี้เมื่อไรคะ?

ตอบ เข้าศึกษาเป็นรุ่นแรกค่ะ เพราะก่อนหน้านี้ได้เรียนการดนตรีและขับร้องกันมาแล้ว

ในระยะหนึ่ง เป็นวิชาเฉพาะของพณหาม หลวงวิจิตรวาทการ ท่านจึงได้ก่อตั้งโรงเรียน

จัดแสดงละครเรื่องต่างๆ ทำให้ดิฉันได้จัดละครเรื่องแรกในชีวิตของการแสดงละคร

ดิฉันอายุ ๑๗ ปี ในห้องเรียนบางแสดงหมดแล้ว เหลือไม่กี่คนที่จะแสดงบทพ่อเมือง

ดิฉันก็แสดงเลย แสดงเสียงดี ดิฉันไปตกรางวัลการแสดงครั้งแรกที่ไหนคะ? แต่นี่ก็ถือว่าเริ่มต้น

ในชีวิตการแสดง เพราะหลังจากนั้นเมื่อพณหาม หลวงวิจิตรวาทการ ได้จัด

การแสดงเรื่อง "เลือดสุพรรณ" ดิฉันก็ได้รับบทเป็นนักเรียนการุณกุล เล่นกับพณหาม

เป็นฟองอากาศ ๒ ฟองลอย พระเอกในเรื่องนี้ และต่อมาก็ได้รับบทสำคัญๆ ในหลายเรื่อง

ถาม เรื่องอะไรบ้างคะ ?

ตอบ เรื่องพระเจ้ากรุงธน ศิลปินก็แสดงเป็นพระเจ้ากรุงธน, เรื่องพ่อขุนผาเมือง ก็แสดงเป็น
พ่อขุนผาเมือง, เรื่องเณรกาฬ แสดงเป็นเจ้าฟ้าหญิงขุนศึกของเรื่อง, เรื่อง —
เจ้าฟ้าหญิงแสนหวี ก็แสดงเป็นเจ้าฟ้าหญิงแสนหวี และอีกหลายเรื่องค่ะ ศิลปินได้รับบท
แสดงสั้นยาว และหนัก เบาต่างกันไป ทำให้ศิลปินได้
เป็นพระเอกเป็นตัวร้ายครบๆ เลย เพราะว่าศิลปินรักที่จะได้แสดงทุกบทบาท ตัวดำ ตัวขาว ตัวสีน้ำตาล
หลากหลายสีนี้ ทุกตัวละครที่ศิลปินได้รับบทแสดง ตามความรู้สึกของศิลปินนั้นๆ ตาย
และหนักมาก เป็นอีกหนึ่งบทบาทที่ศิลปินได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี ตั้งแต่ ม.ต้น ม.ปลาย ปี ๑ ปี ๒ ปี ๓

ถาม อาจารย์ได้มีความคิดเห็นต่อตัวละครเรื่องนี้อย่างไรคะ ?

ตอบ ได้มีโอกาสเข้าร่วมพูดคุยกับผู้ชมในรอบต่างๆ ด้วยค่ะ ในส่วนของศิลปินเองได้มีโอกาส
ได้พบผู้ชมหลากหลายประเภทเข้ามาชมการแสดงนี้ ทุกท่านชื่นชมและศิลปินรู้สึกดีกับตัวละครนี้มาก
ตัวละครที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุดคือตัวละคร "ตากสิน" เป็นบทบาทที่ทุกคนพูดถึงบทบาทนี้มาก
ท่านใช้คนมากกว่า "แสดงดี" เป็นตัวละครที่มีมิติในการแสดงที่ค่อนข้างเยอะ ศิลปินมีโอกาส
ได้แสดงเป็นทั้งคนดีและคนเลว ทุกท่านชื่นชมในการแสดงของศิลปินมาก และศิลปิน
ก็ได้รับคำชมว่าแสดงได้ดีมาก ศิลปินได้รับบทตั้งแต่อายุ 25 ปลายๆ ตามแสดงออกมาจนถึงตอนนี้
ผู้ชมติดใจและชื่นชอบการแสดงของศิลปินมาก และเรียกศิลปินว่า "ตากสิน"
ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ถาม ผู้ช่วยงานต่อมามีใครอีกไหมคะ ?

ตอบ เมื่อก่อนคะ ๑ สองต่อไป ก็ต้องมีผู้ช่วยงานเพิ่มขึ้น มีคุณกุลฑล จันทร์เรือง คุณผล

กุลละเรือน คุณอดิศร สุวรรณละมัด เรียกคุณอดิศรสั้นๆ ละมัดมาจากชื่อ

ทุกคนก็จะเรียกว่าละมัดหมด ตำแหน่งเป็นครูเหมือนกัน และตอนนี้ก็มีครูใหม่

ล่าสุดคือ ครูเจี๊ยบ ครูเจี๊ยบเป็นครูที่เพิ่งบรรจุเข้ามาใหม่ ตอนนี้ก็เป็นครูประจำชั้น

ป.๒/๑ ค่ะ ก็จะมีครูเจี๊ยบ ครูกุลฑล ครูผล ครูอดิศร ครูละมัด ค่ะ

ถาม ปีใหม่ก็จะมีอะไรบ้างคะ ?

ตอบ ปีใหม่ก็จะมี "งานปีใหม่" ค่ะ ซึ่งงานปีใหม่ก็จะเป็นงานที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น

ทุกๆ ปี ในวันที่ ๑ มกราคม ของทุกๆ ปี ค่ะ ก็จะมีการแสดงของนักเรียน

ชั้นต่างๆ ตามวันที่ได้รับมอบหมาย ก็จะมีการแสดงของนักเรียนชั้นต่างๆ

ตามวันที่ได้รับมอบหมาย ก็จะมีการแสดงของนักเรียนชั้นต่างๆ ตามวันที่

ได้รับมอบหมาย ก็จะมีการแสดงของนักเรียนชั้นต่างๆ ตามวันที่ได้รับมอบหมาย

ก็จะมีการแสดงของนักเรียนชั้นต่างๆ ตามวันที่ได้รับมอบหมาย ก็จะมีการแสดง

ของนักเรียนชั้นต่างๆ ตามวันที่ได้รับมอบหมาย

ถาม ปีนี้คาดว่าธุรกิจท่องเที่ยวจะคึกคักเป็นพิเศษเหมือนปีก่อนๆ ไหมคะ?

ตอบ ไม่ค่อยมั่นใจเท่าไหร่ครับ ยังเชื่อมั่นว่าจะดีขึ้นกว่าปีที่แล้ว แต่ก็ไม่ได้ดีมากมายเหมือนปีก่อนๆ ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลมาจากหลายๆ ปัจจัย ทั้งเรื่องของเศรษฐกิจโลกที่ยังไม่ฟื้นตัวเต็มที่ ทำให้นักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ ที่เคยเดินทางมาเที่ยวประเทศไทยมีกำลังซื้อลดลง ประกอบกับการแข่งขันของประเทศในภูมิภาคนี้ที่สูงขึ้นมาก ทำให้ประเทศไทยเราต้องปรับตัวอย่างมาก ในการที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยให้ได้ ซึ่งก็ต้องใช้ทั้งกลยุทธ์ด้านราคา และกลยุทธ์ด้านการตลาดเข้ามาช่วยกันค่ะ

ถาม ในปีนี้ มีการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ด้านการตลาดอย่างไรบ้างคะ?

ตอบ ในปีนี้ เราได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการตลาดไปค่อนข้างเยอะค่ะ เนื่องจากว่าในปีที่ผ่านมา เราได้ใช้กลยุทธ์ด้านการตลาดแบบเดิมๆ ที่เราเคยใช้มาในอดีต ซึ่งก็ได้ผลดีมาโดยตลอด แต่ว่าในปีนี้ เราได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการตลาดใหม่ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น และสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากขึ้น ซึ่งก็ได้ผลตอบรับที่ดีมากๆ ค่ะ

ถาม ในปีนี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการตลาดอย่างไรบ้างคะ?

ตอบ ในปีนี้ เราได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการตลาดไปค่อนข้างเยอะค่ะ เนื่องจากว่าในปีที่ผ่านมา เราได้ใช้กลยุทธ์ด้านการตลาดแบบเดิมๆ ที่เราเคยใช้มาในอดีต ซึ่งก็ได้ผลดีมาโดยตลอด แต่ว่าในปีนี้ เราได้มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการตลาดใหม่ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น และสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากขึ้น ซึ่งก็ได้ผลตอบรับที่ดีมากๆ ค่ะ

ถาม ผู้ร่วมงานต้นสังกัดอะไรบ้างคะ?

ตอบ กลุ่มสังคม ทุนหนึ่งล้านบาท และสาขาวิทยาศาสตร์ ทุนหนึ่งล้านบาท ส่วนสังคม

ทำงานมีเพียง 3 คน เท่านั้นค่ะ.

ถาม ทราบว่าสาขาวิทยาศาสตร์ ทุนนี้ไปเรียนต่างประเทศด้วยใช่ไหมคะ?

ตอบ ใช่ค่ะ ผู้ที่ได้ทุนจะแจกสิ่งที่ได้ไปเรียนต่างประเทศ ส่วนสังคมไทย - อเมริกาไทย ส่วนมากจะไปที่ต่างประเทศ โดยเฉพาะ

แต่ปีนี้จะมีให้ไปต่างประเทศบ้าง ได้.

ถาม ไปได้ทุกสาขาเลยหรือคะ?

ตอบ ไม่ใช่ค่ะ สังคมจะมีสาขาต่อยอดไปเรียนต่อ แต่ก็มีบางสาขาที่ไม่ได้ต่อยอด เช่น สาขาวิทยาศาสตร์ ที่ไม่ได้ต่อยอดไปเรียนต่อ ส่วนใหญ่ประเทศที่ไปเรียนต่อ

ที่กลุ่มสังคม ต้นทางเลยก็จะไปเรียนต่อ ส่วนมากจะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำ เท่าที่จำได้ก็มี

ฮิลยอดค์ และมีที่ต่างๆ เช่น สถาบันชั้นนำในวิทยาลัยต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา

ถ้าเป็นสาขาที่มี ฟลอริดา เอ็ดวาร์ด อีกหลายๆ ที่ประมาณ 3 ที่ ถ้าเป็นสาขาที่ไม่ใช่สังคม

ครั้งแรกปี ค.ศ. 1962 ครั้งหลังปี 1970 ครั้งที่ 2 นี้เปลี่ยนการเลือกในการเรียน

ก็ไปเรียนต่อในประเทศเม็กซิโก และไม่เลือกว่าจะไปหลายประเทศ เช่น เปรู -

เอกวาดอร์ ชิลี เวเนซุเอลา ถ้าไม่ได้ค่ะ ยังมีอีกแต่

ถาม ~~ยังมีการสมัครอีกไหมคะ?~~

ตอบ กลุ่มสังคมมีเพียง 10 กว่าคนที่จะไปเรียนที่ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ฮ่องกง ส่วนใหญ่

แต่มากกว่าเพื่อนสาขาวิทยาศาสตร์

ถาม การออกเสียงแต่ละคำของคนไทยเป็นอย่างไรคะ?

ตอบ คนไทยมีการออกเสียง คนครึ่งๆ กลางๆ ค่ะ ก็เป็นการต่างเสียงต่างประเทศ

ในที่นี้ แต่ที่น่าภูมิใจที่สุดก็คือ ฝรั่งเขาได้ทำหนังเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย

ที่ทางคณะผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้ทำให้ชาวต่างประเทศได้รู้จัก นางประเทศเรียกว่า

"ไทยแลนด์ทรู้ป" ค่ะ และหลายๆ ท่านที่ไม่ได้ไปแสดง ก็ได้มีโอกาสได้ไปแสดง

หนังเรื่องนี้ถือว่าเป็นศิลปะชั้นสูง สวยงามลงตัว โดยไม่ต้องตกแต่ง

ศิลปะการแสดงเข้ามาช่วยเลย และแสดงภาพยนตร์เรื่องนี้ได้

ESSELTE
2365—72

ปัญหาการค้นหาแผนผังวงจรไฟฟ้า

และเทคนิคไทยสี่ยุโรป - อเมริกา

สัตต ศิลปบรรเจิด

2 สิงหาคม 2505

ครั้งที่หนึ่ง - ปี 2505 เวลา 4 เดือน

ครั้งที่สอง - ปี [redacted] - [redacted] 2513 เวลา 3 เดือน

รายชื่อผู้เดินทาง

1. สัลยา ลดา	ศิลปมหาบัณฑิต
2. ศรีสุดา	สาธารณสุข
3. สุดารัตน์	สาธารณสุข
4. ไกรแก้ว	มานะกิจสหกรณ์
5. สายสมร	ค้าสหกรณ์
6. ทวี	วิทยศาสตร์
7. นิตย	สหกรณ์
8. อลิสา	จันทร์เรือง
9. ศิริวัฒน์	ศิริสัมพันธ์
10. ไกร	ไปรษณีย์กิจ
11. ศิริ	พัฒนาการ
12. ดาว	พัฒนาการ
13. สุดา	ศิลปมหาบัณฑิต
14. ประสิทธิ์	ศิลปมหาบัณฑิต

วันที่ 2 มิถุนายน 2505 เดินทางกลางสมุทร

ตอนเที่ยง เวลา 18.50 น. สายการบินได้จัดที่พักเฉพาะพวกเราอย่างสมบูรณ์ครบครัน พอไปถึงสนามบินก็มีเจ้าหน้าที่มารอต้อนรับ สายสมร, ทวี, สัลยา ลดา ก็ได้ไปพักที่โรงแรมเดียวกัน ในระหว่างเดินทางนี้ เราได้ผ่านประเทศต่างๆ คือ พม่า ไทย มาเลเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่ยังล้าหลังอยู่มาก ประชาชนยังมีความเป็นอยู่ที่ยากจนอยู่ ส่วนเด็กๆ ก็ยังขาดการศึกษาอยู่มาก เมื่อเราได้ขึ้นเครื่องบินแล้ว ก็ได้ออกเดินทางต่อไปยังสนามบินกัวลาลัมเปอร์ ในเวลา 6.40 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ค่อนข้างเช้ามาก ดังนั้นเราจึงต้องตื่นแต่เช้าตรู่ เพื่อเตรียมตัวเดินทางต่อไป ซึ่งต้องใช้เวลาอีกประมาณ 4 ชั่วโมง เมื่อเครื่องบินได้ลงจอดที่สนามบินกัวลาลัมเปอร์ เราก็ได้ลงจากเครื่องบินเพื่อไปรับประทานอาหารเช้า ซึ่งเป็นอาหารที่ค่อนข้างจะแปลกสำหรับเรา แต่ก็อร่อยดี หลังจากนั้นเราก็ได้ขึ้นเครื่องบินต่อไปยังเมืองปีนังอีกครั้งหนึ่ง ในเวลา 11.30 น. ออกจากกัวลาลัมเปอร์ โดยสายการบิน K.L. ซึ่งเมื่อเครื่องบินได้ลงจอดที่สนามบินปีนังแล้ว ในเวลา 13.15 น. Mr. Chales Reinhart ก็ได้มารับพวกเราที่สนามบิน มีนักข่าวมาสัมภาษณ์และถ่ายรูปไว้ด้วย เราได้ขึ้นรถยนต์ของเขาไปยังที่พัก ระหว่างทางเราได้ผ่านสถานที่ต่างๆ มากมาย เช่น ภูเขา, ทะเล, ป่าไม้, ต้นไม้ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่สวยงามมาก ในที่สุดเราก็ได้มาถึงที่พัก Mr. Chales ได้พาเราเข้าไปในห้องพักของเรา ซึ่งเป็นห้องที่ค่อนข้างใหญ่โต ตกแต่งได้สวยงามมาก ชื่อว่า Royal Ipension ซึ่งเป็นโรงแรมที่ใหญ่โตมาก เราได้พักผ่อนหย่อนใจกันตามอัธยาศัย

หมักยิ้มแย้มแจ่มใส family ที่เป็นเจ้าของและทำงานทุกอย่าง
ไปด้วย เจ้าของบ้านผัดผักสัมcookและserved และรีสำเร็จที่ดี
มาก ได้ที่พักให้ผมกลับอยู่รวมกัน 6 คน แต่ละคนมีห้องนอน
เราสองคนแยกมาอีกห้องหนึ่ง ที่นี่มุ้งลวดนอนตั้งแต่หัวค่ำ เพราะมาก
คนต่อยุงไปตลอดๆ คืน วันที่วันที่ 4 สิงห์ 05 เด็กๆตื่นขึ้นมา
ตอนเช้าตรู่ ตื่นมาเล่นน้ำกันสนุกสนาน
สดใสดี หลังจากอาหารเช้าแล้ว ทุกคนออกไปเดินรอบๆ เดินผ่านสิ่ง
ของต่างๆ ที่ชาวเด็กเผ่าต่างๆ นำมาขาย ส่วนใหญ่เป็นของที่ทำมาจาก
ต้องเสียไปจากแกะ - ผักกาด - ขนสัตว์ พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กๆ
ให้พวก Hunter ชื่นชมกับลูกของเขาเต็มที่ ตลับมาจากเดินเล่น
พบคนกำนันตำบลไทย เลยพาไปเข้าท่านทูต เราไปถึงก่อน
สองคนเท่านั้น ปล่อยๆ เด็กอยู่ในที่พัก ซึ่งทุกคนชอบออกไปเดินชม
ตลาดรอบๆที่พัก . ทานกาแฟกันพร้อมไข่ประมาณครึ่งชั่วโมงรีบ
ออนไลน์ ท่านทูตกับหม่อมไปเรียนต่อ ม. บอกว่าจะกลับก่อน เพราะ
ที่ทำงานอันตรายเต็มที่ เพราะต้นหนตลอดเวลาเร็กอันตรายมาก 1 ชั่วโมง
ก็ทำงานเสร็จ ทานกาแฟไม่ทัน หลังจากนี้ได้ชักชวนไปเที่ยวต่างๆ
แล้ว ท่านทูตกับหม่อมชวนประมาณสี่โมงเย็นกลับ เราไม่
เย็นวันจันทร์ที่ 6 สิงห์ ต่อจากนี้ก็ไปที่พัก

วันอังคารที่ 5 สิงห์ 05 เราตื่นสายๆ ไม่ทัน
ตื่นมาเราเห็นดาวเย็น ฝนไม่ตกเลย อากาศดีตลอดเวลา ซึ่งผม
ปกติฝนตกเกือบทุกวัน หนาวมาก เราเย็นๆ 2 โมง
ไปชมหมู่บ้านละอองใหญ่ของเย็กชื่อ Kuuyal ชาวบ้านประมาณ
สี่พวกตามไทยมาดูการชมบ้าน เสร็จแล้วได้ชมละแวกบ้าน
หลักสิบที่พัก เพราะทุกคนต่างมีงานทำกันทั้งนั้น สิ่งที่พัก

เวลา 17.00 น. รีบรีบประทานอาหารเย็น และรีบเตรียมตัวเดิน
เล่นชิลล์ๆ และดูบรรยากาศเสียงต่างๆ ทางนี้มีทางเดินเล็กๆ
ไปได้เรียบร้อย เป็นที่สนใจของผู้ที่ได้ชม หนังสือพิมพ์ลงข่าว
และcriticกันเยอะมาก ทำให้ทุกคนอยู่ไปได้บ้าง

วันนี้เวลา 7.00 น. พี่ๆที่นอนยังไม่เต็มอิ่มก็ต้องตื่น
เช้าตรู่เวลาตื่นเพราะอากาศดีมาก ไปเที่ยวชมเมืองอัมสเตอร์ดัม
เวลา 8.30 น. ต้องเตรียมเตรียมประตูห้องปลุกเด็กๆให้เตรียมตัว
เพราะทุกคนยังไม่ตื่นกันเลย ตระเวนไปเที่ยวรอบๆ อัมสเตอร์ดัม
ที่ต่างๆ ที่ผ่านมาจากเช้า-อัมสเตอร์ดัม ได้สังเกตุตามข้าง
บ้านหรือพื้นที่ต่างๆ แต่ละแห่งล้วนแต่มีธรรมชาติ ประดับประดาดอกไม้
สีสวยสดงาม ทำให้ดูสดชื่น เรื่องดอกไม้เราต้องเป็นเรื่องใหญ่
และได้พาไปโรงงานผลิตดอกไม้ - จัดสวนดอกไม้ประกวดต่างๆ
โดยทางเจ้าของเป็น เข้าไปแล้วชื่นใจ เพราะดอกไม้ทุกชนิด
สวยงามชื่นตาชื่นใจ สวยงามมาก เราทำงานเป็นระเบียบดีมาก
คนงานทั้งหมดเป็นจำนวน 100 กว่าคน มีอุปกรณ์การทำงานดี
ดูดีจริงๆ ต่อจากโรงงานนี้ได้ชมดอกไม้ที่ทางบริษัทได้ทำของขวัญ
เป็นโรงงานเล็กๆ ของครอบครัว เพราะผู้ปกครองเป็น
family สองคนผัวเมีย เขาแสดงวิธีการทำเป็นของที่ระลึก
ด้วยเครื่องจักรให้ดู เขาเลยช่วยซื้อของที่ทำไม่ได้ ทำเป็นของที่ระลึก
สำเร็จๆ มา 5 ชิ้น ซึ่งใช้เวลาเป็นของฝาก โรงงานนี้ทำมาหากิน
นักศึกษาการของมาดูเยอะมากเหมือนกัน เพราะเป็นการเรียนรู้ร่วม
โรงงาน ชั่วโมงนี้ไม่ได้ใช้สิ่งแล้ว และเหลือน้อยเต็มที่ ออกจากโรงงานทำของขวัญ ไปลงเรือแล่นชมบ้านเมือง

ไปตามคลองต่างๆ อัมสเตอร์ดัมมีคลองมาก ทะลุไปออกแม่น้ำ

เรือพาแล่นลอดใต้สะพานต่างๆ มีประมาณ 90 กว่าสะพาน ชม.ว่ากี่สิบกี่ร้อยสะพานก็ไม่รู้ เรือพาไปสิ้นสุดที่ แอมน์ เสปลอต์ ซึ่งเป็นที่ตั้งสถานีรถไฟกลาง ทางขึ้นเป็นบันไดเลื่อนขึ้นไปสู่ชั้นบนมาก พอไปถึงห้องซื้อบัตรโดยสาร แอมน์ ก็เป็นทางเข้าเป็นแผนผังประตูเป็นตัวหนังสือ หลายแห่งก็จำได้เพราะสถานีรถไฟอันดับแรกที่ เสปลอต์ ก็ได้ลัดขึ้นเหมือนกันไม่มีผิด เราได้ขึ้นไปที่ชั้นบนสุดของสถานีรถไฟกลาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของศูนย์ แอมน์, พอ.เมืองของแอมน์, และคณะครีวที่มาอื่นๆ ซึ่งมาอาศัยหลบซ่อนอยู่ด้วยรวมกัน 8 คน, ห้องครัว, ห้องน้ำ ซึ่งจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อเวลากลางคืนเท่านั้น เพราะเวลากลางวันทั้งหมดเป็น office ทำงาน ~~[illegible]~~ ทุกคนต้องเงียบสนิท จะลงมือทำสิ่งใดๆ ก็ทำได้ก็ต่อเมื่อเวลากลางคืน ไกด์ที่มาพาเรือนมอบตัวให้ ได้จัดเตรียมที่หลบซ่อนไว้ให้ ที่ห้องของแอมน์เท่านั้น ในตึกนี้มีคนอยู่ 4 ปี มีห้องของแ

ติดโทรศัพท์ขอความช่วยเหลือจากคุณสำเนาค่ะ ดีใจมากที่ทุกคน
พอดีทางนี้มีล่ามมาช่วยพอดีเลยค่ะ ไม่ต้องโอละพ้นไปมากันทุกคน
ต้องหนีกันให้วุ่นในการแต่งตัว - ทำงานอย่างนี้มาแล้ว แต่ก็ยังอด
ไปได้ทุกอย่าง เสร็จจากงานแล้วก็กลับมาพักผ่อนได้ตามสบาย
reception ใหญ่มากๆ ค่ะ ทั้งนายกฯ รัฐมนตรี และเชิญใหม่ๆ
เป็นบางคนเท่านั้นค่ะ ไม่ใช่ทั้งหมด ประมาณ 400 ปีกว่าๆ ค่ะ ฉลองนี้ทั่วทั้งประเทศ
ได้เชิญมาชมการแสดงนี้ด้วย เราต้องนั่งโต๊ะเดียวกับนายกฯ ด้วยค่ะ
เสร็จแล้วก็ทานข้าวกันเป็นโต๊ะๆ ค่ะ ประมาณ 10 คน ทั้งหมดเป็นคนสวีเดน
ทั้งหมดค่ะ ยกเว้นเราคนเดียวที่เป็นคนไทย ได้ทักทายกันไปทั่วโต๊ะ
ใช้เวลาพักเป็นการแนะนำตัวกันพอสมควรค่ะ เสร็จแล้วพวกเราก็ออกไปเต้นรำ
ที่ห้องข้างๆ ค่ะ ซึ่งทางสถานทูตได้จัดไว้ให้ ทุกคนสนุกสนานกันมากค่ะ
ยกเว้นสามีเราคนเดียวค่ะ ที่ไม่ค่อยสนุกเท่าไหร่ เพราะไม่ชอบเต้นรำ
และคิดว่าจะได้รับความสำเร็จในชีวิตการงาน งานเลี้ยงเสร็จประมาณ 24.00 น
กลับถึงที่พักแล้วก็ต้องเตรียมเก็บข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ค่ะ เพราะ
จะต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อเดินทางไปประเทศเดนมาร์ก - โคเปนเฮเกน
เช้าประมาณ 7.30 น สถานทูตจะมารับไปที่ Air port ที่ Amsterdam
เครื่องบินออกประมาณ 9.50 น. ประมาณ 1 ชั่วโมง ก็ถึงที่
Copenhagen ค่ะ มีพวกทหารเรือมาคอยอยู่แล้ว
เราก็ไปพักที่ห้องพิเศษ ของรับรองสำหรับคนไทย และให้
ทีวีดูเวลา, โทน, ถ่ายรูป ถ่ายทำข่าวสำหรับออกทีวี และ
อัดเสียงภาษาไทย เสร็จเรียบร้อยก็ออกเดินทางต่อมาที่ Sweeden
เครื่องบินเล็กมากๆ ค่ะ ประมาณ 45 นาที ก็ถึงสนามบิน Stockholm

กว่าจะเสร็จก็ประมาณ 4 ทุ่มกว่าๆ ค่ะ หลังจากนั้นก็รีบทานอาหารเย็นกันที่
โรงแรมที่ Chalet ต่อจากนั้นก็ไปโรงอุปรากร
ที่ทางสถานทูตจัดให้ชมการแสดงโอเปร่าที่ Royal Opera ที่มีชื่อมากๆ
ค่ะ ที่นี่ใครๆ ก็อยากมาชมกันทั้งนั้นค่ะ ตั๋วราคาแพงมากๆ ค่ะ
ที่นั่งแรกๆ ค่ะ ราคาประมาณ 3,000 กว่าบาท ที่นั่งสำหรับคนธรรมดาๆ
ก็ประมาณ 1,000 กว่าบาท ที่นั่งสำหรับคนที่มีชื่อเสียงเท่านั้นค่ะ
ที่ได้เชิญมาชมการแสดงนี้ ส่วนใหญ่ไม่
ค่อยจะไปไหนมาไหนค่ะ ยกเว้นแต่ว่าจะมีงานสำคัญๆ ค่ะ ที่นั่งของเราอยู่
ชั้นที่ 4 ค่ะ ที่นั่งสำหรับคนธรรมดาๆ ค่ะ ที่นั่งสำหรับคนที่มีชื่อเสียงจริงๆ
ค่ะ ที่นั่งสำหรับคนที่มีชื่อเสียงจริง

ก คณะของ ส่งเสริม บุตรพล ต. ก ไชยชัย ส่งเสริม
ก ๆ ลิขิตกิจสวัสดิ์ ร.ง. ตรงข้ามสถานี
ค คณะของ ไชยกาวัฒน์

เมื่อพี่ชายคนโตของผม ได้ไปทำงานที่ประเทศสวีเดน ได้ชวนคนไทยด้วยกันไปเที่ยวหลายครั้ง แต่ผมก็ไม่ได้ไปสักที จนกระทั่งวันที่ 10 มิถุนายน เป็นวันที่ผมได้ไปเยือนเมือง Stockholm ที่มีโรง Opera ที่ สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของโลก หลังจากที่ได้ชมการแสดงแล้ว ก็ยังได้ชมชายหาดที่สวยงามอีกด้วย และในตอนเย็นของวันนั้นเอง ผมได้ไปเยี่ยมชมเมืองเก่าๆ ซึ่งมีสิ่งก่อสร้างที่เก่าแก่ตั้งแต่สมัยโบราณ ตลอดจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผมได้ทราบประวัติความเป็นมาของเมืองนี้ ซึ่งไม่มีใครสามารถบอกได้ นอกจากจะได้ไปเยี่ยมชมด้วยตนเองเท่านั้น

ที่ Stockholm นี้ เราต้องแสดงทุกวันตั้งแต่วันที่ 17 เป็นต้นไป ดังนี้

วันที่ 10 - 12 แสดงหน้าที่ 1
" 13 - 15 " " 2
" 16 - 17 " " 3
วันที่ 18 - 19 ได้พักผ่อนอยู่ที่ Stockholm เพื่อจะได้เดินทางไปยัง Copenhagen

สำหรับการแสดงในวันที่ 11 - 12 - 13 - 14 หลังจากการแสดงนี้ เราจะมาลงรายละเอียดกันอีกครั้งหนึ่ง ขอสงวนไว้ก่อน

ก่อนที่จะไปถึง Stockholm ได้ผ่านทาง Bus และ Boat.
รอบ ศิลปไทย

ทีมงานได้รับคำชมว่าน่ารัก หนังสือพิมพ์ลง Critic ว่าสวยงาม น่าดูมีน่าทึ่งน่าประทับใจมาก เราจบการแสดงแต่ละครั้ง ผู้แสดงต้องออกไปไหว้แล้วไหว้อีก หลายครั้ง ผู้ชมปรบมือให้เกรียวกราว ไม่ยอมหยุด ถึงกับมีช่อดอกไม้ก็ลงใจให้หลายช่อ ทีมงานที่ 14 สิงหาคม พ่อท่าน ดิเรก ชัยพรม และ ม.ล.ปีย ชัยพรม พร้อมด้วยคุณสริน เดินทางมาและที่ Stockholm ได้ไม่นานนัก เราก็ได้ไปเที่ยวชมเมืองกันทั่วไป ในวันที่ 15 เวลา 12.00 น. คณะไทยได้จัดการแสดงขึ้นที่ โรงละครที่เก่าแก่ชื่อว่า Drottningholms Slottsteater ซึ่งมีอายุประมาณ 400 ปีมาแล้ว เราได้นำวิดีทัศน์ไปฉายให้ชมก่อนการแสดงจริง ๆ ประมาณ 1 ชั่วโมง ละครที่แสดงก็ต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับราชวงศ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จประพาส ทางการของ Sweden ได้จัดการแสดงละครกลางแจ้ง ซึ่งละครเรื่องนี้ได้ใช้ชื่อสว่า

ชื่อเก่าแก่ของโรงละคร ได้แก่ Kungliga Dramatiska Teatern ซึ่งมีความหมายว่า
* โรงละครแห่งชาติของราชอาณาจักรสวีเดน ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงสตอกโฮล์ม
ในพระราชวังหลวงแห่งที่ 6 ของเกาะกัมลาสตัน ซึ่งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์
ปัจจุบันพระองค์ได้ประทับอยู่ที่พระราชวังดรอตนิงโฮล์ม ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงสตอกโฮล์ม
ประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งเป็นสถานที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก
ของยูเนสโก ในปี ค.ศ. 1991 ในฐานะที่เป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมของ
พระราชวังในยุคบาโรก ในสแกนดิเนเวีย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศส
ในศตวรรษที่ 17 และ 18 ซึ่งเป็นช่วงที่ศิลปวัฒนธรรมของฝรั่งเศส
มีอิทธิพลอย่างมากต่อราชสำนักและชนชั้นสูงของยุโรป ในช่วงเวลานั้น
ประวัติศาสตร์ของโรงละครแห่งชาติสวีเดนนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด
กับโรงอุปรากรแห่งชาติสวีเดน ซึ่งทั้งสองสถาบันนี้ได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน
และมีการแยกตัวออกมาเป็นอิสระจากกันในปี ค.ศ. 1788 โดยกษัตริย์
กุสตาฟที่ 3 ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะส่งเสริมศิลปะการแสดงในรูปแบบต่างๆ
ให้เจริญรุ่งเรืองในประเทศสวีเดน ในช่วงแรกเริ่มนั้น โรงละครแห่งชาติสวีเดน
ได้ทำการแสดงในพระราชวังหลวงแห่งที่ 6 ของเกาะกัมลาสตัน ซึ่งเป็นที่ประทับ
ของพระมหากษัตริย์ในขณะนั้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1792 โรงละครได้ย้ายมาอยู่ที่
อาคารปัจจุบันที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลสาบเมลาเรน ในกรุงสตอกโฮล์ม ซึ่งเป็นอาคาร
ที่ได้รับการออกแบบโดยสถาปนิกชาวฝรั่งเศสชื่อ เดอ เวสเตอร์ (De Wailly)
และได้รับการปรับปรุงใหม่ในปี ค.ศ. 1891 โดยสถาปนิกชาวสวีเดนชื่อ
อิลเดอฟอนซ์ (Ildefonse) ซึ่งได้ออกแบบให้มีลักษณะคล้ายกับโรงอุปรากร
ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในช่วงศตวรรษที่ 19 โรงละครแห่งชาติสวีเดน
ได้ทำการแสดงละครและโอเปร่าเป็นหลัก โดยมีนักแสดงชื่อดังหลายคน
ในยุคสมัยนั้นมาร่วมแสดง ต่อมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โรงละครได้เริ่ม
ให้ความสนใจกับการแสดงบัลเลต์มากขึ้น และได้จัดตั้งคณะบัลเลต์ขึ้นมาเป็นของตนเอง
ในปี ค.ศ. 1913 ซึ่งในช่วงแรกนั้นคณะบัลเลต์ได้ทำการแสดงร่วมกับโรงอุปรากร
แห่งชาติสวีเดน ก่อนที่จะแยกตัวออกมาเป็นอิสระในปี ค.ศ. 1920 ในช่วงเวลานี้
เองที่ได้มีการว่าจ้างนักออกแบบท่าเต้นชื่อดังชาวรัสเซียที่ชื่อ มิคาอิล ฟอกิน
(Mikhail Fokine) ให้มาทำการแสดงบัลเลต์ในโรงละครแห่งนี้ ซึ่งได้สร้างสรรค์
ผลงานที่โด่งดังขึ้นมาหลายเรื่อง ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ในช่วงเวลานั้น
ได้มีนักเต้นชื่อดังชาวสวีเดนหลายคนที่ได้ร่วมงานกับฟอกิน ซึ่งรวมถึง
แต่ไม่จำกัดเพียงแค่ Vera Vilma, Elsa Marianne von Rosen และ
Ivo Cramér ซึ่งในช่วงเวลานั้นได้ถือเป็นยุคทองของบัลเลต์ในสวีเดน
ในปี ค.ศ. 1939 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนสอนบัลเลต์ขึ้นมาเป็นของตนเอง
ในสมัยนั้นมีชื่อว่า Royal Swedish Ballet School ซึ่งในปัจจุบันนี้
ได้เปลี่ยนชื่อเป็น Royal Ballet School ซึ่งได้ทำการย้ายมาอยู่ที่
อาคารปัจจุบันที่ตั้งอยู่ในกรุงสตอกโฮล์ม ในปี ค.ศ. 1967 ซึ่งเป็นอาคาร
ที่ได้รับการออกแบบโดยสถาปนิกชาวสวีเดนชื่อ ปีเตอร์ ซาร์ก (Peter Sarg)
ซึ่งได้ทำความสะอาดและปรับปรุงใหม่ในปี ค.ศ. 2013 ซึ่งได้ถือเป็น
สถานที่ฝึกสอนบัลเลต์ที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ซึ่งได้ผลิตนักเต้นชื่อดังออกมา
มากมายหลายคน ซึ่งรวมถึงนักเต้นชื่อดังอย่าง Mikhail Baryshnikov
ที่ได้ย้ายมาอยู่ที่สหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1974 และได้กลายเป็นนักเต้นชื่อดัง
ระดับโลกในเวลาต่อมา ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้มีนักเต้นชื่อดังชาวสวีเดนหลายคน
ที่ได้ทำการแสดงอยู่ในโรงละครแห่งชาติต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งรวมถึงโรงละครแห่งชาติ
ในกรุงสตอกโฮล์มด้วย ซึ่งได้ถือเป็นสถานที่ที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งในการเรียนรู้
ศิลปะการแสดงบัลเลต์ในสวีเดน ซึ่งได้ผลิตนักเต้นชื่อดังออกมาหลายคน
ซึ่งรวมถึงนักเต้นชื่อดังอย่าง Mikhail Baryshnikov ที่ได้ย้ายมาอยู่ที่
สหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1974 และได้กลายเป็นนักเต้นชื่อดังระดับโลก

แห่งหนึ่งด้วยความยินดีใจไปตลอดสัน

เช้า ๆ ขึ้นรับประทานอาหารเช้าที่ Ballet แต่ไม่ค่อยได้ทานเท่าไร เพราะเขาเป็นอาหารที่ไม่ค่อยถูกปากเรา ขึ้นไปสอนชั้น 5 เขาจัดเป็นห้องเรียนไว้แล้ว มีนักเรียนมาคอยเรียนแล้ว ชั้นนี้เป็นชั้น Beginning แต่พอดูสักครู่ก็รู้ว่าเป็นชั้นที่มีนักเรียนเก่งมาก ๆ ทีเดียว ไม่ใช่ชั้นเริ่มต้นเลย ครูสอนก็ดีมาก ๆ ทีเดียว ท่าทางการสอนก็ดี ท่าทางการสอนก็ดี ท่าทางการสอนก็ดี

ม. ตามปกติที่พักโรงแรม ลงชื่อแต่งตัวเป็นชุดนอนเพื่อเตรียมตัวไป
ของเขาไม่รู้ที่จัดรถมารับแล้ว 20.00 น. ทุกแห่ง ทำให้เรา
ห้องตามนัดฟังสัมมนาตั้งแต่ 17.00 น. ในวันนี้เราจึงรีบ
จะกลับมาทานข้าวเย็นที่โรงแรมแล้ว ทำให้ลำบากอย่างมาก
สัมมนาเสร็จ ไปสั่งโรงละครปกติราคาที่นั่งแพงกว่าที่นี่ครึ่งนึง
จะหมดแล้ว และต่อมาไม่ค่อยมีรถราคาที่นี่เต็มหมด
หมดฟังการจะเปิดม่าน ชื่อต้องจองตั๋วก่อนว่า Queen จะเล่นที่
กลับหลังขึ้นเวทีแล้ว ต่อมาก็ Queen เสร็จแล้ว ต่อมา
ขึ้นตามเวลาได้ ทุกชุดนั่งหมดอย่างเรียบร้อยในตำแหน่ง
ร้องอย่างดีอย่างมาก ผลงานปรากฏ ออกมาดีมาก, หลายคนปรารถ
เสียงดีเสียงไพเราะ ผมจะเรียนประวัติศาสตร์ไทย ร้องเพลงออก
ดีมากจริงๆ ที่เพิ่งได้ไปได้ครั้งเดียว ครั้งหน้าจะไปอีกก็จะ
เป็นการเวลาความเป็นอยู่ทุกอย่างดีหมด ตุ๊กตาต้องสั่งจองพลาย
ตามหลัง ซึ่งหลายคนมาเที่ยวของเขาเป็นกลุ่มๆ
ไม่ต้องตามหลังแล้ว Queen เสร็จเข้าห้องพักพร้อมตัวเรา
เข้าฟังหลัง และราชวงศ์ยังไม่ออกจากโรงละคร
ใกล้ชิด ทางนี้จะทานพวกฝรั่งแต่ก็ตามเวลาตามคน และทาน
ชมชอบล่าสุดมาก มีบางชุดซึ่งไม่เคยเห็นการแสดงของ
ในหนังสือไทย เช่น รำกลอง, ชักธงชาติ, เชิงตามเสียง
ตัน พระอัยกาสั่นพ่อมหลังทุกพระองค์ เข้าฟังหลังเพื่อจะ
งามมาก ทำให้พวกเราได้รู้จักสิ่งดีๆ ได้ไปเที่ยวสถานที่มาก
ในสวีเดน ยังมีคนไทยในประเทศอีกหลายคน
ได้ระดับความสำคัญอย่างยิ่งอีก ลืมบันทึกไปว่าทางผู้ว่า

ได้เดินทางมาถึงสถานีรถไฟ เสียงปรบมือดังขึ้นประมาณ 2000
กว่าคนต้องรอนาน และท่านต้องเปิดประตู 10 กว่าครั้ง พร้อมด้วย
ดอกไม้แก่ผู้แสดง ผู้ที่ชื่นชมชอบและที่
เสียดายมากที่ไม่ได้ไปชมในวันที่ 2 ของการ Opera
ซึ่งเรื่องราวได้จากการปรบมือ

กลับที่พักปรากฏว่าทุกคนหิวไปตามๆ กัน พอดีเจ้าของ
ขนมสดมาเสียบันทึกไปตามสั่งพอดี และรีบข้ามขอม
เพราะเหนื่อยอ่อนกันทุกคน.

วันที่ 22 สิงหาคม ตารางวันนี้ต้องตื่นเช้าเพื่อ
ซื้อหนังสือพิมพ์ซื้อเช้า-เย็น เพราะจะมีเวลาเข้า Queen อย่าง
มีหนังสือพิมพ์ส่งขายสัมภาระ. เวลา 11.30 น.
ลูกทัวร์สัมภาระหนังสือพิมพ์สำหรับการสัมภาระประทับใจ
ไปที่ร้านละครเรือ ซึ่งคำหมดว่าทุกคนต่างเดินทาง
และมีพอเวลา 10.30 น. เด็กผู้หญิงก็ละสายย่างในชุดตามหลัง
(ตามที่พวกเราเรียก) และไปที่ร้านละครเรือในพลุกพล่านหนังสือพิมพ์ส่งขาย
ทั่วเราโดยมากที่เมือง Malmo ซึ่งเราต่อรถไปในวันที่ 23 สิงหา
นี้, เสร็จจะได้ไปกินข้าวกลางวัน และกลับไปพักผ่อน
ที่พัก เพราะต้องไปสถานทูตไทยเพื่อขอวีซ่าเข้าประเทศ
ตามตารางนี้ เวลา 18.30 น. ฝนตกหนักมาก ทำให้
ของขวัญที่ซื้อมาไม่ได้ ได้ทานอาหารเย็นกันที่ร้านอาหาร 3 ดาว
ค่าเก็บที่เมืองนี้แพงมากกว่า Sweden หนึ่งโน-กลับตก
เป็นเงินไทย 180 บาท และรถตามตารางไทยก็อยู่ใกล้ไม่น้อยด้วย
เราไปถึงสถานทูต 14.00 น. ท่านทูตและท่านผู้หญิงได้

ประทานอาหารเย็นร่วมกับครอบครัวคนไทยที่แถบนี้ ไก่เนื้อ, ผัดผักกาดขาว, และไส้กรอก เป็นที่น่าสนใจมากที่ได้พบพูดคุยกับคนไทยที่นี่ บรรยากาศเป็นกันเองทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ ก่อนจะกลับที่พักเราได้ไปเดินเล่นชายหาดกันสักพักจนถึงเวลา 22.30 น.

วันที่ 23 สิงหา วันนี้เป็นวันออกผจญชีวิตในแง่มุมต่างๆ กัน พวกเราตัดแยกย้ายกันไปเป็นคู่ๆ ตามความสนใจ

1. เก้า สมคนพ่อ - แม่ - ลูก แยกไปทางหนึ่ง
2. เกม - ฟก คุณพ่อคุณแม่ชาวไทยใจดีหน่อย
3. หมี - ลายสมร สะพายไปมากหน่อย เก้าของบ้านปิ่นไทยเต็มๆ เป็นตามเคย
4. ฟรี ผจญไปเป็นสิงสาราสัตว์ เพราะไปอย่างคนสิยก
5. ไกร - ศิริ สะดวกสบายกันสุด เก้าของบ้านคนไทยเก่าๆ
6. ศิริวัฒน์ - ดวง เก้าของบ้านคนไทยใจดีกันทั้งนั้น
7. ศึก - อ้อย คนไทยผสมท้องถิ่น ฟรีๆ รีบลงเอาไปฟักไข่

เป็นอันว่าเราต้องจากกันไปทั้งหมด 4 วัน ที่จะได้มาเจอกันอีกทีในวันที่ 27-28-29 สิงหา แต่เป็นวันที่ 26 สิงหา คงจะมีพร้อมหน้ากันอีกครั้ง เพราะหลายๆ ท่านได้วางแผนไว้ว่าจะเข้าชมการแสดงของนักฟิสิกส์ท่านหนึ่งในวันนี้ และหลายๆ ท่านต่อมาที่จะมาพักอีกในวันที่ 25 สิงหา เพื่อเตรียมตัวเดินทางไปแสดงที่เมือง Malmö.

หลังจากที่ตายจากการสอบเด็กๆ ให้สัมผัสกับของใหม่เรียบร้อยแล้ว เราสามคนพ่อแม่ลูกก็มาถึง Malmö ที่พักของ [redacted] ซึ่งอยู่ห่างไปประมาณ 8 กม. ซึ่งเป็นบ้านที่ค่อนข้างใหญ่ และมีห้องนอนเยอะ ทำให้เราสามารถแยกกันนอนได้ตามสบาย ที่นี่เป็นที่พักของคนไทยที่ได้ไปเรียนต่อที่ประเทศสวีเดน และได้ปักหลักอยู่ที่นี่ ซึ่งเป็นเมืองที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ ซึ่งมีประชากรประมาณ 300,000 คน ซึ่งมีคนไทยอยู่ประมาณ 300 คน ซึ่งเป็นเมืองที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ ซึ่งมีประชากรประมาณ 300,000 คน ซึ่งมีคนไทยอยู่ประมาณ 300 คน

อยู่นอกเมือง (เก้าของบ้านพักคนที่มารับคนไทยไปฟักไข่ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่ได้ไปฟักไข่ด้วยตัวเองเมื่อสมัยก่อน) ซึ่งอาจจะมีบ้านหลังใหญ่ๆ แต่ระยะทางจากที่พักไปยังสถานที่ต่างๆ ค่อนข้างไกล ประมาณ 45 กิโลเมตร มีคนพูดอังกฤษได้และชอบเล่นกีฬาเป็นส่วนใหญ่ ที่บ้านที่พักมีห้องเล็กๆ ที่ใช้เป็นห้องสมุดสำหรับคนที่ชอบอ่านหนังสือ ที่นี่มีหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ และหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ ที่นี่มีหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ ที่นี่มีหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่

24 สิงหา หลังจากที่ได้ทานข้าวเช้าแล้ว เก้าของบ้านนี้ได้ขับรถพาเราไปที่โบสถ์เก่าแก่ที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1000 ซึ่งเป็นโบสถ์

หรือเขาเรียกว่าเป็นกระท่อมยากจนน่าสงสาร ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำงาน
ในเหมืองเพชรเป็นส่วนใหญ่ มีการตรวจค้นพบเพชรบ่อยๆ ไม่ยาก
คนเหมืองชาวบ้านไทยส่วนมาก ความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก
บ้านที่อยู่อาศัยแต่ละหลังและบ้านของชาวบ้าน แต่ละหลังนั้นใหญ่ภายใน
ไม่ค่อยจะมีสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพครบถ้วน เช่นโทรทัศน์ ตู้เย็น
อย่าง มีหนังสือบ้านสำหรับรับรองแขกโดยเฉพาะที่ยังคงมีอยู่
เครื่องครัวของชาวบ้านเหมืองก็มีอยู่ เช่น หม้อ กระทะ ตะหลิว
ตะไม้ใหญ่น้อย, ตะหลิวไม้, ตะหลิวเหล็กสำหรับตักข้าว ช้อนพร้อม
เรือนกระจกสำหรับปลูกต้นและผัก, ที่ขังน้ำที่ล้อมรอบความมั่นคง
และสนามแข่งม้าสปี้ - เพื่อกีฬาอื่นๆ ฯลฯ แต่ละบ้านชาย-หญิง
อยู่เรียบร้อยดูสบายๆ มีบ้านสำหรับคนทำงานอยู่ต่างหากอีก
ค่อนข้างหนึ่งสำหรับชาวนาและบ้านและทำงานอยู่ เป็นชีวิต
ที่สงบสะดวกสบายดีจริงๆ

อยู่ที่นั่นสี่ วัน ในระหว่างนี้ได้ไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ในเมือง
อีกหลายแห่ง เช่น ทุกคนสะดวกดี เช้าวันที่ 26 มิถุนายน
ได้มาพบกันที่โรงแรมสถานที่นัดพบ Chalet ใกล้ๆ กับโรงแรม
Africana ซึ่งเป็นโรงแรมใหญ่ที่สุดในเมืองนี้ ที่นี่มีรถบัสมารับ
เพื่อไปยังเหมืองต่างๆ ในเมืองนี้ ในวันนี้เราได้ไปชมเหมือง
ละครทางช้างหนึ่ง - หนึ่งชั่วโมงกว่าๆ ก็ได้มาถึงเหมืองแห่งหนึ่ง
ที่เรียกว่าเหมืองเพชร ในฐานะเป็นหัวหน้าทัวร์ Tour leader
ได้รู้รู้ว่าโกหกไม่ใช่เล่นๆ ละครนี้ได้ความกว้างก็พอได้ ประมาณ
ที่ไม่มีความยาวมากนัก มีเพียงแค่ลึกลงไป เพียงหลุมเดียว
เท่านั้นในขณะที่ และเต็มไปด้วยกรวดและโคลนเป็นอย่างหนัก

อยู่ตลอดเวลา ดูแล้วคิดความสงสารมากกว่าจะชื่นชอบในสิ่งของ
ที่ได้เลือกแล้ว ผมได้ซื้อของที่ระลึกมากมายกลับมาด้วย ก็หมด
ไปหลายร้อยเหรียญ ประมาณนี้ครับ

เช้าวันที่ 27 ผมได้ออกจากเมืองโคเปนเฮเกน
ประมาณสี่โมงเช้าโดย Chalet ซึ่งมาพาออกจากโรงแรมที่ชื่อว่า Copenhagen
กลับมาเป็นการสิ้นสุดการเดินทางของผมที่ได้ออกเดินทางไปในวันที่ 28
เวลา 11.30 น. ถึง London ที่นี่ที่ Hotel Fairfax เมื่อรถมาถึง
ทางโรงแรมได้มีเจ้าหน้าที่ต้อนรับมากมาย ได้ยินว่า Reception ก็มี
การต้อนรับ ลูกค้าชาวไทยอยู่ที่นั่นด้วย Hotel นี้พัก เดินไปมา
เลียบกลับ เด็กเสิร์ฟเหล่านี้ชาวไทยทุกคน ได้รับคำสั่งมาหมดแล้ว
และมีเจ้าหน้าที่ Reception เลิกเมื่อถึง 8.00 น.
ทางคนรู้จักท่านหนึ่งและคุณหลิวกลับมาต่อสายเป็นที่บ้านของ
คุณหลิวอีกครั้ง ที่นี่ดูหน่อยเป็นกันเอง และคุณลุงคุณป้าของ
ผมก็ได้ช่วยนำทางไปยังที่ต่างๆ ในลอนดอน, ได้ไปเที่ยวชม
มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ พร้อมทั้งได้ทานอาหารเย็นด้วย
ของที่นี่แพงมากมีไข่น้อย ตามปกติจะมีไข่ 2 ฟอง แต่ที่นี่มีฟองเดียว
ทั้งสามมื้อตลอด เดินทางถึงที่พักประมาณ 11.00 น. ถึงก็นอนที่พัก

ช่วงบ่าย Bus มารับไปชม สถานีวิทยุของ B.B.C
ซึ่งมีทั้งหมด 4 รายการ ตกลงเราเลือก 5 รายการดังนี้

1. พระ - นาง
2. ฟ้อนรำ
3. กระทบไม้
4. ฟันดาบ
5. กลอง

เวลาสี่ทุ่มกว่าแล้วจึงได้เวลา 12 กว่าๆ เพราะมัวแต่ดื่ม
ต้องเปิดกองสินค้าบ่อยมากในร้านปิดร้านแล้วยังมีร้านอาหารจีน
อีกเรียงไว้ ที่ร้านมีเครื่องดื่มมากมายหลายชนิด อาหารที่มีเพียงมาก เพียงคำว่า Sweden
เสียอีก และเป็นวันที่อากาศหนาวมากๆ ถึงเป็นน้ำแข็งผล
นักเรียนไทยได้กรุณาเลี้ยงอาหารเป็นที่ประทับใจของท่าน ปิดท้ายด้วย
ได้ทำขนมที่เป็นที่ถูกใจคนมากมาย ถามหาขนมอร่อยมากๆ ถามหา
ได้ขนมอย่างเร็วๆ ง่ายๆ เสร็จแล้วก็ทำขนมที่ล้างปากไป
(นักเรียนไทยที่ไปถึงหลายคน) ขอร้องว่าขนมไทยง่ายๆ ดีๆ ที่ไม่
ต้องไปซื้อที่ร้านขายของเป็นกลางๆ และเป็นที่ที่ละคนต่างเล่นอันละๆ เป็นพวกได้ก็ใช้ สนุกสนานเฮฮากันพอสมควรแก่เวลาก็กลับมาที่พักของนักเรียนไทยและถึงที่พักกลับมาที่พักแล้วก็ได้ทำขนมที่ทำ

วันที่ 11 ออกจากที่พักไปสถานีรถไฟ B.B.C. เวลาเช้าได้มีการ
ซื้อของใช้ต่างๆ ที่ทางสถานีต้องการคือ 5 อาหารหายไป
12 กว่าๆ เสร็จแล้วไปทานกลางวัน กลับมาที่ทางสถานีรถไฟ
อันต้องแต่งตัวไปซื้อของที่ร้านสะดวกซื้อ ขอเตรียมตัวไปแต่งตัว
ทำงานสนุกและเรียบร้อยมาก โดยที่ไม่ต้องมีหน้าที่อย่างสาหัส
หลักแล้วเราต้องแต่งตัวในแบบฉบับของชาติของตัวเอง-ตรึง และผู้ดูแลเปลี่ยนเสื้อผ้าแบบต่างๆ สนุกสนาน
ถ่ายรูปกันเสร็จแล้วเราก็ไปทานอาหารเย็นกันที่ร้านอาหารไทย

ชื่อดังแห่งหนึ่งในเมือง Copenhagen ซึ่งเป็นร้านที่ใหญ่มาก
ทานอาหารเสร็จแล้วก็ไปเดินเที่ยวชมเมืองกันต่อ ได้ไปเดินเที่ยวชมเมืองกันต่อ
ได้

แล้วก็นั่งรถไฟประมาณ 30 กว่านาที ถึง Arhus ซึ่งเป็นเมืองใหญ่เป็นอันดับสองของเดนมาร์ก ขึ้น Bus ไปที่ Hotel Royal ซึ่งเป็นโรงแรมที่ดีที่สุดของเมืองนี้

ในวันที่ 4 กันยายน มีการประชุม parent conference ที่โรงละครแห่งหนึ่งในเมือง ตอนเช้าเป็นการเปิดประชุมและกล่าวต้อนรับ ตอนบ่ายเป็นการแสดงของโรงละครเกี่ยวกับการต้อนรับ ที่ได้ชมเป็นเรื่องสั้นๆ ประมาณ 6 เรื่อง เป็นเรื่องชีวิตของชาวนาเดนมาร์ก ซึ่งเป็นเรื่องตลกขบขันมาก และตอนจบของเรื่องสั้นๆ ทั้งหมดนี้ ก็ได้ชมการแสดงเรื่องยาวเรื่องหนึ่งชื่อ Operetta เป็นเรื่องชีวิตของชาวนาเดนมาร์กเช่นกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ตลกขบขันมาก และตอนจบของการแสดงก็เป็นการต่อต้านสงครามอย่างชัดเจน ในการประชุมครั้งนี้ ปรากฏว่ามีคนไทยที่ไปจาก Thai Danish ประมาณ 5-6 คน ซึ่งได้ไปพบปะสังสรรค์กันในวันที่ 5-6 กันยายน ที่ได้รับเกียรติจาก critic จาก Copenhagen ด้วย ในวันที่ 5 กันยายน ตอนเย็นประมาณ 4.00 น. ฝนตกหนักมาก ทำให้การเดินทางไปยังโรงละครไม่สะดวก จะขึ้นแท็กซี่ก็ไม่ได้ เพราะมีคนเรียกกันมาก ต้องรอนานมาก ดังนั้นจึงตัดสินใจไปทานอาหารเย็นกันที่ร้านอาหารใกล้ๆ ที่พักนั่นเอง ซึ่งเป็นร้านที่ดีมาก ราคาแพงด้วย ในวันนี้ทางสถานทูตเดนมาร์กได้จัดเลี้ยงต้อนรับ ที่ Town Hall ของเมือง Arhus ซึ่งเป็นศาลากลางเมืองนั่นเอง ทูตไทยและคนไทยได้ร่วมงานเลี้ยงด้วย ซึ่งเป็นงานเลี้ยงที่ใหญ่โตมาก มีการต้อนรับอย่างดี ทูตไทยได้กล่าวตอบและสังสรรค์กันพอสมควร ทูตไทยชมว่าเด็กๆ น่ารักทำตัวเข้ากับคนได้ดี ไม่ขัดเขิน ต่อจากนั้นคนไทยก็ไปทานอาหารที่ร้านปะชุมใกล้ๆ ซึ่งร้านได้จัดรายการแสดงพื้นเมืองไว้ด้วย ดีมาก ร้านสวยมาก และเราได้ชมการแสดงพื้นเมืองด้วย มีการเต้นรำกันอย่างสนุกสนาน

ไม่ถูกกฎการจราจรของเดนมาร์ก เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักเมืองต่างๆ ต่อจากนั้นก็พาขึ้นไปยังอาคารสูงประมาณ 12 ชั้น เพื่อชมวิวรอบๆ Arhus ได้สวยงามมาก มีที่ตั้งอยู่ในเขตที่ราบสูงทำให้เห็นเมืองได้มาก บนตึกนี้มีห้อง Town Hall ที่เราได้ชมรายการ 100 ปีมาแล้ว นอกจากนั้นยังมีห้องต่างๆ ที่ใช้ในการรับรองแขกบ้านแขกเมือง เช่นห้องที่ประชุมสภาเมือง ห้องรับรองต่างๆ ซึ่งตกแต่งได้สวยงามมาก ในวันนี้ก็ได้ชมโรงละครเก่าแก่ของเมืองนี้ด้วย ปรากฏว่าได้ชมการแสดงโอเปร่าเรื่องหนึ่ง ชื่อ Curtain Call หลายครั้ง และได้ชมบัลเลต์ด้วย พอถึงเวลาที่นักเรียนจะต้องกลับ ก็ได้มีการถ่ายรูปกันหลายๆ ครั้ง และได้มีการแลกเปลี่ยนที่อยู่กันด้วย เพื่อจะได้ติดต่อกันได้ ในวันนี้ทางสถานทูตได้จัดการอาหารเย็นให้ทานที่บ้านของเจ้าหน้าที่ของสถานทูตที่ Arhus ซึ่งเป็นบ้านที่สวยงามมาก เจ้าของบ้านเป็นผู้หญิงสาวๆ ที่ยังไม่แต่งงาน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้อนรับขับสู้ดีมาก ทางสถานทูตได้จัดการอาหารเย็นให้ทานที่บ้านของเจ้าหน้าที่ของสถานทูตที่ Arhus ซึ่งเป็นบ้านที่สวยงามมาก เจ้าของบ้านเป็นผู้หญิงสาวๆ ที่ยังไม่แต่งงาน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้อนรับขับสู้ดีมาก ทางสถานทูตได้จัดการอาหารเย็นให้ทานที่บ้านของเจ้าหน้าที่ของสถานทูตที่ Arhus ซึ่งเป็นบ้านที่สวยงามมาก เจ้าของบ้านเป็นผู้หญิงสาวๆ ที่ยังไม่แต่งงาน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้อนรับขับสู้ดีมาก

* วันที่ 7 กันยายน เวลา 8.30 น. ออกจากที่พักไปยัง Airport ออกจาก Arhus เดินทางด้วย Caravelle ประเทศ Norway เวลา 14.30 น. ถึงโคเปนเฮเกน ซึ่งต้องแวะที่ Oslo ก่อน ที่ Oslo ได้ลงไปเดินเล่นประมาณ 1 ชั่วโมง เครื่องออกเวลา 16.30 น. ถึงโคเปนเฮเกนเวลา 17.30 น.

วันที่ 6 สิงหา ท่านชายชาติ Charles ชื่อในหนัง Sight seeing
โดยมีรถมารับที่ Opera เวลา ๙ โมงเช้า ท่านชายชาติ Arthur
เป็นพ่อเลี้ยงในกรุง Copenhagen และพาเที่ยวชมเมืองต่างๆ ที่น่าสนใจ
มีแม่น้ำลำคลองมากมาย ทำให้เมืองสวยงามน่าอยู่ ประชาชนส่วนใหญ่
ไม่ค่อยมีฐานะดีนัก ส่วนมากจะเป็นชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน
ที่ทำงานตั้งแต่เวลา 10.00 น. ถึงเวลาเลิกงาน 18.00 น. ไปพบ
เห็นเด็กๆ ตามถนนหนทางเป็นจำนวนมาก ส่วนมากจะเป็นเด็กผู้หญิง
ตามสี่แยกไฟแดง ขอทานก็มีมาก ส่วนมากจะเป็นคนชรา
ตามข้างทางมีต้นไม้ใหญ่ๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป ทำให้เมืองสวยงามน่าอยู่
ขึ้นมาก ตามบ้านเรือนก็ปลูกต้นไม้ไว้ที่หน้าต่างทุกบ้าน
ทางต่อไป Oslo แล้ว *

ที่ Oslo ก็เช่นเดียวกันกับที่ Opera พอไปถึง
ก็ทราบว่าปิดทำการหมดแล้ว ถ่ายได้แต่ Curtain calls
และดอกไม้ แต่ก็ได้ถ่ายรูปเก็บไว้เป็นที่ระลึก

วันที่ 8 สิงหา ได้ไปเที่ยวชมเมืองต่างๆ เวลา 9 โมงเช้า Bus ก็ไป
เที่ยวที่ Town Hall มีรูปภาพเขียนฝาผนังเป็นรูปต่างๆ ทุกห้อง
มีคนงานวิจิตรศิลปะเก่าแก่มาทำการซ่อมแซมรูปภาพต่างๆ ให้คงสภาพ
เดิมอยู่ตลอดเวลา ท่านชายชาติได้ถ่ายรูปภาพต่างๆ ไว้มากมาย เช่น
ภาพที่ชื่อว่า "Sweet" ออกจาก Town Hall ไปชมสวนสัตว์
เป็นสวนใหญ่โตมาก มีสัตว์ต่างๆ มีนกชนิดต่างๆ มีน้ำตกที่
ชื่อ "ฮิกสัมฤ" ประกอบกับเป็นฤดูหนาว ต้นไม้ใบหญ้าจึงเหี่ยวแห้ง
เหลือแต่ลำต้นเปล่าๆ ไม่มีใบ ทำให้ภาพที่ถ่ายออกมาไม่สวยงามเท่าที่ควร
ท่านชายชาติได้ถ่ายรูปกับสัตว์ต่างๆ ไว้มากมาย มีเสือดาว ลิง ช้าง เด็ก
ขี่ลิงขี่ช้าง ขี่ม้าแข่งกันสนุกสนาน ได้มีโอกาสเล่นสัตว์ต่างๆ ด้วย
ใช้เวลาวันละ 8 ชั่วโมง จนถึง 15 มีนาคม จึงเสร็จ ได้ไปชมโรงละคร
ที่ Oslo ซึ่งมีชื่อเสียงมากในโลก ท่านชายชาติได้ถ่ายรูปกับ critic

ของโลกด้วย! เมื่อได้ไปรับประทานอาหารกลางวันที่ร้านอาหาร
ชื่อ = ชื่อ ตามเส้นทางของเขาแต่ละเที่ยว แต่งานก็ไม่ได้
ออกมาอย่างน่าพอใจเสียเลยทีเดียว ๆ จากปารีสก็ได้ไปเที่ยวชม
พระราชวังของ Resturants ของท่านชายชาติ ยอดเยี่ยมมาก
แสงไฟแต่ละดวงสวยงามจริงๆ ทุกคนก็ได้ถ่ายรูปกันอย่างสนุกสนาน
อย่างที่สุด หลังจากนี้ Bus ก็ได้พาไปที่ Hotel และทุกคนก็ได้พักผ่อน
อย่างเต็มที่ ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังอเมริกา

วันที่ 9 สิงหา ออกจากโรงแรม 14.00 น. ไป Airport
ของท่านชายชาติ ซึ่งมีเครื่องบินส่วนตัวของท่านชายชาติ ชื่อ 30 ท่านชาย
จะพาคนสนิทมาส่งที่สนามบินด้วย ซึ่งก็ได้ถ่ายรูปกันอย่างสนุกสนาน
Norway เป็นประเทศที่มีอากาศหนาวมากตลอดทั้งปี แต่ก็มีฝนตกน้อย
ที่สุด มีประชากรประมาณ 3,000,000 กว่าคนเท่านั้น ผลิตภัณฑ์ส่งออกที่สำคัญ
ของประเทศ คือ ปลาแซลมอน ภายใน Airport จึงมีแต่ร้านขาย
เครื่องบินที่ไป Copenhagen อีกเพียงเล็กน้อย เป็นเครื่อง jet
ไปอเมริกา จะต้องไปถึงที่นั่นก่อนเวลา 2 ชั่วโมง จึงได้ขึ้นเครื่อง
ตอนเครื่องบินออกที่ Military Airport อีก 1 ชั่วโมง เครื่องบิน
จะออกจากสนามบินเวลา 17:00 น. ถึง Copenhen 17.30 น
เพราะเวลาที่นี่เร็วกว่า Norway 1 ชั่วโมง ออกจาก Copenhagen
18.30 น. ถึง New York เวลา 9.30 น ของ New York
แต่เป็นเวลาที่อยู่ก่อนเวลา 8 ชั่วโมง เพราะเวลาที่อเมริกาช้ากว่าที่นี่
6 ชั่วโมง เมื่อลงจากเครื่องบินเด็กสาวหลั่งไฮรัมการต้อนรับที่
แน่นไทย และต่อมาที่ Airport ก็เสร็จแล้วก็พากันไป Bus
ไปที่พักที่ Hotell Chomyer, Miss Bennett มาพบ

ที่ Airport และตามแผนการอย่างเรียบร้อย แล้วก็ถึงที่พัก

วันที่ 10 กันยายน ตื่นแต่เช้า หัวหน้าที่พักเตรียมรถไว้ออกไปเที่ยวก่อนไปรับประทานอาหารเช้า ได้ออกไปยืนดูตึกสูงๆ ของสถาบันต่างๆ ในนิวยอร์ค มีตึกอยู่ที่สูงที่สุดในโลกอยู่ที่นี่ 110 ชั้น มากมายหลายแห่ง และได้มาถึงสหประชาชาติแล้ว ตามที่ทราบกันมาแล้วว่าเป็นที่ทำการใหญ่ของโลก พอมีเวลาก็ถ่ายรูปกันที่หน้าตึกสหประชาชาติ เสร็จแล้วก็ขึ้นไปดูข้างในตึก ซึ่งมีการประชุมกันอยู่ตลอดเวลา ความจริงของเขาก็ดีนะน้อยกว่าสหประชาชาติที่เจนีวา และมีการเปิดให้ชมทุกวันด้วย ตอนเช้านี้ Miss Bennett นัดว่า 10.00 น. จะมีรถมารับไปชมสถานที่ต่างๆ ในนิวยอร์ค พอถึงเวลาแกก็มาตรงตามนัด ตัวแกมาคนเดียว ไม่มีคนขับรถมาด้วย แกขับรถเองเลย Miss Bennett ตายมาแล้ว เล่าเรื่องให้ฟังว่าเป็นอย่างไร ก็ได้ทราบว่าเป็นสามีของแกเป็นคนขับรถ ตามที่ต่างๆ ไปเที่ยวชม ก่อนไปแกแวะไปรับประทานอาหารเช้าที่ Radio City ตึกนี้เป็นตึกที่สูงมากแห่งหนึ่งในนิวยอร์ค มีร้านอาหาร, ภัตตาคารไว้สำหรับรับประทานอาหารเช้า-กลางวัน-เย็น เลยชวนให้ท่องเที่ยวกันต่อมาก็ถ่ายรูปกันที่หน้าตึกเรียบร้อยแล้ว ก็ขึ้นรถเดินทางไปรับประทานอาหารเช้าที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งในนิวยอร์ค ราคาประมาณ 300 บาท ต่อคนก็อิ่มหนำสำราญดี ร้านนี้ขายแพงๆ ทั้งนั้น ของถูกๆ ไม่มีขาย แต่เขาก็มีเครื่องดื่มให้ได้เลือกตามชอบใจ ของกินก็ดีเหมือนกัน ราคาแพงเอาการ ตามที่ทราบมาว่าเป็นอาหารยิวนี่เอง ไม่ทราบว่าจริงหรือเปล่า ก็ไม่ได้ถามใครต่อใครเพิ่มเติม ตามรูปที่ถ่ายมาก็มีรูปที่หน้าร้านอาหารนี้ด้วย

ตกบ่ายก็ไปพบกับ Mr. Beitchi เจ้าหน้าที่ของ Asia Foundation ประจำนิวยอร์ค แต่ท่านมีภารกิจมากมายในนิวยอร์ค ไม่ค่อยมีเวลาเท่าไรนัก ได้พูดจาปราศรัยกันเล็กน้อย ก็ต้องขอตัวกลับ ตกเย็นก็ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารไทย ชื่อร้านจำไม่ได้ ที่ร้านนี้มีคนไทยมาทำงานอยู่มากมาย ได้ทราบว่าเป็นนักเรียนไทยที่ไปเรียนอยู่ที่นิวยอร์คนี่เอง ก็ได้พูดจาปราศรัยกันเป็นการใหญ่ ได้ทราบว่าเขาก็ลำบากเหมือนกัน ค่าครองชีพในนิวยอร์คแพงมาก ค่าเล่าเรียนก็แพง ค่าอาหารการกินก็แพง ค่าที่พักก็แพง ทุกอย่างแพงไปหมด ไม่ทราบว่าเขาจะอยู่กันได้อย่างไร ก็ได้แต่ให้กำลังใจกันไป ตามประสาคนไทยด้วยกัน ที่ร้านนี้ก็มีคนไทยมาทำงานอยู่หลายคน ก็ได้ถ่ายรูปกันไว้เป็นที่ระลึกด้วย

วันที่ 11-12 กันยายน เป็นวันหยุด ได้พักผ่อนหย่อนใจกันเต็มที่ ได้ไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ในนิวยอร์ค ได้ไปเที่ยวชมตึกสูงๆ ที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง ได้ไปเที่ยวชมสวนสาธารณะ Central Park ซึ่งเป็นสวนที่ใหญ่มากแห่งหนึ่งในนิวยอร์ค ได้ไปเที่ยวชมสวนสัตว์ ได้ไปเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ได้ไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ที่มีชื่อเสียงในนิวยอร์ค ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารไทยร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีนร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารอินเดียร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารอิตาเลียนร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารฝรั่งเศสร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารเยอรมันร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารญี่ปุ่นร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารเกาหลีร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารฟิลิปปินส์ร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารอเมริกันร้านหนึ่ง ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารอื่นๆ อีกหลายร้าน ชื่อร้านจำไม่ได้ ได้ไปรับประทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารต่าง

พอตกค่ำมาถึง มาลอยวันสาย ๆ ก็ พาไปซื้อผ้าวันสาย เมื่อซื้อหนึ่ง
และไปหลาย ๆ ทางอย่างแล้ว ก็ไปทานข้าวเย็น, ราคาสิ้นไปเป็นเงิน 27.60 ดอล
เสียอีก 600 บาท เลยบอกเขาว่าพรุ่งนี้จะมาวันสาย ๆ ก็ทานสิ้นหนึ่ง
ก็ดี: เขาขอบใจเขาอย่างนี้ ขอให้เขาช่วยดูดีเสื้อให้ไม่สวยฟิน
สิ้นสีดำ - ตัวเย็นอย่างเรียบร้อย ไม่เรียบร้อยสั่งทำหรือซื้อจากที่
เสื้อมาจาก N.Y. เช่นนั้นเอง ตัวต่าย เป็นต้น.

วันที่ 14 สิงหา วันนี้เริ่มแสดงครั้งแรกในอเมริกาที่มหาวิทยาลัย
ANTIOCH แม่งทานเวลาดังนี้

14 สิงหา ตายทานี้ เวลา 8.00 น
15 น เวลา 16.00 น ปาฐกถาเรื่องสังคีตวิจารณ์ไทย
ไทยและดีพอเรียนสิ้นหลักฐานของสากล พร้อมทั้ง
Demonstrate
เวลา 8.30 น แสดงหุ่นละครไทย-ดนตรีไทยตายทานี้
16 สิงห. เวลา 16.00 น. ปาฐกถาเรื่องสังคีตวิจารณ์
ดนตรีไทย-ตำนานของดนตรีไทย
และ Demonstrate
เวลา 8.30 น. แสดงหุ่นละครไทย-ดนตรีไทยตายทานี้ 3

การแสดงนี้พอทานทานเหมือน แต่ดีกว่าครั้งแรก ๆ ก็ดีขึ้นมาก
ไร ๆ ต้องให้เกือบสองชั่วโมงครึ่ง ทางโรงเรียนก็ปลื้มอย่างหนักหนา
และหลายคน ถึงให้เกียรติว่า การแสดงในอเมริกาครั้งนี้ประสบ
ความสำเร็จอย่างดียิ่งกว่าครั้งก่อน ๆ ที่ยุโรป หนังสือพิมพ์ก็ลง
critic ให้อย่างดี.

วันที่ 17 สิงหา ออกจาก Yellow Spring, Ohio

วันที่ 18 สิงหา

โดยทางรถไฟเวลา 17.30 น ถึงนิวยอร์กในรถไฟตลอดคืนนี้.
N.Y เวลา 9.15 น ถึงนิวยอร์ก ไปที่โรงแรม Schuyle
ที่พักเก่า เก็บกระเป๋าเรียบร้อยแล้วก็ไปทานข้าวเช้า
ที่นั่น

วันที่ 19 สิงหา เวลา 9.30 น ไปที่ C.B.S. แต่งตัว
ซ้อมการแสดงในรายการของ Ed. Sullivan Show
ถึงนิวยอร์กสิ้นสุดลงเวลา 17.00 น. ก็ไปทานข้าวเย็นที่ร้านอาหารจีนที่ร้านใกล้ ๆ โรงแรม ไปนั่งรอเลย
ทานอาหารเสร็จแล้วก็ไปที่ 14 ดอลล่า ถึงก็ทราบว่าเวลาเปลี่ยน
และซื้ออาหารมาทานก่อนเข้าไปนั่งที่ห้องพัก มีน้ำดื่ม,
และแกงจืดเต้าหู้ ผักกาดขาวต้มหมู ๆ และทุกคนก็ชอบทานกัน
ที่นั่นเป็นส่วนมาก.

วันที่ 20 สิงหา ได้พักผ่อนวันหนึ่ง เลยโทรศัพท์ขอให้คุณหญิง
มาไปช่วยทานก่อน ไปซื้อเครื่องก๋วยเตี๋ยว, มะเขือ, ผัก, ผลไม้
ฯลฯ มาเตรียมอาหารกลางวันวันที่ 23 สิงหา เพราะคุณหญิงจะ
ชวนก๋วยเตี๋ยวมาทานกันอีก เย็นนี้ไปได้กะทิมาจาก Chino
town เลยทำแกงเขียวหวานไก่, หมูหวาน, แกงจืดเต้าหู้ผักกาดขาว แกงส้ม
ลำใยต้มยำกุ้งสดเป็นอาหารชะตาย เป็นที่พอใจไปตาม ๆ กัน.

วันที่ 21 สิงหา เวลาเที่ยง 9.30 น. พาเด็กชายพี่ ๆ คุณ
ศิลา ปุ้ม, ปา, หรี, ปี ไปที่ Hunter play house ที่เป็นที่จะ
แสดงละครใน N.Y. มิส Bennett ได้ชักชวนทางหนังสือพิมพ์
มาถ่ายรูปเพื่อทำข่าวมาก ปรากฏว่าเด็ก ๆ และคุณหญิงเป็นข่าวหน้าหนึ่ง
เป็นภาพกำลังอ่านหนังสือพิมพ์ที่ถ่ายรูปเด็ก ๆ ไปนั่งอ่านเป็นข่าวของ

ไทยต้องช่วยกันพยุงฝ่ายเสนาธิการ หลังจากนั้นก็ลิมมิชชั่นส์ และ
ผู้ก่อตั้งเพื่อการปฏิรูปการปกครองไปเรียกว่า Asia Society
ซึ่งตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2500 หลังจากนี้ ท่านได้ไปสอนหนังสือ
ที่มิโซรี เอนมหาวิทยาลัย และมีการเปิดทำการสัตว์ศึกษา ที่ไอโอวา
ทุกคนมีความพร้อมด้านคณิตศาสตร์

สิ้นเดือนก.ค. 3 ท่านเดินทางกลับ ที่ปรึกษาทหารอากาศได้จัดการเดินทาง
ไปเยี่ยมเยียนที่ต่างๆ

ระหว่างวันที่ 23 - 27 กันยายน เราพักอยู่ที่ 3 คนได้เดินทาง
ไปที่ Washington D.C และพักอยู่ที่นั่นหลายวันที่ทางสถานทูตได้
ฟิลาเดลเฟีย เพื่อไปเยี่ยมชมการปกครองท้องถิ่นและการศึกษา
แต่เนื่องจากได้มีการยกเลิกการเดินทางไปเยี่ยมชมกัน ก็ตกลงว่าเราไม่ต้องไป
ก็สามารถที่จะเรียนได้ ระหว่างที่เรียนก็ได้ไปเยี่ยมชมที่ต่างๆ
ด้วยกัน เช่น ได้ไปที่ Pentagon และรัฐสภา ที่ทำเนียบขาว-บ้านพักท่าน
ประธานาธิบดี

วันที่ 24 กันยายน ได้เดินทางกลับ N.Y โดย Bus ถึง N.Y
16.00น. เป็นที่พักของสมาคมที่ใช้ชื่อว่า ลูกสัมพันธ์ ได้มอบ
ของขวัญและเงิน 30 เหรียญให้ เป็นที่ราบรื่นดี
ข้าวหมดไก่ และได้ไปเดินเล่นกัน ฝนตกหนักมาก 1 คน เลยมาสาย
ทานอาหารเช้าด้วย. ตกลงว่า วันที่ 1-2-3 นี้จะ ต้องกลับมาพัก
ที่ N.Y. อีก พักจะเป็นที่ใกล้ๆ สถานีรถไฟ พักกันเพื่อนละ 4 ท่าน

วันที่ 25 กันยายน ได้เดินทางไป Philadelphia โดยรถไฟ
ถึง Philadelphia เวลาบ่าย 3 โมง พักที่ใช้ชื่อ Adelphia
ซึ่งจะได้ทานอาหารกลางวันที่นั่นไปด้วย 4 โมงเย็น และหลังจากนี้ก็ได้
ไปเยี่ยมชมการศึกษาต่างๆ และได้ไปดูงานที่

6 โมงเย็นได้ไปรับประทานอาหารกับ และคณะ ที่ศาลากลางนครฟิลาเดลเฟีย
ซึ่งได้มีการต้อนรับที่ Temple University ให้ทางมหาวิทยาลัยเพื่อมาดูงานด้านการศึกษา
ที่นี่ Hall ซึ่งจุคนได้ 2,000 คน เพื่อมาต้อนรับ
และได้รับเกียรติอย่างสูง หลังจากนั้นได้มีการแสดงต่างๆ และได้เชิญให้ไปพักผ่อน
ที่บ้านของ Temple University และได้พักค้างคืนที่นั่น ระหว่างทางได้ไปเยี่ยมชม
ที่ทำการของ Temple University และได้พบปะกับนักศึกษาที่นั่น ซึ่งมีนักศึกษาไทยอยู่ด้วย
ก็ได้ไปเยี่ยมชมที่ทำการของนักศึกษาไทยด้วย

วันที่ 26 กันยายน ออกจากที่พักของ Temple University ได้ไปดู
สถานที่ต่างๆ ของมหาวิทยาลัย และ Sight Seeing ประมาณ 2 ชั่วโมง เวลา
15.00น. ออกจาก Hotel ไปสถานีรถไฟ เพื่อเดินทางต่อไปยัง
Greensboro N. Carolina เพื่อแวะเยี่ยม Womens College
ที่นั่นถึงเวลา 16.45น. เปลี่ยนขบวนรถไฟที่ วอชิงตัน
D.C. เวลา 20.00น. ถึง N. Carolina 24.30น. ไปพักที่
ที่ใช้ชื่อ Henry ตลอดทางที่เรียนรู้จากคนที่นั่นชอบที่จะ
ถาม ที่นี่ได้พักที่มีป้ายต้อนรับ ตามโต๊ะในห้องโรงแรมต่างๆ ที่ต่างก็
ทักทายว่า "Welcome Phakavali The honour guests
from Thailand"

วันที่ 27 กันยายน ชาลีพาไปที่ Womens College
University of N. Carolina ตลอดมีนักเรียนมาต้อนรับ
รับต่างเชิญชวนกันศึกษาหาความรู้ได้มาร่วมงาน 2-3 คน ตลอดวันนั้น
นักศึกษาหญิงพื้นเมือง ออกมาต้อนรับ แต่ละคนมีทั้งนักศึกษาหญิง

เพราะมีตัวแทนขายของหลายบริษัทมาคอยต้อนรับ ทำให้พวกเราผ่านพ้นไปได้
ด้วยความสะดวกสบาย ทางสนามบินมีรถบริการรับส่งผู้โดยสารฟรี
ในตัวเมือง ผู้หญิงที่นั่งข้างๆ ดูเป็นชาวอิตาลีมาก
ด้วยผมสีน้ำตาลและตัวใหญ่ ชื่อเสียง น่าเสียดายมากที่เราพูดกันไม่ได้
ปัญหาใหญ่ เพราะภาษาอังกฤษของเราแย่มาก, ฮือ ต่อพยายามเข้าใจ
สนทนากันบ้าง ดูเหมือนเขาจะเข้าใจเราดีกว่าเรา ฮือ ๆ ๆ
ฮือ ๆ ๆ ๆ

ชุมทางไฟ ทางผ่านตัดตำบล เหนือดินน้อยมาก และวันนี้ถังแล้ง แสงอ่อน
สีน้ำ 2 ครอบ ชีวิตง่ายดีจัง ฟังรายได้เลยทางบ้านเรียน การแสดงทางเรือ
และศิลปะไทยหลายคนชี้เรื่องมาเล่นสำคัญมาก ตามด่วนไปตลาด
ตลาดเรียบร้อย [redacted] หลังจากการแสดงสองและตั้ง ผู้ที่ชอบ
ไปเที่ยวมาแบบนี้ เพื่อนสนิทสวยเซ็น - ชมตลาดเรือ ตลาดนี้ ทางผ่านเหนือดินมาก แต่ก็
พยายามรักษาอย่างดี เวลากลางวันมีนักท่องเที่ยวมาก - ตอนกลางวันมีน้อย
และมีนักแสดงคุณภาพดีมาก พร้อมด้วย เราถ่ายรูปกันหลายๆ
ท่าแล้ว ปิดไฟแล้วกลับไป และ เรา เก็บตกนิดๆ หน่อยๆ เสร็จก็
11.30 น. พอดี รีบกลับที่พักที่ Schuyler Hotel และรีบนอนพักผ่อน

วันที่ 30 กันยายน Bus มารับที่ Hotel เวลา 8.00 น
มุ่งหน้าไป Middlebury รัฐ Vermont ระหว่างทางเห็น
ป่า - ภูเขา - ต้นไม้มากแห่งกำลังเปลี่ยนสีเหลือง - แดง สวยงามมาก
ขณะนี้กำลังเข้าสู่ฤดู Autumn ทุกอย่างทุกแห่ง
มีสีสันต่างๆ ต้นไม้ผลัดใบเหลือง ใสมีสีสะอาดตา
ด้วยความหลงใหลในธรรมชาติ ถึงโรงแรมที่พักเวลา 15.00 น
ทุกคนที่ใช้บริการ และต่างก็มีกิจไปที่ Middlebury College
ทางบริษัทจัดรถบริการไปส่งตามที่ต่างๆ ที่ต้องการไปเที่ยว
ชีวิตที่นี่ช่างเรียบร้อยดีมาก ทำให้ไม่ตกใจเหมือนเวลาอยู่
เมืองกรุงเทพฯ ที่ต้องเตรียมตัวทุกๆ อย่าง และ ปากกาก็ต้องมีเวลา
แสดง ชักสีกลม และ ผู้ชมปรบมือกันหลายๆ ครั้ง ทำให้ผู้แสดงมีความ
สนุกสนานในการแสดงอย่างเรียบร้อย

วันอังคารที่ 1 ตุลาคม เดินทางกลับ N.Y. ถึงประมาณ
ก่อน 18.00 น กลับถึงที่พัก Schuyler Hotel

ทุกคนได้พักผ่อนเต็มที่ วันนี้ไม่ต้องทำอะไร ตามใจชอบที่จะไปไหนต่อไป ผู้ที่ยังมาเที่ยวมาไม่ถึงที่ ก็ไปตามที่ต้องการ ผู้ที่เคยมาแล้วก็ไปเที่ยวชมในตัวเมือง [redacted] สถานที่ใกล้ๆ สวยงาม ความสนุกสนานเป็นอย่างไรบ้าง แต่ละคนตามที่ชอบใจไปได้.

วันที่ 4 ตุลาคม เดินทางโดยรถไฟจาก N.Y. ประมาณ 10.00 น ถึง Connecticut 12.00 น กว่า ทางบริษัทของมหาวิทยาลัยมาคอยรับ ที่นี่ทางเจ้าภาพจัดให้ไปอยู่กับ family ต่างๆ แห่งละ 2 คน เจ้าของบ้านของฉันใจดีมาก เลี้ยงอย่างดีมาก ผู้ที่มาร่วมเทศกาลด้วย ทุกบ้านก็ดีใจ และมีมากกว่า 2-3 คน ตามแต่เด็กทุกคนอย่างดี ช่วงนี้มีที่ Demonstrate ที่ยากๆ ทุกคนก็ได้ตั้งใจที่จะแสดงที่ยากๆ ของตัวเอง ประมาณ ที่ศึกษาที่มีการแสดงที่ World Affairs Council, Hartford Connecticut ผู้ชมต่างชื่นชมในการแสดงมาก ทุกคนมาจากไหนๆ แต่ก็ไม่สามารถจะเข้าชมได้ เพราะเป็นการแสดงที่ห้ามบัตรเข้าชม ใครที่เคยได้ตามที่ต่างๆ ห้ามตกหล่น [redacted] การแสดงจบลงด้วยดีทุกคน หลังการแสดงมี reception. อยู่จนถึงประมาณ 24.00 น ถึงแยกย้ายกันกลับที่พัก

ช่วงนี้ เวลา 10.00 น ไปที่สถานีรถไฟเดินทางกลับ N.Y. ฝนตกหนักให้บรรยากาศเหงาๆ ถึง N.Y เวลา 14.00 น กลับไปที่พักเก่า

วันที่ 5 ตุลาคม ได้ไปเที่ยวฝากคุณประวิทย์ - คุณพยุงไปที่ N.Y เพราะต่างไปนี้จะต้องออกเดินทางกลับถึง 2 เดือนกว่าจึงจะกลับ N.Y. อีก เพราะจะมีงานอื่นไม่ว่างเป็นการต้องฝากให้เพื่อนที่เคยมาแล้วหลายๆ ครั้งไปด้วย

วันที่ 6 ตุลาคม เดินทางด้วยเครื่องบินไปลงที่สนามบินเครื่องบินที่ไปชื่อ Wisconsin ที่ Airport Wisconsin เวลาบ่าย 14.00 น. ที่นี่พาไปพักที่โฮเต็ล พอดีมาถึงตอนนั้นเป็นเวลาที่ทางมหาวิทยาลัยเขาจัดงานเลี้ยงต้อนรับนักศึกษาใหม่ทุกคน ซึ่งเป็นงานที่ดีมากสำหรับนักศึกษาใหม่ที่จะได้รู้จักกันไว้ เพื่อความช่วยเหลือกันในภายหลัง ซึ่งเป็นงานที่สนุกสนานมาก ได้พบปะเพื่อนใหม่ๆ ทั้งชาวอเมริกันและต่างชาติ ได้ทานอาหารเย็นที่นั่นด้วย ซึ่งเป็นอาหารแบบอเมริกันทั้งหมด ทานเสร็จแล้วก็กลับมาพักที่โฮเต็ล

วันที่ 7 ตุลาคม มีการนัดหมายเวลาบ่าย 17.30 น. ที่ Union Theater University of Wisconsin และที่นี่ก็ได้พบกับเพื่อนๆ ที่มาจากหลายๆ ประเทศ ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 100 กว่าคน ซึ่งมีการแนะนำตัวกันเป็นภาษาอังกฤษ เพราะแต่ละคนมาจากหลายประเทศ หลังจากนั้นมี reception. ของว่างและเครื่องดื่มให้ทานกันอย่างเต็มที่ ตามด้วยการแนะนำตัวอีกครั้งหนึ่ง หลังจาก reception มีการแบ่งกลุ่มกันไปพักตามบ้านของนักศึกษาที่เขาอาสาจะรับเราไปพักด้วย ซึ่งดิฉันก็ได้ไปพักกับครอบครัวหนึ่งที่มีลูกสาวอายุประมาณ 20 กว่าๆ ซึ่งเขาใจดีมาก ได้พาไปทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีน ซึ่งอร่อยมาก ทานเสร็จแล้วก็กลับมาพักผ่อนที่บ้านของเขา

วันที่ 8 ตุลาคม Bus มารับที่โฮเต็ลเวลา 9.00 น. เพื่อเดินทางต่อไปยัง Platteville Wisconsin เวลา 11.00 น. มาถึง Platteville เข้าพักที่ Motel ที่นี่จะมีการแลกเปลี่ยนกับ Wisconsin state College & Institute of Technology. หลังจากนั้นก็ไปที่ college ปรากฏว่าห้องที่จะพักนั้นเป็นห้องแบบเดี่ยว ซึ่งมีขนาดกว้างใหญ่มาก มีทั้งโต๊ะทำงาน เตียงนอน ตู้เสื้อผ้า ทางห้องน้ำมีทั้งฝักบัว อ่างล้างหน้า และโถส้วม ซึ่งเป็นห้องน้ำรวมของชั้นนั้นๆ ทางวิทยาลัยได้จัดให้มีรถรับส่งไปยังที่ต่างๆ ในเมืองด้วย

ใช้ไฟของมหาวิทยาลัยฟรีๆ ด้วย ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 6 คัน เด็กๆ ไม่ต้องห่วงหน้าไม่สวยไปเลย เพราะมีรถรับส่งตลอดเวลา ซึ่งเขาจัดมาอย่างดีมากๆ ทีเดียว เขาทำงานกันเป็นระบบดีมาก ทำอะไรก็เสร็จเรียบร้อยไปหมดทุกอย่าง ไม่มีขาดตกบกพร่องเลย ซึ่งดิฉันก็ประทับใจในการทำงานของเขามากๆ ทีเดียว

วันที่ 9 ตุลาคม เวลา 9.00 น. Bus ได้มารับเพื่อเดินทางต่อไปยัง Beloit Wisconsin เพื่อแลกเปลี่ยนที่ Beloit College เดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง จึงถึง และพักที่ Hotel Hilton ที่นี่มีสถานที่ที่แลกเปลี่ยนกับ Gym เหมือนกัน ใกล้ๆ กับเมือง Platteville มีอยู่หน่อยหนึ่งที่มีไฟประดับให้สวยงามกว่าที่ Platteville college ตกลงมีที่ไหนดีกว่ากัน แลกเปลี่ยนด้วยกันทั้งคู่ ซึ่งมีการต้อนรับเหมือนกันทั้งสองที่ ที่นี่มีการ reception ซึ่งมีการผสมผสานกันระหว่างชาวอเมริกันและต่างชาติ ซึ่งมีการเต้นรำกันด้วย ซึ่งดิฉันเองก็ไม่ค่อยชอบเต้นรำเท่าไหร่นัก ก็เลยนั่งดูเขาเต้นรำกันอย่างเดียว ซึ่งเขาเต้นรำกันสนุกสนานมาก ได้ทานอาหารว่างและเครื่องดื่มด้วย ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 11.30 น.

วันที่ 10 ตุลาคม เวลา 10.00 น. ไปดูหนังสือที่ห้องสมุดของเขา ซึ่งมีหนังสือเกี่ยวกับ Dance ของเขาเป็น Dance แบบสมัยใหม่ไม่ใช่ Ballet หลังจากนั้นก็มาทานอาหารกลางวัน และเตรียมสัมภาระของเพื่อเดินทางต่อไปยัง Chicago, Illinois. ในเย็นวันนี้ได้เดินทางมาถึงที่พักที่ โฮเต็ล ซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 6 ชั้น ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับโฮเต็ล เราได้ไปทานอาหารกลางวันที่ร้านอาหารจีน ซึ่งอร่อยมาก ซึ่งเขาจัดมาให้ทานกันแบบอิ่มหนำสำราญ ซึ่งเราได้ออกเดินทางประมาณ 18.00 น. ก็ประมาณ 2 ชั่วโมงกว่าๆ ก็ถึงที่พัก ซึ่งเป็นที่ที่ดีมากๆ ทีเดียว

รีมเก็บเกมตกลายเรียบร้อย กลับมาที่ Hotel Hilton
พบกับ Mr Jerusty ทานอาหารเช้าด้วยกัน แล้วเดินทางออกจากโรงแรม
และเดินทางกลับที่พักโดยรถบัสประจำทาง ถึงที่พักประมาณ 12.30 น.

วันที่ 11 ตุลา Charles ไม่สบายมาก ไข้ขึ้นสูง ไม่ยอมกินข้าว
ไม่ยอมกินยา ไม่ยอมทำอะไรเลย ต้องคอยดูแลตลอดเวลา
ตกลงกันว่าจะไปหาหมอกันในตอนเย็น ผมกับรีมจึงออกไปเดินเล่น
ที่ Central Park ใกล้ๆ ที่พัก ซึ่งเป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่
มากๆ ของนิวยอร์ก ผมกับรีมเดินเล่นกันจนเหนื่อย ต่อจากนั้นก็กลับ
ไปรับประทานข้าวกลางวันที่ร้านอาหาร Ruth's Chris ซึ่งมีโต๊ะอาหาร
ขนาดใหญ่ 4,000 กว่า ตารางฟุต ตกแต่งได้สวยงาม เหมาะสำหรับ
ใครที่ชอบกินเนื้อ ต่อจากนั้นก็มาที่พักเพื่อรอ
ซื้อบัตรโดยสารไปนิวยอร์ก และเดินเล่นกันต่อ มีผู้คนมาก
ตลอดเวลา หลังจากนั้นก็กลับโรงแรม ที่พักโดยสวัสดิการ
ตกลงกัน

วันที่ 12 ตุลา ผมกับรีมเดินทางไปที่ University of
Chicago ซึ่งใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง ที่นี่ไม่ค่อยมีคนเดิน
เลยปล่อยให้รถวิ่งฟรีมากๆ ผมกับรีมเดินเล่นกันตามสบาย
ซื้อของที่ระลึกกลับไปฝากคนที่บ้านด้วย ตกลงกันว่าจะไปกินข้าว
เย็นที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง ที่นี่มีร้านอาหารหลายประเภท มีตั้งแต่
ฟาสต์ฟู้ด ซึ่งเหมาะสำหรับครอบครัวที่มีลูกเล็กๆ ไปจนถึง
สตาร์บัคส์ เป็นร้านขายกาแฟ ที่ผมกับรีมชอบมาก ก่อนกลับ
ที่พัก ผมกับรีมแวะซื้อของฝากให้กับเพื่อนๆ ที่ทำงาน

และโดยมากจะซื้อเพราะ make money มากกว่า และทำงานดี
น้อยกว่าที่ควรจะเป็น [redacted] และคนอื่นๆ อีกหลายคน เหมือนที่จะกล่าว
มาข้างต้นว่าใหญ่ ที่ใดมีเงินทองมากที่นั่นก็จะมีคนประจำชาติของเขาอยู่
จะไปที่ไหนก็เจอแต่คนชาติเดียวกันหมด และเพื่อนๆ ก็เป็นผล
สำเร็จอย่างดีที่ชวนมาเรียนที่นี่ ทำให้ชีวิตมีความสุขขึ้นมาก
ทางเลือกมีมากมาย ของอร่อยๆ ก็มีมากมาย และไม่แพงมากนักใน
ตัวเมืองเหมือนกับที่ Chicago อีกด้วย เสียดายที่ไม่ได้ไปเที่ยว
ตามที่ต่างๆ ที่ชวนมาที่นี่ แต่ก็ไม่เป็นไร ไว้มีโอกาสค่อยมาใหม่
ก็ได้ ครั้งนี้ก็ถือว่าได้มาเที่ยวกันแล้ว

วันที่ 13 ตุลา ตื่นขึ้นมาประมาณ 6:00 น. ไปที่ Bus
สถานีเพื่อเดินทางต่อไป Richmond ซึ่งมีการจราจรติดขัดมาก
ช่วงเช้าๆ Charles พาไม่ค่อยดี ตลอดทางไม่ค่อยจะสบายเท่าไหร่
ตลอดเวลา คอยสังเกตุอาการอยู่ตลอดเวลา ถึงที่พักประมาณ
ห้าโมงเย็นไป Indiana ซึ่งจะเปลี่ยนเวลาช้ากว่าที่นี่ 1 ชั่วโมง
เรียกว่าอย่างนี้ก็ได้ว่า Indiana Police ช้ากว่าที่นี่
ครึ่งชั่วโมง และถึงสถานีรถบัส Richmond ประมาณ
15:00 น. ซึ่งใช้เวลา 18:00 น. รีมกับลิตาเพื่อนร่วมงาน [redacted] กระจาย
ไปที่โรงแรม และพวกเราก็ไปที่ Earlham University
และรีมกับผมอาศัย [redacted] รีมกลับมาแต่งตัว, ที่นี่ต้องแต่งตัวเป็น
ห้อง Gym ก่อนครับ ที่นี่จะมีสถานที่ออกกำลังกายรวม
3 ตึก เวลาเรียกว่าตึกไม่มีคนเท่าไร เพราะที่นี่ปิดกันตอนสองทุ่มครึ่ง
ทุ่ง 3 ตึกนี้จะปิดไปหมด และยังมีการมาเช็คอีกว่าเหลือคนอยู่ในตึกนี้
เท่าไหร่ ก็ปิดหมดตอนประมาณ 3,000 กว่าคน เสร็จกันแล้วก็กลับ
ที่พักกันครับ

ของเครื่องและเก็บของลงกระเป๋าใส่

วันที่ 14 ตุลา Bus มารับตามโรงแรมเวลา 9.30 น. เดินทางต่อไปยัง Oxford Ohio เพื่อแวะชม Miami University เดินทางประมาณ 1 ชม. ถึง Motel ที่พัก จัดการเอากระเป๋าเข้าห้องพักเรียบร้อย แล้วไปทานข้าวที่ coffee Shop ใกล้ Motel ขณะที่กำลังทานข้าวเที่ยงอยู่ ได้พบกับคนไทย 3 ครอบครัว ประกอบด้วย คุณหมอ และคุณประทีป ซึ่งได้ทักทายพูดคุยกันเล็กน้อย ก่อนที่จะแยกย้ายกันไปรับประทานอาหารของใครของมัน หลังจากนั้นก็ได้ทราบว่าคุณหมอและคุณประทีป ได้ปลอดปิ้นทางกันมาแล้ว เช้า-สาย และคุณหมอก็ได้พาคนไทยทั้งสามครอบครัวไปส่งที่สนามบิน ส่วนคุณประทีปนั้นได้ขับรถไปส่งที่สนามบินเช่นกัน แต่ได้ขับรถไปเที่ยวชมเมืองต่างๆ ก่อนที่จะไปส่งที่สนามบิน เราต่างคนต่างก็ได้ทำการแลกเปลี่ยนที่อยู่กันไว้ เพื่อที่จะได้ติดต่อกันได้ในภายหลัง แต่ก็ยังไม่ได้ติดต่อกันเลย ทั้งๆที่ตั้งใจไว้ว่าจะติดต่อกันแน่นอน แต่ก็ไม่ได้ทำ ก็ขอโทษด้วยนะครับ ที่ผมไม่ได้ติดต่อไป ผมขอโทษจริงๆ

พาเราไปส่งที่ Hotel Croydon, Chicago พักไม่ไกล
เราต้องเก็บของ ชั่งน้ำหนักกันอีกครั้งเดียว หลังจากนั้น ก็แยก
ทางกัน เวลาถึง Chicago เวลา 17.00 น. กว่าจะถึง Hotel
ก็ราวๆ 18.00 น. ลงมาจากรถแล้ว คุณเกริกก็พามาขึ้น
ลานจอดรถใต้ดิน ซึ่งมีรถเยอะ มีหลายคันที่ใหญ่
มีตั้งแต่ 4 ล้อ, 6 ล้อ, 8 ล้อ, 10 ล้อ, 18 ล้อ ก็มี
ขนาดใหญ่ๆ เหมือนกัน ! คุณเกริกและพวกเราก็ขนของ
เอาขึ้นมาจนหมด ตัวเองก็ไปจอดรถใหม่ ทุกคนช่วยกันขน
ของกันคนละไปคนละทาง.

วันที่ 17 ต.ค. ตื่นมาก็เก็บของต่อไปยัง St. Louis
ถึงสถานีรถไฟ St. Louis เวลา 17.30 น. มีเจ้าหน้าที่ของ Union
มาคอยรับพร้อมด้วยนักเรียนไทย 3 คน ที่เหลือพี่เกริกและ
อีก 2 คนจำชื่อไม่ได้ ได้รับการโปรดปรานเป็นพิเศษ ต้องแยกกัน
พัก ผู้ชาย 6 คน พักที่ Downtown ผู้ชายจะมีมหาวิทยาลัย ผู้หญิง
7 และคุณวิทย์พักที่ Forest Park Hotel ซึ่งเหมือนกันทั้ง
สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นที่พักไม่ค่อยสะดวกเท่านั้น
ส่วนพวกที่พักที่ Downtown สิ่งอำนวยความสะดวกดีกว่า.

วันที่ 18 ต.ค. วันนี้เดินทางไปเยี่ยมชม
เมืองและเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผมจะเขียนสั้นๆ เพราะไม่ค่อยมีอะไร
ไม่ค่อยจะจำได้ในรายละเอียด. เวลาเช้าตรู่ พวกที่พัก Hotel
มารับ Downtown โดยเรามาไปรวมกันที่มหาวิทยาลัย แล้วแต่ละคน
น้องปุ้มพิมริมก็แยกไป 2 คน นอกนั้นอีก 5 คน ก็ขึ้นรถมาที่ละคัน แต่ละ
คนๆ. ที่นี่คนนักศึกษาเยอะมาก เพราะมีที่แยก Downtown ด้วย เท่า

ก็มากเหมือน make love กันอย่างเปิดเผย. ใครจะทำกันก็ทำกันและ
ลงไปจอดกันตามสบายตอนสัก 12, 30 น. ประมาณ Downtown
ประมาณนี้ ตึกสวยมากๆ และจัดการจอดรถกันอย่างดีมาก พอถึงวันจอดรถคุณลุงหนวดขาว
ไม่อยากส่งลูกสาว - น้องสาวมาเรียนเลย เขาเห็นว่าการจัดระเบียบของ
เรานั้นดีมาก ดีกันเขาจัดให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของเขาดีมาก ตึกสวยๆ ใหญ่ๆ
และมีหลายๆ ใหญ่ๆ, น้องปุ้ม และเรือก ไปกับ Charles ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่
ต้องปรากฏตัวกันทั้งสองคนด้วย แต่ก็จริงๆ แล้ว เขาก็ถามพี่ทั้งสองคน
ไม่ค่อยมีอะไรมากมายนัก ก็ไม่ได้ใช้เวลานาน.

วันที่ 19 ต.ค. ตื่นมาเช้าๆ ประมาณ 6.00 น. เราต้องพร้อม
ที่จะไปรับประทานอาหารเช้าก่อน เวลาที่เราต้องรับประทานอาหารเช้านั้น
เพราะมีที่ร้านอาหารเปิดตั้งแต่ 7-00 น และปิด 8.50 น. ระหว่างนั้น
เราต้องกลับจากร้านอาหารมาให้ทันพอดี พวกเราแบ่งคนละสิทธิ์
ก็ทานเช้าและมาพร้อมกันที่ 10.15 น เพื่อเข้าพบ President ของ
มหาวิทยาลัย ที่จริงเราไม่ได้ทานเช้าเสียทีเดียว แต่ก็น้อยแล้ว
น้องปุ้ม - หรี - โก๊ะ - เล็ม - ดิมิตรี ไปออกกำลังกาย
พวกเราที่เหลืออยู่ไปทานกันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัย
และเป็นที่เดียวกับ 3 โมง นักเรียนไทยได้รวมกันอีกครั้ง.
อาจารย์ไทย เสร็จแล้วก็ต้องขึ้นรถกันมา Demonstration
เวลา 14.30 น.

อาจารย์ไทยเป็นคนสวยมาก เป็นแม่ครัวใหญ่, แกงเผ็ดไก่,
เมี่ยงคำ ทำได้ดีมากทีเดียว หน้าตาก็ดีเหมือนกัน ภาษาก็
ทุกคนกันอย่างสนุกสนาน, เสียดายอย่างเดียวที่มีเวลาน้อยเพื่อให้
ต้องรีบกันอยู่เรื่อยเพื่อกลับมาทำงาน. มีคนนึงใจปล่อยลงมา

สัมภาระ ขาย เป็นการฝึกฝน ไปใช้ในชีวิตได้ในภายหลัง 17.30 น. ตามปกติ
กรุงเทพฯ ที่ Dorm ที่สำหรับ Dorm แต่ละคน มีเตียงสองชั้น
เรียงกันสี่เตียง มีตู้เสื้อผ้าและชั้นวางของ ที่ Dorm ให้
หมายถึง หลังจากที่ Dorm ผ่านพ้นไปแล้ว ก็จะมีการ
มีเสียงเคาะประตู ก็จะมีพนักงานมาเก็บ ผ้าปูที่นอน
เป็นวันสุดท้าย ก่อนออกจาก Dorm ก็จะมีพนักงานมาเก็บ ประตู
Dorm จะปิดก่อนเที่ยงคืน 1.30 น. จะมีพนักงานมาเก็บ
เพราะเขาไม่ห้ามอะไรเลย ถ้าคนจะดื่มเหล้าเบียร์ก็ได้
ถ้าดื่มจนเมาหนักก็ตาย แต่ถ้าเมาแล้วทำร้ายคนอื่น ประตู
ปิดสนิทมาก ถ้าคนที่ไม่ได้ดื่มเหล้าเบียร์ก็ได้ มาก็ไม่ค่อยดี
สนุกเท่านั้น จะมีคนที่เขามาฝึกงานด้วยกันเยอะ ที่เป็นคนไทย
จะได้รู้จักกันมากขึ้น ได้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการทำงาน
อย่างนี้ ถ้าไม่ได้ไปฝึกงาน ก็จะไม่ได้ความรู้เหล่านี้

วันที่ 26 ตุลาคม ตามปกติ ก็จะมีการเรียนการสอน
ในตอนเช้า ตามปกติ ก็จะมีการเรียนการสอน ในตอนเช้า
ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ก็จะมีการเรียนการสอน
ต่อไปอีก 2 ชั่วโมง ก็จะมีการเรียนการสอน ต่อไปอีก
สองชั่วโมง ก็จะมีการเรียนการสอน ต่อไปอีก สองชั่วโมง
ก็จะมีการเรียนการสอน ต่อไปอีก สองชั่วโมง ก็จะมีการ
เรียนการสอน ต่อไปอีก สองชั่วโมง ก็จะมีการเรียนการสอน
ต่อไปอีก สอง

room maid ของเด็กผ้าสีขาวแต่ละคน เข้ามาทำในห้องแต่ละวัน
ทำงานอย่างต่อเนื่องไปจนถึงเวลา 17.00 น. ทุกคนต่างร้องเพลงเข้าของใครของมัน
ภาพเสื้อผ้าที่เรียบร้อยเป็นที่พอใจมาก นักเรียนไทยบนนั้น
ที่มาดูเหมือนคนแขกเลยนะ กลองก็สีน้ำตาลเลย ดูสีสันมันส์
ร้องเพลงสวย แล้ว มีเพื่อนอีกคนมาเต้นด้วย นักเรียนไทยหลาย
คนชอบสินค้าเครื่องหนังไปเป็นของฝาก ไปกันเป็นกลุ่ม ๆ
ของตลอดเวลา ทำให้เราเห็นว่าไปกันเป็นกลุ่ม ๆ
ของคนมาก เพราะพอเราเดินเข้าร้านไปเราก็เจอคนไทยสักคน
เพื่อนเราเจอ King Arnd ไปแล้ว เลยเดินกลับ
สีสันของเขาแสดงได้เลย

วันที่ 21 ตุลาคม วันนี้นัดกันเจอที่ล็อบบี้ ทุกคนมีสีหน้าที่
ตื่นเต้น ที่จะได้ไปเที่ยวกันแล้ว หลังจากนั้นก็ขึ้นรถบัสไปยังสนามบิน
และทานข้าวเช้าที่สนามบิน หลังจากทานเสร็จแล้วก็ขึ้นเครื่องบินไปยัง
11.00 น. ถึงไปลงที่สนามบิน Dallas เวลา 12.00 น
และ 12.00 น เมื่อถึงที่นี่ก็ทานข้าวกลางวันกันก่อน
ปี 1 ลูกเพิ่ง 10 ปีเท่านั้น ที่พอเป็นหลักของคนที่นี่
มาก เขาพาไปทานอาหารจีนที่ร้านชื่อดังในเมืองนี้
และต่อจากนั้นก็ขึ้นรถบัส Dallas ที่นี่เป็นเมืองที่
ไปถึงที่พักแล้วก็ได้เวลาพักผ่อนกันแล้ว
พรุ่งนี้เราจะตื่นกันแต่เช้าเพื่อไปเที่ยวกันต่อ
แล้วก็เมื่อถึงที่พักก็จัดแจงเก็บของของตน

เสร็จแล้ว
เวลา 17.00 น. ทุกคนต่างร้องเพลงเข้าของใครของมัน
ปากกล่าวขอบคุณพร้อมให้เราเซ็นชื่อตามเสื้อ เป็นที่เพื่อนของน้องปี
ได้ขึ้นเครื่องบิน Airplane พร้อมด้วยนักเรียนไทยอีกหลายคน พอได้เวลา
เครื่องบินออก 7.15 pm ก็เดินทางต่อไปยัง Dallas, Texas.
ถึง Dallas เวลา 9.00 น pm. พักผ่อนเรื่องที่พักเรียบร้อยแล้ว
ก็ออกเดินทางไปที่มหาวิทยาลัยที่ชื่อว่า University of Austin ตูม
กะเพื่อนสาวที่อยู่ที่นี่มารับ ไปเที่ยวกันต่อ ที่นี่ก็เป็นเมืองที่
ทำให้เราตื่นตาตื่นใจมากมาย ที่นี่ก็เป็นเมืองที่ร้อน
ที่สุด แต่ก็ไม่เป็นไร ทุกอย่างก็ผ่านไปได้ด้วยดี
เราก็ได้ออกไปซื้อของกันที่ห้างสรรพสินค้า

วันที่ 22 ตุลาคม วันนี้ก็ออกเดินทางกันแต่ 7.30 น. เช้าเลย
ต้องไปปลุกเพื่อนกันก่อน พอเราเดินทางกันเสร็จก็ไปทานข้าวเช้ากัน
ออกเดินทางไปยังสนามบิน เพื่อเดินทางไปยังเมือง Washington D.C.
ปีนี้ก็น้องเป็นตัวแทนของโรงเรียนเรา 3 เดือน หรือตลอด
เวลา 8 เดือนที่ได้ไปแลกเปลี่ยนที่นี่ ก็ได้ไปเป็นตัวแทนของโรงเรียน
นักเรียนมาร่วมงานที่ Washington D.C. ในวันนี้
22 ชั่วโมงที่ต้องนั่งเครื่องบินก็ไปถึงสนามบินที่
ชื่อว่า Washington D.C. เมื่อถึงแล้วก็ออกไปรับกระเป๋า
ก็ไปที่พักกัน

(23-24 ตุลา)

ที่นี่ Dallas 2 วัน ได้ไปเที่ยวที่ Shop
ที่นี่ก็เป็นห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ที่ไปเที่ยวก็สวยมาก ตอนช่วง
เรียนมัธยม พอจบก็มีเวลาว่างมากขึ้น ก็ไปเป็นเกษตรอาสาสมัครช่วย
ที่ร้านขายของ 2 ปี เช่น ไปช่วย Supper ที่มีการแข่งขันกีฬาต่าง

ตลาดใหญ่, ปลาเต็มทะเล, มีอาหารมากมายให้เลือกรับประทาน
ทุกคนพยายามที่จะได้ภาพแรกสัมผัสกับความตื่นเต้นของการเดินทาง

วันที่ 25 ตุลา ตื่นแต่ 6.00 น. รีบไปปลุกเด็กๆให้แต่งตัว
และเตรียมเวลา 8.00 น เพื่อเดินทางต่อไปยัง Sanfrancisco อีกครั้ง
ตามเส้นทาง Airport พร้อมลัดเลาะตามทาง เสร็จเรียบร้อยประมาณ 9.15 น.
เวลาได้มากกว่าที่คิดไว้เป็นเวลาเกือบ 2 ชั่วโมง ระหว่างนั้น
ฝนก็ตกลงมาเล็กน้อย ทำให้การขับรถยากขึ้นมาก ถึงที่พัก
Sanfrancisco เวลา 11.20 น. จัดเข้าพักที่โรงแรม Mumm
ตามที่ทางโทรศัพท์ไปหา Mr. Jurisson เจ้าหน้าที่ของเอเชียฟาวน์เดชั่น
ซึ่งรู้จัก Dr.Wan ของศิลปากร ตอนที่เขาเดินทางมา
college และได้ไปพักตามเวลา 2 สัปดาห์ (25-26 ตุลา) ก่อนที่จะเดินทาง
ต่อไปที่ Berkley University ในวันที่ 27 ตุลา ซึ่งห่างจาก
จาก Sanfrancisco ไปอีกประมาณ 30 ไมล์

หลังเรียบร้อยแล้ว ผมและลูก เรียงตัวกันออกไปรับประทานอาหารมื้อเย็น
ที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งในบริเวณ China Town
บรรยากาศตามท้องถนนเต็มไปด้วยผู้คนมากมาย ทั้งชาวจีนและชาวไทย
เดินกันขวักไขว่ เสียงพูดคุยดังอื้ออึงไปหมด ร้านอาหารที่เราเข้าไปนั่งนั้น
ค่อนข้างใหญ่ มีทั้งชั้นล่างและชั้นบน ผมและลูกๆขึ้นไปนั่งชั้นบน
ทางขึ้นลงเป็นบันไดวนแคบๆ ค่อนข้างชัน ทำให้ลำบากพอสมควร
ทุกคนสั่งอาหารกันคนละอย่างสองอย่าง แล้วแต่ความชอบ
ของแต่ละคน ผมสั่งข้าวผัดกุ้ง ส่วนลูกๆสั่งข้าวผัดหมู
ของทานเล่นต่างๆ 4 คน หลังจากรับประทานเสร็จแล้ว
ก็ได้เวลาประมาณ 24.00 น
ผมก็ได้ขับรถกลับที่พัก ซึ่งห่างจากร้านอาหารประมาณ 2 ไมล์
ถึงที่พักก็ประมาณ 24.30 น

ในการขับรถครั้งนี้ ผมและลูกๆไม่ได้เตรียมร่มกันฝนไปด้วย
ก็ไม่เป็นไร ขับรถกลับที่พักเพื่อพักผ่อนให้เต็มที่

วันที่ 26 ตุลา วันนี้ได้นัดกับ Dr.Wan ว่าจะมารับไปทานข้าวที่
China Town ที่ร้านอาหารแห่งนี้มีอาหารจีนและต่างๆ ให้เลือกมากมาย
ใกล้ๆ Golden gate ตามรีสอร์ทต่างๆ ที่ริมน้ำ และ
Tourist Theatre ของฮอลลีวู้ด ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว Shopping
ที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของซานฟรานซิสโก ซึ่งมีร้านค้าต่างๆ มากมาย
ของฝากของที่ระลึกต่างๆ ที่นี่ก็มีขายเช่นกัน ร้านจะเปิดตั้งแต่
24.00 น. เป็นต้นไป ซึ่งมีคนมาเที่ยวกันทั้งกลางวันและกลางคืน
เรียกได้ว่าคึกคักตลอดเวลา

วันที่ 27 ตุลา วันนี้เป็นวันเดินทางไปยังเมือง Berkley University
หลังจากทานอาหารเช้าเสร็จ ผมได้โทรศัพท์ไปหา Dr.Wan และ คุณชัย-คุณพิกุล สวัสดี
ตามเคย ซึ่งท่านได้ทำงานอยู่ที่ Bank ของไทยแห่งหนึ่งที่ San Francisco
ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ของวันนี้ เป็นวันที่ 4 ตุลา เวลา 13.30 น
เดินทางออกจากซานฟรานซิสโกไปยัง Berkley ประมาณ 14.30 น
ไปพักที่บ้านคุณชัย ก่อน เพราะท่านยังไม่ได้กลับจากที่ทำงาน
คุณชัยพาไปเที่ยวชม Downtown ของ Berkley ประมาณ 17.30
จึงได้กลับมาที่บ้านคุณชัย ทานข้าวเย็นที่ร้านอาหารจีนแห่งหนึ่ง
และได้ขับรถไปส่งที่ Hotel ที่พักในวันนี้ ประมาณ 19.30 น.
ก่อนกลับได้นัดกับ Dr.Wan ว่าจะมารับไปทานข้าวที่ Hall ของ University ที่ท่านทำงานอยู่
เพื่อเป็นการแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนๆ ของท่านด้วย ซึ่งมีคนมาทานข้าวกันมากพอสมควร
ประมาณ 20 คน ผู้ที่มาทานข้าวส่วนใหญ่เป็นนักเรียนไทยทั้งนั้น
ผมได้ทักทายและแนะนำตัวกับทุกคน ได้รับความสนใจมาก
ทุกคนมีความเป็นกันเองกับผมมาก ทำให้ผมรู้สึกมีกำลังใจมาก

ในเรือมีของขายที่ไทยคุ้นเคย ผ้าบาติก เสื้อยืด ฯลฯ และขายเสื้อ กล่าวคือ หลังจากการเรียนการสอนที่ห้องเสื้อ ประมาณ 1 ชม. เรียนเสร็จแล้วก็เดินทางกลับโรงแรม Nhanx ซึ่งใช้เวลา 1.00 น. มีโทรศัพท์มาจากนักเรียนไทยคนหนึ่งโทรมาหาน้องปั้น ชักชวนให้น้องปั้นออกไปเที่ยว แต่น้องปั้นได้ตอบว่าเสียมารยาท ไม่เดินทางมาพร้อมกันเลย ต่างคนต่างมีเพื่อนไทยด้วยกันทั้งนั้น ให้ตัดสินใจเช่นนั้น ซึ่งตัวเองขอมีหน้าที่เพื่อความสะดวกเท่านั้น.

วันที่ 28 ก.ค. ตื่นนอนประมาณเที่ยงคืนครึ่งไปอีก 1 ชม. เกือบไม่ได้ลุกขึ้นมาเก็บกระเป๋าให้เสร็จก่อนเวลา 6.00 น. เรากินข้าวเช้า 1 ชม.! จากนั้นก็ออกเดินทางมาขึ้นรถบัสของโปรแกรมทัวร์ ตลอดเวลาเดินทางมาที่สนามบินได้มีการแจกแจงว่าเราจะออกจาก Don Francisco ประมาณ 8.15 น. แต่ปรากฏว่าเราได้มาถึง Monte Bolbao เวลาประมาณ 3 โมงครึ่งกว่าๆ ที่ Hotel California ซึ่งเป็นโรงแรมขนาดเล็ก และมีอาหารเช้าแบบเสิร์ฟ กล่าวคือ เรียนเสร็จประมาณ 4 โมงเย็น อาหารมื้อนี้เลยมื้อเดียวที่ทานในโรงแรม ห่างจากที่พักและสถานที่ เรียนออกไปหลายกิโลเมตร ประมาณว่าถ้าเดินออกไปข้างนอก มีร้านอาหารเรียงรายไปตลอดทางโรงแรมเล็กๆ ก็มีเยอะแยะ ถึงตอนกลับวันที่ 29 ก.ค. ไปตามเวลาที่นัดเวลาประมาณ 13.00 น. ที่สถานีรถไฟ ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ถึงมหาวิทยาลัยประมาณ 15.00 น. ประมาณ 14.30 น. ครูก็ได้พาเราไปเรียนเสร็จแล้วก็พักผ่อนตามอัธยาศัย

โรงแรมสวยมาก ถึงจะสร้างใหม่ทุกอย่างสะอาดเรียบร้อยสวยงาม ตึกอาคารทันสมัยมาก, ห้องเรียนก็ดี, ที่พักก็สร้างอย่างสวยงาม ตามแต่ละชั้น เรียกว่าทุกอย่างดีมาก มีห้องเรียนร้อยกว่าห้อง ที่นี่ก็มีเวลาเรียนเร็วกว่าที่นี่ 1 ชม. ที่นี่ 8 โมงเช้าเรียนแล้ว แต่ที่นี่ 7 โมงเช้าเรียนเท่านั้น ที่นี่ก็มีอาหารทุกมื้อ ทานได้ตามสบาย ที่นี่ก็มีอาหารเช้าให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารกลางวันให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารเย็นให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารว่างให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารเช้าให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารกลางวันให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารเย็นให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง ที่นี่ก็มีอาหารว่างให้ทานเหมือนกัน แต่ที่นี่ไม่ได้เสิร์ฟ ต้องไปตักเอาเอง

วันที่ 30 ก.ค. เราไปกันหมดว่าจะออกจาก Monte Bolbao 11.30 น. กลับถึงที่พัก 1 ชม. เท่ากับว่าเราได้เวลาเพิ่มอีกเวลาหนึ่งประมาณ 12.45 น. ไปเที่ยวเล่นและถ่ายรูปกันตามอัธยาศัย ตอนเย็นมีการเลี้ยงอาหารที่ Lobster ประมาณ 16.00 น. Bus ของมหาวิทยาลัยมาคอยรับ เรียนที่นี่สวยงามสะอาดเรียบร้อยมาก และเป็นเรื่องที่พวกเราประทับใจและเห็นว่าน่าอยู่เป็นอย่างมาก บ้านช่องในเมืองสวยงาม ของต่างๆ ที่นี่ทันสมัยมากๆ ตอนนี้ Hotel ที่พักชื่อ West Wood Plaza เราจะพักอยู่ที่นี่ประมาณ 3 วัน เท่านั้นและจะย้ายไปพักที่อื่นต่อไป เพราะที่นี่เพื่อนมีกลุ่มหรือมาก ที่ดีเยี่ยมที่นี่ชื่อ ดาเนียล, คุณมาโนช, คุณธีรพล มาที่โรงแรม บอกว่าไปโรงแรมก่อน ตัดสินใจว่าจะพักที่นี่ก่อน แล้วค่อยไปหาที่พักใหม่ คุณมาโนชจะพาไปทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง พอไปถึงร้านปรากฏว่าร้านปิดแล้ว และเราทานอาหารแบบเร่งด่วนๆ กันนิดหน่อย พอทานเสร็จก็เดินกลับ Monte ตามเคย ไปนั่งคุยกันต่อที่ร้านกาแฟที่ใกล้ที่พัก

วันที่ 31 ก.ค. วันนี้ไม่มีทำอะไรเลย เที่ยงคืนครึ่งกว่าๆ กลับถึงที่พัก พวกเราก็ได้ดูมวยปล้ำที่ทีวีที่โรงแรม ก็ดูมวยปล้ำของดูมวยปล้ำ

ฟรีเกลาเวิน และเป็น มีเกลาล่าบตอนค่ายฟิตหน่อย ตลาดฟิตย
ไก่ฟันตพามาเที่ยวแถว Hollywood เห็นตามถนน [redacted] แถวฟุตบาท
มีฟลาว และขี้ยอพวกดาวดังฟันกรีกลงบนดาวุทกดาว เรียงหน้าตลอด
ไปหน่อย ตามเก่าแก่คนมีชื่อเสียงในวงการไม่รู้จักชื่อในเมืองไทย.
กลับ ที่ Los นี้มีเที่ยวอยู่สองวัน หลอกชะนั้นทำให้แสนตา หวาดไหว
หลอกลวงคนที่ขึ้นแล้วลงไปไม่ได้ พอกเขามาขึ้นใหญ่ๆ เลยแย่ไปตามๆกัน
ตามแต่ละรู้สึกกันเอง,

วันที่ 1 พฤศจิก วันนี้ไม่ได้ไปไหน ทำอะไรไม่ได้นอกจากเรียน
ค.ม. อยู่ในหอบ้านสบายๆ ฟังเพลงไปอ่านหนังสือไปอ่านไปเรื่อย เด็กผู้หญิงอเมริกันมีชอบ
ชวนไปเที่ยวหน่อย ชอบกันมาก วันนี้เวลา 11.30 น. ไปหาชมรมวิทยาลัย
มาริมเพราะเวลาเที่ยงมี reception เด็กผู้หญิงแต่งชุดไทย มีนักเรียน
ไทยมาก คนมาประมาณร้อยกว่าคน หลังจากนั้นไปทานอาหารกลางวันที่ห้อง
อาหารของมหาวิทยาลัย แล้วนักเรียนไทยทุกคนที่ไปพักของ
ตามอาคารต่างๆ และ [redacted] เรียงหลักกันไปหาอาจารย์ประจำ Royce
Hall เท่าแล้ว แต่ละคนมากประมาณ 2000 คน ที่นี่ใหญ่เหมือน
มีนักเรียนไทยมากมายหลายคน ซึ่งได้รับทุนและมาจากมีที่พัก หลังจากเลิกแล้ว
ก็ไปเที่ยวกันต่อ ผมได้ไปหาหมอที่มาทักทายแล้ว Dr. Hood อาจารย์ของ
David Morton มาจากมีอาจารย์ [redacted] ที่
เขามีเรื่องที่พอใจมาก

วันที่ 2 พฤศจิก เวลา 11.00 น. ย้ายจาก Westwood
Plaza Hotel ไปพักที่ Blaine apartment มีตลาดใหญ่
อยู่ตรงข้ามเปิดตลอด 24 ชั่วโมง และมีของขายทุกอย่าง ในห้องพัก
มีตู้เย็นทำอาหารได้ และยังมีเครื่องปิ้งขนมปังให้ใช้ด้วย

ไปชินกับ town ตามอาคารต่างๆ (อีกแล้ว) มาทำอาหารกินเองเลยประหยัด
เสียให้มากกว่าอยู่ที่นี่ 10 กว่าวัน เงินที่เหลือเลยทำสีย่างสีหาย
ลืมไปเลย,

วันที่ 3 พฤศจิก - 4 - ศุกร์ ไม่ได้ทำอะไรเลยนอกจาก
นอน ... นอน, หลับ ...

วันที่ 4 พฤศจิก ตามอาจารย์ตามการของแขกที่เรียนที่ตามอาคาร
อีก 2 คันสองวัน 3 คันนี้ไปที่ Disneyland ห่างจากที่พัก
ตัวชั่วโมงกว่าๆ ของ Walt Disney มาก ที่นี่ที่สวยสวยลงมือทำทุกอย่าง
ทะเลสีฟ้าใสเหลือเกินมาก ร้านอาหารเพียบเต็มไปหมด ราคาแพงมาก ประมาณ 100
บาทเศษๆ

วันที่ 5 ..... 12 พฤศจิก เป็นวันที่ทำอาหารกินเองทุกวัน
ทุกคนมีความสุขดีมาก

วันที่ 13 พฤศจิก ออกเดินทางต่อไป [redacted] Florida
โดยทางเครื่องบิน Bus มารับเดินทางไปสนามบิน เวลา 12 ว
เครื่องบินออก 14.05 ถึง Airport Florida ของ Florida เรียกว่า Los ใช้ 3 ชั่วโมง ระยะทางสั้นกว่าที่
ฮิวสตันไม่ค่อยเลย เข้าพักที่ Motel Campus ใกล้มหาวิทยาลัยที่จะแวะเที่ยวชม (University of South Florida)

วันที่ 14 พฤศจิก ตอนเช้าเวลา 7.00 น. ไปหาอาจารย์ที่มหาวิทยาลัย พวกไม่มีใครอยู่เลย การเดินทางไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร
ให้ประสานไม่ค่อยดีไปหมดทุกอย่าง พวกเราต้องเดินทางกันเองเลย อาจารย์ไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควร เสร็จแล้ว
หลังจาก [redacted] Dorum. ขึ้นพวกเราก็สนุกสนานกันเอง

ไปเที่ยวชมที่ เพื่อดูอย่างอื่นอีก ก่อนที่จะกลับขึ้นไป
~~เที่ยวชมที่~~ เป็นวันสุดท้ายในเวลา 17.30 น
เพื่อไปทานข้าวเย็น โดยทางมหาวิทยาลัยจัดเลี้ยง Dean ของ
มหาวิทยาลัย และคณะอาจารย์ร่วมรับทาน และ Dr. Haywhet
ซึ่งเคยไปสอนที่เมืองไทยประมาณ 2 ปี พูดไทยได้นิดหน่อย กล่าวต้อน
รับอย่างดี เสร็จแล้ว เราก็ไปนั่งที่ Dance ของมหาวิทยาลัย มีทั้งฝรั่ง
ผิวขาว ผิวดำ จับคู่เต้น Dance ของเขาอย่างสนุกสนาน เราก็ชวนเด็กของเรา
ออกไปเต้นของเขาบ้าง เราเองก็ไม่ค่อยเป็นเท่าไรเด็กของเราสอน
ให้ก็ดี แต่ตอนหลังก็จะเปลี่ยนเป็นของเราสอนเขาบ้าง สนุกสนาน
ดีเด็กๆ ก็ไม่อายที่จะเต้นกันเป็นคู่ๆ ดูเหมือนว่าเขาจะชอบกันอย่างนี้
ชายเป็นชาย หญิงเป็นหญิง ถึงแม้ว่าจะเป็นเพื่อนกันก็ตาม

วันที่ 15 พฤศจิกายน ออกจากวิทยาลัยในเวลา 11.00 น. ตรง
ไปยังวิทยาลัย ซึ่งตั้งอยู่ที่เมือง Daytona เวลา 13.30 น.
ถึงแล้วก็ไปรับประทานอาหารกลางวันกันที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง
ให้ชื่อว่า Rollins Hall หลังจากนั้นก็ไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย
ซึ่งมีนักศึกษาประมาณ 1,000 คน ในเวลา 15.00 น. ได้ไปเยี่ยม
ชมห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีหนังสือมากมายหลายเล่ม
ให้ชื่อว่า Rollins Hall หลังจากนั้นก็ไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย
ซึ่งมีนักศึกษาประมาณ 1,000 คน ในเวลา 15.00 น. ได้ไปเยี่ยม
ชมห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีหนังสือมากมายหลายเล่ม
ให้ชื่อว่า Rollins Hall หลังจากนั้นก็ไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย
ซึ่งมีนักศึกษาประมาณ 1,000 คน ในเวลา 15.00 น. ได้ไปเยี่ยม
ชมห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีหนังสือมากมายหลายเล่ม
ให้ชื่อว่า Rollins Hall หลังจากนั้นก็ไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย
ซึ่งมีนักศึกษาประมาณ 1,000 คน ในเวลา 15.00 น. ได้ไปเยี่ยม
ชมห้องสมุดของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีหนังสือมากมายหลายเล่ม

วันที่ 16 พฤศจิกายน เวลา 8.30 น. Bus ออกจาก
Campus Motel เดินทางต่อไปยังมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง
ในรัฐ Florida ชื่อว่าชื่อว่า Central Florida Museum
ระหว่างทางแวะทานอาหารเช้าที่ coffee Shop และเดินทางต่อไป
ถึงในเวลา 12.30 น. ได้พบกับ Mr. Fred Sleige
และอาจารย์ท่านอื่นๆ Mr. Fred เป็น Director ของ

Museum นี้ ได้ตามการต้อนรับและให้เกียรติมาก
ได้ชักชวนให้ และได้ชวนให้ทำอาหารทานกันเอง โดยไม่ต้องไปเลย ที่นี่มี
Demon ในสวนเล็กๆ มีเวลาที่ผู้ปกครองมา พอสิ้นสุดการเดินทางก็
กลับเครื่องตามเรือออกมาด้วย ปกติว่าจะมีมหาวิทยาลัย
South of Florida Etholes ตามเสื้อกลับไปยังที่ต้องไปต่อโดยทาง
ให้ไปตามสิ่งมาโดย Bus ที่นี่ เขาจะมีการแข่งขันกันทายผ้าเอา
หน้าออกไปตามที่ ที่นี่ได้มีการจัดห้องแสดงไทย มีการแสดงไทยโบราณ,
พระพรหม, ไหมไทย, และปริศนา มีการแสดงแสงไทยทำให้นักศึกษา
ที่มาจากที่ Denver สนใจมาก และมีการไปชมการแสดงในตอนค่ำ
ที่มหาวิทยาลัย Rollins Hall แสดงกันเองที่มีการเรียน
การสอน

วันที่ 17 พฤศจิกายน ตื่นนอนสายกันหมดเลยนะ เพื่อนกัน
ก่อนกลับเมื่อวานนี้ เพื่อนบางคนก็ไปเที่ยวกลางคืน การแสดงที่นี่ก็ดูเหมือน
ให้เรียนรู้แต่ละชาติเรียนรู้ ผู้ดูก็ชมกันหลายๆ ที่เรียนรู้
แล้วก็ขึ้นรถบัสกลับมาที่ [redacted] หลังจากนั้นก็ไปเที่ยวชมสถานที่
เรียนรู้ต่างๆ ที่นี่ก็มีหลายอย่างเช่น หลังจากนั้นมี reception ที่บ้าน
เพื่อนที่นี่ก็มีบ้านใหญ่โตมาก ก็ต้องขอขอบคุณมากๆ และมี Supper
ดึกดื่นเข้าเช้า, ก็ขอขอบคุณเช่นกัน เพื่อนๆ ก็ทานอาหารกันเสร็จ. มีนัก
ศึกษาร่วมเดินทางประมาณ 30 คน ซึ่งก็ล้วนแต่เป็นคนมีชื่อเสียงทางด้านนี้
นี้และมีการแสดงกันด้วย. ก่อนจะได้กลับที่พักก็เที่ยงคืน 1.00 น.

วันที่ 18 พฤศจิกายน ได้ไปเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย
ซึ่งจะมีการแข่งขันกันต่อไปในเวลา 10.00 น.
เราก็ได้ไปแยกย้ายกันไปอย่างเช่น Dorm หญิงและชาย มหาวิทยาลัยนี้

มีความสัมพันธ์ระหว่างไม่ดีต่อสีผิวและอาหาร เป็นการรับรู้แบบ
ผู้มีสิทธิ์ มีนักศึกษาต่างชาติและพลเมืองอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่เป็นการ
แลก Denton เพื่อนสนิทแลกเปลี่ยนกับมหาวิทยาลัย South of Florida
ผู้เข้าประชุมมากถึงคน Mr. Sleight และมาตรฐานของสังคม
มาชมด้วย เพราะตั้งแต่แลกเปลี่ยนในวันที่ 17 พฤศจิกายน ชั้นเรียน
ไม่ได้เน้นเรื่องการเรียน และตลอดทั้ง Mr. Sleight ก็ได้ตกลง
ให้เราเรียนที่ Museum ต่อไปอีก 5 วัน เพราะเราและเพื่อนๆ
ไปที่ Atlanta และทุกคนไม่มีการแสดงอะไรเลย รู้สึกขอบใจ
ในความอารีของ Mr. Sleight ที่สอน พาเที่ยวและซื้อของฝาก
และทำอาหารทานตามที่ชอบใจ มาตรฐาน Sleight ได้กรุณาพา
ไปส่งอาหาร เราได้ทำอาหารและเชิญให้เขาลองชิมด้วย เขาชอบ
ใจมาก เลยตั้งใจทำมาที่ เป็นแกงที่คนเยอะมากลองชิมอาหาร
ไทย ลงมือในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ 19 พฤศจิกายนต่อขนาดย่าง
ช่วยกันจัดอาหารใส่ถ้วย มีต้มยำกุ้ง, กะหรี่ไก่ทำอย่างแห้ง และ
ผัดขี้เมา และมีของหวานคือขนมไทยแบบ ปรากฏว่าเป็น
ที่ชื่นชอบใจ อาหารที่ถูกปากคือต้มยำกุ้ง พวกเราต้องตักออกมาน้อย เพราะ
แขกมากกว่าจำนวนที่ Mr. Sleight บอกไว้ คือบอกไว้ 15 แต่
มาจริงๆ มากกว่าคน แต่ก็เป็นการผูกมิตรอย่างดี หลังอาหารมี
ดนตรีไทยมาบรรเลง และรำวงย้อนยุค ประมาณ 10.30 น. แยกกัน
กลับ

วันที่ 20 พฤศจิกายน – 24 พฤศจิกายน ฝึกงานตามปกติ
สะดวก ได้สอนให้มาตรฐาน Sleight ทำอาหารไทย 4-5 อย่าง
ซึ่งเขาจะมี party ในอีกสองสัปดาห์ข้างหน้าโดยเป็นแขกคน

800 คน ประธานได้ขอให้มาตรฐานเรียนรู้วิธีทำอาหารไทยไปด้วย
และมีพวกเราทำอาหารมาตรฐานอย่างเดียวแต่ตลอดเวลา เขาชอบมี
ความรู้ทุกๆ อย่างและช่วยเหลือเราได้ดี เช่นในตัวเมืองไม่มีขายใบ
ขิงสดเลย และมีในซูเปอร์มาร์เก็ตในวันที่ 24 พฤศจิกายน เมื่อมีงานเลี้ยงคราวก่อน
มาตรฐานก็ได้ตักไปด้วยความอาลัยเช่นเดียวกัน.

วันที่ 25 พฤศจิกายน ตื่นสายแต่เช้าเตรียมตัวออก
ขึ้นรถ Bus ซึ่งมาจากสถานีรถ ประมาณ 7 โมงเช้า ถึงที่
เมืองที่ Jacksonville, ถึงประมาณ 2 ทุ่ม
เวลา 6.00 น

วันที่ 26 พฤศจิกายน ตื่นเช้าเวลา 8.00 น ออกไปหาอาหาร
รับประทานมาพอสมควรเวลาบ่าย 14.00 น ไปที่ว่าการเมืองฟลอริดา
ปรากฏว่าเมืองนี้ใหญ่มาก และมีพื้นที่กว้างขวาง ประมาณ 4 เท่าของกรุงเทพฯ
เมืองนี้ตั้งอยู่ในรัฐฟลอริดา ตอนเหนือ ติดกับรัฐจอร์เจีย
ไม่มีสถานที่น่าเที่ยวมากนัก และผู้คนไม่ค่อยมาก ทางการ
ปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้ตามถนนหนทางเป็นระเบียบ ออกจาก Atlanta
เวลา 17.30 น. เข้าหอพักที่ของมหาวิทยาลัยมาตรฐานใน
มหาวิทยาลัยของคนต่างชาติ ทางมหาวิทยาลัย Denton ของ
คนต่าง เรียนเก่งและออกไปหาอะไรทานเย็น ก่อนเข้านอน
คนต่าง ประมาณสองทุ่มเศษๆ ไม่ค่อยมี ใน Denton ก็มี
ดนตรีต่างๆ แต่ก็ไม่มากนัก 2 วันก่อนที่จะออกจาก.

วันที่ 26 พฤศจิกายน มีการออกเที่ยวเวลา 9.00 น ให้
ผู้ชาย-ผู้หญิง แต่งไทย และใครที่มีเสื้อ ประมาณ 4 คน ไปออกงาน
นอกมหาวิทยาลัยที่ Plaza เวลา 17.00 น. ทางอาหารเย็นแล้วก็ไป

สถานที่ ๆ ละแวก ดีมีต้องแวะดูในห้องสีฟ้า แต่เราชอบเป็นการวาด
ภาพพลวัตร ดีมีเป็นหลอม คนตัวเป็นคนตำแหน่งนั่งนั้น มีคนนาย
ที่เยอะ ๆ ก่อนนั้น เดินดูห้องเล็กลงอย่างเรียบร้อยตามเคย
ในตามชื่นชอบของผู้ดู

วันที่ 27 พฤศจิกายน ตื่นตั้งแต่ตี 5 ออกเดินทาง
ตั้น, แต่งตัวเรียบออกมาสนามบิน ตามวิน 6.30 น. ไป Airport
เพื่อเดินทางไป N. carolina เครื่องบินออก เวลา 8.05 น.
ถึง Airport N. carolina เวลา 9.30 น. แล้วหาที่
ของมหาวิทยาลัย และนักศึกษามารอรับ พอมารอบนั้นมา
ถึงกว่าตะเป้าของเราหายไป 1 ใบ ต้อง check ตัวว่าหาย
Chaler ถึงไปตาม ที่เดินลงมาที่ office ตั้นล่าง ตั้นตามตัวตาม
Chaler ที่ไปถึงก่อน ตัวเราถึงทีหลังนิดหน่อย, เรียก่อน หลังจากนั้น
เรียนมาพักที่ Motel ตั้น motel ที่พักเป็นโรงแรม ตั้นต่ำตั้น-
อยู่ เหมือนมาพักอยู่ที่ เดินตัวเข้าไปใช้ห้องน้ำ ที่นี่อากาศ
หนาวมีหิมะ ต้องใส่ coat ตั้นตลอดเวลา Hall ที่นี่จะมี
ประมาณ ตั้นกว่า คน, เวลาที่ทานข้าว เขาจะมีของตามบัฟเฟ่
หลังจากนั้นเดินทางมาที่ตั้นมาถึงก็ตามเคย ตามมาตามตามที่
reception (แวดวงที่ Duke University)
เขามาต้อนรับ เขาเป็นคนไทยแล้ว 7 ครับ เขาเป็นคน
Florida ที่มาเรียนโทและเอกที่นี่ เลยอยู่ต่อเลย 1 ตั้น
เขาชอบที่นี่มาก และตัวเขาเองก็ตั้นตามตั้นที่นี่

วันที่ 28 พฤศจิกายน ออกเดินทางจาก Duke
University มาที่ University of North Carolina

ตั้งอยู่ห่างตั้นตั้น 12 ไมล์ ใช้เวลาเดินทางประมาณ ชั่วโมง กว่าๆ ที่นี่
อากาศหนาวตั้นตั้น และมีฝนตกเล็กน้อย หลังจากเราขอ เดินที่
โรงอาหาร และขอใช้อินเตอร์เน็ตที่ Dorm ตั้นหรือตึกนักศึกษา
เก่งๆ ตามหาเป็นเวลาตามหาตลาดวิ่งที่ cafeteria ของมหาวิทยาลัย
ตอนเย็นๆ - ใส่ถุงมือ แขนยาวตามตั้นตัวตั้น เพราะ Chaler
ผมไม่พาเข้าตามที่ผู้ตัวของวิ่งเลย เลยต้องเดินไปตามไกลมาใช้
น้อย ๆ อาจจะไม่ใกล้ไกลมาก เพราะการตัดต้องทานเช้า + กลางวัน
ทานเรียกว่าวิ่งมาตลอดที่ Dorm แต่เป็นที่ Chaler ไม่ทัน
ผู้ตัวของวิ่งมาแล้ว อาจมีการอาหารมาวิ่งให้ตลอดตั้นตามที่
ที่เรียนที่ตลาดมีของไทยอีกหน่อย กำหนดไปทานเย็น เวลา 16.45
ตามวิน และตลาดตามที่ไปถึงอาจเลย.

ตั้นที่ผู้ชมการมีของนักแน่นตั้นมาก มีนักเรียนไทยอยู่ที่นี่ของตน
ที่นี่มาต้อนรับการแวดวงดีมาก หลังจากแวดวงที่ reception
ผู้ตัวของที่นี่มาตามเวลาที่มากมาย ตัวอาจารย์ตัวตั้นที่ตัวตั้นตามที่

วันที่ 29 พฤศจิกายน ตื่น 7.30 น. Bus มารับตั้นตามไป
ไปรู้จักอาคารเรียน เมืองชื่อ Sweet Briar, พักที่ Virginian Hotel
ตัวตั้นตามที่นี่ตามหน่อย ตั้นที่แวดวงที่ Globe University
ตั้นมหาวิทยาลัยตั้นตั้งตั้นตาม ช่างไม่ตามตามที่ตามอย่างตั้นที่นี่ตั้นตั้น
ตามเดียวตั้นมหาวิทยาลัยชื่อที่ North Carolina จะมีมหาวิทยาลัย
ของเอกชนตั้นตั้นที่ชื่อว่าตามที่ตั้นตั้น. หลังจากแวดวงที่ reception
วันที่ 30 พฤศจิกายน ย้ายมาพักที่
Virginian Hotel แต่ใช้เวลาแวดวงที่ Randalph
Malom เวลา 12.00 น. ไปทานกลางวันที่ มหาวิทยาลัย
ตามตั้นตาม: ตามตั้น

และมีการเรียนที่ห้องอาหารของมหาวิทยาลัย มีการสังสรรค์และ
ไต่ถามเรื่องเมืองไทยตามที่นางต้องการจะทราบ หลังจากนั้นก็กลับ
สู่ที่พักที่ Hotel และเตรียมตัวเข้านอนเพื่อไปทำงานต่อไป.

เสร็จแล้วไปเที่ยมชมมหาวิทยาลัยหลังต่อมา
เช่นเดียวกัน และจะมีมัคคุเทศก์มาคอยต้อนรับ เสร็จแล้ว
มี reception.

วันที่ 1 ธันวา Bus มารับตอน 9.00 น. เดินทาง
ไป Washington D.C. พักที่ Hotel Harrington
เป็นที่ไปทำงานที่มาของคนหลายประเทศ, มีสัมมนา เรื่องน้ำพักน้ำ
เหลาต่อ อร่อยมาก ที่นี่ไม่มีทางเลือก

วันที่ 2 ธันวา Bus มารับ 8.00 น. เดินทางจาก
Washington D.C. ไป Springfield - Mass
ถ่ายรูปที่นั่นประมาณ 16.00 น. เข้าพักโรงแรม ตามเดิม
ชื่อว่า ตรับ เช่า 18.00 น. พักที่ College Inn ที่นี่ไม่
มีทางเลือก., อาหารเหมือนที่นี่กว่าที่อื่น.

วันที่ 3 ธันวา วันนี้เช้ามีอาหารเช้าแบบอเมริกันที่
พอสมควรหน่อยที่ต่อยกับเรา ทางเรามีโปรแกรมอาหารกันพร้อม
กันที่โรงแรมพักต่อ เดินทางไปที่ Mount Holyoke และไปเดินเล่น
ชมวิวที่นี่เข้าทางบ่อกล่าวว่ามี reception, และมีอาหารค่ำให้ด้วย
แต่เรื่องแปลกมากๆ ว่าอาหารที่นี่ไม่อร่อยเลย ทานกันได้ตามมีตา
เล็กๆน้อยๆ แล้วก็มาเข้าที่พักที่ พอเดินเล่นชมวิวมาก
เดินกลับที่พักหมดแรงไปตามๆกัน.

วันที่ 4 ธันวา Bus มารับตอน 10.30 น. เดินทาง

ไป Massachusetts เพื่อแวะเยี่ยม Wellesley
College ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ก็ถึง ที่นี่มี Demon-
เรตอน 16.00 น ทางเดินเดินเข้าชมรอบ สักพักหนึ่งก็ขึ้นรถ
ต่อไปสนามบิน แล้ว Bus มารับต่อ
ทางไป Boston พอมาถึงที่ Boston ก็ประมาณ 5 โมงเย็น
วันที่ 5 ธันวา เดินทางไปเยี่ยมชมบริษัทของคนไทย
ที่นี่ [illegible] ที่นี่ทำงานเกี่ยวกับ [illegible] ที่นี่ [illegible]
ทางคุณวิลาสินี่ดีมาก แต่ก็ไม่ได้ [illegible] ที่นี่ละก็ดี
ที่นี่เดินเล่นชมวิว ตามประสาคนมาเที่ยว ที่นี่มีมหาวิทยาลัย
เยอะเหมือนกัน หลังจากนั้นก็ไปรับประทานอาหารค่ำที่ [illegible]
ที่นี่เลี้ยงดีมาก รสชาติอร่อยมาก ตามประสาคนมาเที่ยว
24.00 น. ถึงที่พักที่พัก.

วันที่ 6 ธันวา เดินทางไป Rhode Island
แวะเยี่ยมมหาวิทยาลัย

วันที่ 7. ธันวา เดินทางด้วย Bus ไปวอชิงตัน D.C.

วันที่ 8 ธันวา แวะดูในงาน Sister cities ที่วอชิงตัน
D.C. อย่างสั้นๆและสั้นๆ.

วันที่ 9. ธันวา เดินทางไป N.Y.

วันที่ 10 ธันวา แวะเยี่ยมสหประชาชาติในวัน Human
Rights Day. ผู้คนมากมาย หลังจากนั้นก็
ขึ้นเครื่องกลับ เป็นเที่ยวสุดท้าย reception ที่นี่ครับ

วันที่ 11-12-13 ธันวา พักผ่อนที่บ้านของเจ้าของโรงแรม

กลับประเทศไทย

วันที่ 14 ธันวา ต่อเครื่องที่สนามบิน C.B.I.

วันที่ 15 ธันวา ถึงกรุงเทพฯ

วันที่ 16 ธ. เวลา 11.00 น. ไปร่วมประชุมที่ Bureau ของ

เดินทางไปกรุงวอชิงตัน D.C เข้าและออกจาก Hotel เวลา

16.00 น. เดินทางไป Airport พร้อมด้วย ชลี และ Miss

Bennett เครื่องบินออกจาก Airport เวลา สองทุ่ม

เดินทางถึงกรุงเทพฯ